

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sevinç SAYAN

**OSMANLI SARAY HAYATI HAKKINDA BİR ESER:
RİSÂLE-İ TEBERDÂRİYYE
(Değerlendirme - Metin ve Notlar)**

**Danışman
Yard.Doç.Dr.Haluk KORTEK**

Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya - 2007

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	III
ÖZET	IV
SUMMARY	V
ÖNSÖZ	VI
GİRİŞ	
Derviş Abdullah'ın Hayatı	1
Eserin Değerlendirilmesi	2
METİN	8
I. BÖLÜM:	
Şiir	9
II. BÖLÜM:	
El-Bâbü's-Sânî Fî Beyân-ı Evlâd-ı Nûh 'Aleyhi's-selâm. (İkinci Bâb: Hz. Nûh Peygamber'in -Ona Selam Olsun- Çocukları)	10
III. BÖLÜM:	
El-Bâbü's-Sâlisü Fî Beyâni'l-Fesadi'l-lezî Sadera Min Hâmin ve Evlâdihî Ba'det-Tûfan. (Üçüncü Bâb: Tufandan Sonra Hâm ve Çocuklarından Kaynaklanan Bozgunculuk) ...21	
IV. BÖLÜM:	
El-Faslü'l-Evvelü Fî'l-Cinâyâti'l-letî Saderat Min Benî Hâm Fî Devleti'l-Mülûki'l-Mâziyye. (Birinci Fasl: Geçmiş Krallar Döneminde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar)	23
V. BÖLÜM:	
Ve Mine'l-Şekâveti'l-letî Saderat Min Benî Hâm Fî Zemân-i Musa Aleyhisselâm. (Hz. Musa -Ona Selam Olsun- Döneminde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Terör)	26
VI. BÖLÜM:	
Ve Min Eş-Şekâveti'l-letî Saderat Min Benî Hâm Fî Zemân-i Fir'avun. (Firavun Döneminde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Terör)	30
VII. BÖLÜM:	
Ve Mine'l-Cinâyâti'l-letî Saderat Min Benî Hâm Beyne Ehl-i Mekkete Şerrafehâ Allahü Te'âlâ. (Allah'ın Şereflendirdiği Mekke Ehli Arasında Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar)	35

VIII. BÖLÜM:

Ve Mine'l-Cinâyâti'l-letî Saderat Min Benî Hâm Fî Zemân-i Ashab-ı Fîl. (Fil Ashabı Döneminde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar).....38

IX. BÖLÜM:

Ve Min'el-Cinâyâti'l-Letî Saderat Min Benî Hâm Fi Devlet-i Mülûki'l-Acem. (Acem -İran/Pers- Krallığında Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar).....42

X. BÖLÜM:

Ei-Fash's-Sâni Fi'l-Cinâyâti'l-letî Saderat Min Benî Hâm Fî Devleti'l-Mülûki'l-Emeviyye Ve'l-Hulefâi'l-Abbasiyyeti. (İkinci Fasıl: Emevi Kralları Ve Abbasi Halifeleri Döneminde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar).....53

XI. BÖLÜM:

Ve Mine'l-Cinâyât Saderat Min Benî Hâm Fî'd-Devleti'l-Abbâsiyye. (Abbasi Devletinde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar).....58

XII. BÖLÜM:

Ei-Faslü's-Sâlîs Fi'l-Cinâyâti'l-letî Saderat Min Benî Hâm Fî'd-Devleti'l-Osmâniyye. (3. Fasıl:Osmanlı Devletinde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar).....88

XIII. BÖLÜM:

Ve Mine'l-Cinâyât Elletî Saderat Min Benî Hâm Fî'd-Devleti'l Osmâniye. (Osmanlı Devletinde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar).....91

XIV. BÖLÜM:

Ve Mine'l-Cinâyât Elletî Saderat Min Benî Hâm Fî'd Devleti'l Osmâniye II. (Osmanlı Devletinde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar).....93

XV. BÖLÜM:

Ve Mine'l-Cinâyât Elletî Saderat Min-Benî Hâm Fî-Zemân-i's- Sultânü'l-Gâzî Mahmud Hân Min-Selâfîn-i Osmaniyan. (Osmanlı Sultanı Gazi Mahmud Han Zamanında Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar).....115

BİBLİYOGRAFYA.....158

EKLER.....160

EK-1.....161

EK-2.....162

ÖZGEÇMİŞ.....163

KISALTMALAR

- age.** : Adı geçen eser
agm. : Adı geçen makale
agmd. : Adı geçen madde
bkz. : Bakınız
C. : Cilt
ev. : Çeviren
DİA. : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Haz. : Hazırlayan
İA. : İslâm Ansiklopedisi
S. : Sayı
s. : Sayfa
TTK. : Türk Tarih Kurumu
vb. : Ve benzeri

ÖZET

“Osmanlı Saray Hayatı Hakkında Bir Eser: Risâle-i Teberdâriyye” (Değerlendirme – Metin ve Notlar) adı altında yapılan bu çalışmanın Giriş bölümünde yazarın hayatı hakkında bilgi verilmesinin yanı sıra eserin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Osmanlı Devletinde, tarih yazıcılığını çeşitli kollarda incelemek mümkündür. Resmi tarih yazıcılığı (Vakanüvislik), özel tarih yazıcılığı, biyografi, siyasetname, menakıbnâme ve hatırat gibi eserler bu alanda akla gelen önemli kollardır. Derviş Abdullah’ın eseri olan **Risâle-i Teberdâriyye fi Ahvâl-i Ağa-yı Dârü’s-sa’âde**’yi incelediğimizde yazarın, padişahı saray içerisinde ve ülke yönetiminde hadım ağalarının çalışmalarına karşı uyarma kaygısı içinde bulunduğunu görmekteyiz. Bu nedenle eseri, siyasetname olarak nitelendirebiliriz.

Risâle-i Teberdâriyye fi Ahvâl-i Ağa-yı Dârü’s-sa’âde, XVIII. yüzyılda Eski Saray baltacılarından Derviş Abdullah tarafından kaleme alınmıştır. Eser, İstanbul Köprülü Kütüphanesi, II. Ahmet kısmında Numara 233’de bulunmaktadır. Eserin tamamı 97 varaktır. Eser, yeni harflerle basılmamıştır. Amacımız tarihi açıdan verdiği bilgileri yeni harflere çevirerek eserin, günümüz bilim dünyasına kazandırılmasıdır. Eseri Osmanlıcadan yeni harflere çevirirken **İslâm Ansiklopedisi**’nin transkripsiyon kurallarına uymaya çalıştık. Bilimsel açıdan eserin değerini ortaya koyan herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Eser adından da anlaşıldığı gibi Darü’s-sa’âde ağalarının olumsuz çalışmalarından bahsetmektedir. Derviş Abdullah hadım ağalığının doğuşu ve gelişimini bölümler halinde kronolojik olarak işlemeye çalışmıştır. Osmanlı sarayında yıllarca görevli olan hadım ağalarının İslâm devletlerinde daha sonra Osmanlı Devletindeki siyasi durumlarını açıklamaktadır.

Sonuç olarak, Osmanlı sarayında görevli olarak yaşamış olan Derviş Abdullah’ın eserinin günümüz Türkçesine çevrilmesiyle XVIII. yüzyıl başlarında Osmanlı Devletinin yönetim merkezindeki gelişmelere birebir tanık olma fırsatı bulunmuştur. Ayrıca içeriğinde çok sayıda siyasi ve sosyal olaya değinmesi nedeniyle Osmanlı Siyasi ve Teşkilat Tarihi açısından önemli bilgilere ulaşılmıştır.

SUMMARY

The work “**Risâle-i Teberdâriyye is About The Life Of The Ottoman Palace**” the introduction of the work is about the life of the writer and the evaluation of the work.

In the Ottoman Empire, it is possible to examine the writing of history in various branches. These important branches which are first coming to the mind, are such as the formal writing of history, the private writing oh history, biograhly, siyasetname, menkibnâme, memory etc... When we examine **Risâle-i Teberdâriyye fi Ahvâl-i Ağa-yı Dârü’s-sa’âde** which is a work of Derviş Abdullah, we notice that the writer tries to warn the padishah about political situations of Hadım Agas. Because of this reason, we can call it as a siyasetname.

Risâle-i Teberdâriyye fi Ahvâl-i Ağa-yı Dârü’s-sa’âde, is written by Formerly sapper Derviş Abdullah in XVIII. century. This work is in İstanbul Köprülü Library, in II. Ahmet Section, its number is 233. There are 97 leaves in this total work. It isn’t printed with the new letters. Our aim is to translate the book with new letters and to win it in the science world. This work is translated by using new letters from The Ottoman Turkish language we tried to obey the rules of **Encyclopaedia of Islam** transcription. Nobody has worked about the value of this work in scientific aspect.

This work tells us the negative works of Darü’s-sa’âde Agas. Derviş Abdullah tried to be the existence of Hadım Agas and their development in cronological order. Hadım Agas worked in Ottoman for years and can explain the politic sition of Ottoman Empire.

In Conclusion Derviş Abdullah, worked in the Ottoman Palace for a long time. His work which was translated into Turkish, tells us the development of central administration, political and social events so we obtain the most important knowledge about Political history and Organization of the Ottoman Empire.

ÖNSÖZ

Tarihimize ışık tutan çok sayıda yazma eser kütüphanelerimizde incelenmek ve araştırmak üzere beklemektedir. XVIII. Yüzyılda ölkemize matbaanın gelmesi dolayısıyla söz konusu yazma eserlerin çoğu basılmıştır.

Risâle-i Teberdâriyye fi Ahvâl-i Ağa-yı Dârü's-sa'âde, XVIII. yüzyılda kaleme alınmıştır. Eski Saray¹ baltacılarından Derviş Abdullah tarafından kaleme alınmıştır. Eser, İstanbul Köprölü Kütüphanesi, II. Ahmet kısmında Numara 233'de bulunmaktadır. Eserin tamamı 97 varaktır. Metnin konusu adından da anlaşılacağı gibi eski sarayın teberdarlar ocağında geçmektedir.

Eseri Osmanlıcadan yeni harflere çevirirken İslâm Ansiklopedisi'nin transkripsiyon kurallarına uymaya çalıştık. Bilimsel açıdan eserin değerini ortaya koyan herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Eser daha önce İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde iki öğrenci tarafından lisans tezi çerçevesinde kısmi olarak hazırlanmıştır. Ancak bu çalışmalarda eksikler ve hatalar bulunmakla beraber metnin tümünün ele alınmaması konunun yeterince anlaşılmasına neden olmaktadır.

Çalışmamızın Giriş kısmında yazar Derviş Abdullah ve eseri **Risâle-i Teberdâriyye fi Ahvâl-i Ağa-yı Dârü's-sa'âde**'nin tarihi değeri hakkında bilgi verdik. Ancak yazarın başka eserinin olmaması ve hakkında bilgi veren kaynakların bulunmamasından dolayı eserinde kendinden bahsettiği kadarıyla bilgi sahibi olmaktadır.

Eseri Osmanlıcadan yeni harflere çevirirken **İslâm Ansiklopedisi**'nin transkripsiyon kurallarına uymaya çalıştık. Uzun sesli harfler, ayın harfi ve hemzeler gösterilmiştir. Bunun dışında herhangi bir transkripsiyon uygulanmamıştır.

Bu eserin bana tez konusu olarak seçilmesinde ve çalışmaları sırasında benden hiçbir yardımını esirgemeyen, sayın hocam Yard. Doç Dr. Haluk Kortel'e teşekkürlerimi sunarım.

¹ Belgelerde *Saray-ı Atık-ı Mâmure* de denilen Eski Sarayı İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet yaptırmıştır. Bazı nedenlerden dolayı padişahın oturması uygun görölmeyerek iki sene sonra yeni sarayın inşasına başlanmıştır. Eski Saray terk edildikten sonra burası vefat eden padişahların aileleriyle kızlarına tahsis edilmiş ve bunların hem hizmet ve hem muhafazaları için maiyetlerine bir hayli harem ağası, kapı ağası, kapıcı, teberdar (baltacı) vesair memurlar tayin edilmiştir. Bugün yerinde Sarayla ilgili hiçbir şey bulunmasa da İstanbul Üniversitesi giriş kapısı Sarayın kapılarından biridir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: UZUNÇARŞILI, İ., H., **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı**, Ankara 1984, s.13-14; BÜLBÜL, Z., **Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi**, Ankara 2000, s. 8-9.

Araştırmalarım sırasında bana yardımcı olan Kemal Yaman'a sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca zamanlarından aldığım ancak her zaman beni destekleyen eşim Erkan ve kızım Deren'e çok teşekkür ederim.

Sevinç Sayan

GİRİŞ

DERVİŞ ABDULLAH'IN HAYATI

Derviş Abdullah hakkında sahip olduğumuz bilgiler sadece eserinin çeşitli yerlerinde kendisinden bahsettikleriyle sınırlıdır. Mehmet Süreyya² ve Bursalı Mehmet Tahir'in³ eserlerinde bilgiye rastlanmamaktadır.

Yazar eserinde adını Derviş Abdullah olarak belirtmektedir. Ancak hangi tarihte ve nerede doğduğunu kaydetmediği gibi eğitim hayatı, ailesi ve memleketi hakkında da bilgi vermemiştir. Saray hizmetlerinde bulunmuştur. Kendi ifadesine göre Eski Saray Baltacılar Ocağı'nda on sekiz yıl görev yapmıştır. Söz konusu göreve 1091 (1680) yılı sonlarında başlamıştır. Baltacılar Ocağı'nda çalıştığı sırada harem ağalarının hizmetinde bulunmakla beraber onların eğitiminde de etkili olmuştur.

Görevi sırasında sarayda çeşitli olaylara tanık olmuştur. Eserini 1698'de emekli olup Bursa'ya yerleştikten sonra yazmıştır. Tanık olduğu olayları kendi yorumları doğrultusunda kaleme almıştır. Vefatına kadar Bursa'da yaşamıştır. Verdiği bilgilerden tarih belirtmemesine rağmen XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde İstanbul'a tekrar geldiğini öğrenmekteyiz.

² SÜREYYA, M., *Sicil-i Osmani Osmanlı Ünlüleri*, C. I-VI, İstanbul 1996.

ESERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Risâle-i Teberdâriyye fi Ahvâl-i Ağa-yı Dârü's-sa'âde, Eski Saray baltacılarından Derviş Abdullah Efendi tarafından XVIII. yüzyılın başlarında kaleme alınmış bir eserdir. Yeni harflerle basılmamıştır. Derviş Abdullah Efendi'nin **Risâle-i Teberdâriyye** dışında bilinen başka bir eseri mevcut değildir. Eser hakkında ilk bilgileri Çağatay Uluçay vermiştir.⁴

Osmanlı Devletinde, tarih yazıcılığını çeşitli kollarda incelemek mümkündür. Resmi tarih yazıcılığı (Vakanüvislik), özel tarih yazıcılığı, biyografi, siyasetname, menakıbname ve hatırat gibi eserler bu alanda akla gelen önemli kollardır. Derviş Abdullah'ın eseri olan **Risâle-i Teberdâriyye fi Ahvâl-i Ağa-yı Dârü's-sa'âde**'yi incelediğimizde yazarın, padişahı saray içerisinde ve ülke yönetiminde hadım ağalarının çalışmalarına karşı uyarma kaygısı içinde bulunduğunu görmekteyiz. Bu nedenle eseri, siyasetname olarak nitelendirebiliriz.

Eser adından da anlaşıldığı gibi Darü's-sa'âde ağalarının olumsuz çalışmalarından bahsetmektedir. Derviş Abdullah hadım ağalığının doğuşu ve gelişimini bölümler halinde kronolojik olarak işlemeye çalışmıştır. Osmanlı sarayında yıllarca görevli olan hadım ağalarının İslâm devletlerinde ve daha sonra Osmanlı Devletindeki siyasi durumlarını açıklamaktadır.

Eserin tamamı 97 varaktır. İlk 53 varak Osmanlı Devrinden öncesine ait olup ağırlıklı olarak efsanevi bilgileri içermektedir. Eserin 54. varaktan itibaren sonuna kadar olan ikinci kısmı ise Osmanlı Devletindeki hadım ağalarının faaliyetlerini konu almaktadır.

Derviş Abdullah eserine, kendisine ait bir şiirle başlamıştır. Şiirinde, olayların gidişatı sırasında kendisinin de söyleyecek sözleri olduğunu, doğa unsurlarını kullanarak ve kinayeler yaparak anlatmaya çalışmıştır. Başlık olmayan birinci babda şiirin ardından yazar, Müslüman kardeşlerine hitab ederek kendisine yönelik eleştirilere üçüncü babda cevap vereceğini belirtmektedir. Bu sözleri bizde Abdullah Efendi'nin, döneminde hadım ağalarıyla aralarında bir çeşit anlaşmazlık olduğu düşüncesini uyandırmaktadır.

İkinci babda "Benî Ham" dediği zenci hadım ağalarının kökenine kadar inmeye çalışmıştır. Bunu insanlığın ortaya çıkışına, Hz. Adem'e, Hz. Nuh'a ve Nuh Tufanı'na dayandırmıştır. Özellikle Nuh, eşleri ve çocukları üzerinde durmuştur. Bütün insanlığın Nuh'un evladlarından geldiğini savunarak Türkler'in Yafes, Avrupalıların Sam, Afrikalı zencilerin Ham soyundan geldiğini ileri sürmüştür. Zencilerin derilerinin siyah olmasını da Nuh tufanına dayandırarak Ham'ın gemide edepsiz davranışlarının Tanrı tarafından cezalandırılması sonucu olduğunu iddia etmektedir. Kaynak olarak da Kuran-ı Kerim'i, ünlü

³ TAHİR, M., **Osmanlı Müellifleri**, C.I-III, İstanbul 1333-1342.

⁴ ULUÇAY, Ç., **Harem II**, Ankara 1992, s. 117, 227n.

İslâm alimlerinin sözlerini ve İslâm fâkihlerinin eserlerini göstermiştir. Derviş Abdullah'ın zenci hadım ağalarının olumsuz davranışlara sahip olduklarını ispatlama gayesi ile insanlığın varoluşuna kadar uzandığı düşüncesinin yanı sıra bu durumu klasik Osmanlı tarihçilik anlayışının bir uzantısı olarak da görmek eseri dönemi içinde değerlendirmek açısından yararlı olacaktır.

Üçüncü babda, Ham soyundan olan zencilerin Afrika'ya gelerek beyazları düşman ilan etmeleri, onları pişirip yemeleri ve yaptıkları türlü kötülükler yine aynı kaynaklar gösterilerek anlatılmaktadır.

Derviş Abdullah, buraya kadar Ham soyunun nereden geldiğini belirttikten sonra, eserin bundan sonraki kısmını üç bölüme ayırarak incelemeyi uygun bulmuştur. Ham evladlarının buldukları devletlerde yaptıkları kötülükleri, Geçmiş Krallar Dönemi, İslâm Devletleri Dönemi ve Osmanlı Devleti Dönemi başlıkları altında anlatmıştır.

Geçmiş krallar Dönemi olarak adlandırdığı birinci dönemde yine daha çok efsanevi olayları ele almıştır. Nemrud'un, ülkesine karaları getirmesi sonucunda kendini Tanrı ilan ettiğini ve Hz. İbrahim'le mücadelelerini anlatmaktadır. Firavunlar döneminde Mısır'a zencilerin tavaşi olarak getirilmesiyle devlet düzeninin bozulduğunu belirtmekte ve bu dönemi, Osmanlı Devletinde Sultan İbrahim ve IV. Mehmet dönemleriyle karşılaştırmaktadır. Mekke'de putperestliğin başlamasının nedeni olarak da yine ham evladlarını ileri sürmektedir. Fil Olayı'nı örnek vererek Kuran'ı Kerim'i kaynak olarak göstermektedir. Ardından İran devletlerinden bahsederek Sasani Devletinin ne kadar güçlü bir krallıkken Yemen melikinini hediye olarak kara hadımları ülkeye göndermesiyle düzenin nasıl bozulduğunu örneklerle açıklamıştır. Kaynak olarak da Arapça bir eser olan Hayreddin Remli'nin **Hadîkatü't-Tevârîh** adlı eserini göstermiştir.

İkinci bölümde İslâm Devletlerinden, Emeviler ve Abbasiler döneminde başta güçlü bir yönetim devam ederken kara hadımların ülkeye girmesi ve görev almasıyla devlet düzeninin bozulduğu hatta her iki devletin de yıkılmasına kara hadımların neden olduğunu savunmaktadır. İmâm Muhammed Bedahşânî'nin **Gülşen-i Tevârîh** adlı kitabını kaynak olarak göstermektedir.

Üçüncü ve son bölümde ayrıntılı bir şekilde Osmanlı Devletindeki hadım ağalarının neden olduğu gelişmeleri ele almaktadır. Bu kısmı da kendinden önceki gelişmeler ve kendisinin bizzat içinde yaşadığı dönem olmak üzere iki ana başlıkta toplamıştır. Burada tekrar Türklerin Yafes soyundan geldiğini hatırlatır. Yafes soyundan gelen ülkelerde ve Hristiyan ülkelerde Benî Hâmların olmadığını belirtir. Beni Hâmların Avrupa'ya ayak bastırılmadığını kendi yaşamından örnekler vererek açıklamaya çalışır. Osmanlı Devletinin Kuruluş ve Yükselme Dönemindeki ihtişamından bahseder. I. Murat ve Kanuni Dönemleri

üzerinde durur. Bu dönemlerde ülke sınırlarının hızla genişlediğini, devlet düzenin sağlam olduğunu övgülerle açıklar. Ancak bu açıklamaları yaparken bu dönemlere kadar Osmanlı Devletine hadım ağalarının girmediğinin altını sık sık çizer. Burada bir uyarıda bulunur ve bundan sonra yazacaklarının ve ek kısmının, dönemin padişahına bir hatırlatma niteliğinde olduğunu açıklar. Yazarın bu söylemlerinden eserin yazılış amacı, açık bir şekilde ortaya çıkmakta ve eser siyasetname özelliklerini bize bu kısımdan sonra daha çok hissettirmektedir.

Derviş Abdullah uyarısını yapıp okuyucunun dikkatini topladıktan sonra, hadım ağalarının zamanla devlet içindeki siyasi güçlerinin artmasını, padişah dönemlerini açıkça belirtip örnekler vererek açıklamaya çalışır. Hadım ağalarının Osmanlı Devletindeki faaliyetlerini anlatmaya I. Ahmet zamanından itibaren ele alarak başlar. Bu dönemde baş gösteren Celali İsyanlarının nedenini hadım ağalarının taşra ile ekonomik ilişkilerine bağlamaktadır. Hadımların bu ilişkilerine son vereceğini belirten I. Mustafa'nın tahttan indirilme nedeni olarak da hadım ağalarının bu yöndeki hareketlerini öne sürer. II. Osman döneminde Hotin Seferi'nin başarısızlıkla sonuçlanmasının nedenlerini ortaya koyar. Belirlediği dört neden de hadım ağalarının olumsuz faaliyetlerine bağlıdır. Derviş Abdullah, diğer tarih kitaplarının bu konuda kendisinin saptadığı nedenleri, kızlar ağasından korkusuna veremediklerini belirtir. Gerçek olanın kendisinin söyledikleri olduğunu iddia eder. Ancak bu konuda yazılı kaynak vermemektedir. Sultan Osman'ın öldürülmesinin nedeni olarak da hadım ağalarının çalışmalarını göstermektedir. Kızlarağasının hem Sultan Osman'a Yeniçeri Ocağını kaldırmak amacıyla yeni sekbanlar bulmak için hacca gider görüntüsünde Anadolu'ya geçmesini sağladığını ardından bu haberi Yeniçerilere yine kızlarağasının iletildiğini açıklar. Bu görüşünü desteklemek için Nişânî Çelebi'nin risâlesini kaynak olarak gösterir.

Derviş Abdullah Osmanlı Devletindeki hadım ağalarının durumunu değerlendirip, olumsuz gidişatın nedeni olarak onları gösterirken bir yandan da olumsuz faaliyetlerin her padişah döneminde yaşanmadığının da altını çizmektedir. Örneğin IV. Murat'ın çok küçük yaşta tahta geçmesine rağmen boş aldığı hazineyi doldurmasını, rüşveti kaldırmasını, Bağdat'ı fethini ve devlete getirdiği düzeni övgülerle anlatmaktadır. Bütün bu gelişmeleri ise IV. Murat'ın kara hadımlara asla yüz vermemesine onları devlet işlerine karıştırmamasına bağlamaktadır ki yazarın bu saptamasına, kaynak göstermese de katılmamak mümkün değildir.

Abdullah Efendi Osmanlı Devletinin kurumlarındaki bozulmaları anlatırken padişahların psikolojik yönlerini tahlil ederek, dejenerasyonla ilişkisini değerlendirmiştir. Mutlak monarşik bir devlette mutlak egemen kişinin psikolojik özelliklerinin devletin gidişatında ne derece önemli olduğunu o dönemde gözler önüne sermeyi başarmıştır. Örneğin

IV. Murat'ın kararlı, kahraman bir kişiliğe sahip olması nedeniyle kara hadımlara devlet işlerine karışmalarında tamamen engel olduğunu bu nedenle devlet düzeninin sağlandığını belirtmiştir. Diğer yandan Sultan İbrahim'in de sakin, kolay etki altında kalan bir kişiliğe sahip olması nedeniyle kara hadımların, cariyelerin sözlerine kapıldığını, kısa sürede vezir değiştirmeye başladıklarını açıklamaktadır. Görüldüğü gibi yazar o dönemde bilim olarak anılmasa da insan psikolojisinden yola çıkarak doğru örnekler vermekte ve gerçekçi saptamalar yapmaktadır.

Hadım ağalarının, padişahı etkileri altına alıp olumsuz faaliyetlere koyulmalarının yanı sıra kendilerine karşı çıkan başka bir otorite gördüklerinde onu da yok etme yoluna gittiklerini eserdeki örneklerden anlamaktayız. Bu otorite Sultan İbrahim döneminde sadrazamlarken, IV. Mehmet döneminde valide sultanlar olmuştur. Öyle ki Sultan İbrahim kızlarağasının sözüne bakarak Girit seferinde üstün gayretler göstererek 55 günde Hanya'yı fethetme başarısını gösteren Kaptan-ı Derya Yusuf Paşa'yı katletmiştir. Öte yandan IV. Mehmet karalara ses çıkarmasa da onların harem dışına çıkmasını yasaklayan Büyük Valide, hadım ağalarının entrikaları sonucu küçük valide tarafından öldürtülmüştür. Yazar bu saptamalara ulaşırken tarih kitaplarını objektiflikten uzak olmakla yargılamakta ve Küçük Validenin haklı gösterilmesinin nedeni olarak hadım ağalarının yazarlar üzerindeki etkisini göstermektedir. Ancak burada kaynak vermek yerine Hz. Ömer'in sözlerine yer vermektedir.

Hükümdar, kara hadımların etkisi altında kalsa da sadrazamın kararlı bir tutumda olmasının kara hadımları durdurabileceğini ve devlet düzenini sağlayabileceğini Köprülü Mehmet Paşa ve oğulları dönemini anlatarak açıklamıştır. Bu dönemde yapılan fetih hareketlerinden, sadrazamın vekil-i mutlak olarak padişahın belge alarak şartlı olarak göreve geldiğinden bahsetmiş ve istenirse tarih kitaplarına bakılmasını önermiştir. Ancak kaynak adı vermemiştir.

II. Süleyman zamanında hadım ağalarının olumsuz faaliyetlerinin hat safaya çıktığını kendi yaşadığı olayları örnek vererek açıklamıştır. Vezir değiştirme süresinin 25 günde, 18 günde bire düştüğünü belirtmiştir. Öyle ki verdiği örnekte kendi ocağından dahi vezir getirilmesinin istendiğini öne sürmüştür. Kara hadımların kısa sürede vezir değiştirmek istemelerinin nedenini, kendi sözlerinin dinlenmemesinin yanı sıra rüşvetle makam satmalarına bağlamıştır.

III. Ahmet döneminde Sadrazam Yusuf Ali Paşa'nın verdiği kararın Kızlarağası tarafından iptal ettirilmesini kendisi de şaşkınlıkla anlatarak hadım ağalarının devlet içerisinde, devlet işlerinde ne derece etkin olduklarını gözler önüne sermiştir.

I. Mahmut dönemindeki olayları anlatırken ayrı bir başlık altında ve daha ayrıntılı olarak yazmaya çalışmıştır. Kızlarağası Hacı Beşir ile Piriöğlü'nün oyunlarına Sultan

Mahmut'un kolayca kanmasının nedeni olarak padişahın yeni hapisten çıktığını göstermesi, dönemin kafes sistemi gerçeğini açıkça ortaya koymaktadır. Osmanlı sarayında dönen entrikaları padişah fark edemezken yabancı devletlerin elçilerinin fark edip bu durumu kullanmaya çalışmaları uzun uzun anlatılmıştır. Yazar, devletin bu durumlara düşmesine üzülen ve açılımlarını beddualar ile devam ettirmiştir.

Sultan Mahmut'a seslenerek, kara hadımlara itibar etmemesi gerektiğini belirtmiştir. Bunu padişahın istemesinin nedeni olarak, risalesi boyunca vurguladığı hadım ağalarının bütün olumsuz çalışmalarını üç maddede toplamış ve açıklamıştır. Derviş Abdullah eserini Sultan Mahmut'a yaptığı dua ile bitirmektedir.

Eserin son sayfasında yazara ait olmadığı açıkça belli olan yazıyla yazılmış bir not bulunmaktadır. Bu notun, büyük olasılıkla eseri daha sonradan okumuş ve değerlendirme yapmak istemiş bir kişiye ait olduğu düşünülebilir. Ancak bu kişi, Derviş Abdullah'ı, anlattıklarında objektif bulmamaktadır. Hadım ağalarından iltifat görmediği için bu eseri yazdığı yönünde yazarı eleştirmektedir. İsim belirtilmediği için notun kime ait olduğu belli değildir.

Görüldüğü gibi Derviş Abdullah efendi, Osmanlı Devletinde belirli dönemlerde harem ağalarının, Osmanlı Devletinin siyasi, sosyal ve ekonomik hayatında oynadıkları olumsuz rolü açıklamıştır. Harem ağalarının Devleti içten içe nasıl yıktıklarını, kendi çıkarları için birkaç ayda bir vezir azl edilmesine neden olduklarını ve vezarete getirilen kişilerin de bu kara hadımların sözünden dışarı çıkamadıklarını anlatmaya çalışmıştır. Ayrıca bu durumun devleti zayıf düşürdüğüne dikkati çekmiştir. Yaşadığı devrin kötü gidişatını Kanuni dönemi ile karşılaştırarak klasik dönem Osmanlı devlet otoritesine olan özlemi dile getirmiştir. Padişahları, harem ağalarının sadece harem işleriyle uğraşmalarını sağlamaları ve devlet işlerine karıştırmamaları konusunda uyarmıştır.

Derviş Abdullah Efendi özellikle döneminin olaylarını anlatırken ne kadar kişisel duygularını ön plana çıkarsa da kara hadımların neden olduğu bu olayları tamamen doğru yazdığını iddia etmektedir. Bunu kanıtlamak için bazı tarih kitaplarında bahsettiği olayın aynı şekilde anlatıldığını belirterek belgelendirmektedir. Ancak belge gösteremediği durumlarda konunun diğer tarih kitaplarında gerçekçi bir şekilde açıklanmasının yapılmadığından yakındır.

Yazar, eserinde genellikle kendi kişisel görüşlerine yer vermesine rağmen tanık olduğu dönemin olaylarını anlatması bakımından eser önem kazanmaktadır. Osmanlı saray hayatıyla ilgili ilgi çekici bir eser olmasına rağmen yazarın tarafsızlığından bahsetmek mümkün değildir. Eseri yazma amacı, sarayda önemli mevki sahibi olan kara hadımların, devlet yönetiminde ve saray hayatında ne kadar kötü ve bozguncu bir unsur olduklarını kanıtlamaya çalışmaktır. Ancak bunu kanıtlamaya çalışırken eserin bütününe baktığımızda

yazar kişisel düşüncelerini frenleyemeyerek insanlığa bütün kötülüklerin Benî Ham denen zenciler tarafından geldiği ana fikrini yaymaya çalışmıştır. Araştırmacı, yazarın bu tutumunu göz önünde bulundurmalı ve dönemi değerlendirirken olası hataya düşmemelidir.

Sonuç olarak, Derviş Abdullah Efendi'nin, eserinde hadım ağalarını ileri derecede eleştirmesi onlara karşı kişisel duygular beslemiş olmasını düşündürmektedir. Ancak o dönemde yaşamış bir saray görevlisi olduğu ve saray içinde dönen entriklara bizzat şahit olma olanağına sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu nedenle eseri, XVII ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı Saray Teşkilatı ve Osmanlı Siyasi Tarihi açısından önemli bir kaynaktır.

METİN

I. BÖLÜM:

Şiir

(2b)Medhin anın nice idem ben fakîr
 Bulmuşiken nâzmiyle âlem nizâm
 Ne melâhat var sözünde ne usul
 At na'lındakini anlayub hüner
 Uçucak güğercini leylek sanur
 Karaçalı dikenin hoş hoş kokar
 Toy gibi doğrusuna açar kanat
 Gam değil nazmında bulunsa deşik
 Gülistânda nice bülbüller öter
 Bu cihân bir bağdır fikir eylesen
 Böyle tertib eylemiş ol bî-niyâz
 Deme bu gül ya bu efsentindür
 Bûlarından her ne ise alışun
 Çünkü mikdârınca söyler her kişi
 Her birinde vardur bir hâsiyyet
 Kimsenün haline kılma göz nazar

Hem mücerribim oldu aklım hem kasîr
 Bu teberdâr nice diyesün bir kelâm
 Deve depdüğünü somun sanur ol
 Boğa gibi olda ayağın sunar
 Bağda görse hınzalı düvlek sanır
 Koparub çiğdem deyü başa sokar
 Lâkin kelâmın sözün içer hayat
 Kâh olur gül kokar kişi kâh kekik
 Çırlayuk böceği hem anda öter
 Kimisi çirkin öter kimi hasen
 Arif isen her birinden anla râz
 Her birinün bûy-ı misk-i Çin'dür
 Ana göre Hakk'a olur nâlišün
 T'an edüb deme ki yanlışdır işi
 Anlayanlar buliserdür âfiyyet
 Ne olasın sırrı Hakk'dan ya haber

Ey benim mü'min karındaşlarım bâlâda mezkûr olan ebeveyn-i Resûl ve ecdâd-ı kirâmları hakkında ba'zı kimesneler nâsezâ kelimât-ı müzahzefeye tasaddî ve cesâret eylemişlerdür. İnşallahü Te'âlâ üçüncü bâbda tafsîl üzre cevâb verilür.

II. BÖLÜM:

El-Bâbü's-Sânî Fi Beyân-ı Evlâd-ı Nûh 'Aleyhi's-selâm. (İkinci Bâb: Hz. Nûh Peygamber'in -Ona Selam Olsun- Çocukları)

Ya'ni bu ikinci bâb Nûh 'aleyhi's-selâm hazretlerinin evlâdı Tûfândan sonra (3a) kaç nev' olmuşdur anı beyân eder. Ma'lûm olsun ki büyük babamız Âdem Safiyullâhi 'aleyhi's-salâtu'vesselâm yeryüzüne hübü't etdikden bin üç yüz doksan altı sene mürûr etdikden sonra Yevmü'l-Hamelide ya'ni Nevruz gününde Nûh 'aleyhi's-selâm anadan doğub dünyaya geldi. Nûr-ı Muhammed 'aleyhi's-selâm mübârek alnında ziyâ virüb rûy-ı mübâreki aya benzerdi. Ūlü'l-'azm peygamberdür. İsminde ve ömründe ihtilâf etmişlerdür. Ancak Kur'ân-ı 'azîm'de Nûh zikr olunmağla ism-i şerîfleri Nûh olmak üzere şöhret buldu. Ve ömrü şerîflerinde esahh akvâl budur ki hübü't-ı Âdem 'aleyhi's-selâmdan bin dört yüz doksan altı sene mürûr etdikde Nûh 'aleyhi's-selâm peygamber oldu. Dokuz yüz elli yıl kavmini îmâna da'vet eyledi. Tûfân oldukda bin elli yaşında idi. Tûfândan sonra iki yüz yetmiş yıl yaşadı. Mecmû' ömrü bin üç yüz yirmi yıldır. Tûfândan evvel çok hatunlar aldı. Ba'zı hatunları çok evlâd doğurub doğan evlâdları sabî iken vefât edüb, Ba'dehû hatunlar dahi vefât eyledi. Ba'dehû bâb-ı evvelde zikr olunan Kâbil-i kâfirin evlâdlarından Mâsiye adlu bir kâfire 'avrat alub îmâna da'vet eyledi. 'Avrat îmâna gelmedi. Nûh 'aleyhi's-selâmın bu 'avratdan iki oğlu doğub büyük oğlunun adı Hâm, küçük oğlunun adı Ken'ân kodu. Bu Ken'ân vâlidesi tarafına rücû' etmekle babasına îmân getürmeyüb anası gibi kâfir olub olub anasıyla mâ'an dâ'imâ Nûh Peygamber 'aleyhi's-selâm ile kavmi arasında nifâk edüb eziyyet ederler idi. Ve mezbûr Hâm gerçi babasına îmân getürdü. Lâkin anası kâfirenin rahminde yatub ve südünü emdiği için ziyâde 'inâd ve edebsiz olub dâ'imâ babasını teksîr ve tekdîr ederdi. Nûh 'aleyhi's-selâm hazretleri oğlu (3b) mezbûr Hâm'ı katına da'vet edüb dedi ki "Benim oğlum eğer murâd edersen seni evlendüreyim 'ammîm evlâdından sana bir kız alıvireyim" dedikde Hâm râzı oldu. Ba'dehû Nûh 'aleyhi's-selâm 'ammîsi evlâdından bir kız alıvirmek üzre iken bu tarafdan anası kâfire haber alub oğlu Hâm'a iğvâ vermekle Hâm dahi anası kâfirenin sözüne uyub babası karşısına gelüb cevâb verdi ki "Kâbil evlâdları içinde Tehyine adlu bir kız vardır. Vâlidemin hemşîresi kızıdır. Eğer

ol kızı alıverirsen yanında sâkin olurum. Ve illâ varub Kâbil evlâdları içinde dayılarım yanında sâkin olurum. Ol kızı alurum” dedi. Nûh ‘aleyhi’s-selâm fikr edüb dedi ki “Bu oğlanın dimâğında fesâd vardır. Eğer ol kızı alıvirmezsem bu oğlan dayıları yanına firâr edüb “âkıbet mürtedd olur” deyu nâçâr ol kızı alıverdi. Hâm ol kızı alub Ba’dehû kız Müslümân oldu. Hâm’ın çok evlâdı doğdu ammâ doğan evlâdlarını Hâm’ın vâlidesi mezbûr ve karındaşı Ken’ân kâfir izlâl etmekle Hâm’ın ne kadar evlâdı doğdu ise Nûh ‘aleyhi’s-selâm’a îmân getürmeyüb kâfir oldular. Nûh ‘aleyhi’s-selâm oğlu Ken’ân ve Hâm ve Hâm’ın evlâdları îmâna gelmeyüb kâfir olduklarına ve oğlu Hâm’a Nûr-i Muhammed ‘aleyhi’s-selâm nakl etmedüğüne ve kâfirlerin eziyyetine ziyâde mahzûn olub dâ’imâ ağladı. Bir gün el kardırub Hakk Te’âlâ’ya münâcât eyleyüb dedi ki “Ya Rabbi, ya hâlıkı’l-eşyâ bende emânet olan Nûr-ı Muhammed alnumda kaldı. Oğlum Hâm’a nakl etmedi. Yüzünü küfür kapladı. Sen bana hayırlu evlâd ihsân eyle” deyü ziyâde nevha edüb ağladı. Ol sâ’at Cebrâil ‘aleyhi’s-selâm nâzil olub ve Hakk Te’âlâ’nın selâmını teblîğ edüb dedi ki “Ya Nebî-yallâh oğlun Hâm ol nûra ehil değildir. (4a) Anınçün nûr ana nakl etmedi. Ancak senin ‘ammûlerin kızlarında Mahmûde adlu bir kız vardır. Ol kızı ‘akd-i nikâh edüb alasin. Hayırlu evlâdların ol kızdan olacaktır” deyü söyledi. Nûh ‘aleyhi’s-selâm ziyâde mesrûr olub Mahmûde anamızı ‘akd-i nikâh edüb aldı. Ol gice duhûl edüb Mahmûde anamız hâmile olub Nûr-i Muhammed ‘aleyhi’s-selâm Mahmûde anamızın alnına nakl eyledi. Müddet-i hâml tamâm oldukda bir oğlan doğub aya benzer Nûr-ı Muhammed ‘aleyhi’s-selâm alında ziyâ vardı. Nûh ‘aleyhi’s-selâm bu oğlanın adını Sâm kodu üç yıldan sonra yine Mahmûde anamızdan bir oğlan dahi doğdu. Bunun adını Yâfes kodu. Bunlar kemâle erişüb ziyâde kutlu ve bahadır ve şecâ’atlı ve heybetlü yiğit oldular. Hatta Yâfes hazretleri ol mertebe heybetlü idi ki yüzüne bakan kimesnenin zehresi çâk olurdu. Nûh ‘aleyhi’s-selâm Sâm ile Yâfes hazretlerini evlendürüb kendi ‘ammîsinin kızlarından birer kız alıverüb iki oğlanı bir gicede zifâf eyledi. Ol gice ikisinin dahi hatunları hâmile kaldılar. Ba’dehû bir oğlan ile bir kız Sâm hatunu doğurdu ve bir oğlan bir kız Yâfes hatunu doğurdu. Bu esnâda hûbût-ı Âdem ‘aleyhi’s-selâmdan iki bin

dört yüz kırk altı sene mürûr etmiş idi. Bu vakitte tûfân kopdu. Hakk Te‘âlâ, Nûh ‘aleyhi’s-selâm’a emîr eyledi ki “Kâfirleri gemi içinde almayasın. Ancak Müslümân olub sana îmân getürenleri alasın” dedi. Nûh ‘aleyhi’s-selâm zevcesi Mahmûde ve oğulları Sâm ve Yâfes ve ‘avratlarını ve evlâdlarını ve bâlâda zikr olunan büyük oğlu Hâm ve zevcesi gemi içine alub dördüncü oğlu mezbûr Ken‘ânı ve anasını ve Hâm’ın evlâdlarını gemi içine almadı. Ol sâ‘at Hâm, gazab ile babası Nûh ‘aleyhi’s-selâm’ın karşusuna gelüb dedi ki (4b) “Vâlidem Masiye’yi ve karındaşım Ken‘ân’ı ve benim evlâdlarımı niçün gemiye almazsın?” dedikde Nûh ‘aleyhi’s-selâm cevâb verdi ki “Ey benim oğlum sen bilürsünkim vâlidenüz Masiye ve karındaşınız Ken‘ân kâfirler ve münâfıklardır. Senin evlâdlarını dahi izlâl edüb kâfire eylediler. Ve kâfirleri gemiye alma deyü Hakk Te‘âlâ hazretleri emr eyledi. Benüm yüreğim senden ziyâde ‘âciz ve merhametim senden ziyâdedir. Ammâ ne yapalum Allâhu Te‘âlâ’nun emrine itâ‘at farzdur. Muhâlefet emr-i muhâldur” deyüb def‘ ile cevâb vericek Hâm babasına darılıb küsdü. ‘Avratını yanına alub gemi içinde bir tarafa varub oturdu. Bu esnâda tûfân çoğalub yeryüzü bi’l-cümle su olub gemi su üzerine kalkdı. Ol sâ‘at Nûh ‘aleyhi’s-selâm gemi içinde olan âdemlere tenbîh eyledi ki “Sakınub ‘avratınıza yakın olmayasız ve ‘avratınız ile mülâ‘abe etmeyesiz. Eğer ederseniz Hakk Te‘âlâ’nın gazabına uğrarsız. Hakk Te‘âlâ’nın emri böyledür” dedi. Vesâ’ir hayvânlara dahi böylece tenbîh eyleyüb gemi yürümeğe başladı. Cümle insân vesâ’ir hayvân Allâhu Te‘âlâ’nın emrini ve Nûh ‘aleyhi’s-selâmın tenbîhini tutdular. İllâ Hâm tutmadı. Gerçi Hâm Müslümân idi lâkin ziyâde edebsiz ve nefsânî ve ‘inâd idi. Anın için tenbîh tutmayub âdemler içinde ‘avratını öper ve koçar idi. Karındaşları Sâm ve Yâfes “Böyle iş etme ‘ayıbdur. Allâhu Te‘âlâ’nın gazabına uğrarsın” deyü nasîhat ederler idi. Hâm aslâ kabûl etmedi. Nûh ‘aleyhi’s-selâm dahi nasîhat eyledi. Anı dahi kabûl itmedi. ‘Avratı dahi Hâm gibi edebsiz olmağla bir gün âdemler içinde ‘avrat yerlerini açub cimâ‘ eylediler. Nûh ‘aleyhi’s-selâm haber aldıkda Hâm’ı ve ‘avratını karşusuna getirüb “Niçün Hakk Te‘âlâ’nın emrini (5a) tutmayub ebedsizlik etdünüz” dedikde Hâm istihzâ tarîkiyle cevâb virüb “Benim cümle evlâdlarım suya gark oldu. Şimdi birkaç oğul yapayım” dedi. Bu

söz Nûh ‘aleyhi’s-selâm’ın ziyâdesiyle gücüne geldi. Ol sâ’at el kaldurub Hakk Te‘âlâ’ya du‘â edüb “Ya Rabbi bunların cezâsını tertîb eyle” dedi. Hakk Te‘âlâ du‘âsını kabûl edüb ol gice Hâm ‘avrat ile yaturken ikisinin dahi suratları mesh olub Ma‘âzallahu Te‘âlâ vücûdları siyâh oldu. Muhâmmmed Kara Bâğî⁵ ve İmâm Süyûtî⁶ ve Hayreddîn Remlî⁷ ve İmâm Sağânî⁸ Rahimehümullâhu Te‘âlâ muhâzarâtlarında yazar ki “Benî Âdemden ibtidâ sûreti mesh olub vücûdları siyâh olan mezbûr Hâm ve ‘avratıdır” deyü tasrîh olunmuşdur. Çün sabâh oldu Nûh ‘aleyhi’s-selâm bunların mesh olduğunu görüncek dedi ki “Henüz cezânızı buldunuz. Hakk Te‘âlâ’ya ‘âsî olub ve baba nasîhati tutmayub edebsizlik edenlerin hâli böyle olur. Ve şimden sonra kıyâmete değîn doğan evlâdımız bi’l-cümle böyle sizin gibi siyâh olacaktır” dedi. Ba‘dehû emr-i nâdî ile yeryüzü açılıb Nûh ‘aleyhi’s-selâm necât bulub gemide olan insân vesâ’ir hayvân taşra çıkdılar. Nûh ‘aleyhi’s-selâm vesâ’ir Müslümânlar Hakk Te‘âlâ hazretlerine secde-i şükr eylediler. Hâm secde-i şükrü etmedi. Nûh ‘aleyhi’s-selâm bunu karşusuna getürüb dedi ki “Ya Hâm niçün Hakk Te‘âlâ’ya secde-i şükür etmezsin?” dedikde Hâm cevâb eyledi ki “Vücûdum siyâh olduğu için mü secde edeyim? Şimden sonra hiç secde etmizem ve sana dahi inanmazam” deyüb babasına ve Hakk Te‘âlâ’ya ‘âsî olub Ma‘âzallahu Te‘âlâ kâfir oldu. Ba‘dehû ‘avratını alub babasından ayrılıb yine babasına karîb bir mahalde sâkin olub âteşperest oldular. ‘Avratı seffîne (5b) içinde hâmile olmuş idi. Ol mahalde üç kara oğlan ile üç kara kız doğurdu. Kelb gibi cümlesini birden doğurdu. Ba‘dehû her doğurdukça

⁵ Muhammed Kara Bâğî, Azerbaycan’ın Karabağ bölgesinde doğdu. İstanbul’da eğitimini tamamladı. İznik Süleyman Paşa Medresesi’ne tayin edildi. Daha sonra terfi ederek yine oradaki Orhan Gazi Medresesi’nde görev aldı. 942/1535 yılındaki vefatına kadar bu görevini sürdürdü. **El-Makalat fi İlmi'l-Muhâdarât, Et-Ta'lîka alâ Tehâfütî'l-Felâsife, Şerhu İsbâti'l-Vâcib**, sayıları 13’ü bulan önemli eserlerindedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. TAHİR, B., M., **Osmanlı Müellifleri**, C.I, İstanbul 1333-1342, s. 388-389; ALPER, Ö. M., "Karabâğî", **DİA**, C. XXIV, İstanbul 2001, s.369.

⁶ İmâm Süyûtî, büyük İslam âlimlerindedir. Asıl adı, Celeddin Ebu'l-Fadl Abdurrahman b. Muhammed’dir. Mısır’ın Süyut şehrinde doğmuştur. 1505 tarihinde vefat etmiştir. Tefsir, hadis, fıkıh, tarih, terceme-i hâl, edebiyat ve diğer ilimlere dair altı yüzü aşan eseri vardır. Tarih alanında en ünlü eseri **Tarihü'l-Hülefa**’dır. Ayrıntılı bilgi için bkz. ESAD, M., **İslam Tarihi**, İstanbul 1983.

⁷ Hayreddin b. Ahmed b. Ali er-Remli, 993/1585 yılında Filistin’in Ramle beldesinde doğdu. Kahire’deki Ezher Medresesi’nde 6 sene kaldı. Ölünceye kadar kendi beldesinde müftülük yaptı. 1081/1670 yılında vefat etti. **El-Fetava'l-Hayriyye**, **Mazharu'l-Hakâk**, **Haşiye alâ'l-Bahri’r-Râik** önemli eserleridir. Aynı zamanda şair de olan Remlî’nin bir Divanı da vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Zirikli Hayreddin, **El-A'lâm**, c:I, baskı yeri ve tarihi yok, s. 374.

⁸ İmam Sağânî El-Hasen b Muhammed, asrının dildisi, fâkih ve muhaddis. Hindistan’ın Lahor kentinde 577/1181’ de doğdu. Gazne’de yetişti. Bağdat ve Yemen’e gitti. Yemen’de 650/1252 yılında vefat etti. Fıkıh

hınzır gibi altı ve sekiz ve on ikiye varınca doğurdu. Ba'det- tûfân Sâm hazretlerinin dahi bir oğlu doğdu. Nûh 'aleyhi's-selâm bu oğlanın adını Erfahşid⁹ kodu. Nûr-i Muhâmmed 'aleyhi's-selâm Erfahşid alında ziyâ virdi. Ba'dehû bu oğlu dahi doğdu. Adını İrem kodu. Ve Yâfes hazretlerinin dahi ba'det-tûfân dört oğlu doğdu. Birinün adı Hıta¹⁰ birinün adı Hoten¹¹ birinin adı Maçin¹² birinin adı Çin kodular. Nûh 'aleyhi's-selâm tûfândan sonra iki yüz yetmiş yıl yaşadı. Bu iki yüz yetmiş sene içinde beyâz evlâdları ziyâde çoğalub Nûh 'aleyhi's-selâm yanında sâkin ve şeri'âtiyle müteşerri' olub ziyâde âlim ve âbid ve zâhid oldular. Babaları Nûh 'aleyhi's-selâmın kat'â rızasından taşra hareket etmezler idi. Ve vücûdu siyâh olub mürtedd olan Hâm kâfir mukaddemâ babasından ayrılıb evlâdları ile ol tarafa karfîb bir mahalde tavattun edüb âteşperest olmuş idi. Bu kara kâfirün evlâdları dahi ziyâde çoğaldı. 'Azîm fesâd etmeğe başladılar. Bu karalar ziyâdesiyle sâhib-i şehvet ve nefsanî olmağla ibtidâ fesâdları zinâ etmeğe meşgûl Ma'âzallahu Te'âlâ analarına ve kızlarına ve kız karındaşlarına vesâ'ir 'avratlar her kimi bulurlarsa zinâ ederler idi. 'Avrat yerlerini setr etmeyüb âşikâre birbirileri ile kelb gibi çatşurlar idi. İkinci fesâdları serikadır ya'ni uğurluk ederler idi. Ziyâde kâhil ve denîl idiler. Asla kâr ü kesib etmeyüb uğurluk ile geçünürler idi. Bir gün ol kara Hâm-ı bed-nâm evlâdlarına vâsiyyet eyleyüb dedi ki "Ey benim evlâdlarım ma'lûmunuz olsun ki beyâzlardan büyük bizim düşmanımız yokdur. Bu beyâzların (6a) kanını ve lâhmini ekl etmek bizim üzerimize lâzımdur. Nar u nur böyle emr eyledi. Hemân beyâzların malını ve rızkını her kanda bulursanız, uğurlayub getüresiz ve kendülerin tutub âteşde pişürüb ekl edesiz ve sabî oğlancıklarını uğurlayub âteşde pişürüb ekl edesiz. Bu beyâzlar yeryüzünde çok olursa bize rahat yokdur. Hemân bunları döğenmeğe sa'y edesiz" deyü vâsiyyet eyledi. Bu

alamında **Hâşiye alâ Mecmau'l-Bahreyn**'i yazdı. Cevherî'nin **Sihah** isimli ünlü sözlüğüne tekmile yaptı. Ayrıca hadis alanında da **Meşariku'l-Envar** isimli bir eser verdi. Bkz. Zirikli Hayreddin, **age.**, C.II, s.232

⁹ Nuh'un torunudur. Sâm vefatı yaklaştığı sırada oğlu Erfahşed'i yerine bırakmıştır. 465 yaşında vefat etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: KÖKSAL, M. A., **Peygamberler Tarihi**, Ankara 2004, s.108-110.

¹⁰ Kuzey Çin'e verilen addır. Köksal, **age.**, s.108.

¹¹ Çin Halk Cumhuriyeti'nin "Uygur Özerk Bölgesi"nde ve Pamir-Altın Dağları silsilesinin kuzeyi ile Taklamakan Çölü arasında yer alan tarihi bir şehir ve bölge. Bkz: TAŞAĞIL, A., "Hoten", **DİA**, C.XVIII, İstanbul 1998, s.251-253.

¹² Çin ülkesinin güney bölgesine verilen bir addır. Bkz: DEVELLİOĞLU, F., **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara 1992, s. 668.

kara mel'ûnlar babalarından bunu işitdiler. Ol sâ'at başladılar. Beyâzların koyun ve sığır vesâ'ir hayvânların çalub yerler idi. Ve beyâzları tenhâda bulur ise esvâbını alub kendüsünü pişürüb yerler idi. Ol âdem gâ'ib olurdu. Kanda gindüğün kimse bilmezdi. Ve bu kara kâfirlerin tabî'atları ziyâde habîs ve nefsânî olmağla her kangı hayvânı bulsalar tutub cimâ'ederler idi. Merkeb ve katır ve at ve sığır ve koyun ve keçi ve kelb ve ayu ve hınzır bunları cem edüb etini yerler idi. Nûh 'aleyhi's-selâm bunların bu ahvâlini işidüb mahzûn olub ağlardı. Birkaç def'a Yâfes hazretlerini Hâm kâfire gönderüb îmâna da'vet eyledi. Hâm kâfire ve evlâdları hınzırlar kabûl etmediler. Bir gün Yâfes hazretlerinin evlâdlarından bir yiğit koyun güderken ol kara kâfirlerden on kadar kâfir gelüb ol yiğitten cebr ile koyun almak murâd eylediler. Ol yiğit bu on nefer kara kâfir ile 'azîm muhârebe edüb üç kâfiri katl eyledi. 'Âkıbet ol yiğidi şehîd eyleyüb birkaç koyun ile ol yiğidin cesedini getürüb pişürüb ekl eylediler. Kara kâfirlerin bu fesâdını Sâm ve Yâfes hazretleri haber alub babaları Nûh 'aleyhi's-selâm'a ifâde eylediler. Nûh 'aleyhi's-selâm âh edüb ağladı. Sâm ve Yâfes hazretlerine hitâb edüb dedi ki "Ey benim oğullarım sabr eyleyesiz. Şer'an sâbit olsun ba'dehû cezâları (6b) tertîb olunur" deyüb Hâm kâfiri huzûruna ihzâr edüb dedi ki "Ya Hâm senün evlâdından on nefer kara kâfirler benim evlâdımdan bir âdem katl edüb etini ekl ve koyununu ve esvâbını almışlar. Ol kâtilleri senden isterim. Tutub bana getüresün" dedikde, Hâm kâfir cevâb eyledi ki "Firâr etmişler ben anları kanda bulayım" dedi. Nûh 'aleyhi's-selâm ana dedi ki "Ya Hâm gel Allâhu Te'âlâ'yı bir bil ve bana îmân getür. Hakk Te'âlâ suçunu afv edüb mağfiret eder" dedikde Hâm kâfir îmâna gelmedi. Bu esnâda Yâfes hazretleri kalkub Hâm kâfire bir müşt urub boğazına yapışub altına alub "Ya kâfir benim evlâdımdan âdem katl etdürürsin. Babamıza ve Hakk Te'âlâ'ya 'âsî olursun Hakk sözü kabûl etmezsin şimdi seni katl ideyim. Dünya senün fesâdından pâk olsun" deyüb hançerini çıkarub Hâm kâfirin boğazına kodu. Ol sâ'at Nûh 'aleyhi's-selâm oğlu Yâfes hazretlerinin elini tutub "Benim oğlum sabreyle kîtâl ile me'mûr değilüm. Eğer bunu katl edersen Hakk Te'âlâ'ya 'âsî olursun sabr idelüm. Görelüm Hakk Te'âlâ tarafından her ne gûne emîr gelürse ana göre

hareket olunur” deyüb Nûh ‘aleyhi’s-selâm ağlayarak Hakk Te‘âlâ’ya münâcât eyledi. Der‘akab Cebrâil ‘aleyhi’s-selâm gelüb “Ya Nebîyallâh Hakk Te‘âlâ emr eyledi ki Hâm kâfiri ve evlâdlarını beyâzlara karîb olan mahallerden kaldurub iklîm-i âhara nefy ve iclâ edesin. Eğer ‘itâ’at etmezler ise ol vakitte Hâm ve evlâdları ile muhârebe ve mukâtele edüb iklîm-i âhara nefy ve iclâ idesin. Beyâz evlâdlarına yakın mahalde karalardan ferd-i vâhid komayasun. Hakk Te‘âlâ’nın emr-i şerîfi böyledir” dedi. Nûh ‘aleyhi’s-selâm mürur olub Hâm kâfiri karşusuna getürüb dedi ki “Ya Hâm büyük pederim Âdem Safiyyullâh hazretlerinin büyük oğlu Kâbil mürtedd olub karındaşı (7a) Hâbil hazretlerini katl eyledi. İbtidâ yeryüzüne âdem kanı döküb fesâd işleyen şirk işleyüb âteşperest olan Kâbil’dir. Senin vâliden Kâbil kâfire neslindedir. Bu kadar zamân îmâna da’vet eyledim gelmedi. Ve karındaşın Ken‘ân ve senin evlâdların dahi vâliden mel‘ûna tâbî’ olub kâfir oldukları için tûfânda helâk oldular. Sen dahi ol Kâbil kâfirin ve vâliden kâfirenin damarlarına ve tabî’atlarına rücû’ etdin. Sefînde Hakk Te‘âlâ’nın gazabına uğrayub sûretin siyâh oldu. Islâh olmadın tûfândan necât bulıcak mürtedd olub âteşperest oldun. Bu kadar gâ’ib olan beyâz âdemleri katl etdürüb etlerini pişürüb ekl eyledünüz. Şimdi yine bu fesâdı işledünüz. Vâliden kâfirenin büyük babası Kâbil kâfir nesli evvelde ibtidâ katl-i nefis eylediği gibi sen dahi nesl-i sânde ibtidâ katl-i nüfûs edüb lâhmîni ekl etdünüz. Senün itdüğün fesâd ve şekâvet Kâbil kâfirin fesâdından ziyâdedir. Zîrâ Kâbil kendü karındaşını katl edüb toprağa defn eyledi. Ammâ sen bu kadar âdemleri katl edüb lâhmîni ekl eyledünüz. İmdi babam âdem ‘aleyhi’s-selâm ol Kabil kâfiri yanından tarh ve red ve âhar diyâra nefy eylediği gibi ben dahi Hakk Te‘âlâ’nın emri ile seni âher diyâra nefy ve iclâ eyledim. Zîrâ senden ve evlâdlarından bir kimseye hayır gelmez ve olduğunuz memleketlerde fesâd eksik olmaz Hakk Te‘âlâ’nın memsûh ve mağzûb mahlûkusun. Benim evlâdlarıma yakın mahalde sâkin olma. Zîrâ beyâz evlâdlarımı fesâda verirsin. Eğer ‘itâ’at etmezsen Hakk Te‘âlâ’nın emri ile cümlelerinizi katl ederim” deyüb oğlu Yâfes hazretlerini vâfir ‘asker ile ta’yîn edüb Yâfes dahi Hâm kâfiri ve evlâdlarını önüne katub Mağrib¹³ tarafına

¹³ Doğu İslâm dünyasının sınırı kabul edilen Mısır’dan Atlantik Okyanusu’na kadar uzanan Kuzey Afrika Bölgesi ve Güney Sahrâ İslâm kaynaklarında Mağrib adıyla anılmaktadır. Günümüzde bu coğrafyada Libya,

sürüb çıkardı. Hâm kâfir evlâdları ile Mağrib tarafında İfrıkıyye¹⁴ toprağında tavattun eyledi. Her biri hınzır gibi (7b) altışar sekizer doğurub ol mertebe çoğaldı ki şimdi karalar vilâyeti ta'bir olan İfrıkıyye vilâyetini kapladılar. İmdi yeryüzünde ne kadar fesâd ve şekâvet oldu ise katl-i nefis ve zinâ ve uğurluk ve hayvânlar ile cem' olmak anasıyla ve kızı ve kız karındaşı ile ve akrabâsından sâ'ir mahremleri ile zinâ etmek ve beyâz âdemleri boğazlayub etini ekl etmek ve 'avratlar fercine secde etmek ve içlerinde olan beylerini Tanrı ittihâz edüb secde eylemek vesâ'ir bunun emsali fesâd ve şirk ve şekâvet cümlesi bu kara kâfirlerden sâdır oldu. Hâlâ bu kâfirler vilâyetlerinde böyledir. İnşâallahu Te'âlâ üçüncü bâbda tafsîl üzre zikr olunur. Kaçan mezbûr Hâm ve evlâdları ki "karalar" ta'bir olunur. Bu karaların cümlesi iklim-i âhara sürülüb nefy ve iclâ olunduktan sonra beyâz Müslümânlar âsûde hâl olub Hakk Te'âlâ'ya şükr eylediler. Bu esnâda Nûh 'aleyhi's-selâm Irâk-ı Ekrâd tarafından ya'ni Musul ve Nusaybin taraflarından cemî' evlâdlarıyla kalkub Irak-ı Arab¹⁵ tarafına ya'ni Kûfe ve Basra ve Bağdâd taraflarına nakl eyleyüb Kûfe şehri birinde temekkün ve tavattun eyleyüb Kûfe şehrini binâ eyledi ve bir mikdâr evlâdları dahi etrâfında tavattun eylediler. Nûh 'aleyhi's-selâm yüz yetmiş yıl dahi Kûfe'de yaşadı. Tûfândan iki yüz yetmiş sene tamâm olub ömr-ü şerîfleri âhara yakın olucak emr-i Bârî ile Cebrâil 'aleyhi's-selâm gelüb Nûh 'aleyhi's-selâm'a hitâb eyledi ki "Ya Nebî-yallâh ömrün âhara erdi. Yeryüzünü oğullarına taksîm eyle" dedi. Der-akab Nûh 'aleyhi's-selâm oğlu Sâm ve Yâfes hazretlerini karşusuna getürüb hitâb eyledi ki "Ey benim oğullarım size birkaç vâsiyyetim vardır. Bir hoş dinleyesiz. Evvel vâsiyyetim budur ki Hakk Te'âlâ'yı bir bilüb ve benim şer'atimi zâyî' ve tahrîf etmeyüb şer'atim ile 'amel edesiz. İkinci vâsiyyetim Hâm evlâdını içinize karışdırmayub ve sâkin (8a) olduğunuz vilâyetlerde getürmeyesiz. Zîrâ Hâm ve evlâdları dîn-i İslâmı terk edüb âteşperest olub bi'l-cümle müşrik oldular. Ba'dehû ne kadar fesâd etdiler cümlesi ma'lûmunuzdur. İmdi

Tunus, Cezayir, Fas ve Moritanya Devletleri bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: HAREKAT, İ., "Mağrib", **DİA**, C.XXVII, s.314-318.

¹⁴ Ortaçağ'da Arapların Mağrib'in doğusuna, bugünkü Tunus ve civarına verdikleri isim. Ayrıntılı bilgi için bkz: ÖZKUYUMCU, N., "İfrıkıyye", **DİA**, C.XXI, s.515-516.

¹⁵ Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan ve Bağdat'ın kuzeyine kadar uzanan araziye Osmanlılarca verilen bir addır. Bkz: Devellioğlu, **age.**, s.471.

Hâm ve evlâdları benim değildir. Anası kâfirenin evlâdıdır. Eğer benim vefâtımdan sonra Hâm evlâdlarından karalar vilâyetinize duhûl edüb aranızı karışur ise sizi ve evlâdınızı ve vilâyetinizi fesâda verirler. Bu karalardan ziyâdesiyle hazer edesiz. Üçüncü vâsiyyetim budur ki Hakk Te‘âlâ’nın emri ile yeryüzünü size taksîm ederim. Muhâlefet etmeyüb birbiriniz ile hoş geçinesiz” deyüb Sâm hazretlerini yerine halîfe edüb. İran ve Tûrân¹⁶ ve Hind ve Yemen ve Arabistan ve Rum ve bilâd-ı Sûryân ya’ni Rumeli ve Arz-ı Mısır ve Kuds ve Şâm bu zikr olunan vilâyetleri Sâm hazretlerine tefvîz edüb, senün evlâdların bu vilâyetlerde tavattun edüb sâkin olsunlar. Ve sen dahi vefât edersen büyük oğlun Erfahişd senün yerine halîfe olsun. Şerî‘at emrini ana tefvîz eyle ve küçük oğlunuz İrem pâdişâhi olsun memleketi ana tefvîz eyledim. Yemen tarafına Sanâ ve Aden nâm mahalleri ve Irâk-ı Arab’da eski Basra ve Bahreyn nâm mahalleri ta‘mîr edüb bu üç mahalleri makarr-ı saltanat edüb bunlarda sâkin olsun. Ahkâm-ı şer‘den inhirâf etmeyüb şerî‘at tefvîz olunan halîfenin sözünden taşra hareket etmesün” deyüb el kaldırub Sâm hazretlerine du‘â eyledi. Hakk Te‘âlâ Nûh ‘aleyhi’s-selâm’ın du‘âsını kabûl edüb Sâm hazretlerine nübüvvet ya’ni peygamberlik ihsân eyledi. Cemî‘ peygamberler Sâm ‘aleyhi’s-selâm neslinden geldi. Ve mülûk-ı Amâlika¹⁷ ve Ferâine ve Hamîriyye ve Acem mülûkünün ikinci ve üçüncü ve dördüncü tabakada gelen mülûk ve mülûk-ı Rum ve mülûk-ı bilâd-ı Sûryân ve bilâd-ı Efrenc cümlesi Sâm ‘aleyhi’s-selâm neslinden geldiler (8b) geldiler. Ba‘dehû küçük oğlu Yâfes hazretlerine hitâb edüb dedi ki “Ey benim gayûr ve bahadır oğlum sana dünyanın şark tarafını hudûd-ı Hind’den şimâle varınca ve şimâl tarafını zulmâta varınca verdim. Hakk Te‘âlâ seni bu memleketlere pâdişâh eyledi. Senün evlâdların bu memleketlerde tavattun edüb sâkin olsunlar” dedi. Ba‘dehû el kaldırub Yâfes hazretlerine du‘â edüb “Hakk Te‘âlâ’dan niyâz eyledi ki Ya Rabbe’l-âlemîn oğlum Yâfes’i sana emânet eyledim. Ricâ ederim ki tâ kıyâmete değin oğlum Yâfes neslinden saltanatı zâ‘il eyleme” dedi. Hakk Te‘âlâ Nûh peygamber ‘aleyhi’s-selâm’ın du‘âsını kabûl

¹⁶ Eski İranlılar tarafından Türk diyârına verilen addır. Bugün Belucistan sınırları içerisinde bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: MINORSKY, V., “Turân”, İA, C.XII/2, Eskişehir 2001, s. 113-114.

¹⁷ En eski Arap kabilesi olduğu kabul edilen yarı efsanevî göçebe Sâmi topluluk. Ayrıntılı bilgi için bkz: ERDEM, S., “Amâlika”, DİA, C.II, s.556-558.

edüb Cebrâil ‘aleyhi’s-selâm gelüb Nûh ‘aleyhi’s-selâm’a tebşîr eyleyüb dedi ki “Ya Nebî-yallâh sana beşâret olsun ki ta kıyâmete değin Yâfes neslinden saltanat zâ’il olmayacaktır. Hatta âhir zamân peygamberi Seyyidü’l kevneyn ve Resûlü’s-sakaleyn ve rahmeti’l-âlemîn ve imâmü’l-enbiyâ i ve’l-mürselîn Hazret-i Muhammed Resûlallâh Salallâhü Te’âlâ ‘aleyhi vesellem hazretlerine nâzil olan kitâb Kur’ân-ı ‘Azîm’dır. Şerî’ati ahkâm-ı Kur’an’dır. Hükümü kıyâmete değin bâkîdir. Yâfes neslinden gelen pâdişâhlar tâ kıyâmete değin şerî’at-i Muhammediyye ve ahkâm-ı Kur’ân’ı icrâ ideceklerdir” dedi. Nûh ‘aleyhi’s-selâm ziyâde mesrûr olub Yâfes hazretlerine dahi Cebrâil ‘aleyhi’s-selâm’ın beşâretini haber verüb Yâfes dahi ‘azim mesrûr oldu. El-Hâmdüillahi Te’âlâ Nûh ‘aleyhi’s-selâm hazretleri’nin du’âsı kabûl olub ilâ yevminâ hâzâ Yâfes neslinden saltanat zâ’il olmayub â’zam-ı mülûk-ı Benî Yâfes olan şevketlü ‘azametlü Âl-i Osmân pâdişâhları şerî’at-i Muhammediyye olan Kur’ân-ı â’zimü’s-şân ahkâmını ihyâ ve icrâ ediyorlar. Ve şimden sonra dahi tâ kıyâmete değin bunlar icrâ ideceklerdir. Mâdâm ki bunlar şerî’at-i Muhammediyye (9a) ve ahkâm-ı Kur’ân-ı icrâ ederler. Bunlardan devlet-i âhara geçmez. İllâ kıyâmete yakın Mehdî’ye geçer. Allâme Suyûti hazretlerinin bunda akvâl-i kesîresi vardır. İnşâallahu Te’âlâ zeyl-i kitâbda beyân olunur. İmdi Nûh ‘aleyhi’s-selâm ânifen zikr olunan vâsiyyet ve nasîhatleri tamâm edüb dâr-i fenâ’dan bekâya rihlet edüb Kûfe şehri kurbünde Necef dimekle meşhûr mahalde defn eylediler. Hattâ İbn-i ‘amm-i Resûl Hazret-i Ali Radyallahu Te’âlâ anh hazretleri oğullarına vâsiyyet edüb dedi ki “Beni ceddim Nûh ‘aleyhi’s-selâm kabrine defn edesin” deyüb ol mahalli işâret eyledi. Oğulları vâsiyyetini tutub ol mahalle hufyeten defn eylediler. Esahh-ı kavî budur Nûh ‘aleyhi’s-selâm ol mahalle defn olundukdan sonra oğulları Sâm ‘aleyhi’s-selâm ve Yâfes hazretleri babalarının vâsiyyetini tutub me’mûr olduğu vilâyet-i mezkûrelerde sâkin olub tavattun eylediler. İnşâallahu Te’âlâ üçüncü bâbda zikr olunur. Bu ikinci bâbda olan tahrîrât kütüb-i tefâsîrdan ve İmâm Muhammed Bedâhşânî¹⁸ hazretlerinin te’lîf eyledüğü **Gülşen-i**

¹⁸ İmâm Muhammed Bedâhşî, XV ve XVI. Yüzyıllarda yaşamış olan Şam’ın ileri gelen evliyalarındandır. Doğum tarihi ve yeri bilinmemektedir. Yavuz Sultan Selim, Ridaniye Seferi sırasında Şam’dan geçerken Bedâhşî’yi ziyaret etmiştir. 923/1517 tarihinde Şam’da vefat etmiştir. Bkz: **İslâm Alimleri Ansiklopedisi**, C.XIV, İstanbul Tarih yok, s. 230.

Tevârîh adlu kitâbından ve **Fetâvâ-yı Hayriye** sâhibi Hayreddîn Remlî hazretlerinin **Tebyîn-i Milel** adlu kitâbından nakl olunmuşdur. Vallahu a'lemü bi's-savâb Hasbünallahu ve ni'mel-vekîlü Alellahi Tevekkelnâ.

III. BÖLÜM: El-Bâbü's-Sâlisü Fî Beyâni'l-Fesadi'l-Iezî Sadera Min Hâmin ve Evlâdihî Ba'det-Tûfan. (Üçüncü Bâb: Tufandan Sonra Hâm ve Çocuklarından Kaynaklanan Bozgunculuk)

Ya'ni bu üçüncü bâb Hâm kâfir ve evlâdlarının tûfândan sonra Afrika'dan vesâ'ir vilâyetlerde etdikleri fesâdât ve şekâveti beyân eder. İmâm Muhammed Bedahşânî hazretleri cem' tevârîh ve muhâzarât ve kütüb-i tef'âsîrde intihâb ile te'lîf ve tasnîf eylediği **Gülşen-i Tevârîh** adlı kitâbında ve **Fetâvâ-yı Hayriye** sâhib-i İmam Hayreddîn Remlî hazretleri te'lîf ve tasnîf eylediği **Tebyîn-i Milel** adlı kitâbda yazar ki Nûh 'aleyhi's-selâmın ol kâfire (9b) 'avratından olan büyük oğludur ki sefîne içinde Hakk Te'âlâ'nın gazabına uğrayub kendüsünün ve 'avratının sûretleri mesh ve vücûdları siyâh olub ve ba'det-tûfân Ma'âzallahu Te'âlâ mürtedd olub ikinci bâbda zikr olunan fesâdatı işlediği için Nûh 'aleyhi's-selâm anı İfrikıyye toprağına nefy ve iclâ eylediği Hâm dedikleri kara kâfirdür ki ber-vech-ı âtî zikr olunur. Ma'lûm olsun ki kaçan Nûh 'aleyhi's-selâm Hâm kâfiri ve evlâdlarını emr-i Bârî ile beyâz evlâdlarının ya'ni Sâm 'aleyhi's-selâm ve Yâfes evlâdları arasından ihrâc ve İfrikıyye toprağına nefy ve iclâ ettikten sonra Hâm ve evlâdı ol tarafda tavattun edüb her bir 'avratları hınzır gibi altışar sekizer doğurub ziyâde çoğaldılar. Bu esnâda Hâm kâfire Tanrılık da'vâsında olub evlâdlarına “Ben sizin Tanrınızım” dedi. Evlâdları dahi ana secde edüb tasdîk eylediler. Ba'dehû Hâm-ı kâfir evlâdlarına dedi ki “Beyâzlar bizim düşmanımızdır ve bunlardan büyük bizim düşmanımız yoktur. Size nasîhatım budur ki beyâzları her kanda bulursanız mâlını alub kendüsünü katl ve lahmîni ekl edesiz. Ve dahi ben 'avratları erkek için halk eyledüm. Gerek ananız ve gerek kızlarınız ve hemşîreniz vesâ'ir akrabâ ve ecnebî her kangı olursa olsun cümlesi ile cem' olmak caizdir” deyü emreyledi. Ba'dehû ol kara kâfirler Ma'âzallahu Te'âlâ analarına ve kızlarına ve hemşîrelerine vesâ'ir akrabâ ve ecnebîden her kangı 'avrat olursa olsun 'alenen zinâ eylediler. Ve 'avrat yerleri açık gezerler. Kelb gibi âşikâre çatışmağa başladılar. Ve kable't-tûfân sihr ile meşhûr Kâbil evlâdlarından İnâf

isminde bir 'avrat var idi. Hâm kâfir kable't-tûfân (10a) O 'avratdan cemi' sihri ta'lîm edüb öğrenmiş idi. İfrikıyye tarafına vardıkda ba'zı evlâdına ol sihri ta'lîm edüb ziyâde üstâd-ı sâhir şâkirdler peydâ eyledi. Ol mertebe üstâd ki her zamân şeytan-ı mel'ûnlar ile bir işi müşâvere edüb söyleşirler idi. Ba'dehû Hâm kâfir helâk olduktan sonra şeytân-ı la'în sâhirler ile ma'an Hâm kâfirin evlâdlarını dört fırka eyledi. Bir fırkası babaları Hâm kâfirin sûretinde bir put durub Tanrı ittihâz edüb evvel buna secde eylediler. İkinci fırkası beylerini Tanrı ittihâz edüb beylerine secde eylediler. Üçüncü fırkası âteşperest oldular. Dördüncü fırkası fercperest oldular. Ya'ni sabâh ve ahşâm 'avrat fercine secde eylediler ve her hafta cum'a ertesı günü beylerini ortaya alub başına al harîr çârşeb örtüb etrâfında secde ederler. Ve güneş Seretân burcuna vardıkda beylerini bir sahrâya çıkarub bir taht-ı bâlâ üzerine oturdub kezâlik başına al harîr çârşeb örtüb etrâfında feryâd ederek secde edüb hâcet dilerler. Ol sâhirler taht dibinde birer kürsü üzerinde sihr kuvvetiyle hâlât gösterirler idi. Etrâfında olan karalar ol hâleti göricek her biri bir hayvân sadâsına taklîd edüb çağrışırılar idi. Ve bunlar ziyâde nefsânî olmağla cemî' hayvânlara yakın olub tasarruf ederler idi. Ve ne kadar canlı hayvân var ise cümlesini yirler idi. Bu kara kâfirler sâkin oldukları İfrikıyye vilâyetinde vâfir zamân bu zikr olunan küfr ve şirk ve fesâd ve şekâveti işlediler. Ve hâlâ vech-i meşrûh üzere işlerler. Etrâfda beyâzlar vilâyetinde etdikleri (10b) fesâd-ı sâlifü'z-zikr kitâblardan kezâlik istihrâc ve istinbât olunub lisân-ı Türkice üç fasıl üzerine tertîb ve tahrîr olundu.

IV. BÖLÜM: El-Faslü'l-Evvelü Fî'l-Cinâyâtî'l-letî Saderat Min Benî Hâm Fî Devleti'l-Mülûki'l-Mâziyye. (Birinci Fasl: Geçmiş Krallar Döneminde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar)

Ya'ni bu evvelki fasıl ânifen zikr olunan Hâm dedikleri kara kâfirin evlâdları mülûk-ı maziyye devletlerinde etdikleri fesâd ve şekâvet ve hıyâneti beyân eder. Ma'lûm olsun ki ba'de Nûh 'aleyhi's-selâm'dan bizim şer'atimize gelince mülûk-i mâziyye çokdur. Bunların birisi Hâm evlâdı olan karaları devletlerine getürmediler. Ve memleketlerine dahi komadılar. İllâ Nemrûd İbn-i Ken'ân ve fira'vun-ı Mûsâ 'aleyhi's-selâm ve Tabakât-ı mülûk-ı Acem'in dördüncü tabakası ki Sâsâniyân¹⁹ tabakasıdır. Bu dördüncü tabakada Melik Ardeşir²⁰ ve Nûşirevân'ın²¹ nebîresi ya'ni oğlunun oğlu Yezdecir²². Bunlar ol kara kâfirleri devletlerine ve memleketlerine idhâl eyledikleri için başlarına ne ukubet geldiği İnşâallahu Te'âlâ ber-vech-i âtî zikr-i beyân olunur. Ma'lûm olsun ki Nemrûd ibn Ken'ân ibtidâ yeryüzüne şarkan ve garben mâlik olan Nemrûd'dur. Muhazarâtda dahi yazar ki "Evvelü men meleke'l-arda şarkahâ ve garbehâ hatta vesale fî seyrihî ilâ cebel-i kaf Nemrûd İbn Ken'ân" deyü tasrîh olunmuşdur. Bu Nemrûd dediğimiz Hazret-i İbrâhim Halîlullah 'aleyhi's-selâm hazretlerini âteşe ilkâ eden Nemrûd'dur. Ve hüve Nemrûd ibn Ken'ân, ibn Nâhûr, ibn İrem, ibn Sâm, ibn Nûh 'aleyhi's-selâm ma'lûm olsun ki bu Nemrûd'un birkaç vilâyetde tahtı var idi. Ekseriyâ Erîha taraflarında Kûşâ adlı bir şehirde olurdu. Altı yüz yıl ömür sürdü. Elli yaşında pâdişâh olub beş yüz elli sene pâdişâhlık eyledi. Ziyâde hüsn ve bahâ sâhibi kimse idi. Ve ol asırda bundan kutlu kimse yok idi. Dört yüz sene İslâm üzere olub Hazret-i Nûh 'aleyhi's-selâm (11a) şer'ati üzre memleketinde 'adl ve dâd ederdi. Bir gün yine Hâm'dan ya'ni karalar vilâyetinden on üstâd-ı mel'ûn ve sâhirler ve kâhinler gelüb bir takrîb ile Nemrûd'a duhûl eyleyüb sihir kuvvetiyle dürlü dürlü hâlât gösterüb Nemrûd'u ol mertebe kendülere müsahhar

¹⁹ Sasaniler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: BÜCHNER, V. F., "Sâsânîler", **İA**, C.X, s.244-248.

²⁰ Sasanilerin efsanevi kurucusu I. Ardeşir'dir. Büyük İskender'in Pers topraklarını parçalaması üzerine ülkeyi Sasan adında din adamı bir araya getirir. Pers beyliklerinden birinin başına da Ardeşir geçer. Ayrıntılı bilgi için bkz: WIESEHÖFER, J., **Antik Pers Tarihi**, (Çev. Mehmet Ali İNCİ), İstanbul 2003, s.219-244.

²¹ Kisra Enûşirvan I. Hüsrev b. Kubâd, 531-579 tarihleri arasında görev yapan Sasani hükümdarıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: TEFAZZÜLİ, A., "Enûşirvan", **DİA**, C.XI, s.255-256.

eylediler ki Nemrûd bu sâhirlerin sözünden taşra çıkmazdı. Bir gün bu kara kâfir sâhirler Nemrûd'un karşusuna gelüb secde eyleyüb "Sen bizim Tanrımızsın" dediler. Nemrûd bunları azarlayub "Bir dahi böyle söz söylemeyesiz. Ben ol söze lâyük değülüm. Ben Hakk Te'âlâ'nın 'âciz kuluyum" dedi. Bu kara kâfirler cevâb edüb dediler ki "Pâdişâhım sen kendünü bilmezsin. Bu gice uykunuzda size kendünüzü bildirirler" dediler. Nemrûd ol gice uykuda iken bu kara sâhir sultânı musallat edüb dürlü dürlü şeyler gösterüb "Nemrûd sen Tanrısın. Ol karaların sözüne muhâlefet etme" deyü düşünde şeytân söyledi. Sabâh oldukda Nemrûd ol kara sâhirleri karşusuna getürüb dedi ki "Ben dahi Tanrı olduğumu bildim. Lâkin bu da'vayı etmeğe havf ederim. Câ'iz ki nâs bana inanmazlar" dedi. Bu kara kâfirler dediler ki "Bizim vilâyetimizden bir mikdâr asker getürelüm. Birer hizmete ta'yîn eyle. Ba'dehû da'vayı edersin" dediler. Nemrûd münâsib görüb izin verdi. Bu kâfirler vilâyetlerden sekiz yüz mikdârı kara zengî mel'ûnları getürüb her biri ifrite benzer bunları Nemrûd âhûr hizmetine ta'yîn eyledi. Ve sâlfü'z-zikr on dört kara kâfir sâhirleri dahi ricâl-i devletine idhâl edüb birisi birer büyük hizmete ta'yîn eyledi. Vüzerâsı bu ahvâle rızâ vermeyüb Nemrûd'un karşusuna gelüb dediler ki "Pâdişâhım, bu kara mel'ûnları devletine uğratma. Bunlar memsûh ve mağzûb ve mel'ûn tâ'ifedir. Bunların (11b) tabî'atları fesâd üzeredir. Memleketinizi fesâda virürler. Peygamberimiz Nûh 'aleyhi's-selâm'ın bu karalar hakkında etdüğü vâsiyyetnâme hazînenizde mevcûddur. Cümle ecdâdımız anımla amel etdiler. Siz dahi amel edesiz" deyü ziyâde söylediler. Nemrûd kat'â isgâ etmedi. Birkaç günden sonra bir sahrâya çıkub başına mücevher tâc giyüb ve cemî' libâsına ziynet virüb bir taht-ı bâlâ üzerine oturub taht dibinde mezbûr sâhirler ve çevresinde sekiz yüz kara zengî kâfirler müsella durub on dört sâhirler sihr etmeğe başlayub âdemlere nice hâlât gösterüb cümle nâs hayrân kaldılar. Ol vakitte Nemrûd-ı la'în nidâ eyledi ki "Ben sizin Tanrınızım" dedi. Der'akab ol kara kâfirler ve sâhirler ve zengîler Nemrûd'a secde edüb "Belî sen bizim Tanrımızsın" dediler. Etrâfda olan beyâzlar sükût eylediler. Bir dahi nidâ eyledi. Yine sükût eylediler. Ba'dehû Nemrûd-u la'în

²² Yazdigird, 632-651 tarihleri arasında görev yapan Sasani hükümdarıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Büchner, *agmd.*, s. 248 ve Wiesehöfer, *age.*, 219-244.

işâret edüb o sekiz yüz kara zengî kâfirlere kılıç çeküb beyâzları kırmağa başladılar. Nemrûd'a secde eden halâs buldu. Etmeyenler “Lâilâheillallâh Nûh nebîyyullah” diyerek canlarını Hakk'a teslîm iderler idi. Ol günde kara kâfilerin etdikleri fesâd ve hıyânetleri bu makâmda tahrîre gelmez. Ve'l-hâsıl cebren ve kahren cümle beyâzlar i'tikâdlarını döndürüb cümle Nemrûd-ı la'îne “Tanrı” deyüb secde eylediler. Ba'dehû ol kara sâhirlerin sözüyle Nemrûd kendi sûretinde altundan dört put yaptırub dünyanın dört tarafına gönderdi. Ol vilâyetlerin âdemleri ol puta secde edüb dünya küfr ve zulm ile doldu. Hakk Te'âlâ ol vakitte Ebû'l-enbiya olan İbrâhim Halîlullah hazretlerini anlara peygamber gönderüb Nemrûd'u dîne da'vet eyledi. Ve ba'zı su'âl ve cevâbda Nemrûd'u ilzâm eyledi.(12a) Kalbi bir mikdâr yumuşadı. Ol sâ'at ol kara kâfirler Nemrûd'un karşusuna gelüb dediler ki “Pâdişâhım senün gibi ulu pâdişâha lâyük değildir. Bir piyâde âdeme kul olasın ve bu kadar ululuğu terk idesin. İbrâhim'e sen kul köle olduğun zamân biz kime secde idelüm” diyüb ve'l-hâsıl Nemrûd-ı mel'ûn bu kara mel'ûnların sözlerine uyub İbrâhim Peygamber 'aleyhi's-selâma îmân getürmediği için Nemrûd-ı la'înin başına neler geldi ve ne gûne helâk olub melik-i âhara geçdüğü kütüb-i tef'âsîrede mufassalan zikr olunmuşdur. İmdi bu kara kâfirler beyâzlar arasına duhûl etmekle ibtidâ fesâda virüb perîşân etdikleri devlet Nemrûd ibn Ken'ân devletidir.

V. BÖLÜM: Ve Mine'l-Şekāveti'l-lefî Saderat Min Benî Hâm Fî Zemân-i Musa Aleyhisselâm. (Hz. Musa -Ona Selam Olsun- Döneminde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Terör)

Bu dahi Hazret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâm zamânında olan fir'avunun devletinde Benî Hâm ya'ni kara mel'ûn zengîlerden sâdır olan şekāvet ve fesâdlardan ba'zıdır ki Hazret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâm zamânında olan fir'avun Amâlîka'dandır. Yusuf Peygamber 'aleyhi's-selâm zamânında olan fir'avunun oğlunun oğlunun oğlunun oğlu ya'ni dördüncü derecede olan oğlu olup yedinci fir'avundur. Kavî-i sahîh budur. Bundan gayri akvâl-i garîbelere itibâr olunmaz. Bu fir'avun dört yüz sene Mısır'da pâdişâh oldu. İki yüz yetmiş sene Hazret-i İbrâhim 'aleyhi's-selâm şer'ati ile müteşerri' olup Arz-ı Mısır'da 'adl ve dâd eyledi. Ziyâde sehâ ve kerem sâhibi kimesne idi. Benî İsrâil'i ziyâde hoş tutub ikrâm eder idi. Hattâ vezîri Rubîl ve defterdârı vesâ'ir ricâl-i devleti cümle Benî İsrâil'den idi. Ve ne şekil umûr-ı mühimme olsa Benî İsrâil'e sipâriş eder idi. Ve memleketinin tûlü yüz altmış günlük idi. (12b) Ve arz-ı doksan beş günlük mesâfe idi. Bir tarafı zengîler ya'ni karalar vilâyetine muttasıl idi. Bir gün karalar vilâyetine muttasıl olan vilâyetin beyâz ahâlîleri gelüb fir'avuna şekvâ eylediler ki “Benî Hâm ya'ni karalar bizim malımızı ve oğlumuzu ve kızlarımızı ve 'avratlarımızı serîka edüb vilâyetlerine götürüb tasarruf edüb ba'dehû âteşde kebâb edüb ekl ederler” dediler. Der'akab fir'avun 'azîm 'asker gönderüb karaları vâfir kırub genç olanlarından yüz kadar esîr getürdüler. Fir'avun emîr eyledi ki “Bu karalar nefsanîdir. 'Âkıbet fesâddan hâlî olmazlar. Hemân bunları tavâşî eylesünler. Ba'dehû istihdâm olsunlar” dedi. Ol sâ'at ol kara esîrlerin 'avrat yerlerini kesüb tavâşî eylediler. Bir mikdârı helâk olup altmış neferi sağ kalub fir'avun bunları harem hizmetine ta'yîn eyledi. İbtidâ karaları tavâşî edüb haremine idhâl eden fir'avun-ı la'îndir. Kezâ zükira fî-Kitâbü'l-Muhâdarât-i li-İmâm-ı Sağânî Rahmetullâhi 'aleyhi. İmdi bu kara kâfirler harem hizmetine ta'yîn olunub günden güne harem tarafıyla ihtilat peydâ etmekle fir'avun dahi bu mel'ûnlara muhabbet edüb Aksungur

namında birisini harem kethüdâsı ya'ni kızlar ağası eyledi. Bunlar fir'avunun meşrebini gördüler ki sâhirlere ve kâhinlere muhabbet ve rağbet ediyor. Bunlar bir gün fir'avuna dediler ki "Pâdişâhım, bizim vilâyetimizde gâyet üstâd sâhirler ve kâhinler ve câzûlar vardır ki sihr ile 'azîm iş ederler" deyü fir'avuna ta'rif eylediler. Fir'avun ol sâ'at emr eyleyüb kırk nefer sâhir ve kâhin ve câzû getürdüb kendüye yakın eyledi. Rubîl vezîr fir'avun karşusuna gelüb dedi ki "Pâdişâhım bu kara kâfirleri niçün (13a) getürdünüz? Bunlar mâğzub min-İndillâh ve mel'ûn tâ'ifedir. Bunlar mukaddemâ gelen devletleri fesâda virüb saltanatları münkariz olub memleketleri pâre pâre oldu. Bunların tabî'atları fesâd üzeredir. Bunların sâhir olanları dahi eşeddir. Niyâz ederim ki bu mel'ûnları kabûl etme ve dâ'ire-i devletine ve memleketine dahi idhâl etme. Hemân bunları giru memleketlerine gönder gitsünler. Bunlar devletini ve memleketini fesâda verirler" dedikde fir'avun söz kabûl etmeyüb ol sâhir ve kâhin ve câzûların sözlerine kapılıb ol mertebe oldu ki umûr-ı devletini ol kara kâfirlere teslim edüb anların sözünden taşra çıkmazdı. Hatta ol karaların sözü ile Rubîl vezîri 'azl edüb Kıbtûilerden²³ Hâmân'ı²⁴ vezîr eyledi. Ba'dehû ol kara tavâşîler ve sâhirler karalar vilâyetine haber gönderüb ne kadar kuvvetlü ifrite benzer mel'ûnlar var ise cümlesi Mısır içine geldiler doldular. Ol tavâşîlerin ricâsıyla fir'avun bu karaları getürüb devletine karışdırdı. Ne kadar şuratî ya'ni subaşlıları ve zâbitler ve köşe başlarında kollukçular var ise bunların cümlesini ol kara mel'ûnlardan eyledi. Gerek harem ve gerek taşrasını karalar zabt edüb Mısır içinde bunların etdikleri fesâdın bu mahalde tahrîri mümkün değildir. Ol kadar nüfûs eylediler ki adedini Hakk Te'âlâ bilir. Bu kara kâfirler bir gün fir'avunun karşusuna gelüb evvel kara tavâşîler bed-i kelâm edüb fir'avuna dediler ki "Sen bizim Tanrımızsın. Senün ecdadın dahi bu insânın Tanrısı idi. İzniniz olursa sana secde idelüm" dediler. Fir'avun bu kara kâfirlerin (13b) sözüne iltifât itmeyüb men' eyledi. Der'akab kara sâhirler gece ve gündüz sihir etmeğe başladılar. Bunların sihirleri fir'avuna te'sîr etmekle bir gün fir'avun tahtında otururken

²³ Mısır'ın yerli ve Hristiyan halkı için kullanılan isimdir. Kıbt, Greklerin Mısırlılar veya Nil deltası sakinleri için kullandığı **aigyptos** kelimesinin kökünü oluşturan **gypt** in Arapça karşılığıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: WİET, G., "Kıptîler", İA., C.VI, s. 716-733.

etrâfında olan dîvârlardan sadâ-zuhûr eyleyüb fir'avuna “Sen Tanrısın” dediler. Ba'zı hâlât gösterdiler. Ol sâ'at bir sâlih âdem şeklinde şeytân-ı la'în karşusuna geldi. Fir'avun hayrân olub ziyâdesiyle şeytana muhabbet eyledi. Yanına da'vet edüb yer gösterdi. Şeytan-ı mel'ûn fir'avuna dedi ki “Niçün karaların sözünü tutmazsın? Bunların sözü gerçektir. Bilmiş ol ki sen Tanrısın” deyüb fir'avuna vücûd-i î'tikâdını ta'lîm eyledi. Fir'avunun aklına hoş gelüb şeytânın sözünü kabûl eyledi. Kara tavâşîleri karşusuna çağırub “Sözünüzü kabûl etdim” deyicek tavâşîler vesâ'ir karalar fir'avunun karşusuna gelüb mesrûr olub fir'avuna secde eylediler. Ve dediler ki “Tanrılığa sen bizim beylerimizden ziyâde yakışursun” deyüb karalar aklı üzere fir'avuna çok lâf eyledüler. Ve vezîri Hâmân dahi bir 'akil kimse iken korkusundan gelüb fir'avuna secde eyledi. Andan sonra bir meydân ortasında bir 'âlî taht kurdular. Fir'avun çıkub taht üzerinde oturub ol kara mel'ûnları bi'l-cümle alet-i harb ile tahtın dibine cem' ve ricâl-i devletini etrâfına cem' edüb cümlesine hitâb edüb ene rabbükümü'l-â'lâ” dedi. Ya'ni “Ben sizin Tanrımızım” dedi. İbtidâ ol kara kâfirler secde edüb dediler ki “Belî sen bizim Tanrımızsın” dediler. Ba'dehû ricâl-i devlet dahi korkusundan fir'avuna secde eyleyüb “Tanrımızsın” dediler. Ba'dehû ol kara mel'ûn zengîlerden cellâd edinüb siyâset (14a) meydânı üzerine ta'yîn eyledi ki beyâzlardan her kim fir'avuna secde etmez ise ol kara bî-rahm mel'ûnlar beyâzlardan secde etmeyen bîçâreleri tutub fir'avunun karşusuna getirüb vücûdunu dört yerden bir tahta üzerine mıhlayub dürlü dürlü 'azâb ile katl ederler idi. Bu esnâda ol kâhinler bir yere gelüb kara hâdimlerin yanına geldüler dediler ki “Fir'avuna haber edesiz ki biz bu gece yıldızlara baktık. Benî İsrâil'den bir oğlan doğub fir'avunun tahtını elinden alacaktır. Bunun 'ilâcını görelüm” dediler. Kara hâdimler fir'avunun karşusuna gelüb sâhirlerin sözünü ifâde eylediler. Fir'avun “Bunun 'ilâcı nedir?” dedikde kara hâdimler dediler ki “Bunun 'ilâcı Benî İsrâil'i deftere alursunuz. Andan sonra bunlardan ne kadar oğlan doğarsa katl olunur. Kız doğarsa katl olunmaz” dediler. Fir'avun bu kara kâfirlerin tedbîrini beğenüb beyâzlardan bir Kıbtî vezîri çağırub bu işe ta'yîn eyledikde vezîr cevâb eyledi ki “Bu

²⁴ Kur'an'da Hz. Musa dönemindeki Firavun sarayının bir yetkilisi olarak anılan kişidir. Ayrıntılı bilgi için bkz: KUZGUN, Ş., “Hâmân”, İA, C.XV, s. 436-437.

iş benim elimden gelmez henüz anasından doğmuş ma'sûm-ı pâkî nice katl edeyim” deyicek fir'avun gazaba gelüb ol vezîri katl eyledi. Ol kara mel'ûn cellâdları bu işe ta'yîn eyledi. Karalar kabûl edüb der'uhde eylediler. Bir hoş fehm ile bu kara hınzırlar ve kâfirden eşedd kâfirler bu dünyada ne fesâd etmişlerdir. Bunlar Benî İsrâil'den erkek doğan oğlanları cebren ve kahren anasının elinden alub anasının gözü önünde ol ma'sûmun başını topuz ile ezüb ba'dehû pişürüb ekl ederler idi. Anası derdmend âh feryâd edüb ağlardı. Bu kara mel'ûnlara kat'â merhamet gelmezdi. Böyle mel'ûnlar ve kâfirler (14b) Âl-i Osmân Devletinde şimdi ziyâde 'azîz oldular. Devlet-i Âl-i Osmân'ı Hüdâya ısmarladık. Bu zikr olunan fir'avun kıssası bu mahalle gelince sûre-i Bakara²⁵ tefsîrinde ve **Muhâdarât-ı Hayriyye**'de tafsîl üzre beyân olunmuşdur. Biz ihtisâr eyledik tafsîlini murâd eden karındaşlar ol kitâba mürâca'at eder.

²⁵ Kur'an'ı Kerim'in ikinci suresidir. Aynı zamanda 286 ayetten oluşmuştur ve en uzun suredir.

**VI. BÖLÜM: Ve Min Eş-Şekāveti'l-lefî Saderat Min Benî Hâm Fî Zemân-i Fir'avun.
(Firavun Döneminde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Terör)**

Ya'ni bu dahi ol mel'ûn ve tavâşîlerden sâdır olan şekāvetden ba'zıdır. Kütüb-i tefâsîrde mezkûr ve musarrahdır ki bu zikr olunan fir'avun-ı mel'ûnun çok câriyeleri var idi. Ammâ zevce-i menkûhası Âsiye²⁶ nâm bir kız idi. Bu Âsiye hazretleri Benî İsrâîl'den bir Müslümân-ı Sâliha ve 'ârife billah kız idi. Ziyâde hüsn ü cemâl sahibi olmağla fir'avun-ı mel'ûna bu kızı haber verdiler. Bir gün fir'avun Âsiye hazretlerini gördükde ol kadar 'âşık oldu ki cünûn mertebesine vardı idi. 'Âkıbet fir'avun-ı mel'ûn cebren ve kahren Âsiye hazretlerini kendüye 'akd-i nikâh edüb aldıkda Âsiye hazretleri ağlayub du'â eyledi ki "Ya Rabbe's-semevâti vel-ardı ve Ya Rabbi Halîlullah İbrâhim ve Ya Rabbi İshâk ve Yakub ve Yusuf ihfaznî min fir'avun" dedi. Ya'ni bu fir'avun kâfirden beni hıfz eyle bana yakınlık eylemesün" dedi. Hakk Te'âlâ Âsiye'nin du'âsını kabûl edüb fir'avun her ne vakitte Âsiye hazretlerine yakın olmak murâd eyledikde şeytân Âsiye sûretinde görünüb fir'avun şeytân-ı la'în ile cimâ' edüb kendüye lezzet hâsıl olub "Âsiye'den evlâdım olmadı" deyü te'essüf ederdi. Tûl-i kelâm etmeyelüm. Hazret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâm sanduka içinde bulunduğ vakte Âsiye hazretleri fir'avun-ı mel'ûnun karşusuna gelüb dedi ki "Ya fir'avun benim evlâdım olmadı. Bu oğlancığı (15a) bana ver terbiye ideyim. Senin dahi erkek evlâdın yokdur. Bu oğlancığı ikimiz dahi oğul edinelüm" dedikde fir'avun ana teslîm edüb adını Mûsâ kodular. Bu kıssa-i şerîfi tafsîl üzre bu mahalle tahrîr mümkün değildir. Ve'l-hâsıl Hakk Te'âlâ Hazret-i Mûsâ ve karındaşı Hârûn hazretlerini peygamber edüb ikisini mâ'an fir'avun-ı la'îne irsâl eyledi. Bir gün Mûsâ 'aleyhi's-selâm karındaşı Hârûn 'aleyhi's-selâm ile fir'avun-ı mel'ûna gelüb îmâna da'vet eyledikleri vakitte Âsiye gizlüce Hazret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâma îmân getürdü. Ve mahalle içinde Zâhire adlu bir fakîre dul 'avrat var idi. Dürlü dürlü saç

örmek ile meşhûr oldu idi. Bu fakîre ‘avrat her gün gelir. Fir‘avun-ı mel‘ûnun câriyeden doğmuş bir kızı var idi. Ana hizmet edüb saçını tarar ve örer idi. Mâşita²⁷ deyü bu ‘avrata lâkab kodular. Saç tarayıcı demek olur. Âsiye hazretleri bu ‘avratı Müslümân etmiş idi. Bir gün bu ‘avrat fir‘avun kızının saçını tarar iken elinden tarak yire düştü. Mâşita “Bismillâh” deyüb tarağı yerden kaldırdıkda fir‘avunun kızı Mâşita’nın yüzüne bakub dedi ki “Babam fir‘avundan gayri Tanrı var mıdır ki sen anın adını söylersin” dedikde Mâşita dedi ki “Hâşâ fir‘avun Tanrı değildir. Ol dahi bizim gibi bir ‘abd-ı ‘âcizdir. Tanrı oldur ki bu gökleri ve yerleri ve cümlemizi yaratmıştır. Birdir şerfki ve nazîri yoktur”. Fir‘avunun kızı bu cevâbı fir‘avun-ı mel‘ûna söyledikde fir‘avun-ı mel‘ûn gazaba gelüb ol Müslümân hatunu ve kucağında altı aylık oğlancığını karşusuna getürtüb su‘âl eyledikde hatun evvelki cevâbı tekrâr söyledi. Fir‘avun ol hatuna ve kucağında sagîr (15b) oğlancığa bakub merhamet edüb dedi ki “Bir fakîre ‘avratdır. Bunun sözüne bir kimse i‘tibâr ve ‘amel etmez. Saliverin varsun gitsün” dedikde ol sâ‘at başhâdim dedikleri kara kâfir vesâ’ir mel‘ûnları fir‘avunun karşusuna gelüb “Ey bizim Tanrımız olan fir‘avun böyle söz söyleyen kimesneye merhamet olmaz. Gerçi bu fakîre ‘avratdır. Lâkin bu söz sârîdir, fitneye bâ’is olur. Eğer bu sözden rücû‘ eder ise ‘afv idesiz rücû‘ itmez ise cezâsını tertîb idesiz” dediler. Fir‘avun ol hatunu ve kucağında olan oğlancığı bu kara kâfir hâdimlere teslim edüb “Varın bu ‘avrata nasîhat edin. Kabûl itmez ise cezâsını tertîb eyleyesin” dedi. Ol sâ‘at başhâdim olan kara kâfir bu hatunu ahz edüb kamçı ile darb ederek götürdüler. Bir büyük kazana su doldurub âteşe kodular. Su kaynar iken ol hatunu ve sagîr oğlanı çıblak edüb dediler ki “Ya Mâşita eğer fir‘avuna Tanrıdır dersan sana necât vardır. Ve illâ seni bu suya ilgâ ederiz. Helâk olursun” dediler. Ol fakîre hatun ağlamağa başladı. Kucağında olan altı aylık sagîr yetîm oğlancık Hakk Te‘âlâ’nın emri ile anasına söyleyüb dedi ki “Ey anacığım sakınub korkma sözünden rücû‘ etme Allâh Te‘âlâ birdir. Bu kaynayan su bizi yakmaz” dedi. Ve’l-hâsıl ol merhametsiz kâfir ve mel‘ûn kara

²⁶ İslâm’a göre Firavun’un Hz. Musa’ya imân etmiş olan eşidir. Ayrıntılı bilgi için bkz: AHMET CEVDET PAŞA, **Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ**, (Haz. Mahir İz), İstanbul 1966, s.28; HARMAN, Ö. F., “Âsiye” **DİA**, C.III, s.487.

²⁷ Kadınlara tuvalet yapan kadın (Meşâta). Bkz: Devellioğlu, **age.**, s.698.

hâdimler bu Müslümân hatunu ve oğlanı kaynar suya bıraktılar. Hatun su içinde rahat edüb kat'â zararı olmadı. “Bu ‘avrat sâhiredir” deyü sudan çıkarub terzi tahtası gibi bir tahta üzerine yaturub iki omzundan ve iki dizlerinden ol Müslümân hatunu mıhladılar. Hatun “Allâh ahad” der idi. Andan sonra ol bî-rahm hâ'in ve kâfirden eşedd kara hâdimler (16a) dediler ki bu ‘avratın lakabı Mâşita deyüb demirden tarak ile ol hatunun vücûdunu taradılar. Anlar tarağı çekerken ol hatun “Allâh ahad” der idi. Ba'dehû ol ma'sûm-ı pâk oğlancığı getirüb anasının göğsü üzerine yaturub oğlancık ile mâ'an bir kebîr mih ile ol hatunu yüreğinden mıhladılar ol Mâşita hazretleri ve oğlancık “Lâilâheillallâh Mûsâ Kelîmullah ve Resûlühü” deyüb “Allâhü ahad” diyerek canlarını Hakk'ka teslim eylediler. Bu işleri Âsiye hazretleri haber alub ol sâ'at fir'avunun karşusuna gelüb dedi ki “Ya fir'avun bu fakîre ‘avratdan ve sagîr oğlancıkdan ne istersin? Bunların cürmü nedir? Bu hatunun sözü Hak'dır” dedikde fir'avun Âsiye hazretlerine dedi ki “Sen dahi bu i'tikâd üzere mi olursun?” dedikde Âsiye hazretleri cevâb eyledi ki “Belî bu i'tikâd üzereyim” diyicek menkûhası olmağla fir'avun Âsiye hazretlerine merhamet edüb “Kıyâmdan götürün bunu habs edin” dedi. Ol kara hâdimler Âsiye hazretlerini getirüb bir odaya habs eylediler. Ol meclis dağıldıktan sonra fir'avun merhamete gelüb fikr eyledi ki “Bu kadar zamândır ehlimizdir. Her ne i'tikâd üzere olursa olsun” deyüb hâdimleri çağırđı. “Âsiye'yi varın salıverün. Suçunu 'afv etdim” dedikde meğer Âsiye hazretleri bu kara mel'ûnları hiç sevmezdi. Bu esnâda bu kara kâfirler fırsat bulub fir'avuna dediler ki “Niçün bunu 'afv edersin? Eğer sen 'afv edersen sarâyında ne kadar câriye var ise ana tâbi olurlar. Baş hatun olmağla ekser ricâl-i devlet dahi ana tâbi' olurlar. Devletin fesâda varır” dediler. Fir'avun bu kara kâfirlerin sözlerine kapılıb “Varın ne yaparsanız yaparsız” deyüb hâdimlere izin verdi.(16b) Der'akab ol kâfirden eşedd başhâdim dedikleri kara mel'ûn ve hâ'in “Fırsat ganîmetdür” deyüb Âsiye hazretlerini habisten çıkarub ol kara yüzlü celladları çağırub anlara dedi ki “Göreyim sizi ne kadar hüneriniz var ise icrâ edesiz” dedi. Ol kara mel'ûnlar Âsiye hazretlerini götürüb güneşe karşı arka üzere yaturub gövdesine dört mih çakub çarmıha gerdiler. Bu kara kâfirler Âsiye hazretlerine ol kadar

eziyyet eylediler ki cümlesini tahrîre yürek tahammül etmez. Ol kara mel'ûn kâfirler eziyyet ederler idi. Âsiye hazretleri böyle der idi: “Ey Mûsâ ve Hârûn Tanrısı sen birsin şerîkin ve nazîrın yokdur. Benim Rabbim ancak sensin” deyü ağılardı. Ba'dehû ol kara kâfirler ve mel'ûnlar demirden tarak getürdüler ki vücûdunu tarayacaklar Âsiye hazretleri tarağı göricek mübârek gözlerini göğe diküb durdu. Hakk Te'âlâ hazretleri Âsiye anamızın mübârek gözlerinden perdelerin kaldırdı. Ol sâ'at Âsiye anamız cennetde makâmını göricek bu âyet-i kerîme lisânında cârî olub dedi ki “Eûzübillâhi min-e'ş şeytân ir-râcîm. Rabbibni lî indeke beyten filcenneti ve neccinî min fir'avne ve amelihî ve neccinî mine'l-kavm'z-zalimîn.”²⁸ Ol kara kâfir ve mel'ûnlar demir tarağı ellerine alub Âsiye anamız hazretlerinin mübârek vücûdunu taramağa başladılar. Âsiye hazretleri gördü ki makâmına mübârek gözlerini diküb ol kâfirler tarak ile vücûd-ı şerîfini şerha şerha etdiler. Hakk Te'âlâ, Âsiye anamıza tarağın acısını bildirmedi. “Lâillâheillallâh Mûsâ Kelîmullâh ve Resûluhu” deyüb “Allâhü ahad, Allâhü ahad” diyerek canını Hakk'ka teslîm eyledi. Âsiye hazretleri üzerine hava yüzünde ziyâde kuşlar cem' olub (17a) Âsiye anamız “Allâhü ahad” derken kuşlar anınla mâ'an derler idi. Âsiye anamız bu hâl ile canını Hakk'ka teslîm eyledi. Ol kara hâdimler mevtini fir'avuna haber verdiler. Fir'avun ziyâde nâdim olub başhâdim dedikleri kara kâfirin hışımla yüzüne bakub emr eyledi ki “Varın bir mahalde defn edin” dedi. Kara hâdimler geldiler ki defn edeler. Ammâ Âsiye anamız vücûdunu bulamadılar. Meğer Hakk Te'âlâ melekleri ta'yîn edüb Âsiye anamız vefât edicek ol melek cesed-i şerîfini alub Kudüs-i şerîf tarafında bir mahalde defn eylediler. Kütüb-i tefâsîrede tafsîl üzredir. Mürâca'at oluna. Bu mahalde murâdımız karaların fesâd ve şekâvet ve bî-rahm olduklarını beyân etmektir. Fir'avun-ı mel'ûn bu işi etdikden sonra günden güne devletinin nizâmı bozulub altı seneden sonra Hakk Te'âlâ fir'avunu cümle 'askeri ile denize gark eyledi. Ey mü'min karındaşlar, bu kara kâfir ve hâ'in ve mel'ûn hâdimler bâlâda tahrîr olunan fesâd ve hıyânetleri husûsan fir'avun zamânında etdikleri fesâdât ve hıyânetlerine nazar-ı îm'ân ile nazar eylesiz ki bu karalar beyazlara

²⁸ Tahrîm Suresi 66/11

öteden beru hıyânet ve adavet üzre oldukları kemâl-i mertebe ma'lûmunuz oldukda şevketlü pâdişâhımızı hayır du'âdan ferâmûş buyurmayasız. Zîrâ bu karaların bunun gibi hıyânetleri bu devletde dahi sebkat eylediği meşhûr ve mütedâvel ve müte'âverdur. Bu devletde sebkat eden fesâdları budur ki ol yüzü ve kalbi kara ve hınzırdan ebter hâdimler merhûm ve mâğfûrînleh Seyyidü's-Şehîdi's-Sultân İbrâhim Hân²⁹ hazretlerinin şehâdetine sebep oldular. Ba'dehû şehîd-i merhûmun vâlide-i mükerrermeleri ümmü'l-mü'minîn vâlide sultân hazretlerini kendi elleri ile eziyyet ederek bir gice katl eyleyüb (17b) Vâlide Sultân hazretleri şehâdet rütbesine kadem basdı. Ol vakitde pâdişâhımız merhûm Sultân Mehmed³⁰ hazretleri sabî-i ma'sûm bulunmağla bu kara kâfirler devleti zabt edüb ilâ hâze'l-vakt umûr-ı Devlet-i 'Aliyye muhtell ve müşevveş oldu. Hemân Allâh Sübhânehu ve Te'âlâ cemî' esmâsı ve kelimâtı hürmetine ve enbiyâ ve mürselîn hürmetine ve melâike-i mukarrebîn ve evliyâullah hürmetine şevketlü ve 'azametlü pâdişâhımıza gayret ve bâsîret ve hâmiyyet ihsân edüb böyle hıyâneti ve şekâvetini nass-ı kerîm ve hâdîs-i şerîf ile sâbit olan kara kâfirleri harem-i şerîfinden ihrâc eyleye ve merhûm Sultân Süleymân³¹ Aleyhi'r-rahmevel gufrân hazretleri zamânında olan nizâmı müyesser eyleye âmin. Allâhümme âmin. Bismike'l-a'lâ'l-eazzi'l-ecelli'l-ekrami.

²⁹ 1640-1648 Tarihleri arasında hükümdarlık yapan Osmanlı padişahıdır. Dönemi hakkında bilgi için bkz: GÖKBİLGİN, M. T., "İbrâhim", **İA**, C.V/2, s. 880-885.

³⁰ IV. Mehmet, 1648-1687 tarihleri arasında hükümdarlık yapan Osmanlı padişahıdır. Dönemi hakkında bilgi için bkz: BAYSUN, M. C., "Mehmed IV", **İA**, C.VII, s. 547-557.

³¹ Kanuni Sultan Süleyman, 1520-1566 tarihleri arasında hükümdarlık yapan Osmanlı padişahıdır. Dönemi hakkında bilgi için bkz: GÖKBİLGİN, M. T., "Süleyman I", **İA**, C.XI, s. 99-155.

VII. BÖLÜM: Ve Mine'l-Cinâyeti'l-letî Saderat Min Benî Hâm Beyne Ehl-i Mekkete Şerrafehâ Allahü Te'âlâ. (Allah'ın Şereflendirdiği Mekke Ehli Arasında Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar)

Bu dahi ya'ni karalardan sâdır olan fesâd ve şekâvetden ba'zıdır. Hazret-i İsmail Peygamber 'aleyhi's-selâm evlâdından olub Ümerâ-i Hicâz'dan Kab İbn Lü'ey³² zamânına gelince ehl-i Mekke cümlesi Hazret-i İbrâhim Peygamber 'aleyhi's-selâm şerî'ati üzre olub bi'l-cümle mü'min ve muvahhidler idi. Biribirleri ile karındaş gibi hareket edüb muhabbet ederler idi. Bir gün Mekke tarafından birkaç bâzîrgân karalar vilâyetine vardıkda karalardan olan putperest ve sehâreler Mekke'den varanlara sihirler gösterüb putları söyletdiler. Ve putların ağzından nûr şeklinde ba'zı şeyler çıkarub ol bâzîrgânlar anı göricek ol sâ'at putperest oldular. Ve ol bâzîrgânlara putlar söyledi ki "Ben Tanrım. Bu sûretler benim mekânımdır" dediler. Bunlar put içinde bu sadâyı işidicek putlara secde eylediler. Ba'dehû karalar (18a) bu bâzîrgânlara bir put verdiler. Bunlar putu alub giru Mekke'ye geldiler. Ol putu bir oda içinde saklayub ehl-i Mekke'den ahmak olan âdemleri put karşusuna getürüb ol âdemlere putu söyletdiler. Şeytân-ı la'în put içinden söyleyüb dedi ki "Ben sizin Tanrınızım. Bu putların içi benim mekânımdır" deyüb dahi dürlü dürlü sözler söyledi. Birkaç kimesneler dahi anlara tâbi' olub putperest oldular. Emîr-i Hicâz Kab İbn-i Lü'ey hazretleri bu ahvâli haber alub ol putperest olanların ikisini ahz edüb katl eyledi. Ammâ ehl-i Mekke'den birkaç putperest kimesne var idi. Anlara karalar vilâyetinden gelen putu Hamzavîler³³ şeyhi gibi bir mahalle saklayub İslâmbol³⁴ içinde gizlü olan Hamzavî ve Râfızî³⁵ keferesi Ümmet-i

³² Hicaz'ın ileri gelenlerinden ve Hz. Muhammed'in atalarındandır. Bkz: Esad, **age.**, s. 92.

³³ Hamza Bali tarafından kurulan Hamzavî tarikatına mensup olanlar. Ayrıntılı bilgi için bkz: PAKALIN, M. Z., **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.I, İstanbul 2004, s.721-723.

³⁴ İstanbul yerinde kullanılan bir tâbirdir. III. Ahmet ve III. Selim dönemi paralarının üzerinde İslâmbol olarak yazılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Pakalın, **age.**, C.II, s.87.

Muhammed'den ba'zı kimesneleri izlâl edüb putperest eylediler. Bu esnâda Kab hazretleri vefât edüb oğlu Mürre babasının yerine emîr-i Hicâz oldukda ol gizlü putperest olanlar ba'de'l-müşâvere bir sâ'î tutub karalar vilâyetine mektûb gönderüb dediler ki “Kab vefât eyledi. Oğlu Mürre yerine geçdi. Elbetde bize üç nefer ziyâde kerâmetlü âdemler gönderesiz” dediler. Ol kara mel'ûnlar üç nefer keskin sâhirler gönderdiler. Bu üç nefer mel'ûnlar Mekke'ye dâhil olub bir gizlü yirde oturdular. Halka dürlü dürlü sihirler gösterüb ehl-i Mekke'yi 'umûmen izlâl etmek za'mına düşüb ba'zı kimesneler putperest olmağla ilhâh ederken emîr-i Hicâz Mürre hazretleri haber alub üç nefer kara sâhirleri mâ'an ahz edüb Ukkâşe Pazarı nâm mahalde ya'ni Minâ'da âteşe yakdılar. Bundan sonra ehl-i Mekke (18b) iki fırka oldu. Ol putperest olanlar başka boy çekdiler. Velîd İbn Mügîra³⁶ ve Ümey İbn Halef³⁷ ve Ebû Cehil³⁸ ve Ebû Süfyân³⁹ evvel putperest olanların evlâdındandır. Ammâ ecdâd-ı Resûl, husûsen Benî Abd Menâf⁴⁰ bunların cümlesi ehl-i tevhîd olub Hazret-i İbrâhim Peygamber 'aleyhi's-selâm şerî'ati üzre 'ibâdet ederler idi. İ'tikâdları dahi pâk idi. Ebeveyn ve ecdâd ve a'mam-ı Rasûlillah bunların cümlesi Kureyş içinde ehl-i tevhîd olub şerî'at-i İbrâhim 'aleyhi's-selâm üzre 'ibâdet ederler idi. Eğer su'âl edersen “Ya niçün evlerine ve Mekke haremine sûret vaz' eylediler?” cevâb oldur ki “Bunlar ol sûretleri ilâh ittihâz etmezler idi. Hazret-i İbrâhim ve Hazret-i İsmail ve Hazret-i Hûd Aleyhimü's-selâm ve ba'zı evliyânın ve sâlihlerin sûretlerin yapıdırub Ka'be haremine ve evlerine vaz' edüb yüzlerine nikâb kodular. Murâdları budur ki ol peygamberler ve evliyâlar ve sâlihlerin muhabbetleri kalbimizden çıkmasun, bunlara muhabbetimiz sebebiyle Hakk Te'âlâ bize mağfîret eder”

³⁵ Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in halifelîğini tanımayanların oluşturduğu akımdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: FIGLALI, E. R., **Çağımızda İtikâdî İslâm Mezhepleri**, İstanbul 1980, s.92.

³⁶ Kureyş kabilesinin ileri gelenlerindedir. İslâmiyet'in yayılışını engellemeye çalışmıştır. Aynı zamanda Ka'be'nin beşinci kez tadilatını yapan mimardır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Esad, **age.**, s. 458-459.

³⁷ Ümeyye Bin Halef (Mekke ?- Bedir 623), Hz. Muhammed'e karşı çıkan Kureyşlilerdendir. İslâm dinini yaymakta olan Peygamber'e ve çevresindekilere kuvvet kullanarak karşı çıkanlar arasındaydı. Bedir Savaşı sırasında öldürüldü. Ayrıntılı bilgi için bkz: Esad, **age.**, s. 457.

³⁸ Asıl adı, Amr b. Hişam b. Mugire'dir. Kureyş kabilesinin reislerindedir. İslâm dinine, Hz. Peygamber'e olan düşmanlığı nedeniyle “Ebu Cehil” lakabını almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Esad, **age.**, s. 452.

³⁹ Kureyş kabilesinin reislerindedir. İslâmiyet'in yayılışına engel olmak isteyen müşriklerin başında yer almıştır. Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz: ZORLU, C., **İslâm'da İlk İktidar Mücadelesi**, Konya 2002, s.21; AYCAN, İ., “Ebû Süfyân”, **DİA**, C.X, s. 230-232.

⁴⁰ Benî Abdümenaf oğullarından Haşim'in oğlu Abdülmuttalib, Hz. Muhammed'in dedesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz: FAYDA, M., “Abdümenâf b. Kusay”, **DİA**, C.I, s. 287-288.

deyüb ahşâm ve sabâh ol sûretlerin nikâbını açub nazar edüb du'â ederler idi ki “Ya Rab bu sûretlerin sâhibleri senin peygamberlerin ve velilerindir. Ol peygamberleri vesîle eyledik hürmetine du'âmızı kabûl eyle” derler idi. Hâşâ ol sûretlere Tanrı dimezler idi. “Yeri ve göğü ve cümlemizi yaradan Allâh Te'âlâ'dır. Ve ahaddır şer'ki yokdur” derler idi. Bunların cümlesi ehl-i tevhîddir. Peygamberimizden evvel bunların İslâmı ile hükm olunur. Vefât edenlerin dahi İslâmı ile hükm olunur. Lâkin peygamberimiz Sallallâhü Te'âlâ 'aleyhi vesellem hazretleri ba's olunduktan sonra bunlardan îmân getürmeyenlerin küfrüyle hükm olunur. Mukaddemen ehl-i tevhîd oldukları (19a) fâ'ide etmez. Ebû Tâlib⁴¹ ve Ebû Leheb⁴² vesâ'irleri gibi amma peygamberimiz Sallallâhü 'aleyhi vesellem hazretleri ba's olunmazdan mukaddem bâlâda mezkûr putperest olanlar ve evlâdları bu fırkanın cümlesi müşrikler ve kâfirlerdir. Ey karındaşlar, ma'lûmunuz oldu ki ehl-i Mekke-i mükerre ve Tâ'if ve havâlisinde olan ehl-i bevâdî bunların cümlesi Ebû'l-enbiyâ İbrâhim Peygamber 'aleyhi's-selâm hazretleri'nin büyük oğlu Hazret-i İsmail Peygamber 'aleyhi's-selâm evlâdından olub bunlar İbrâhim Peygamber 'aleyhi's-selâmın şer'ati üzre 'amel edüb birbirlerine şol mertebe muhabbet etmişler idi ki cism-i vahid olmuşlar idi. Ol vâkit ki bâlâda zikr olunan kara sâhirler bunların arasına duhûl etmekle ehl-i Mekke'nin bir bölüğünü putperest edüb ol putperest olanların evlâdlarından Resûl-i Kibriyâ Hazret-i Muhammed El Mustafa Sallallâhü Te'âlâ 'aleyhi vesellem hazretleri ziyâde zahmet çekdikleri kütüb-i tefâsîrde musarrahdır. Ol putperest olanların evlâdlarından vâfir kimesneler Müslümân olmuşlar idi. Vefât-ı Resûlden sonra bunlardan birkaç kimesne Ma'âzallâhü Te'âlâ yine mürtedd oldular. Mürtedd olmayanlar dahi hulefâ-i râşidîn ve ashâb-ı kirâm arasına fitne bıragub 'azîm zahmet çekdiler. Zîrâ Benî Ümeyye ve mülûk-ı Emeviyye bunların cümlesi putperest evlâdlarından olmağın bunlar fitnesinden ne mertebe zahmet çekdikleri kütüb-i siyer ve tevârihlerde musarrahdır. İmdi bâlâda mezkûr birkaç kara sâhirler ehl-i Mekke'yi iki fırka edüb fesâda verdiler. Şimdi bu

⁴¹ Hz. Muhammed'in amcasıdır. Müslüman veya müşrik olarak öldüğü tartışmalıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: FIĞLALI, E. R., “Ebû Tâlib”, **DİA**, C.X, s. 237-238.

⁴² Asıl adı, Abdü'l Uzza b. Abdülmuttalib'dir. Hz. Muhammed'in amcasıdır. Ancak İslâm dinine karşı görüşleri nedeniyle Hz. Muhammed'e çeşitli işkenceler etmiş şahıstır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Esad, **age.**, s. 450-452.

Devlet-i Aliyye'yi bu kadar kara hâdim ağalara duhûl eylemiştir bu müfsidlerin şerlerinden şevketlü pâdişâhımızı ve Devlet-i Aliyye'yi Hakk Te'âlâ hıfz eyleye. Zîrâ bu karaların aslı fesâd üzredir. Nice devletleri fesâda verdikleri bâlâda zikr olundu. (19b) Hemân Hakk Te'âlâ bu karaların vücûdunu bu devletden kaldıra Âmin. Allahümme âmin.

VIII. BÖLÜM: Ve Mine'l-Cinâyâtî'l-letî Saderat Min Benî Hâm Fî Zemân-i Ashab-ı Fîl. (Fil Ashabı Döneminde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar)

Bu dahi Benî Hâm ya'ni karalardan sâdır olan fesâd ve şekâvet ve hıyânetden ba'zıdır. Kaçan ashâb-ı kible Ka'be-i mükerrerme üzerine geldikde Benî Hâm dedikleri kara kâfirler ne gûne fesâd eylediler. Bunların fesâdı sebebiyle Ebrehe⁴³ Pâdişâh dahi 'askeri ile helâk olduğu Elem Tera keyfe feale Rabbüke sûresinin⁴⁴ tefsîrinde Hakk Te'âlâ hazretleri beyân eyledi. Bu fakîr dahi lisân-ı Türkî üzre bir mikdâr tercümanlık edüb mü'min karındaşlara ifâde olundu. "Hasbiyellahu ve niâm el-vekîlü ma'lûm olsun ki Yemen ve Necid ve Irâk-ı Arab memleketlerine hükm eden Ebrehe nâm melik Yemen'de bir müzeyyen kilise yapıdırub etrâf-ı erba'aya haber ve mektûblar irsâl eyledi ki ehl-i Mekke hac' eyledüğü vakitte siz dahi benim kiliseme gelüb hac' edesiz" dedi. Ve hac' vakti geldikde yol üzerlerine âdemler koyub Mekke tarafına giden kârbânları Yemen tarafına dönderirler idi. Bu haber şâyî' olıcak Mekke'ye giden kârbân Mekke tarafına firâr edüb dağdan dağa düşüb ziyâde zahmet çekerler idi. Bu işler ehl-i Mekke'nin gücüne gelmekle Mekke tarafından on iki kimesne dervîş kıyâfetine girüb Yemen tarafına varub Ebrehe'nin yapırdığı kilisede müsâfir oldular. Ol gice fırsat bulub kilise içinde olan bekçileri katl edüb sim ve zer ve cevâhire müte'allik her ne var ise alub kilise içine ve sûretler üzerine murdârlık döküb firâr eylediler. 'Avn-i Bârî ile Mekke'ye dâhil olub aldıkları eşyayı Amr Radyallahu 'anh hazretleri'nin babası Ümeyye evine sakladılar. Bu tarafda Ebrehe'ye ahvâli ifâde (20a) eylediler. Ebrehe ziyâde gazaba gelüb Mekke-i mükerrerme ve Ka'be-i şerfi harâb etmek niyyeti ile ziyâde 'asker cem' edüb

⁴³ Hristiyan Habeşlilerin Kabe'yi yıkmak için fillerle kuvvetlendirilmiş ordusunun komutanıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: KAZANCI, A. L., "Ebrehe", **DİA**, C.X, s. 79-80.

⁴⁴ Kur'an'ı Kerim'in 105. sûresidir. Bu surede fil olayı anlatılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: ÇAĞRICI, M., "Fîl Sûresi", **DİA**, C.XIII, s. 69-70.

Mekke'ye iki konak kalur bir mahalle konub "Mekke üzerine ne taraftan varalum" deyü müşâvere eyledikde baş vekîl olan Hâris vezîr dedi ki "Pâdişâhım, ihsân-ı vech budur ki Emîr-i Hicâz 'Abdûlmuttalib Âl-i İsmâil'in ya'ni Hazret-i İsmail Peygamber 'aleyhi's-selâm evlâdlarının zübdesi ve muhtâr-ı Kureyş bir 'âkil ve müdebbir âdemdir. Ana haber gönderelüm. Bizim kilisemizde bu kadar fesâd eden âdemleri tutub bize irsâl eylesün. Cezâların tertîb edelüm. Eğer melik-i Hicâz 'Abdûlmuttalib ol âdemleri bulamayub gelüb ayağınıza yüz sürüb 'afv eylemenizi ricâ eder ise kabûl idelüm. Mekke'nin üzerine varmayalum. Ve Mekke'de fesâd etmeyelüm. Zîrâ Mekke'de fesâd etmek pâdişâhımıza münâsib değildir. Câ'iz ki bir zarar isâbet edüb devletiniz bir 'isyân olmasına sebep olur. Bundan akdem Yemen'de olan müşâverede dahi pâdişâhımıza böylece takrîr olunmuş idi. Ba'zı kimesnelerin sözüne bakub isgâ buyurmadınız. Yohsa bu iş bu dereceye gelmez idi. Zîrâ tettebbu-i evvel ahvâli pâdişâhımıza ma'lûmdur. Bu Beyt-i 'atîk hakkında sû-i kâsd edüb dört bizim 'askerimiz kadar 'asker ve hazîne ile Mekke üzerine gelüb ol gice vücûduna bir maraz isâbet eyledi ki bir dürlü 'ilâc-pezîr olmadı. 'Âkıbet tettebbu-i evvel kalbinde olan sû-i kâsdı ihrâc edüb Hakk Te'âlâ beni halâs eder ise bu beyt-i şerîfe ve ahâlîsine ikrâm edeyim" deyü niyyet edicek ol sâ'at vücûdunda olan 'illet sıhhate tebdîl oldu. Tettebbu-i evvel kırmızı dîbâ ile beyt-i şerîfe kisve giydirdi. Ve ahali-i Mekke'ye bi'l-cümle hil'at giydirdi. Pâdişâhımıza dahi lâyük olan budur ki bâlâda mezkûr olan (20b) tâkrir üzre melik-i Hicâz Abdûlmuttalib'e haber irsâl olunur. Sühûlet ile her iş husûle gelür. Fermân sizindir" dedi. Ebrehe Hâris vezîrin bu fikrinden ziyâde memnûn olub ve tahsîn eyleyüb girüye dönmeğe 'azîmet eyledi. Vezîr kalkub kendi çadırına gidüb Sultân Ebrehe yanında olan kara tavâşîler ile vezîrin mabeyni hoş değil idi. Ol sebebden kendi cinslerinden Râsıd nâm bir zengî paşa var idi. "Râsıd-ı esved" deyü şöret vermiş idi. Tavâşîlerin murâdı Râsıd-ı Esved'i Ebrehe'ye vezîr etmek olmağın. Bu kara mel'ûnlar bir yire gelüb müşâvere eylediler ki "Bizim murâdımız Râsıd-ı Esved'i vezîr etmektir. Bize bundan güzel vakit olmaz şimdi Esved çarhacıdır. Hemân getirüb Ebrehe'ye vezîr edüb rahat ederiz. Zîrâ Râsıd-ı Esved bizim

cinsimizdendir. Ol vezîr olmayınca bize rahat yokdur” deyüb kara hâdimler kalkub harem çadırına gidüb ’avratlara dediler ki Sultân Ebrehe bu hâris vezîrin sözüyle iş işler ise ’âkıbet biz müceddeden esîr ve sizler câriye olursuz” dediler. ’Avratlar dedi ki “Niçün oluruz?” tavâşîler cevâb eyledi ki “Pâdişâhın karındaşı oğlu Cürhüm’ün⁴⁵ murâdı bir takrîb ile Ebrehe’yi azl edüb kendüsü pâdişâh olmaktır. Zîrâ Hâris vezîr ile Cürhüm gice ve gündüz bir çadırda müşâvere ederler idi. Şimdi Hâris vezîr pâdişâhımızı gerüye döndürdü. Eğer Ebrehe Ka’be’yi yıkub ve Mekke’yi harâb etmedin girüye rücû’ eder ise rezîl olur. ’Asker içinde rağbeti kalmaz. Ol vakit Cürhüm ve Hâris vezîr fırsat bulur, Ebrehe’yi ’azl ederler. Cürhüm’ü tahta geçürüb otururlar. Bunun ’ilâcı siz (21a) ve biz Ebrehe’ye bu ahvâli ifâde ederiz” deyüb kara hâdimler ve ’avratlar ittifâk edüb paşahları (pâdişâhları) olan Ebrehe’nin karşusuna gelüb ahvâli ifâde eylediler. Ve’l-hâsıl Hâris vezîri ’azl yerine kendi cinslerinden olan sâlifü’z-zikr Râsıd-ı Esved dedikleri kara kâfiri vezîr etdirdiler. Bu kara vezîrin aslı karalar vilâyetinden gelüb Ebrehe kapusunda olan cellâdların birisi satun alub bir müddet ol cellâdın hizmetinde olub ’âkıbet Ebrehe’ye cellâd oldu. Ziyâde merhametsiz kâfir idi. Ba’dehû kara hâdimlerin sâhib olması ile Paşa Ebrehe Mekke üzerine gelürken tavâşîler bu kara kâfiri Çarhacı eyleyüb ’âkıbet ol mel’ûnu vezîr eylediler. Ba’dehû Ebrehe ’azl olunan Hâris vezîr ile karındaşı oğlu Cürhüm’ü ikisini bir mahalde habs eyledi. Ol sâ’at Esved vezîr Ebrehe’den izin alub kendüsü kırk bin ’asker ile Mekke-i mükerrime üzerine yürüdü. Hakk Te’âlâ ebâbil kuşu ’askerini irsâl edüb ibtidâ Mekke-i mükerrime üzerine gelen Esved mel’ûnu kırk bin ’asker ile helâk eyledi. Ba’dehû Ebrehe ’askerini helâk eyledi. Bu kadar bin ’asker bi’l-cümle helâk olub illâ ’azl etdikleri Hâris vezîr ve Ebrehe’nin karındaşı oğlu Cürhüm ikisi bir mahalde habs idi. Hakk Te’âlâ fakat bu ikisini halâs eyledi. Cürhüm giru gelüb Yemen tahtını zabt edüb pâdişâh oldu. Hâris vezîr, Nûşirevân devletine gidüb ’azîm i’tibâr eylediler. Cürhüm, Yemen’de vâfir zamân pâdişâh oldu. Yemen diyârında ve dâ’ire-i devletde ne kadar karalar var ise cümlesini

⁴⁵ Kahtânîler’e mensup eski bir Arap kabilesi. Anayurtları Yemen olan ilk Cürhümlüler bir afet sonucunda tarih sahnesinden silinmişlerdir. Bu felaketten kurtulan Cürhümlüler daha sonra çeşitli nedenlerle Yemen ve Hicaz’a göç ederek Mekke’ye yerleşmişlerdir. Daha fazla bilgi için bkz: ÖNKAL, A., “Cürhüm (Benî Cürhüm)”, *DİA*, C.VIII, s. 138.

katl edüb memleketine nizâm virüb yüz yaşını tecâvüz edüb Yemen fethinde Hazret-i Ali Radyallahu anh önünde Müslümân olub ‘âkıbeti hayr oldu. Kelâmı ihtisâr eyledik (21b) tafsîlini murâd eden karındaşlar Elem Tera Keyfe sûresinin tefsîrine mürâca‘at buyursunlar bu kadar beyân etmekden murâdımız cemî‘ pâdişâhlara ve ümerâyaya vesâ‘ir mü‘min karındaşlara nasîhatdir. Ma‘lûmları ola ki bu kara yüzlü hâ‘in tavâşîlerin öteden berü fesâd ve hıyânet üzre olub nice devlet ve saltanatları perâkende etdiklerini bilüb bunlardan ziyâde hazer edüb dâ‘irelerine uğratmayalar. Hemân bunların hâdim olanlarını koyun ve sığır çobanı edeler. Zîrâ çoban bekâr olmak evlâdır. Gice ve gündüz koyun güder hâdim olmayan mel‘ûnlara birer siyâh câriye alıverüb çiftliklere koyalar. Bu mel‘ûnlar bundan gayri işe el virmezler. Eğer kapu hizmetine ta‘yîn edersek ‘âkıbet ol kapuyu fesâda virirler. Zîrâ bu karalar ne kadar sûret-i Hakk’dan görünür ise yine bunların sözünün ‘aksini işleyeler. Zîrâ bunlar ‘akılda noksândır. Anın içün adsız olurlar. Ebrehe pâdişâh bu fesâd kâfirlerin ve ‘avratların sözüyle ‘amel eylediği için tâc ve taht elinden gidüb cümle ‘askeri ile helâk oldu. Hâris vezîr ile Cürhüm ehl-i Mekke’ye ve Ka‘be-i şerîfe ta‘zîm edüb Ebrehe’ye nasîhat eyledikleri için bu kadar ‘asker helâk olub ancak bu ikisi necât bulub bu kadar zamân Yemen’de pâdişâh olub ‘âkıbetinde İslâm ile müşerref oldu. Hakk Te‘âlâ hazretleri ism-i â‘zamı hürmetine bu karaların vücûd-ı nâpâkların Devlet-i Osmâniyye’den def’ eyleye âmin. Allâhümme âmin.

IX. BÖLÜM: Ve Min'el-Cinâyâti'l-Letî Saderat Min Benî Hâm Fi Devlet-i Mülûki'l-Acem. (Acem -İran/Pers- Krallığında Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar)

Bu dahi Benî Hâm ya'ni karalar Acem mülûk-ı devletine duhûl etmekle ol karalardan sâdır olan fesâd ve şekâvet ve hıyânetlerden ba'zıdır. (22a) İmâm Muhammed Bedahşânî Kaddesallahu sırrahu'l-'azîz hazretlerinin te'lîf eylediği **Gülşen-i Tevârîh** adlu kitâbında ve **Fetvâ-i Hayriyye** sâhibi Şeyh Hayreddîn Remlî kaddese ruhahu hazretlerinin lisân-ı Arabî üzere te'lîf eylediği **Hadîkatü't-Tevârîh** adlu kitâbında yazar ki mülûk-i Acem dört tâ'ifedir. Evvelki Dâdiyân ikinci Keyâniyân üçüncü İşkâniyân dördüncü Sâsâniyân dirler. Bu dört tabakanın evvelki ve ikinci tabakaları ehl-i tevhîd ve mü'minler olub İslâmlarına hükm olunur. Ammâ üçüncü ve dördüncü tabakasının ibtidâları İslâm üzerine olub ba'dehû karalar vilâyetinden birkaç kara sâhirler gelüb bir takrîb ile bunların devletlerine duhûl etmekle dürlü dürlü sihrler gösterüb kimini şemsperest ve kimini putperest ve kimini âteşperest eylediler. Ve bu sâhirler sebebiyle karalar vilâyetinden vâfir kara kâfirler gelüb umûr-ı devletlerine karışmak ile devletlerin fesâda virüb perâkende eylediler. Bunların cümlesini bu mahalde beyân etmek mümkün değildir. Ancak Acem devletinin inkırâzına sebep oldukları icmâlen beyân edelüm. Tafsîlini murâd eden karındaşlar zikr olunan tevârîhlere mürâca'at buyuralar. İmdi Nûşirevân'ın babası Ardeşir Sâsâniyân tabakasının evâhirinde gelmiştir. Bu evâhir-i tabakaya "Ekâsira" dahi dirler. Ol vakitte Yemen meliki olanlar ve her sene Ekâsira tarafına hediye irsal ederler idi. Bir gün Yemen meliki Ardeşir pâdişâha bir mikdâr hediye ile altı nefer kara hâdimler gönderdi. Pâdişâh, bu kara hâdimleri sarâyına almağla bu kâfirler harem

tarafıyla ihtilât eyleyüb. Pâdişâh yanında ziyâde mergüb oldular. Bu esnâda karalar vilâyetinde Mezdek⁴⁶ nâmında bir üstâd sâhir ve câzû ve birkaç mürîd ile Bağdâd tarafına gelüb ol kara hâdimler vesâtıyla pâdişâha duhûl edüb nice dürlü (22b) sihirler gösterdi. Pâdişâh, bu kara kâfir ve câzûlara ol mertebe kapıldı ki Şeyh Mezdek deyü şöhret virüb ‘âkıbet umûr-ı devleti anın eline teslîm ve kendüye dâmâd eyleyüb ol sâhirenin i’tikâdı ile i’tikâd edüb Mezdek kâfirin sözünden taşra hareket etmez oldu. Oğlu Nûşîrevân ol vakitte on beş yaşında idi. Bir kara sâhir ve câzû ve hâ’in kâfire hemşîremi niçün verdin?” deyü babasına küsüb “Bu kara mel’ûnu ‘âkıbet ben katl ederim” deyü Nûşîrevân yemîn eyledi. Ardeşîr pâdişâh bu ahvâli haber alub oğlu Nûşîrevân’a nasîhat eyleyüb dedi ki “Benim rızâmı istersen bu âdemi incitme. Zîrâ bu Şeyh Mezdek büyük âdemdir. Ve bunda nice kerâmet zâhir oldu. Eğer bana ‘itâ’at edersen bu Mezdek şeyhin elini öpersin” dedi. Bu söze Nûşîrevân dahi ziyâde küsüb babası yanına varmağı terk edüb gice ve gündüz Büzürcmihr⁴⁷ ile sohbetde olub tahsîl-i ‘ilm ve ma’rifet eder idi. Zîrâ Büzürcmihr ziyâde ‘âlim ve ma’rifetli âdem idi. Nûşîrevân’a nasîhat eder idi. Sakınub Mezdek sâhire tâbi’ olma ve kara hâdimlerin sözünü isgâ etme. Zîrâ ol karalar Benî Hâm’dır. Anlar hâ’in olurlar. Sihr ile babanızı şaşkun eyledi. Dünyayı görmez oldu. Bir zengî kâfire senin hemşîreni verdi. Eğer vâlideniz sağ olaydı böyle olmazdı. Ancak sabr eyle nusret senindir” deyü Nûşîrevân’ı tesellî eder idi. Bir taraftan Mezdek kâfir günden güne ricâl-i devletden mürîdler çoğaldub vâfir zengî dahi getürdüb devlete karışdırdı. Ammâ Mezdek, Nûşîrevân’dan ziyâde hazer ederler idi. Bir gün pâdişâha dedi ki “Oğlunuz Nûşîrevân benden bey’at etmedi. Hattâ beni katl etmeğe yemîn eylemiş. Anın murâdı beni ve seni katl edüb (23a) kendi pâdişâh olmak ister. Bir mikdâr ana nasîhat buyurasız münâsib olur” dedikde Ardeşîr pâdişâh Nûşîrevân’ı karşusuna getürüb dedi ki “Var Mezdek şeyhden bey’at eyle yoksa seni katl ederim” diyicek Nûşîrevân ağıyarak dedi ki “Ey

⁴⁶ Hurrakan-oğlu Zarâduşt tarafından kurulan kendisinden iki asır önce, fakat İran’da ancak kendi propagandasından sonra yayılan ve hükümdar Kavaz (488-531) zamanında memleketin siyaseti üzerinde büyük etki yapmış olan dini bir akidenin havarisidir. Ayrıntılı bilgi için bkz: GUIDI, M., “Mezdek”, *İA*, C.VIII, s. 201-205.

⁴⁷ Sasani hükümdarı I. Hüsrev Anûşîrvan’ın veziridir (VI. Yüzyıl). Atasözü niteliğinde birçok özdeyişin ona ait olduğu söylenir. Bkz: **Büyük Larousse**, C.IV, s.2101.

benim canım baba senin benden gayri oğlunuz yokdur. Bir kâfirin sözüyle beni katl eylemek lâıyk-ı şâhâne değıldir. İmdi ma'lûm olsun ki kaçan siz beni katlederseniz üç günden sonra ol sâhir seni dahi katl etdürüb Ekâsire tahtını zabt eder. Senin murâdın bu devleti karalara vermekdir. Birkaç gün bana izin ver bu Mezdek'in ahvâline muttali' olayım ve siz dahi ittılâ'ı tâmm hâsıl edersiniz” dedikde Ardeşir Nûşirevân'a izin verdi. Bunda kelâmı ihtisâr idelüm. Ve'l-hâsıl Mezdek kâfirin ne kadar sihirleri ve 'ayıbı var ise Nûşirevân cümlesine vâkıf olub babasını dahi vâkıf eyledikde Ardeşir pâdişâh murâd eyledi ki Mezdek mel'ûnu katl ide. Nûşirevân rızâ vermeyüb dedi ki “Sekiz bin mikdârı âdem bu kara mel'ûndan bi'at etmişler. Bunun katli emr-i 'asîrdir. Bunu bize havâle edesin”dedi. Pâdişâh “Sana izin nice bilürsen işle” dedi. Nûşirevân gördü ki bu mel'ûnu katl etmek mümkün değıl. Devleti zabt eylemiş bir gün tahtı zabt eylemek yanında bir şey değıl. Ol sâ'at Nûşirevân, Büzürcmihr yanına varub bu ahvâli ifâde eyledikde Büzürcmihr 'azîm mesrûr olub Mezdek mel'ûnun katl olunmasının tarîkini böyle müşâvere eylediler ki Nûşirevân bir gün mel'ûnun hânesine varub dedi ki “Ya Şeyh eğer babamdan tahtı bana alıverirsen senden bi'at edüb sana kul olurum. Zîrâ babam onu vâlidem sözüne bakub beni hor tutar dedikde (23b) Mezdek mel'ûn cevâb eyledi ki “Eğer beni vezîr edüb vefâtıma dek 'azl etmezsen seni pâdişâh etmenin tarîkini bulurum” dedi. Nûşirevân bu söze râzı olub Mezdek yed'ine muvâza'a tarîki ile temessük verdi. Ba'dehû Mezdek dedi ki “Bunun tarîki babanı katl edersin. Zîrâ baban devleti ve saltanatı sana hayatta iken virmez” diyicek Nûşirevân kalkub Mezdek mel'ûnun elini pûs edüb bi'at eyleyüb dedi ki “Eğer senden bi'at edenler bana tâbî' olub yardım ederler ise babamı katl ederim. Ve illâ yalnız edemem” diyicek Mezdek mel'ûn dedi ki “Cümlesine tenbîh edeyüm sana yardım eylesünler” dedikde Nûşirevân dedi ki “Bi'at edenlerin cümlesi lâzım değıl. Ancak harb ve darba kâdir altı yüz mikdârı tüvânâ yiğit ola kifâyet eder idi” dedi ki “Mezdek mel'ûn mürîdlerinin tüvânâ yiğitlerinden altıyüz mikdârı âdem seçüb hâzır eyleyüb cümlesine tenbîh eyledi ki kaçan Ardeşir pâdişâh katl olunur. Der'akab Nûşirevân'ı dahi katl edesiz. Pâdişâhın Nûşirevân'dan gayri oğlu yokdur. Bu devlet bizim olur”dedi. Ba'dehû Mezdek mel'ûn bu

ahvâli kara hâdimler ile müşâvere edüb cümle ahsen gördüler. Başhâdim dedikleri kara mel'ûn dedi ki "Benim aklıma yatsın hâsıl oldu. Bu devlet Benî Hâm tarafına geçer. Bundan ahsen tarîk yokdur" diyicek Ba'dehû Mezdek dedikleri kara sâhir ve câzû, Nûşirevân'ı çağırub "Ben âdemleri hâzır eyledim. Ne yapacaksın?" dedikde Nûşirevân cevâb eyledi ki "Senden bi'at edüb Ehrimeni⁴⁸ mezhebi olanlar ne mikdâr âdemdir bilelüm. Gerçi altı yüz âdem ile babam katl olunur. Lâkin sonra güç olur. Zîrâ bu vilâyetin ahâlisi âtesperest olduğu ma'lûmunuzdur. Câ'iz ki üzerimize hüçûm ederler" dedi. Mezdek mel'ûn (24a) kendüsünden bi'at eden sekiz bin âdemin ism ü resmiyle defterini Nûşirevân'a verdi. "Sakinub elem çekme hemân iş gör" dedi. "Ehrimenler sana yardım ederler" deyüb Nûşirevân bu müşâvereyi babasına ifâde edüb sekiz bin âdemin defterini gösterdikde Ardeşir pâdişâh oğlu Nûşirevân'a du'âlar edüb Mezdek mel'ûnun hıyânetini tamâm fehm eyledi. Nûşirevân dedi ki "Sizler şikâr bahânesiyle taşra çıkarsız. Himmetiniz ile bu oğlunuz bir tarafda işlerini tamâm eder" deyüb birine söyledi. Pâdişâh oğlu Nûşirevân'ın 'aklına ve tedbîrine tahsîn edüb dedi ki "Ey benim nûr-ı dîdem oğlum bu Mezdek mel'ûnun iğvâsıyla mu'temedim olan Büzürmihr'e hâtırım kalub üç senedir meclisimden tarh etmiş idim. Var anı getir göreyüm" dedi. Nûşirevân varub Büzürmihr'i getirüb Büzürmihr ağlayarak pâdişâhın dâmenini pûs edicek pâdişâh dahi ağladı. Büzürmihr tekrâr dâmen-pûs edüb "Pâdişâhım niçün ağlarsın? Bu karaların sihri ve fesâdı sizden evvel çok pâdişâhları izlâl edüb devletlerin perâkende etmişdir. Hemân bu iş te'hîr etmesün. Şikâr bahânesiyle taşra gidersiz. Ol gün yine 'avdet eder gelürsüz. Her işi tamâm bulursuz" dedi. Pâdişâh, yarınki gün taşra şikâra gidecek Nûşirevân dört yüz müsellaah âdemleri sarây bahçesine alub ba'dehû Mezdek mel'ûnun ta'yîn eylediği altı yüz mel'ûnu kırkar ellişer ol bahçeye getirüb cümlesini katl eyleyüb ba'dehû Mezdek mel'ûnun sarâyını basub katl eyledi. Bu esnâda Ardeşir pâdişâh şikârdan geldi. Ahvâle muttali' olub Nûşirevân'a ziyâde du'â eyleyüb dedi ki "Ey benim oğlum bu Mezdek mel'ûnun katl olunduğun (24b) taşra fehm eyledim. Zîrâ vücûdum hafîf olub gözüm dünyayı gördü" dedi.

⁴⁸ Zerdüştlük dininin kutsal metni Avesta'da iyilik gücü olan Hürmüz'ün karşıtı olan kötü gücü ifade eder. Ayrıntılı bilgi için bkz: SİNANOĞLU, M., "Hürmüz", **DİA**, C.XVIII, s. 495-496.

Ba'dehû, Nûşirevân elinde olan defter üzere ne kadar Mezdekîler var ise buldurub cümlesini katl eyledi. Gerek beyâz ve gerek siyâh Mezdek mel'ûnun defterinde olan sekiz bin mel'ûnların cümlesini katl edüb ve ol hâdimlerin dahi cümlesini envâ'-ı 'ukûbetle katl edüb memleketinde karalardan her kimi buldu ise cümlesini katl eyledi. Karalardan memleketi pâk eyledi. Ba'dehû Ardeşir pâdişâh saltanatı oğlu Nûşirevân'a ferâgat edüb ol dahi gâfil ve sâdık vezîrlere iltifât ve ikrâm ve anlara musâhib edüb husûsan Büzürcmihr'i baş-vekîl edüb gıce ve gündüz Büzürcmihr ve ol vezîrlere ile umûr-ı memleket ve nizâm-ı erkân-ı saltanatı müşâvere ve tedbîri ile güzêrân-ı vakt edüb fukarâ ve zu'afâ ve re'âyâ ve berâyâ üzerlerine re'fet ve şefkati yevmen fî-yevmen ziyâde edüb adl ü dâd üzre olmağla âher memleketin re'âyâsı vesâ'ir ricâl Nûşirevân'ın memleketine gelüb doldu. Bu sebebden Îrân ve Tûrân mülûku üzerlerine galib olub cümlesi Nûşirevân'ın zîr-i hükmünde oldular. Ol kadar memleketi ma'mûr olub çoğaldı ki bir tarafı Hind toprağında ve hudûd-ı şark tarafı Maçin toprağında Buhârâ kurbunda Gürcistan ve Abaza ardından Karadeniz'in nihâyeti olan mahalle dayandı. Ve Rum tarafı hudûdu Sivas ve Malatya ve Karahisâr-ı Şarkiye⁴⁹ dayandı. Ekrâd ve Arabistan tarafı Diyarbekir ve Mardin ve Nusaybin ve Musul ardından olan dağlardan Necid toprağı ve Irâk-ı Arab ya'ni Kûfe ve Basra toprağı hudûdu ve Yemen hudûdundan Bahr-i muhîta dayandı. Ey benim karındaş 'azîzlerim bir kerre fikir buyurasız ki bu zikr ü beyân olunan hudûdların dâhili ya'ni içêrüsü ne kadar (25a) memleketdir ve kaç pâdişâhlık yerdir bilesiz. Nûşirevân âteşperest idi. Ammâ kendüde hisâl-i hamîde ya'ni güzel ve memdûh hasletler bulunmağla Hakk Te'âlâ, Nûşirevân'ı bu kadar memleketlere mâlik eyledi. Hisâl-ı hamîde budur ki evvelâ fukarâ ve zu'afâ ve re'âyâ ve berâyâ üzerlerine merhamet ve re'fet ve şefkati ziyâde olmağla memleketinden bi'l-küllîye zulmü kaldırub memleketinde zulüm râyihâsı kalmayub aslından perâkende olan kazâ ve karyeler kemâfî'l-evvel ma'mûr eyledi. İkinci haslet memleketinde nasb etdüğü sancak beyleri ve paşaları vesâ'ir zâbitleri 'azl itmez idi. Meğr 'azline mûcib işi zuhûr eder ise bilâ-tevakkuf 'azl edüb dîvânına ihzâr eğer katle

⁴⁹ Şebinkarahisar. Bkz: AKBAYAR, N., **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, İstanbul 2002, s. 90.

müstehak ise katl eder idi. Katle müstehak değil ise envâ'-ı ta'zîr ile tâ'zîr edüb ismini ricâl defterinden ihrâc edüb şekvâ ile 'azl olunan âdeme mansıb değil dâ'ire-i devlete dahi uğratmaz idi. Dördüncü haslet kavlinde ve fi'linde sâdık ve sâhib-i kanâ'at, tab'ı halîm, alçak gönüllü, re'âyâperver vezîr eline girdikde bir daha anı 'azl etmeyüb vefât edinceye değin rükn-ü vekâletde sâbit eder idi. Vesâ'ir erkân-ı devletinde olanları kezâlik sâbit eder idi. Beşinci haslet 'avrat ile müşâvere etmez idi. Ve 'avrat sözü ile bir iş görmez idi. Ve haremi tarafını gereği gibi hıfz edüb ziyâde kıskanç idi. Haremine kendüsünden gayri erkek nâmında ferd-i vâhid girmez idi. Hattâ harem sarâyının kaç kapusu var ise cümlesini kilidli ve mühürlü tutar idi. Miftâhları kendü hıfzında idi. Harem kapusu taşrasında oniki beyâz hâdim ta'yîn edüb gece ve gündüz harem kapusunu (25b) beklerler idi. Hareme birşey lâzım olsa bir koca câriye kapu ardına gelür idi. Kapu ortasında bir küçük pencere yapılmış idi. Ol koca câriye pencereye gelüb her ne lâzım ise beyâz hâdimlere söylerdi. Anlar dahi Nûşirevân'a haber ederler idi. Ol şeyi alurlar beyâz hâdimlere teslîm edüb anlar dahi ol pencereden koca câriyeye teslîm ederler idi. İmdi Nûşirevân âteşperest iken haremi ziyâdesiyle hıfz eylediği için Hakk Te'âlâ, Nûşirevân'ın devletine ve memleketine ve saltanatına nizâm verdi. Altıncı haslet, hilâf-ı Benî nev' kimesneleri ya'ni karaları gerek devletinde ve gerek memleketinde komayub sürüb çıkardı. Ve dâ'im musâhiblerine nasîhat edüb bu kelimâtı söyler idi ki “Sakınub karalardan memlekete bir ferd-i vâhid getürmeysesiz. Zîrâ bu karalar her kangı devlete yakın oldular ise 'akıbet ol devlet fesâda varub perâkende olmuşdur. Ben dahi pederim zamânında karaların çok zahmetini çekdim. Cümlenize ma'lûmdur. Anın için bu karaları katl eyleyüb memleketimde komadım” der idi. Ey benim karındaş 'azîzlerim, Nûşirevân âteşperest olduğu ma'lûmunuzdur. Ammâ bu altı haslet kendüde bulunduğu için Hakk Te'âlâ ömrünü uzun edüb ve devletine nizâm verüb cemî' memleketini ma'mûr eyledi. Zîrâ küfr ile ve fîsk ile dünya harâb olmaz ancak zulüm ile harâb olur ve bu hasletler Nûşirevân'da bulunduğu için Peygamberimiz Sallallâhü Te'âlâ Aleyhi vesellem hazretleri anın hakkında bu hadîs-i şerîfi buyurdular. “Vülittü fî zemeni'l-meliki'l-'âdil” dedi. Ya'ni

murâd olunan Nûşîrevân'dır. Zîrâ Peygamberimiz Sallallâhü Aleyhi vesellem hazretleri, Nûşîrevân zamânında dünyaya geldiler. Hadîs-i (26a) şerîfin kavlinde ve fi'linde 'âdil demektir. Mevlûd-i Resûlden on dört aydan sonra Nûşîrevân'ın vezîri Büzürcmihr vefât edüb oğlu Bahtiyâr babası yerine vezîr oldu. Bahtiyâr dahi babası Büzürcmihr gibi sadâkat ve istikâmet ile Nûşîrevân'a hizmet eyledi. Ba'dehû mevlûd-i mezkûrdan iki sene mürûr eyledikde Nûşîrevân hasta olub oğlu Şehrîyar'ı ve baş-vekîli Bahtiyâr'ı vesâ'ir vüzerâ ve hükemâ ve ricâl-i devleti çağırub cümlesine vâsiyyet eyleyüb dedi ki "Oğlum Şehrîyar'ı velî'âhd etdim. Göreyim sizi oğluma dahi istikâmet üzere hizmet edesiz. Ben sizden hoşnûd oldum. Nan ve nemek size helâl olsun ve cümlenize vâsiyyetim olsun ki benim nizâmımı bozmayub fukarâ ve zu'afâ ve re'âyâ ve berâyâ cümlesini hoş tutasız. Kanâ'at sâhibi olasız" dedi. Cümlesi ağlaşub yüz yire koyub kabûl eylediler. Ba'dehû oğluna hitâb edüb dedi ki "Benim i'tibâr edüb hizmetimde istihdâm eylediğüm âdemleri sen dahi istihdâm edüb her biri yerlerinde sâbit olsun" bir türlü 'azl etmeyesün ve hâlâ vezîrim olan Bahtiyâr'ı 'azl etme. Zîrâ ben anın babasını vefât edünceye değin vekâletden 'azl eylemedim. Devletim nizâmı buldu. Zîrâ tiz tiz vezîr 'azl etmek ve ricâl-i devleti tiz tiz tebdîl etmek devletin nizâmına halel verüb perîşân olmasına sebep olur. Vüzerâlarına kerem ve ihsân eksik etmeye ve dâ'ire-i devletine ve memleketine Benî Hâm ya'ni karaları uğratma. Zîrâ anlar kangı devlete duhûl eylediler ise cümlesini fesâda virüb ol devletin inkırâzına sebep olmuşlardır. Hattâ pederim zamânında az kaldı devletimiz elden gide. 'Âkıbet ol kara mel'ûnları devletimden ve memleketimden çıkarınca 'azîm (26b) zahmet çekdim ve dahi 'avratlar ile çok oturma ve anları umûr-ı devletine karışdırma. Zîrâ 'avratlar ile çok oturmak 'akla ve re'ye ve tedbîre hâlel verir. Pederim zamânında ol kara hâdimler devlete karışub pederime beni katl ettirmek murâd ettiler. Az kaldı ki Ekâsire devleti inkırâz bula 'azîm zahmet ile ol karaları ihrâc edüb devleti gücüle halâs edüb karalardan pâk eyledim. Ve dahi vâsiyyetim oldur ki Safîh kâhin vefâtı vaktinde bana haber verdi ki Mekke şehrinde bir peygamber doğdu. Eğer ol peygamber sana mektûb gönderüb yâhûd görüşüb seni dinine da'vet eder ise ol peygambere îmân getüresin.

Eğer benim ömrüm erişürse ben ol peygambere îmân götürürüm” dedi. Bu vâsiyyetleri tamâm edüb vüzerâsına emr eyledi ki “Gözüm önünde oğlum Şehriyâr’dan bi’at edesiz” dedi. Ol sâ’at cümle vüzerâ ve ricâl-i devlet Şehriyâr’dan bi’at eylediler. Ol vakitte Nûşirevân vefât edüb oğlu Şehriyâr pâdişâh olub Büzürmihr oğlu Bahtiyâr’ı kemâfî’l-evvel vezîr eyleyüb üç sene mikdârı babası Nûşirevân’ın vâsiyyetini tutub güzel hareket eyledi. Ba’dehû ‘avrat sözüne uyub kendüyü şaşırđı. Meğer Şehriyâr’ın ‘avratı Fitâb Bânû Ardeşir vezîrlerinden Ulvân vezîrin kızı idi. Ve bu Ulvân vezîr zikri sebkat eden Mezdek zengînin mürîdlerinden olduğu için Nûşirevân emri ile Büzürmihr Ulvân’ı katl edüb kızı Nûşirevân oğlu Şehriyâr’a alıverdi. Bu esnâda Fitâb Bânû mel’ûne babası Ulvân’ın intikâmını almak için Nûşirevân devletine bir fitne bıraktı ki iblîs dahi edemez. Bu mel’ûne fikr eyledi ki “Bu devlete karalar getürmeyince ben bir iş göremem” deyüb bir âdem çağırub (27a) vâfir altun virüb emîr eyledi ki “Karalar vilâyetine varub vâfir esir getüresin. Ammâ ikisi tavâşî ya’ni hâdim olsun bu tarafa geldikde ‘tavâşînin birisi hakîmdir’ diyesin. Ve ‘Birisini dahi cerrâhdır’ diyesin. Esirci kıyâfetine girüb ol kara esîrleri bu şehirde satasın” dedi. Ol âdem karalar vilâyetine varub yirmi beş kara esîr alub ve iki hâdim alub getürdü. Pâdişâh zevcesi Fitâb Bânû mel’ûne haber aldı. “Esîre giden geldi. Emrinüz üzere esîrleri getürmüş” dediler. Ol sâ’at mel’ûne sahteden hasta olub “Yüreğimde sancu vardır” deyü feryâda başladı. Pâdişâha haber oldukda başı ucuna varub feryâd etdüğünü göricek ‘aklı başından gidüb yıkıldı. Zîrâ ol mel’ûneye ziyâde ‘alâkası var idi. Hele pâdişâh kendüye gelüb hâzık hakîmler getürüb bu kadar ‘ilâc eylediler. “Ol mel’ûne dahi ziyâde oldu” deyü feryâd eder idi. Tekrâr bu kadar ‘ilâc dahi eylediler. “Yine ziyâde oldu” deyü sahte feryâd eder idi. Pâdişâh hayrân kaldı. Bu esnâda musâhiblerin birisi dedi ki “Pâdişâhım, bir siyâh köle gördüm. ‘Dellâlde gezer üstâd hekîmdir’ deyü müjde eder. Bu kerre anı getürsünler. Câ’iz ki bir ‘ilâc eder” dedi. Pâdişâh, münâsib görüb ol kara köleyi getürdüler. Ammâ esîrci bu köleye ta’lîm eylemiş idi. Ol kara köle esîrcinin ta’lîmi üzere hareket edüb hastanın başı ucuna vardı gördü. Ba’dehû gelüb bir tas içine bir mikdâr şeker şerbeti ezüb götürüb Fitâb Bânû’ya içirdi. Yatdı bir sâ’at mikdârı örtüler. Sonra kalkub

“İfâkat buldum” dedi kalkdı oturdu. Aslında sahte hastalar tiz şifâ bulur, meşhûrdur. Pâdişâha müjdeciler geldi. (27b) Ziyâde mesrûr olub kalkub pâdişâh Fitâb Bânû mel’ûnenin yanına geldi. “Nicesin?” deyü su’âl eyledi ki mel’ûne cevâb verdi ki “Pâdişâhım, böyle üstâd ve hâzık hakîm görmedim. Ve bir dahi bulunmaz. Çünkü esîr imiş. Husûsân hâdim imiş. Elbetde bunu satun alursuz” deyü pâdişâha ol kadar ibrâm eyledi ki Şehriyâr pâdişâh bir tarîk ile def’ idemedi. Ve’l-hâsıl Şehriyâr pâdişâh ol iki kara tavâşîleri satun aldı. Vezîri Bahtiyâr haber alub pâdişâh katına gelüb dedi ki “Pederiniz Nûşirevân’ın vâsiyyeti hâtırından ne tiz çıkdı? Niçün böyle etdünüz?” dedikde pâdişâh cevâb verdi ki “İki kara hâdim kölelerin elinden ne gelür?” deyüb vezîri dinlemedi. Ve’l-hâsıl ol iki kara mel’ûnları harem hizmetine ta’yîn edüb bu kara mel’ûnlar pâdişâha ol kadar sadâkat gösterdiler ki pâdişâh bunlara ziyâde muhabbet eyledi. Ve bunlar dahi pâdişâha her ne ricâ ederler ise sözleri geçer idi. Fitâb Bânû pâdişâha dedi ki “Pâdişâhım, az kaldı ki vezîrin bu işleri men’ ede. Şimdi ma’lûmunuz oldu ki böyle sâdık kimesneler her zamân bulunmaz. Bunlardan birkaç dahi alalum birbirilerini terbiye eylesünler” deyü vâfir hâdim dahi aldılar hattâ elli mikdârı hâdim oldu. Fitâb Bânû kâfire ol mel’ûn hâdimlere hitâb edüb dedi ki “Sâlîfü’z-zikr Mezdek zengî bu kadar kerâmet göstermiş iken Bahtiyâr vezîrin babası Büzürcmihr anı katl edüb anın bahânesiyle babamı dahi katl etdiler. Cümlenize ma’lûmdur ki Şeyh Mezdek Benî Hâm’dan ya’ni karalardandır. Eğer karalar gayreti var ise benim ile bir olub pâdişâha söyleyelüm. Bir tarîk ile Bahtiyâr’ı katl etdürelüm. Mezdek zengînin intikâmın alalum” deyüb pâdişâhın karşusuna geldiler. (28a) Dürlü dürlü iftirâyı mutazammın sözleri vezîr hakkında söylemeğe başladılar. Uzun kelâm bu makâmda münâsib değıl. Ve’l-hâsıl bir gün pâdişâha uydurub Bahtiyâr vezîri katl etdirdiler. Ol sâ’at Fitâb Bânû fâhişe âteşgedeye varub âteşe karşı secde eyledi. “Şükür babam Ulvân vezîrin kanını aldım” deyü raks eyledi. Bu esnâda pâdişâh her kime vezâreti teklîf eyledi ise bir kimse kabûl etmedi. Cevâb verdiler ki “Babanız Nûşirevân vâsiyyetini tutmayub ‘avrat sözü ile devlet içine kara mel’ûnları getürüb ‘âkıbet Bahtiyâr gibi vezîri katl etdin. Biz sana vezâret edemeziz. Bir gün bizi dahi katl etdürürler “deyüb bir kimesne vezâreti kabûl etmeyüb

iki ay mikdârî rûkn-i vezâret boş kaldı. Vezârete ehil olan ’özür peydâ edüb kabûl etmedi.Ehl olmayan rüşvet ile tâlib oldular. Pâdişâhın ’avratı Fitâb Bânû ile kara hâdimler vezâreti Mezd’e verdiler. ‘Âkıbet kendülere tâbî’ bir kâfire buldular. Vâfir rüşvet alub anı vezîr eylediler. Bir aydan sonra biriden dahi vâfir rüşvet alub bir bahâne ile eskisini ’azl etdürüb cedfdi nasb etdürürler idi. Bu hâl üzere günden güne devlet tenzil ve idbârda olub memleketi zulm ve cevr ile dolub ahâli-i vilâyetlerin tâkatleri kalmayub ba’îd olan vilâyetlerin ba’zısı ’isyân ve tuğyân eylediler. Şehriyâr pâdişâh etdüğü işlere nâdim oldu. Ammâ fâ’ide yok. Bu gam esnâdesinde Şehriyâr vefât edüb oğlu Yezdecir’i on altı yaşında tahta geçüb pâdişâh oldu. Lâkin vâlidesi mel’ûne Fitâb Bânû oğluna pâdişâhlık etdürmeyüb sanki kendi pâdişâh ol kara hâdimler ile sözü bir edüb vekâleti Mezdâ’a virüb taşra vüzerâsının her birine gizlü haber gönderdi. (28b) Her kangısı rüşveti ve cevâhiri ziyâde verirse anı getürüb vezîr ederler idi. Böyle böyle aldıkları mâl ve cevâhir hesâba gelmeyüb bu kara mel’ûnlar ile bir ’avrat Nûşirevân devletinin nizâmı fesâda virüb nice bid’atler peydâ eylediler. Bu esnâda Resûl-i Kibriyâ ve sened-i asfiya peygamberimiz Muhammed El-Mustafa Sallallâhü Te’âlâ Aleyhi vesellem hazretleri’nden nâme-i mübâreke gelüb Yezdecir Pâdişâh karşusunda kırâ’at olundukda Yezdecir vâfir tefekkür eyledi. Meğer Nûşirevân vefâtında bir ihtiyâr vezîr ol meclisde hâzır olmağla baş kaldırub dedi ki “Pâdişâhım, ceddiniz Nûşirevân pederiniz Şehriyâr’a vâsiyyet eylemişdir” deyüb bâlâda zikr olunan vâsiyyetleri Yezdecir pâdişâha bir bir takrîr edüb bunun ’ilâcı ol peygambere îmân getürmekdir. Ve ana îmân getürmek cümlemize farz oldu” dedikde hemân ol kara mel’ûnlar bir ağızdan feryâd ederek ol ihtiyârın üzerine hüçûm edüb dediler ki “Sen İrân ve Tûrân pâdişâhını âhere kul mu edeceksin? Ma’tûh olmuşsun. İhtiyârlığına mağrûr olub her bir umûrda Nûşirevân’ı îrâd edersin neden ma’lûm Nûşirevân vâsiyyet eyledüğü” deyü ihtiyâra ziyâde acı sözler söylediler. Ve Yezdecir’in vâlidesi Fitâb Bânû mel’ûne oğlu ile mâ’an taht üzerine oturmuş idi. Ol kara hâdimlerin sözüne kuvvet virüb dedi ki “Ey benim pâdişâh oğlum, sen âhara kul olucak biz dahi câriye olalum. Ol ihtiyârın sözüne kulak asma. Bu hâdimler bizim kölelerimizdir. Bunlar bize hayır

sâhibleridir” deyüb. “İhtiyâr vezîrin sözü olmasun” deyü ne yaptılar ise yaptılar. Nâme-i mübârekeyi şakk eyle” deyü (29a) Yezdecir’e ibrâm eylediler. Ol mel’ûn dahi nâme-i mübârekeyi paralayub varan elçiyi azarlayub unı ile mu’âmele eylediler. Ve’l-hâsıl elçi girüye Resûlallâh Sallallâhü Aleyhi vesellem hazretlerinin karşusuna ağlayarak dâhil olub ahvâli ifâde eyledikte “Resûlallâh ana beddu’â edüb. Mezzeka-Allâhü mülkehü” deyüb bu hadîs-i şerîfi buyurdular. Ma’nâsı budur ki “Çünkü ol müşrik Yezdecir bizim nâmemizi şakk eylemiş Hakk Te’âlâ, anın memleketini pâre pâre eylesün” dimekdir. Çünkü peygamberimiz aleyhisselâm hazretleri bu du’âyı eyledi. Hakk Te’âlâ Resûlü’nün du’âsını kabûl edüb bu Âyet-i Kerîme’yi Cibrîl-i emîn⁵⁰ aleyhisselâm getürdü. Kâlallâh Te’âlâ Fe mezzeknâhüm külle mümezzekin. Sadakallâh ü’l-’azîm.⁵¹ Bundan sonra Yezdecir üzerine nühûset düşüb Hazret-i Ömer İbnü’l Hattâb zamân-ı sa’âdetlerinde birkaç kerre Yezdecir üzerine sefer olub ol kâfirden ’azîm ’asker kırdılar. Kendüsü Horasan tarafına firâr eyledi. Hazret-i Osman Radyallâhu anh zamânında Hazret-i Ali Radyallahu anh serasker olub İrân ve Tûrân’ı feth edüb Horasan taraflarında olan muhârebelerde ilticâm-ı harbde Ammâr İbn Yâsir⁵² Radyallâhu anh hazretleri Yezdecir pâdişâhı katl eyledi. Yezdecir’in evlâdı kalmayub Sâsâniyân devleti ve Ekâsire saltanatı inkırâz buldu. Ey benim ’azîz karındaşlarım bu kaziyyenin tahrîrinde bize hâsıl olan budur ki ’avrat sözü ile bir iş işleme. Her işi ’akil ve ’alim ve müdebbir ve ’âkıbet-endîş âdemler ile müşâvere edüb; ba’dehü şürû’ eyle ve çok âdemler içinde müşâvere etme ve kara zengîlerden olan köleleri çoban ve çiftçi eyelesün. Bir dürlü kapuna uğratmayasun ve bu karalardan olan hâdimleri kezâlik kapuna ve haremine yakın etmeyesün. Bunların (29b) cümlesi hâ’in ve müfsid olduğu nass-ı kerîm ve hadîs-i şerîf ile sâbitdir. Hemân Hakk Te’âlâ İslâm devletinden bu karaların ırkını kat’ eyleye âmin. Allâhümme âmin. Ey ’azîz karındaşlar, Benî Hâm dedikleri kara hâdimlerin mülûk-ı mâziye devletlerinde etdikleri fesâd bu araya gelince ber-vech-i ihtisâr beyân olunur. Şimden sonra ol

⁵⁰ Cebrâil. Bkz: Pakalın, *age.*, C.I, s. 287.

⁵¹ Sebe’ Suresi 34/19

⁵² Ammar İbn Yâsir (? -657), aslen Yemenli olup Hz. Muhammed’in arkadaşı ve ilk Müslümanlardandır. Ayrıca İslâm Tarihinde ilk camii onun tarafından yaptırılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Esad, *age.*, s. 437-438.

kararların mülûk-ı İslâmiyye devletlerinde etdikleri fesâdları ber-vech-i ihtisâr beyân olunur. İnşâallâhü Te‘âlâ.

X. BÖLÜM: El-Faslî's-Sâni Fi'l-Cinâyâtî'l-letî Saderat Min Benî Hâm Fî Devleti'l-Mülûki'l-Emeviyye Ve'l-Hulefâi'l-Abbasiyyeti. (İkinci Fasıl: Emevi Kralları Ve Abbasi Halifeleri Döneminde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar)

Amma el-cinâyât elletî saderat min Benî Hâm devlet-i mülûki'l-Emeviyye. Ya'ni mülûk-ı Emeviyye⁵³ devletinde Benî Hâm dedikleri kararların fesâd ve hıyânetleri oldur ki kaçan peygamberimiz Sallallâhü Aleyhi vesellem hazretleri dünyadan âhirete intikâl buyurdularında sonra hilâfet otuz senedir ve ashâb-ı hilâfet bi'l-ittifâk dördtür. Evvelâ Ebûbekir Sıddık, ikinci Ömer el-Fârûk, üçüncü Osman İbn Affân, dördüncü Ali İbn Ebîtâlib Radyallâhu Te‘âlâ anhüm hazretleri, bu otuz sene tamâm oldukdan sonra Devlet-i Benî Ümeyye tarafına geçüb mülûk-ı Emeviyye elinde seksen üç sene dört ay devlet karâr eyledi. Ve mülûk-ı Emeviyye'nin evveli Hazret-i Muaviyye âhırı Mervân-ı Hammâr'dır. Kaçan Hazret-i Muâviyye vefât edicek oğlu Yezîd-i mel'ûn babası yerine melik olub dört aydan sonra kendü 'avratı sözüne tâbi' olmağla başına cevâhirli tâc giyüb da'vâ-yı saltanat eyledi. Mülûk-ı İslâm içinde başına cevâhirli tac giyüb sünnet-i enbiyâ olan saruğu terk eden Yezîd-i mel'ündür. Sebebi budur ki, Yâhûdiler zamânında Şâm-ı şerîf (30a) meliki olan Habîb oğlu 'Âmir fevt olub fakat Hâmide isminde bir kızı kaldı. Hüsn ü cemâlde bî-hemtâ olub misâl-i dürr-i yektâ idi. Hazret-i Muâviyye Şâm-ı şerîfde melik iken mezbûre Hâmide'yi oğlu Yezîd-i mel'ûna nikâh edüb alıverdi. Ammâ ol kızın babasından kalma iki siyâh tavaşi hâdimleri var idi. Kız bu iki hâdimleri mâ'an alub Yezîd sarayına geldikde Yezîd bu kara hâdimleri görecek "Bu zencîler kimündür?" deyü su'âl etdi. Kız cevâb verdi ki "Bizimdir; bunlar tavaşîlerdir.

⁵³ Emevi Devleti, 661-750 tarihleri arasında hüküm süren İslâm-Arap devletidir. Ayrıntılı bilgi için bkz: ÜÇÖK, B., **İslâm Tarihi, Emeviler-Abbâsiler**, Ankara 1979, s. 31-87; ÖZTUNA, Y., **İslâm Devletleri**, C.I, Ankara 1989, s. 94-110; HİTTİ, P. K., **Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi**, (Çev: Salih Tuğ), C.II, İstanbul 1980, s. 301-443.

Babamızın bergüzârıdır. Eğer izniniz olur ise yine bunlar harem ağası olsunlar dedikte Yezîd, “Münâsibdir” deyüb izin verdi. Ol kara mel’ûnlar tabî’atça hareket ederek Yezîd-i mel’ûnun gönlüne girüb Yezîd bunlara ziyâde iltifât eyledi. Ol Cühûd⁵⁴ nesli mel’ûne kız ile bu kara hâdim mel’ûnlar ittifâk ve müşâvere idüb cevâhir ile müzeyyen bir altun tac yapırdılar ve bir mücevher taht yapırub bir müzeyyen köşk içinde kodular ve ol taca münâsib libâs yapırub hâzır eylediler. Bir gün Yezîd’i ol köşke da’vet eylediler. Yezîd köşke giricek kız Yezîd’in iki elini öpdü. Niyâz eyledi ki “Eğer bana ‘aşk ve muhabbetin var ise hâtırım için bu tacı ve libâsı giyüb ve bu taht üzerine oturursuz” dedi.Yezîd taca bakub gördü ki Yâhûdiler mülûkunun tacına müşâbeheti var bir mikdâr fikir edüb sükût eyledi. Der’akab bu kara hâdimler Yezîd’in karşusuna gelüb yüz yire koyub dediler ki “Pâdişâhım niçün fikir edersiz? Pâdişâhlar tac ve libâsda sâ’ir nâsdan temyîz olunmak lâzımdır. Öteden berü pâdişâhlara mahsûs tac ve libâs vardır. Sâ’ir nâsdan (30b) anımla temyîz olunurlar.Ve taht üzere oturmak ancak pâdişâhlara mahsûsdur. Mülûk-ı mâziyye dahi bu üslûb üzere hareket eylediler” deyü ol yüzü ve kalbi kara hâdimler nice hîleler kurub ibrâm-ı tâm eylediler. Avratı mel’ûnenin ve kara hâdimlerin sözü Yezîd-i mel’ûna hoş gelüb ol sâ’at kibr ü gurûr damarları hareket etmekle cemî’ enbiyâ ve mürselînin sünnet-i şerîfi olan imâme ya’ni saruğu terk edüb müşrik libâsı olan mücevher tac ve mülûk-i Yahûd ve Nasârâ’ya mahsûs libâs-ı zerrîn giydi. Ve mücevher taht üzere oturdu. Karşusuna bir kebir âyine getürdüler. Yezîd-i mel’ûn âyineye bakub kendüyü ol kıyâfetde görücek ziyâde beğendi.Ol kadar kibr ü gurûr hâsıl oldu ki vasfa gelmez.Zîrâ Yezîd’in giydüğü taca tac-ı kibr derler. Mülûk-ı mâziyye içinde ibtidâ başına tac-ı kibr koyan Nemrûd ibn Ken’an’dır ve mülûk-ı İslâm içinde ibtidâ başına tac-ı kibr koyan Yezîd ibn Muâviye’dır. Ol mel’ûnun kibri günden güne terakkîde olub tavâşîleri dahi ziyâde edüb ve siyâh zengîlerden köleler alub kimini kapucu ve kimini cellâd ve kimini şuratî yani subaşı idüb bir kimesneye gazab eylese ol kara cellâdlara emr edüb dürlü dürlü eziyyet ile ol âdemi katl ederler idi. Bir gün başhâdim Yezîd’in karşusuna gelüb yüz yire urub durdu.

⁵⁴ Yahudi. Bkz: Devellioğlu, age., s.160.

Yezîd-i mel'ûn ol kara kâfirin yüzüne bakub “Nedir?” dedi.Ol mel'ûn dedi ki “Fermânınız olursa sözüm çok ve illâ sözüm yok” dedi. Yezîd izin vericek bu kara kâfir lisâna gelüb dedi ki “Sen benim efendimsin. Ben senin ‘abd ü memlûkûn olduğum ma'lûmunuzdur. Bizim sizden gayri kimsemiz yoktur.Pâdişâhım ne kadar ‘azîz olsa bize faide vardır? (31a)Ammâ bu yürüyüş ile sizin ‘azîz olacağınızda bu kullarınızın şübhesi vardır.Zîrâ pâdişâhımızı “Şâm ‘ulemâsı aldatub dururlar. “Bunların ‘aklı ve fikri İmâm Hüseyin’dedir. Siz böyle gâfil durmak ile olmaz bunun ‘ilâcını görerseniz münâsib olur idi” dedikte Yezîd-i mel'ûn dedi ki “Benim fikrim böyledir. Lâkin Hüseyin’in def'i güçdür. ‘Ulemâ izin vermez” dedi. Karalar cevâb eyledi ki “ ‘Ulemânın ‘ilâcı görülür” dediler. Yezîd dedi ki “ ‘Ulemânın ‘ilâcı nedir?” diyicek ol kara mel'ûn cevâb idüb bunun ‘ilâcı budur ki Şâm içinde birkaç ‘ulemâ var. Bir bahâne ile ibtidâ anları katl idüb mallarını mîrîye kabz edersiz. Ba‘dehû İmâm Hüseyin’den bi‘at taleb idersiniz. Eğer gelüb sizden bi‘at ider ise ne güzel. Eğer etmez ise katl edersiz. Mâdâm ki İmâm Hüseyin hayâtdadır. Bu saltanatdan size fâ'ide yoktur. ‘Âkıbet sana aleyh ider. Zîrâ cümle ‘ulemâ-i Şâm anın tarafındadır” deyüb baş kadın dedikleri mel'ûne hâdim dahi ol kara kâfir hâdimi tasdîk edüb Yezîd-i mel'ûna ziyâde ibrâm eyledi ki baş tavâşînin sözü gerçektir. Elbetde kabûl edesiz. Zîrâ benüm haberim var ki yakında İmâm Hüseyin senin başına belâ olacaktır” dedikte Yezîd-i mel'ûn dedi ki “Benim dahi murâdım budur. Lâkin Şâm içinde olan ‘ulemâ Hüseyin’in katline rızâ vermezler. Başımıza belâ olurlar” dedi. Ol sâ‘at başhâdim olan kara kâfir dedi ki “Pâdişâhım, bana emr edersiniz bu işi ben kulunuz göreyüm” deyüb Yezîd-i mel'ûn başhâdime izin verdi. Ammâ mel'ûn dahi kendi cinsinden olan kara cellâdlara izin virüb bir gecede beş ‘âlim kimesnenin hânesini basub katl eylediler. (31b) Sabâh oldukda nâs içinde bu sözü salıverdiler ki bu katl olunan beş nefer yalnız değil bunlar on beş nefer imiş. Yezîd on nefer ‘ulemâ dahi katl edecektir. Fülân ve fülân kimesnelerden deyü meşhûr olan ‘ulemâdan on nefer dahi ta‘dâd eyleyüb korku virdiler ki firâr eylesün deyü bunların suçu budur ki “İmâm Hüseyin tarafına her zamân mektûblar irsâl ve Şâm tarafına da‘vet idüb ikâz-ı fitne ederler imiş” dediler. Fî'l-vâki‘ on nefer ‘ulemâ can

korkusuna düşüb emvâl ve eşyâların bırakub her birisi bir vilâyete firâr eylediler. Gerek katl olunan ve gerek firâr eden bu on beş ‘ulemânın emvâl ve eşyâların bi’l-cümle mîrîye kabz eylediler. Ba‘dehû Yezîd’in avratı Hâmide-i mel‘ûne ile başhâdim-i mel‘ûn, Yezîd’in karşusuna geldiler. Yüz yire koyub dediler ki “Pâdişâhım, Hüseyin İbn Ali’nin vakti geldi. Fırsatı fevt etmeyesiz” dediler. İtnâb-ı kelâma makâmın tahammülü yokdur. Ve’l-hâsıl ol kara yüzlü mel‘ûn ve hâ’in tavâşîler ile mel‘ûne avratı ol nûr-ı basar-ı mü’minîn ve meyve-i dil-i Seyyidü’l-mürselîn İmâm Hüseyin hazretlerini ve mâ’an yüz yirmi mikdârı evliyâullâhı Kerbelâ’da şehîd etdiler. Ve Ehl-i Beyt-i rasûle şibhen zevce-i rasûl ümmü’s-selleme Radyallâhu Te‘âlâ anhâ hazretlerine ne mertebe eziyyet eyledikleri kütüb-i tevârihde tafsîl olunmuşdur. Ey benim ‘azîz karındaşlarım ma‘lûmunuz olsun ki mülûk-i mâziyyede ibtidâ karaların avrat yerlerin kat‘ idüb harem içine idhâl idüb firâvun-ı mel‘ûndur. Bâlâda beyân olundu. Ve mülûk-ı İslâmiyye’de ibtidâ haremine kara tavâşî alan Yezîd-i mel‘ûndur. Ey benim karındaşım, bu kara kâfir hâdimler mülûk-ı mâziyyeyi fesâda verdikden sonra Emeviyye Devleti’nde bir fesâd etdiler ki ve bir fitne bıraktılar ki (32a) vasfa gelmez bu kara hâdim kâfirleri Yezîd-i mel‘ûnu tahrîk etmekle peygamberimiz Hazret-i Muhammed Resûlallâh Sallallâhü ‘aleyhi vesellem hazretlerinin mübârek gözlerinin nûru ve gönlü meyvası İmâm Hüseyin Radyallahu ‘anh hazretlerini ve evlâdlarını ve bu kadar ashâb-ı resûlu Kerbelâ’da nice dürlü eziyyet ile şehîd etdiklerinden sonra hayâtda kalanlardan zevce-i resûl-i Kibriyâ ümmü’s-seleme ve Hazret-i Ali kızı Sâkine ve İmâm Hasan kızı Zeyneb ve İmam Hüseyin oğlu yedi yaşında Zeynelâbidîn ve birkaç sahâbe-i kirâmdan Rıdvânullahi aleyhim ecma‘în bunların cümlesini esîr gibi başları açık ve vücûdları ‘üryân ve ciğerleri büryân ve dîdeleri giryân ba‘zıları deve üzerinde ve ba‘zıları yayan İmam Hüseyin hazretlerinin mübârek başını bir ağaç üzerine dikmişler. Henüz mübârek yanakları güle benzer bu hâl üzere Şâm tarafına götürdüler. Böyle musîbet-i dâhiyye dünyada olmamışdır. Maktel-i Hüseyin nâm risâlede bazı kizb sözler tahrîr olunmuşdur. İ’timâd olunmaya. Sahîh budur ki bu fesâda sebep başhâdim kara kâfir ile Yezîd-i mel‘ûnun avratı Hâmide dedikleri fâhişedir. Elyâzü billâh

billâh, ümmet-i Muhammed’i fırka fırka etmişlerdir. Kezâ fî **Hadîkatü’t-Tevârîhi li-sâhib-i Fetâvây-ı Hayriyye** ve kezâ fî **Gülşen-i Tevârîh** li-İmâm Bedahşânî. Ba’dehû ol mertebe fesâda verdiler ki hutbe ‘akabinde Hazret-i Ali ve Hazret-i Fâtıma ve evlâdlarına sebb etmeğe başladılar. Ömer İbn Abdülazîz gelince kaçan Ömer İbn Abdülazîz tahta geçüb Cuma günü minbere çıkub hutbe okurken Yezîdî olanlar muntazır oldular ki bu dahi sebb eder mi?” deyü Ömer İbn Abdülazîz hutbeyi tamâm edüb sebb edecek mahalde bu âyet-i kerîmeyi okuyub minberden aşağı indi. Âyet-i kerîme budur. (32b) E’ûzu billâhi’l-‘azîm. İnnellahe ye’müru bi’l-adli ve’l-ihsâni ve îtâizi’l-kurbâ ve yenhâ ani’l-fehşâi ve’l-münkeri ve’l-beğyi. Yeızuküm lealleküm tezekkerûn el-âyet⁵⁵. Bu âyet-i kerîme hutbe tamâm ve Cum’a namâzını edâ edüb Dârü’l-‘imâret’e gelüb ‘ilim ve hadîsde İmâm Saîd İbn Cübeyr oğlu Muhammed’i getirüb şeyhü’l-islâm etdi. Ve Ömer el-Fârûk Radyallâhu anh hazretlerinin ikinci derecede olan Mesûd hazretlerini vezîr eyledi. Yanında bir kimesne kâdı nasb etmedi. Cümle da’vâyı kendüsü istimâ’ ve fasl ederdi. Ba’dehû mukaddem geçen Emeviyye mülûkunun ittihâz eyledüğü kara hâdimleri ahz ve karşusuna getirüb zikr olunan şeyhü’l-islâmdan bu karaların fetvâsını isteyüb fesâdı ziyâde olanlardan on sekiz kara tavâşî mel’ûnların katline fetvâ alub bilâ-te’hir katl eyledi. Ve bâkî kalan tavâşîleri ve Şâm içinde ve havâlisinde olan kara zengîleri bi’l-cümle ahz idüb Mısır tarafına gönderdi. Ve Mısır vâlisi Amr İbn Âs⁵⁶ kızı oğlu Sa’d hazretlerine fermân eyledi ki “Bunlar sana vâsıl oldukda Mısır’da ve havâlisinde ne kadar zengîler var ise cümlesini cem’ idüb bu taraftan varanlar ile mâ’an Mağrib tarafında Karvân beyine irsâl edesin. Ol dahi Benî Hâm ya’ni karalar vilâyetine irsâl eylesün. Ve bir dahi bu tarafa karalardan ferd-i vâhid geçürmesün. Karvân beyine dahi böyle ifâde edesin” deyü fermân varıcak vech-i meşrûh üzere karaları cem’ idüb Karvân beyi Emîr Mûsâ’ya irsâl idüb vusûl bulucak Emîr Mûsâ böyle mel’ûnların cezâsı budur” deyüb gerek Şâm tarafından

⁵⁵ Nahl 16/90

⁵⁶ Amr b. Âs, Kureyş kabilesinin Sehm koluna mensuptur. Mekke’de doğmuştur. Müslüman olmadan önce Mekke’nin ticaret ve siyaset hayatında önemli bir yeri vardır. Uhud ve Hendek savaşlarında Kureyş ordusunun süvari birliklerine kumanda etmiştir. Mekke’nin fethinden önce 31 Mayıs 629 tarihinde Müslüman olmuştur. Mısır’ı İslam egemenliğine katan ünlü kumandan ve devlet adamıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: ÖNKAL, A., “Amr b. Âs”, **DİA**, C.III., s. 79-81.

sürülen ve gerek Karvan tarafında olan kara mel'ûnların cümlesini katl eyledi ve yasak eyledi ki karalar vilâyetinden beyâzlar tarafına bir kimesne geçürmediler ve katl eylediler. (33a) Emîrû'l-mü'minîn tarafına i'lâm eyleyüb Ömer İbn 'Abdülazîz i'lâm vardıkda Karvân beyi Mûsâ'yı tahsîn idüb du'â eyledi.

XI. BÖLÜM: Ve Mine'l-Cinâyât Saderat Min Benî Hâm Fî'd-Devleti'l-Abbâsiyye.

(Abbasi Devletinde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar)

Ve dahi Benî Hâm tâ'ifesi ya'ni ol kara mel'ûnların Âl-i Abbâs Devletinde⁵⁷ etdikleri fesâd ve şekâvetlerinden ba'zıdır. Ma'lûm olsun ki bâlâda mezkûr olan kitâblardan Türkî lisâna tercüme olunub İnşâallâhû Te'âlâ ber vech-i âtî zikr olunur. İmdi Âl-i Abbâs devletinde Benî Hâm dedikleri kara hâdimlerin etdikleri fesâd ve hıyânet ve şekâvetleri oldur ki ittifâkan zikr olunan mülûk-i Emeviyye tarafında devlet seksen üç yıl dört ay meks eyledi. Ve bu Emeviyye mülûkunun evveli Muâviye Radyallâh anh âhiri Mervân-ı Hammâr'dır. Hicret-i Nebeviyye'den⁵⁸ yüz yirmi üç yıl dört ay mürûr edicek Ebû'l-Müslim Horâsânî⁵⁹ mezbûr Mervân Hammâr'ı ahz idüb envâ'-ı 'ukûbet ile katl eyleyüb târîh-i mezkûrda devlet Âl-i Abbâs'a geçdi. Ve bu Âl-i Abbâs dediğimiz peygamberimiz Hazret-i Muhammed Resûlallah Sallallâhu Te'âlâ 'aleyhi vesellem hazretlerinin ammîsi Hazret-i Abbâs İbn Abdülmuttalib İbn Hâşim Radyallâhu anh hazretlerinin evlâdlarıdır. Bunlardan kırk dört pâdişâh gelüb altı yüz yirmi sekiz yıl iki ay yirmi yedi gün devletleri mütemâdî oldu. Beş yüz yirmi altı yıl sekiz ay Bağdâd tarafında olub otuz yedi nefer pâdişâh geldiler. Evveli Muhammed İbn Abdullah İbn Abbâs âhiri Mustansır Billâh'dır. Ve yüz bir yıl altı ay yirmi yedi gün Mısır Kâhire tarafında olub yedi pâdişâh geldi. Evveli Mustansır Billâh âhiri Mütevekkil Alallâh'dır. Bağdâd tarafında dört yüz doksan beş sene devletleri ziyâde nizâm

⁵⁷ Abbasi Devleti 750-1258 tarihleri arasında hüküm süren İslâm-Arap devletidir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Üçok, **age.**, s. 89-129; Öztuna, **age.**, C.I, s. 111-113; Hitti, **age.**, C.II, s. 443-694.

⁵⁸ Hz. Muhammed'in Mekke'den Medîne'ye göç etmesi olayıdır. Bkz: Devellioğlu, **age.**, s.439.

⁵⁹ Arap asıllı olmasına rağmen Horasan'da doğup büyümüştür. Bölgede Haşimileri savunarak kısa sürede bölge halkını ayaklandırmış ve Abbasi Devletinin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Üçok, **age.**, s. 84.

üzere olub ‘adl (33b) ü dâd sebebiyle fütuhât-ı celîle vâki’ ve her ne tarafa teveccüh iderler ise gerek kâfir ve gerek sâ’ir muhâlifler üzerine gâlib olub mansûr ve muzaffer oldular. Ve zamânlarında fukarâ zu‘afâ ve re‘âyâ ve berâyâ cümle râhat üzre olub günden güne memleketleri ma‘mûr ve âbâdân oldu. Ba‘dehû dört yüz doksan beş sene tamâm olub doksan altı senesi Muharremü’l-harâm’ın dördüncü gününde Musta‘сім Billâh on dört yaşında tahta geçüb halîfe oldukda Mahmûd-ı Sebüktekin evlâdından Muhammed Râsih nâm bir ‘âkil ve müdebbir ve ‘adl-pîşe-zât-ı şerîf var idi. Musta‘сім Billâh bunu getürüb vekîl-i mutlak idüb vezîr-i â‘zam eyledi. Bu esnâda Yemen vâlisi vâfir hediye ile sekiz nefer kara hâdimler irsâl eyledi. Musta‘сім Billâh bu karaları harem hizmetine ta‘yîn eyledüğünü vezîr-i â‘zam haber aldğu sâ‘at pâdişâhın karşusuna gelüb dedi ki “Pâdişâhım, bu karaları devletine getürme. Bunlar mağzûb min-indullâh tâ‘ifedir. Bunların hıyâneti hadîs-i şerîf ile sâbitdir. Bu mel‘ûnlar Emeviyye vaktinde etdikleri fesâd ve hıyânet husûsâ Yezîd-i mel‘ûnu izlâl idüb Âl-i Resûl’e etdikleri eziyyet kütüb-i tevârîhlerde musarrahdır. Kerem idüb bu karaları kabûl etmeyüb girüye gönderesiz” diyicek vâlîde hazretleri vezîrin sözünü dinlemeyüb ol kara mel‘ûnları hareme aldılar. Ve ol hâdimler günden güne harem tarafına intisâb ile pâdişâha takarrüb hâsıl edüb musâhib-i şehriyârî olub giderek umûr-ı devlete karışdılar. Harem tarafıyla yekdil olmağla pâdişâh bunların sözlerine kapılıb vezîr-i â‘zam Muhammed Râsih’i aslâ dinlemeyüb istiskâl etmeğe başladı. Ve cemî‘ (34a) menâsıbı rüşvet alub pâdişâha tevcîh etdürürler idi. Vezîr var mı yok mu bir kimesne vezîr adını lisâna almazdı. Muhammed Râsih bir kaç def‘a kendi ‘azlini ricâ eyledi. ‘Azil dahi etmezler idi. Ve’l-hâsıl umûr-ı devlet bu kara kâfirler ile avratlar elinde kalub günden güne nizâm-ı devlet bozulub cemî‘ menâsıb rüşvet ile verilmeğe başladı. Ve ahkâm-ı şer‘-illâh dahi rüşvet ile verilüb yevmü’l-kıst üzere satılmağa başladı. Şol mertebeye vardı ki memâlik-i mâhrûsede olan vezâret mansıbları vesâ’ir menâsıb rüşvet ile satılmağa başladı. Bu kara hâdimler pâdişâha dediler ki “Pâdişâhım, sâye-i devletinde mansıb sâhibi olanlar sana şol kadar mal virseler çok mudur?” deyüb pâdişâhı tama‘a düşürdüler. Etrâfda olan vezâret mansıbları için rüşvetler alub bir senede üç dört

vezîre tevcîh etmeğe başladılar. Ve'l-hâsıl her kanda bir sadık ve 'âkil ve müdebbir âdemler var ise birer iftirâ ile ol âdemleri pâdişâha gamz edüb her birini pâdişâhdan ba'îd edüb berü vilâyete gönderdiler. Bu esnâda pâdişâh yalnız kalub gerek avratlara ve gerek kara hâdimlere ol mertebe zebûn ve mağlûb oldu ki Devlet-i Âl-i Abbâs avratlar ile ol kara hâdimler elinde kalub tebdîl-i menâsıb için mukaddemâ pâdişâha ifâde ve niyâz ve 'arz-ı rüşvet ider iken sonra rüşvet kendüleri alub bir dürlü pâdişâha ricâ etmeyüb "Pâdişâhım bu âdem el virmez bunu 'azl idüb ol mansıbı filân paşaya ver" deyü hüküm tarîkıyle pâdişâha söylemeğe başladılar. Rüşvetini alub mûrad etdikleri nâ-ehil âdeme vezâret virüb mansıb iderler idi. Şol mertebeye vardı ki pâdişâh bu karaların ve avratların sözünden taşra (34b) hareket etmez oldu. "Bu karalar benim kölelerimdir. Ve bu avratlar kendi 'iyâlimdir. Bunlar bana hayır sahibidir" deyü bunların sözüne inanırdı. Otuz iki sene devlet-i Abbâsiyye bu kara kâfirler ile avratlar elinde olmağla umûr-ı devlet muhtel ve müşevveş olub taşra vilâyetlerde olan menâsıb rüşvet sebebiyle bir senede iki üç âdeme tevcîh olunmağla memleket zulüm ve cevr ile doldu. Re'âyâ âher iklîme firâr etmeğe başladı. Horâsân ve Gazne ve Deylem⁶⁰ taraflarında ba'zı sancaklar ve beyleri 'âsî olub teklîf-i pâdişâhı verdirmediler. Ve â'yân-ı vilâyet iş erleri dahi bunlara tâbi' oldu. Ve bu beyler cevâb eylediler ki "Biz Âl-i Abbâs'dan bi'at idüb tuğ-ı sancak kabûl edüb ana kul olduk. Bu hâssa kara hâdimler ile haremde avratlardan bi'at eylemedik. Bizden bu kadar mal ve rüşvet alub bir mansıb verirler. Üç aydan sonra âhara verirler. Sözünde sâhib-i kadem olmayan pâdişâha kul olamazız. Âher memlekete hicret ideriz" dediler. Etrâfda olan vüzerâ nasîhat-ı müş'ir kâ'imeler yazub pâdişâha irsâl eyledikce pâdişâh evvel ol kâğıdı şakk edüb "Bu karalar benim kölelerimdir ve avratlar 'iyâlimdir. Bunlar bana hayırhâhdır" deyüb nasîhat eden vüzerâyı dahi dinlemezdi. Ve bu kara hâdimlerden götürüb kimini subaşı ve kimini cellâd ve kimini ricâl-i devletden edüb hattâ karalardan üç zengîyi paşa idüb Lûristan ve Gazne ve Horâsân taraflarında üç sancaklara paşa idüb gönderdiler. Bu mel'ûnlar ol sancaklara varıcak eski paşalar karalara cevâb virüb dediler

⁶⁰ İran'ın kuzeyinde bugün Gilan eyaletinin bir kısmını teşkil eden dağlık arazinin, ve ayrıca orada yaşayıp, bilhassa IX. ve X. yüzyıllarda İslâm Tarihinde önemli rol oynamış bir kavmin adıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz:

ki “Bizim bu kadar malımızı alub bir mansıb verdiler. İki aydan sonra (35a) bizi ‘azl eylediler ve yine ol kadar malımızı alub bir mansıb dahi verdiler. Ve’l-hâsıl bir senede bize beş kerre mansıb verüb beş kerre ‘azl eylediler. Şimdi dünyada nesl-i âdem geldi mi ki sizin gibi hilâf-ı nev‘imiz olan karaları paşa idüb bu tarafa gönderdiler. Evvelâ sizin beyâzlar ile ‘adâvet-i kadîmeniz vardır. Vâliler ve paşalar vesâ’ir zâbitlerde emânet şartdır. Böyle olucak “Beyâzlar üzerine nice vâli olursuz” dediler. Ve ol sancaklarda olan ‘ulemâ vesâ’ir ahâli-i vilâyet eski paşalarına tâbi’ olub ol karalardan olan paşaları katl eylediler. Ve ol vilâyetler bi’l-cümle ‘âsî oldular. Bu ahvâl Bağdâd tarafında şâyi’ olucak ol kara hâdimler ziyâde gazaba gelüb harem tarafına varub ahvâli ifâde edüb dediler ki “Bu zengîlerden bu kadar akçe alub çırağ eylediniz. Şimdi mansıblarına vardıkda cümlesini katl eylemişler. Gayret günüdür. Bu iş anların yanına kalur ise cümleye sârî olur. Elbetde bu ahvâli pâdişâhımıza ifâde edelüm” deyüb avratlar ile mâ’an kalkub pâdişâh katına cem’ olub dediler ki “Pâdişâhım tarafınızdan me’ mûr olub üç sancağa paşa irsâl olunmuş idi. Üçünü dahi katl eylemişler. Eğer anların cezâsı tertîb olunmaz ise cümleye sârî bir iş olur elbetde bunların cezâsı tertîb olunmalıdır” deyüb “ol sancaklarda olan paşaları ve sancak ahâlisini bi’l-cümle katl olunsun” deyü eyâlet-i Horâsân vâlisine hitâben pâdişâhdan hatt-ı şerîf alub göndermek üzere iken vezîr-i â’zam Muhammed Râsih haber alub ol sâ’at kalkub pâdişâh yanına gelüb damen-pûs eyledikten sonra dedi ki “Pâdişâhım, bir mikdâr meks etdüresin eğer fermânınız olur ise birkaç sözüm vardır, söyleyeyim” (35b) deyüb niyâz eyledikde pâdişâh vezîre izin verüb “Söyle” diyicek vezîr kelâm-ı bed’ edüb dedi ki “ Pâdişâhım, üç sancak yerin ahâlisi kırılmak üzre hatt-ı şerîfiniz sâdır olmuş pâdişâhımıza her kim bu işe ta’lîm etdi ise dostluk değildir. Yâhûd ol âdem ahmakdır. Zîrâ bu tedbîr yolunda değildir. Bu işde hatâ-i ‘azîm vardır. Üç sancak yerin ahâlisini bi’l-cümle kırmak hilâf-ı şer’dir. Ve mümkün dahi değildir. Ol memleketin ahâlisi cümle çıkar bâ’is-i ikâz-ı fitne olur. Bunun ‘ilâcı budur ki ol zengî paşaların katl olunduğun tecâhülden gelüb kat’an lisâna almazsınız. Bu iş tadrîce muhtâcdır. Sehl-i tarîk budur ki ol

‘isyân idüb zengî paşalarını katl eden sancaklara birer beyâz paşa irsâl olunur. Ve ol zengî paşaları katl eden paşalara birer â‘la mansıb emri gönderilür. Câ‘izeniz in‘âm olundu” deyü fermânda tasrîh olunur. Ve ol kara zengîler paşa olub üzerinize varduğunda pâdişâhımızın haberi yokdur. Kabâhat benimdir. Şefî‘ mücbirden kurtulamadım. Anların katl olunduğu isâbet oldu. Bilürüm ki bir seneden berü size gadr oldu. Anın için size âlâ mansıb verildi. ‘Kabâhat zengî paşalarda imiş’ deyü bu üslûb üzere ol ‘âsî paşalara mektûb yazarım. Anlar kalkub mansıblarına giderken Horasan ve Mâzenderân⁶¹ vâlilerine hitâben fermân olunur. Yolda giderken anları ahz idüb ser-i maktû‘ların Bâb-ı Hümâyûn’a irsâl ederler. Âsân-ı vech budur ki hatt-ı şerîfi irsâl edersiniz bir vilâyet bir vilâyet üzerine sefer etmek görünür. İki taraf ehl-i İslâm’dır. İkâz-ı fitneye bâ‘is olur. Bâkî emr ü fermân pâdişâhımızındır” deyüb durdu. Hemân der‘akab ol mel‘ûn kara hâdimler ‘umûmen ağız açub meclis-i pâdişâhîde (36a) terk-i edeb edüb ol ‘isyân eden sancaklar ahâlisini ve ol kâtil paşaları kurtarub pâdişâhı rezîl etmektedir. Pâdişâh tarafından irsâl olunan paşalar ister ise kara zengî olsun niçün kabûl etmediler? Böyle ‘âsî olanları kurtarmak pâdişâha hıyânetdir. Vekîl-i mutlak olanlar pâdişâhına böyle hıyânet eder mi?” dediler. Bu kara hâdimlerin kelâm-ı mekrûhelerine vezîr-i merkûm Muhammed Râsih bu cevâbı verib dedi ki, “Hâşâ ben hâ’in değilüm ve hıyâneti kabûl itmezem. Benim cedd-i â‘lâm Mahmud-ı Sebüktekin, Âl-i Abbâs devletine duhûl eylediği vakitden bana gelince üç yüz on beş senedir kimisi vekâlet-i ‘uzmâ ve kimisi vekâlet ile hizmet eylediler. Ve ba‘zıları Âl-i Abbâs uğruna can ve baş verüb şehîd oldular. Ve ellerinde bu kadar fütuhât-ı celîle vâki‘ olub hüsn-i tedbîrleri sebebiyle Âl-i Abbâs’a müsahhar eylediler. Ve dahi arz-ı Mısır ve arz-ı Şâm ahâlisine bilâ-nizâ‘ ve lâ-cidâl sühûlet ile müsahhar idüb Âl-i Abbâs tarafından içlerine vâliler nasb olundu. Ve dahi İnan ve Turan’da âteşgedeler ve dürlü dürlü sâhirler peydâ olub ehl-i İslâm’ı fesâda verdiler idi. Benim ceddim Mahmud-ı Sebüktekin ol âteşgedeleri bi’l-cümle yakub diyâr-ı İslâm’da âteşgedeleri bi’l-küllîye def‘ eyledi. Ve cümle ecdâdım ve babalarım devlet-i Âl-i Abbâs’da kâh vekîl-i mutlak

⁶¹ İnan’da Hazar Denizi’nin kıyısında bulunan bir eyalet olup batısında Gilan ve doğusunda Esterâbad eyaletleri vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz: VASMER, R., “Mâzenderân”, İA, C. VII, s. 420-426.

ve kâh ser'asker sipeh-sâlâr olub sadâkat ile edâ-i hizmet eylediler. Bu hizmetlerin cümlesini sadâkat ile edâ edüb bir dürlü hıyânetleri zuhûr etmeyüb ancak istikâmet ve sadâkat ile şöhet verdiler. Ve devlet-i Âl-i Abbâs'da râyiha-i rüşvet komamışlardır. Ve bir 'ayıb ile ma'yüb ve töhmet ile müttehem olmayub Âl-i Abbâs devletinin hayırhâhı olduklarına cemî' memâlik-i İslâmiyye ve memâlik-i kefere ricâli şehâdet ederler (36b) ve bu fakîr dahi bu devletde vezâret(le) ikrâm olundum. On iki sene Horâsân ve sekiz sene Yemen vâlisi oldum. Elhamdülillâhi Te'âlâ pâdişâhıma ecdâdım gibi sadâkat ile hizmet eyledim. Devlet-i Âl-i Abbâs'ın şanına noksân verecek bir işde bulunmadım. Gice ve gündüz gayret idüb tekmîl-i 'arz-ı pâdişâhîde oldum. Bir işte hıyânetim zuhûr etmedi. Ve vekîl-i mutlak olalı pâdişâhımıza sadâkat ile hizmet eyledim. Hâ'in olmadım. Şimdi doğru söylemek ile hâ'in mi oldum? Hâşâ ben hıyâneti kabûl etmem. Öteden berü vesâ'ir fesâdât kara zengîlerden olduğu hâdis-i şerîf ile sâbitdir. Hâlâ hâ'in ve müsfid sizlersiz ve sizin 'adâvetiniz bize kadîmdir. Sizler bu devlete duhûl edeli dâ'ire-i devletde ve memâlik-i mahrûsede nizâm kalmadı. Devlet nizâmını rüşvet ile bozdunuz. Taşra nizâmını zulm ile bozdunuz. Kurb-i pâdişâhîde olalı vezâret vesâ'ir menâsıb akçe ile satılmağa başladı. Mâdâm ki sizin gibi kara hâdimler harem-i hümayuna duhûl eyledi 'âkıbet bu devleti Nûşirevân oğulları devleti gibi ideceksiz" deyüb ağlayarak "Pâdişâhım beni 'azl eyle bu karalar bu devletde iken ben vekâlet idemem" deyü ziyâde niyâz eyledi. Pâdişâh Muhammed Râsîh vezîre dedi ki " Var işine mukayyed ol bu karalar yebâne söylemişler. Sen onların sözünü dinleme" dedi. Vezîr yir öpüb kalkub sarayına gitdi. Bu esnâda ol yüzü kara mel'ûnlar fırsat bulub harem tarafıyla yekdil olub halîfenin karşusuna geldiler. Yüz yire koyub dediler ki "Pâdişâhım, şimden sonra sen pâdişâhlığı neylersin? Bu vezîrin bu kadar kabâhati ola sen cezâsını tertîb etmeyüb salıveresin. Şimden sonra pâdişâhlığı dahi ana ferâgat eyle" dediler. Pâdişâh bunlara cevâb idüb "Kabâhati nedir? Ben ana cezâ tertîb edeyüm." dedikde bu kara (37a) hâdimler ve avratlar bir ağızdan dediler ki "Pâdişâhım bu vezîrin murâdı karındaşımız oğlu Mustansır Billâh'ı Mısır'dan getirüb pâdişâh etmektir. Haberimiz vardır ki her zamân Mısır tarafına gizlü mektûblar irsâl ider. Şimdi bu

husûsda pâdişâhımızı rezîl idüb yüzden düşürecek Ba‘dehû Mustansır Billâh’ı Mısır’dan getirüb tahta cülûs etdürecekdir. Zîrâ Mısır’da olan ve bu vezîrin yanında olan casuslarımız geldi. Sahîh haber budur ki bu vezîriniz olan Muhammed Râsih, Mustansır Billâh ile yekdil olub zamân-ı karîbde bir fetret koparır. ‘Âkıbet bize gadr olacaktır. Müceddeden bizi kul edeceklerdir” deyüb bu makâmda söz çokdur. Ve’l-hâsıl harem bir taraftan kara hâdimler bir taraftan halîfe üzerine ibrâm idüb Muhammed Râsih vezîrin katl olunması için Musta‘ım Billâh’dan hatt-ı şerîf alub ba‘dehû pâdişâh, kapucular ve cellâdlar çağırub “Varın vezîri katl edün ve başını bana getirün” deyü emr eyledi. Kapucular ve cellâdlar vezîrde kabâhat olmaduğun bilürler idi. Vâfir âdemler ile vezîrin sarayına vardılar. Ahvâli vezîre ifâde eylediler. Vezîr kapuculara dedi ki “Bana bir mikdâr mehîl viresiz. Halîfeye kâğıd yazub ahvâli ifâde edeyim. Câ’iz ki bizi ‘afv eder” dedi. Kapucular “Baş üstüne hemân bir çâre eyle zîrâ biz dahi şehâdet ederiz ki seni zulmen katl ediyor” dediler. Der‘akab vezîr eline kalem alub yazdı ki “Ey halîfe-i rûy-i zemîn ve vekîl-i seyyidü’l-kevneyn ol hilâf benî nev‘imiz olan Benî Hâm kara zengîlerin nifâkını ısgâ buyurmayasız. Zîrâ karalar aslında Nûh aleyhi’s-selâm gibi ûlü’l-‘azm peygamberin beddu‘âsını almışlardır. Bunlar mağzûb min-‘indullâhdır. Ve bunlar dâ’imâ fesâd ve şekâvet ve hıyânet üzere oldukları resûl-i kibriyâ Hazret-i Muhammed el-Mustafa ‘aleyhi salatü vesselâm hazretlerinin (37b) müte‘addid hâdis-i şerîfiyle sâbitdir. Ve bu karalar mülûk-ı mâziyye devletlerinde her kangı devlete duhûl eylediler ise ‘âkıbet devletlerin ve i’tikâdların fesâda virüb inkırâz-ı devletlere sebep oldular. Ve kezâlik mülûk-ı İslâmiyye’den mülûk-ı Emeviyye devletlerinde etdikleri fesâdın nihâyeti yokdur. Husûsâ Yezîd-i mel‘ûne igvâ virüb nûr-ı basar-ı mü‘minîn sebt-ı seyyidü’l-mürselîn İmâm Hüseyin radyallâhu anh hazretlerini ve evlâdlarını ve nice sahâbeyi katl etdürüb hıyânet etdikleri kütüb-i tevârihde musarrahdır. Mülâhaza buyurula. Böyle nâkısü’l-‘akl hâ’inlerin söyledikleri söz kizb ve sarîh ve iftirâ-yı mahzdır. Bu kulunuz hakkında tasavvur olunmasun ve bu karaların beyâzlara ‘adâvet-i kadîmeleri olduğu ma‘lûmdur. Âbâ ve ecdâdım devlet-i Âl-i Abbâs’da sadâkat ile şöhret vermişlerdir. Ol kara düşmanların kizb sözlerine nazar idüb bu

kulunuzu hıyânet ile müttehem etmeyesiz. Mustansır Billâh'dan bu kulunuza bir selâm dahi gelmemiştir. Gelse dahi anın sözüyle tâbi' olmak fesâdı mü'eddîdir. Belki memâlik-i İslâm'a hıyânetdir. Böyle hıyânet ecdâdımdan ve babalarımın sâdır olmamıştır. Hattâ Deylem vilâyeti 'âsî ve zorba olub içlerinden bir âdemden bi'at etdiler. İran ve Turan'ı fesâda vermek murâd eylediler. Ol vakitte cedd-i â'lânız hazretleri bu kulunuzun cedd-i atası olan Mahmud-ı Sebüktegin kulunuzu ta'yîn idüb ol dahi Bi-'avnihi Te'âlâ ve ceddinizin enfâs-ı kudsiyyesi berekâtiyle Deylem ve İran ve Turan vilâyetlerine varub fesâdı def' ve içlerinde olan zorbaları katl idüb ol diyârları pak eyledi. Sâ'ir ecdâdım dahi ecdâdınıza ne güne sadâkat üzere hizmet etdikleri 'azametlü pâdişâhımıza ma'lûmdur. Niyâz olunur ki ol kadîmî düşman olan kara hâdimlerin sözüyle (38a) beni katl idüb ocağımı söndürme. Beni bir kal'a zindânında habis eyle. Her neye mâlik isem alub kabz edesiz. Hazînenize teberru' olsun ba'dehû sadâkatım zâhir olur ise yine ihrâc idüb kapunuzda kul edersiz. Muhammed Râsîh bu üslûb üzere mektûbu tamâm idüb ve mühürleyüb halîfeye irsâl eyledi. Halife kâğıdı açub min-evvelin ilâ-âhirihi okuyub tahrîrâtı mülâhaza eyledikde kalbine re'fet ve şefkât düşüb afv etmek üzere iken ol kara hâdim kâfirleri ve avrat-ı mel'ûneleri halîfeyi muhâsara idüb dediler ki "Bu vezîrin sözüne inanmayasız. Eğer şimden sonra sağ kalursa bir fitne îkâz edeceğine muhakkak bilesiz" deyüb dahi nice yalan söyleyüb 'âkıbet Mustasım Billâh mecnûnu uydurub vezîrin katli için müceddeden elinden hatt alub tekrâr kapuculara gönderdiler. Bu esnâda vezîrin başına ricâl-i devlet ve 'ulemâdan vâfir kimesneler gelüb dediler ki "Niçün kendünü hilâf-ı şer' katl etdürürsün eğer murâd ederseniz size yardım edelüm. Hilâf yire kendünü katl etdürürse" dediler. Vezîr bunlara cevâb eyledi ki "Babalarım ve dedelerim halîfeye kat'â 'âsî olmadılar. Bir can için ben dahi 'âsî olamam. Bed nâm ile sağ olmakdan nîk nâm ile fevt olmak evlâdır. Hemân âhirete müte'allik olanı bana helâl edesiz. Benden size helâl olsun" deyüb helâlleşdiler. Ba'dehû Muhammed Râsîh bunlara vasiyyet idüb dedi kin "Ey benim karındaşlarım şimden sonra bu devletde hayır kalmadı. Zîrâ bu devletin içine Benî Hâm karaları karışdı. Birkaç seneden berü bu kara hâdimler ne kadar fesâd işlediler

ma'lûmunuzdur. Şimden sonra dahi benzer olacaktır. Zîrâ Hakk Te'âlâ bir kulunun devletini almak murâd eyledikte ibtidâ 'aklını alır. İmdi bilmiş olasız ki (38b) halîfeden 'akıl gitmiştir. Karîben bu devlet inkırâz bulacaktır. Zîrâ halîfede 'akıl tamâm olsa ol karalara ve avratlara yüz vermez idi. Böyle vakitte üzerinize hicret vâcib oldu. Sizden ricâ ederim ki benim 'iyâlimi alub Şam tarafına yâhûd Mısır tarafına hicret edesiz. Ve benim sagîre kız evlâdcıklarım var. Gayri evlâdım yokdur. Ol kızları birer oğullarınıza alıveresiz” deyüb “Varın işinize” dedi. Ol ricâl ve 'ulemâ ağlayarak kalkub gitdiler. 'Akabinde katline me'mûr olan kapucular ve kara zengîlerden cellâd mel'ûnları geldiler ki üzerine girüb vezîri katl ideler. Vezîr-i merkûm etbâ'ına tenbîh idüb “Benim işime karışmayasız. Kendüsünü cellâdlara teslîm etmeyüb sell-i seyf olub cellâdlarıyla vâfir muhârebe eyleyüb 'âkıbet şehîd eylediler. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'ün.⁶² Bu esnâda her kime vekâlet teklîf olundu ise bir kimesne kabûl etmeyüb yakın yerde olanlar firâr etdiler. Uzak yerde olanlar kezâlik kabûl etmeyüb cevâb verdiler ki “Bu kara hâdimler bu devletdeyken biz vezâret edemeziz. Ve biz vekâlete ehil değılüz. Mahmud Sebüktekin evlâdından Muhammed Râsîh gibi müdebbir ve kerîmü't-tab' ve bahadır ve kemâl-i şecâ'at ile mevsûf ve hilm ve merhamet ve ahlâk-ı hamîdenin küllîsi ile me'lûf olan zât-ı şerîfin bu kara mel'ûnlar ve avratlar gününde hizmeti makbûl ve mebrûr olmayub 'âkıbet halîfe ol kara hâdimlerin ve avratların ifk-i iftirâyı mutazammın kizb-i sarîh ve nifâkâne sözleri ancılayın zât-ı şerîfi katl eyledi. Başta fâ'il-i muhtâr olmayub avratların ve kara hâdimlerin ağzına bakub Muhammed Râsîh gibi vezîri hilâf-ı şer' zulmen katl eden halîfeye vekâlet idemeziz. Halîfenin i'timâdı (39a) kara zengîleredir. Kara hâdimlerden yâhûd kara zengîlerden birisini vekîl-i mutlak eylesün biz canımızı yabanda bulmaduk ve bundan mâ'adâ şer'at-ı Muhammediyye'de vesâ'ir enbiyâ şer'atlerinde gerek namâz için gerek umûr-ı dünyâ için nisâ tâ'ifesinin imâmeti câ'iz değıldir. Ve beyâzlardan imâmete ehil âdem var iken kara zengîlerin imâmeti câ'iz değıldir. Gerek tavâşî olsun gerek olmasun mutlak câ'iz değıldir. İmdi imâmeti ehil olmayan hilâfete

⁶² Bakara 2/56

hiç ehil değildir. Şimdi Âl-i Abbâs devletinde nisâ tâ'ifesi kara hâdimler halîfe olmuşlar. Eğer biz vekâleti kabûl edüb Bağdâd'a vardığımızda bu kara hâdimlerden ve avratlardan bi'at etmek lâzım gelür. Bunlar halîfe değildir. Halîfe olmayan kimesnelerden bi'at etmek câ'iz değildir. Eğer Resûlallâh 'ammîsi Hazret-i Abbâs evlâdından Mustasım Billâh hazretleri bu kara hâdimleri hareminden vesâir karaları devletinden ihrâc idüb avratlar sözün dinlemeyüb müceddeden halîfe olur ise seme'nâ ve ata'nâ vekâleti kabûl edüb bi'at ideriz. Zîrâ her birimiz Âl-i Abbâs'ın nimetleri ile terbiye olanduk. Cümlemiz Âl-i Abbâs'ın 'abd-i memlûku olduğumuzda şüphemiz yokdur. Zîrâ Âl-i Abbâs'ın sâye-i devletlerinde bu mertebeye yetişdik. Cümlemizin malı ve vücûdu Âl-i Abbâs'ındır. Böyle olunca Mustasım Billâh'dan bi'at ideriz. Gayreden edemeziz. Ve'l-hâsıl halîfe-i rûy-i zemîn Mustasım Billâh hazretleri Nûşirevân gibi dâ'ire-i devletden ol kara mel'ûnları ihrâc idüb devletine nizâm verir ise biz dahi vekâleti kabûl edüb üzerimize vâcib olan hizmeti edâ ideriz. Yohsa devlet karalar elinde oldukda biz vekâlete ehil değülüz. Ve kabûl dahi edemeziz. Zîrâ tehlikeden kaçmak farz olduğu Tanrı Te'âlâ kelâmı ile sâbitdir. Ol kara kâfir hâdimler (39b) gününde vekâlet kabûl itmek kendü vücûdunu tehlikeye bırakmağa benzer. Vücûdunu tehlikeye bırakmak dört kitâbda câ'iz değildir. Eğer halîfe bizi memleketinden ihrâc ider ise emrine râzıyız. Kalkar âhar diyâra hicret ideriz” deyü cevâb verdiler. Cümle etrâfda olan vüzeranın anın bu cevâblarını halîfeye göstermeyüb tebdîl idüb halîfeyi gazaba götürecek sözler yazdılar. Halîfe ziyâde gazaba gelüb ol vezîrlerin katlini murâd eyledi. Ol kara kâfir hâdimler dediler ki “Pâdişâhım, ibtidâ bir vezîr tedârik edelüm andan sonra fermân sizindir”. Halîfe dedi ki “Varın bir vezîr tedârik edesiz. Zîrâ devlet vezîrsiz olmaz” dedi. Bu kara hâdimler ve avratlar vezîr tedârik etmek müşâveresinden bu esnâda devlet-i Âl-i Abbâs elli gün mikdârı vezîrsiz kaldı. Bu kara mel'ûnlar ve kara kâfirler bu sözde karâr eylediler ki “Hâlâ Basra vâlisi olan İbn Alkamî İbrahim Paşa'yı⁶³ getürelim vezîr idelüm. Ol bizim sözümüzden çıkmaz. Zîrâ İbrahim Paşa ve babası Alkamî Münzir Paşa bizim çırağımızdır ve bizim cinsimizdir. Gerçi

⁶³ Son Abbasi veziri (? – 1258). Ayrıntılı bilgi için bkz: WEIR, T. H., “İbn'ül 'Alkamî”, İA, C.V/2, s. 843.

anası beyâzlardandır. Ammâ babası zengî Münzir Paşa bizdendir, Benî Hâmdır. Eğer bu vezîr olursa her taraftan emîn oluruz” deyüb bu zengî Münzirin oğlu mezbûr İbrahim’i getirüb vezîr eylediler. Ve bu İbrahim’in babası zengî Münzir kendüye Münzir Alkamî deyü şöret verdüğü için bazı erbâb-ı tevârîh gâfil bulunub bunun nesebini hilâf-ı beyân idüb Alkam kabîlesine nisbet etmişlerdir. Hâşâ Alkam kabîlesinden değildir. Karalar evlâdından gelen zengî esirlerindendir. İmâm Bedahşanî hazretleri bâlâda zikr olunan **Gülşen-i Tevârîh** adlu kitâbında sıhhati üzere beyân eyledü ki budur ki “Alkam ism-i kabîledir. Necid toğrağında (40a) sâkin olurlar. Kabîle-i Alkamiyye derler. Ol kabîlenin beyi Said İbn Atfân karalar vilâyetlerinden gelen esirlerden bir kara zengî köle alub adını Münzir kodu. Bu kara mel’ûnlar giderek ziyâde silahşör ve fâris olub kat’-ı tarîk etmeğe başladı. Ağası olan Alkam beyi bu mel’ûnu haber alub katl murâd etmekle ol kara mel’ûn firâr idüb Bağdâd’a gelüb sarayında olan kara hâdimlere bir tarîk ile intisâb edüb hizmetlerinde olmağla ana ziyâde muhabbet idüb halîfeye silahşör eyledi. Andan Kirmânşâh paşası edüb Kirmânşâh’a vardıkda Ya’kübiyye milletinden bir beyâz bâzîrgân kâfirin kızını aldı. Mîrî Alkamî deyü kendüye şöret verdi. Ve ol kızıdan boz renkli bir oğlan doğdu. Adını İbrahim kodu. Bu oğlan on iki yaşına girdi. Babası kara Münzir helâk olub oğlu mel’ûn babası gibi karaların hizmetine vardı. Sekiz sene hizmet idüb yirmi yaşına girdi. Bu fitne-engîz ve müsfid mel’ûn oğlan oldu ki vasfı mümkün değildir. Bu dahi kendüye İbn Alkamî deyü şöret verdi. Ol kara yüzlü mel’ûn hâdimler ana sakal saldırub babası mel’ûn gibi Kirmânşâh Paşası oldu. Ol mel’ûn ibn mel’ûn Kirmânşâh’a varub üç sene sâkin olub ol kara ol hâdimlere istinâd ile üç sene içinde etdüğü zulm ve ta’addî tahrîre gelmez. Ve’l-hâsıl Kirmânşâh sancağı harâb mertebesine karîb oldu. Üç seneden sonra Kirmânşâh’dan kaldırub Basra vâlisi eylediler. Dört sene Basra’yı zabt idüb yirmi yedi yaşına girüb fitne ve fesâd ilmini tekmîl edüb ol yüzü ve kalbi kara kâfirler hâdimler ol mel’ûnu vezîr idüb vekîl-i mutlak eylediler. Rivâyet-i sahîha üzre İbn Alkamî dedikleri mürted bu zikr olunan kâfirdir. Kendü (40b) adı İbrahim’dir. Anası Ya’kübiye milletinden bir beyâz zimmînin kızıdır. Babası karalar vilâyetinden gelmiş siyâh esirlerdendir. Adı Kara Münzir

Paşa'dır ki ânifen zikr olundu. Bu İbn Alkamî mel'ûn İbn mel'ûndur. Sahîh olan budur. Babası kara zengî kâfirlerden, anası beyâz Ya'kubiyye milletindedir. Gayri tevârihlerde gaflet edüb hilâf söylemişlerdir. İmâm Bedahşânî zikr olunan tevârihinde böyle tahkîk eylemiştir. Zîrâ İmâm Muhammed Bedahşânî hazretleri çok tevârihler tetebbu' edüb bunun emsâli hilâf sözlerin gavrına vasıl olub sahîhini takrîr ve tahrîr eylemiştir. Biz yine söz olana gelem. Ol vakit kim Mustasım Billâh halife zikr olunan Muhammed Râsih vezîri katl eylediği Mısır valisi olan Mustasım Billâh haber alub ziyâde teessüf eyledikten sonra ammisi Mustasım Billâh halîfeye mektûb yazub dedi ki "Benim 'ammim Hak Te'âlâ Hazretleri bir kulunun devletini almak murâd eyledikde ibtidâ aklını alsa gerekdir. Benim zannım budur ki cenâbınızdan devlet def' oldu. Zîrâ mesmû'umuz oldu ki 'aklınız bi'l-küllîye zâ'il olmuş. Ve benim 'ammim eğer sizde 'akıl olaydı beş yüz iki senelik Âl-i Abbâs devletini ol tavâşî kâfirler ile avratlara teslîm idüb memleketleri harâb etdüğünden mâ'adâ Âl-i Abbâs devletini bu merteye fesâda verdirmezsiniz. Hiç rüşvet ile vekâlet verilür mü? Etrâfda olan mülûk-i İslâmiyye ve mülûk-ı kefereden hicâb etmez misin? Ol kara kâfir hâdimler ile avratlar dürlü dürlü rüşvetler alub ayda bir on günde bir vezîr azl yerine akçasını aldıkları âdemi nasb eylediler. Sen dahi ol kâfirlere tâbi' olub akçe ile vekâlet satmağa başlayub bir vezîrin bu kadar akçe ve cevâhirlerini alub ol mel'ûnlar anı getirüb sana vekîl-i mutlak etdürürler. (41a) Yirmi günden sonra bir gayri vezîre dahi böyle etdiniz. Vekîl-i mutlak etmek için mal almağı ve azilden sonra malını kabz etmeğı ticâret saydınız. Ve taşra menâsıbların dahi akçe ile satmağa başladınız. Hattâ bir senede dört beş âdeme tevcîh eylediniz. Bu sebebden taşra memleketler harâba varmışdır. Hilâf-ı benî nev'imiz olan karalardan paşa idüb beyâzlar üzerine anları vâli gönderdiniz. Umûr-ı devleti ancak ol kara mel'ûnlar ile avratlar eline teslîm idüb sana hıyânet üzere olana i'tibâr idüb sadâkat üzere olanları kimini 'azl ve kimini katl eylediniz. Husûsan Muhammed Râsih gibi vezîr-i nâmdâr ve cevânib-i erba'ası ma'mûr-bahti küşâde kemâl-i hilm ve şecâ'at ile mevsûf sürme-i zebân-i â'dâu'd-dîn ve'l-muhâlifîn ve seyf-i sârim-i â'nâku'l-müşrikîn olan vezîr-i sâdiku'l-kavline dünyâda misli

bulunmaz. Böyle evsâf-ı cemîle ve ahlâk-ı hamîde ile mevsûf olan vezîri ol kara hâdimlerin ve 'avratların sözü ile katl idüb Benî Hâm zengîlerinden Kara Münzirin oğlu İbrahim nâm hâ'in, veled-i zinâyı vekîl-i mutlak eylemişsin ve ol mağzûb ve memsûh min-'İndullâh kara yüzlü mel'ûnlar merhûm Muhammed Râsih vezîrin bize mektûbu gelür gider ve bizi Bağdâd'a da'vet ider" deyü merhûm Muhammed Râsih vezîre ifk ve iftirâ edüb cürm isnâd eylemişler. Sen dahi ol mel'ûnların sözüne i'timâd eylemişsin. Hâşâ Muhammed Râsih vezîr böyle fesâdı kabûl etmez. Zîrâ Muhammed Râsih, Mahmûd Sebüktegin evlâdındandır. Bunun âbâ ve ecdâdı Âl-i Abbâs'a sadâkat üzere hizmet etdikleri meşhûrdur. Böyle kara kâfirlerin ve avratların sözleri ile 'amel etmek noksân 'akıldan gelür. Ben Bağdâd'a varmak murâd eylesem Muhammed Râsih mektûbu ile varmam. Bir gün (41b) murâd eylesem varırım. Lâkin Allâh'dan korkarım. Kur'an-ı 'Azîm ve Kur'an-ı Kerîm ahkâmının hilâfı ile 'amel etmezem. Zîrâ sen halîfe-i rûy-i zemînsin. Ve pederim makâmında 'ammimsin. Nice ben senin üzerine sû-i kâd ile varayım ve devlet-i Âl-i Abbâs'a fitne bırayayım. Böyle işler bize lâyük değildir. Mâdâm ki sen hayatdasın sana itâ'at üzerimize farzdır. Niçün ol tavâşî kâfirlerinin sözlerine i'timâd idüb bize sû-i zann eylediniz. Hoş imdi helâl olsun ve benim 'ammim pâdişâhlar her ne kadar 'âsî olsa yine Müslümândır. Üzerine kılıç çeküb yürümek kitâbımızda ve kütüb-i mukaddemede harâmıdır. Her ne zamân pâdişâhlar hilâf-ı şer' işde bulunsa hemân nasîhat etmek üzerimize farzdır. İmdi ricâ ve niyâz iderim. Karaları ve kara tavâşîleri dâ'ire-i devletinden ihrâc edesiz. Zîrâ Benî Âdem'den ibtidâ sûreti mesh olan ya'ni vücûdu beyâz iken Hâkk Te'âlâ'nın gazabına uğrayub el-'ÿyâz Billâh cümle vücûdu siyâh olan Hâm ve avratıdır. Kütüb-i tefâsîrede ve tevârihlere mürâca'at olunsun. Bu karalar bi'l-cümle Hâm evlâdıdır. Bu kara kâfirler her kangı devlete karşıdılar ise 'âkıbet ol devlet münkariz olmuşdur. Ve hâlâ vekîl-i mutlak eyledüğün Benî Hâm'dan Zengî Münzir oğlu İbrahim mel'ûndur ki kendüsünü "Benî Hâm'dan yani karalardan Münzir Zengînin oğluyum" dimez. Babasının adını setr için kendüsüne İbn Alkamî deyü şöret vermiş ol mel'ûn ibn mel'ûnu dahi şer'an katl eylesin. Ol kâfirin Kirmânşâh'da ve Basra'da etdüğü fesâda 'ilminiz lâhik

olsa katl vâcib olduğu ma'lûmunuz olur. Bu işler emriniz ile husûle gelüb devlete nizâm verüb re'âyâ üzerinden zulmü def' eylemeniz ise ricâ olunur. Benim sa'âdetlü 'ammim eğer ol kara hâdimler ile avratlara mağlûb oldunuz ise (42a) bu oğlunuza fermân buyurasız. İnşallâhu Te'âlâ bi'z-zât Hâkpa-i şerîfinize yüz sürüb ol kara kâfir hâdimlerin vesâir karaların ve ol İbn Alkame deyü kendüye şöhret viren Zengî oğlu İbrahim kâfirin emriniz gereği gibi cezâları görülür. Ancak murâdımız ceddimizden mîrâs olan devlete nizâm verüb edâ-i farz etmektir" deyüb mektûbu mühürleyüb Mustasım Billâh halîfeye irsâl eyledi. Halîfeye vusûl bulub mektûbu kırâ'at eyledikde ziyâde tefekkür idüb fikri bu arada karar eyledi ki "Benim erkek evlâdım yok fakat bir kızım vardır. Mustasım Billâh karındaşım oğludur. Bunu Mısır'dan getüreyim kendüme vezîr ve dâmâd edeyüm. Ecnebî âdemleri vezîr etmekden karındaşım oğlunu vezîr etmek bana enfa' ve evlâdır" deyü fikir idüb mektûb yazdı ki benim gözüm nûru oğlum bize ricâ eyledüğünüz işler cümle husûle gelür. Ma'lûmunuzdur ki vücûdum 'alîl iki ayaklarımda nikris illeti vardır. Bu kara kâfirler avratlar ile yekdil olub bize galebe eylediler. Câ'iz ki bize zehir verirler. Ol ecilden mel'ûnlardan havf ederim. Bu tarafa teşrîf edersez ve vekâletimizi kabûl idüb bize dâmâd olursız. Cümle işleri kendi eliniz ile göresiz ma'lûmunuzdur ki dâr-ı dünyâda bir kızım vardır. Ve vücûdum ziyâde 'alîldir. Sizin bu vakitte yanımızda olduğunuz münâsibdir" deyü mektûb yazub hafiyeten Mısır'a irsâl eyledi. Mektûb getüren âdemi İbn Alkam'ın ve başhâdimin casusları ahz ve katl idüb halîfenin mektûbunu İbn Alkamî'ye getürdüler. İbn Alkamî dahi mektûbu alub kara hâdimlere gösterdi. Bunların can başına sıçrayub bir yire gelüb müşâvere eylediler. Başhâdim bunlara su'âl eyledi ki "Mısır tarafından halîfeye gelen mektûbun mefhûmu ma'lûmunuz mu?" (42b) dedi. İbn Alkam vesâ'ir tavâşîler dediler ki "Mefhûm-ı mektûb cümlemizin ma'lûmudur". Tekrâr başhâdim dedi ki "Çünkü ma'lûmunuzdur sakınub bir dürlü gâfil olmayasız 'ilâcını görelüm 'ilâcı budur ki bu mektûbu ateşe bırağalum. Mustansır Billâh cevâba muntazır iken biz bu tarafda gayri iş görelüm. Zîrâ Mustansır Billâh sözü gerçektir. Bağdâd'a gelür ve bizim cümlemizi kılıcdan geçürür. Bu husûsda görülecek iş budur. Hemân ben ne işe şüru ider

isem benimle maan olursuz” dedi. Kara hâdimlerin cümlesi başhâdimin önüne baş koyub sizin emrinize razıdır. Ba‘dehû bu kara hâdimler kalkub harem tarafına vardılar. Baş kadına vesâ’irlerine feryâd idüb ağlaştılar. Bunlara su‘âl eylediler ki “Niçün ağlarsız?” bunlar dediler ki “Hemedân ve Isfahân ve Tebrîz ve ol havâlîde olan vâliler ve beyler cümle muhzır⁶⁴ yazub Mısır’a Mustansır Billâh tarafına irsâl idüb Bağdâd’a gelesün. Cümlemiz senden bi‘at ederiz” demişler. “Ve bizim casuslar muhzır getürüb âdemi ahz idüb bize getürdüler. Muhzır ve ol âdem şimdi habsimizdedir. Eğer bu iş olursa bizim cümlemiz müceddeden köle ve sizler cümle müceddeden câriye olursuz. Biz buna ağlarız” dediler. Bu karalar ve avratlar ‘umûmen kalkub halife katına gelüb ahvâli ifâde idüb avratlar bir taraftan ve karalar bir taraftan feryâd idüb ağladılar. Halife bir mikdâr tefekkür idüb kalkub haremde taşra gelüb vezîr İbn Alkamî ve kara hâdimleri katına çağırub “Bunun ‘ilâcı ve def‘inin tarîki nedir? Varub müşâvere idüb bana haber getüresiz” dedi. Bunlar “Baş üstüne” deyüb müşâvere için bir yere cem‘ olub (43a) dediler ki “Bunun ‘ilâcı budur ki halîfenin kızını Hülâgü Han oğluna ‘akd ü nikâh ederiz. Bir kutlu pâdişâhdır. Oğlu halîfeye dâmâd olur. Mukaddemâ Hülâgü Han bu kızı halîfeden taleb eylemiş idi. ‘Kız küçükdür’ deyü halife def‘ eyledi. Şimdi kızı Hülâgü oğluna nikâh ideriz. Halîfenin vücûdu ziyâde ‘alîldir. Birkaç günden sonra halife vefât ider. Hülâgü oğlu Bağdâd tahtına oturur. Bizim cümlemiz kemâfî’l-evvel mu‘azzez ve mükerrem harem hizmetinde olunuz” dediler. Ba‘dehû halife katına gelüb dediler ki “Müşâvere-i mezbûrede karar eyledi ki Hülâgü Han bundan akdem oğlunu size dâmâd itmek murâd eyledi. “Kız küçükdür” deyü def‘ olunmuş idi. Şimdi anı dâmâd edersiz. İnan tarafından Mustansır Billâh tarafına muhzır irsâl eden paşalar cümle Hülâgü’den havf idüb derûnlarında olan zorbalığı âşikâre idemezler. Bi’z-zarûrî itâatde olurlar” dediler. Halife dahi gece ve gündüz avratlar ile sohbet ve latîfe etmekden gayri bir şey bilmezdi. Ve bilmeği dahi murâd itmezdi. Aklı ve fikri avratlar ile merbût idi. Bu kara kâfir hâdimlerin ve vezîrin tezvîrât ve telbîsât ve hîlelerin gerçek sanub bunlara cevâb eyledi ki “Bu müşâvereniz münâsibdir. Lâkin ibtidâ sizler

⁶⁴ Muhzır, Şeriât mahkemelerinde mübâşir hizmetini gören kimse. Bkz: Devellioğlu, **age.**, s.808.

Hülâgü'ye bir mektûb irsâl edesiz” dedi. Bu mel'ûnlar bir tenhâ yire varub Hülâgü'ye bir mektûb yazdılar. “Ba'de'd-du'â bundan akdem halîfenin kızı oğlunuz için taleb olunmuş idi. Halîfe, kız sağîrdır” deyü def' eylemiş idi. Halîfenin murâdı kızı karındaşı oğlu Mustansır Billâh'a vermek idi. Anın için def' ile mukayyed oldu. Ancak şimdi halîfenin ana hâtırı kaldı. “Kızı ana virmez. Eğer murâdınız var ise kızı oğlunuza aliverelüm. (43b) Ancak bizim dahi sizin yanınızda hâcetimiz vardır. Husûlenü ricâ ederiz. Hâcetimiz budur ki halîfenin bir kızından gayri evlâdı yokdur. Hâlâ vücûdu 'alîldir yekûn yarın vefât etse oğlunuz dâmâd bulunur. Bağdâd tahtına cülûs ider. Sizin olur. Mustansır Billâh, Mısır ve Şam ve Ekrâd ve Haremeyn taraflarına kanâ'at ider bu tarafa talib dahi olmaz. Eğer talib dahi olsa sizin üzerinize gelemez. Bağdâd ve Basra eyaletleri ve İran'ı ve Turan'ı zabt idüb giderek harem dahi zabt edersiz. Ol vakitte beni vezâretten ayırmayub ile'l-vefât vekîl-i mutlak edesiz. Ve ba'del-vefât oğullarımı vekîl-i mutlak edersiz. Tâ kim neslim münkariz olunca vekâleti benim ocağîma meşrûta edersiz. Âl-i Abbâs Berâmike'ye etdüğü gibi yed'ime temessük verirsiniz. Ve hâdim ağalar dahi birdirler haremde eksik olmasun ekall mertebe kırk kara ağalar harem hizmetinden ayrılmasun. Ve başhâdim hesâbını görmeyince bir ehl-i hizmet hazîneye akçe teslîm etmesün ve harem için her ne iştirâ olunur ise başhâdim re'y ile alunsun. Ve pâdişâh kızları ere verilür ise tavâşîlerden baş ve ikinci ve üçüncü bu üç hâdimlerin re'y olmadıkça ere verilmesün. Bunların cümlesini Âl-i Cengiz Kânûnu gibi kânûn idüb tarafımıza temessük irsâl ederseniz halîfe-i rûy-i zemînin kızı ve tahtı sizindir. Ancak bir mektûb dahi halîfeye irsâl idüb tekrar kızı taleb edersiz” deyüb mektûbu gönderdi. Bir gün mektûb Hülâgü'ye vusûl bulub nazar eyledikde Hülâgü-i mel'ûn ol mertebe mesrûr oldu ki az kaldı şâd-merg ola. Ba'de Hülâgü Han bunların ricâsına murâdları üzre müsâ'ade edüb istedikleri mektûbları ve temessükleri dahi yazub irsâl eyledi. Mektûblar ve temessükler hâdimlere ve İbn Alkamî mel'ûna vusûl buldu. Buna karalar dahi ol kadar mesrûr oldu ki Hülâgü'den ziyâde ve birbirlerine dediler ki “Henüz dünyâya şimdi (44a) geldik. Zîrâ Mustansır Billâh elinden bizim için halâs olmak yok idi” deyüb kalkub halîfe katına cem' olub dediler ki “Hülâgü

tarafından halîfeye mektûb gelmiş” deyüb çıkarub Hülâgü’nün mektûbunu halîfeye verdiler. Halîfe açub okudu. Mefhûmu ma’lûm oldukda halîfe bunların yüzüne bakub “Bu husûsa ne dersiz?” dedi. Bunlar yüz yere koyub cevâb eylediler ki “Hülâgü Han oğlu kadar münâsib dâmâd bulunmaz. Her taraftan emîn olursuz. Hemân tehir olunmasun” dediler. Ol vakitte halîfe emr eyledi ki “Hülâgü’ye mektûb yazılsun” deyü bunlar ol sâ’at halîfe ağzından Hülâgü’ye mektûb yazub “Mefhûmu budur ki benim karındaşım Hülâgü Han oğlunuz için kızımızı taleb eylemişsin? Bundan akdem özrümüz var” deyü cevâb verilmiş idi. Şimdi yine mektûbunuz geldi. Biz dahi münâsib gördük lâkin üç oğlunuz var imiş küçük oğlunuza verelüm. Şol şart ile ki oğlunuzu bana teslîm edersin. Zîrâ benim oğlum yokdur. Ancak dâr-ı dünyâda bir kızım vardır. Ol tarafa kızı irsâl eylemek olmaz” deyüb mektûbu Hülâgü’ye irsâl eylediler. Vusûl buldukda Hülâgü Han sürurundan ayak üzre kalkub raks eder gibi öte berü hareket eyledi. Ba’dehû oturub der’akab ricâl-i devletini cem’ idüb müşâvere eyledi ki “Kendümüz gitmek münâsib olur mu? Yoksa oğlumu irsâl etmek mi münâsib olur?” dedikde cümlesi “Kendünüz gidersiz. Oğlunuzu mâ’an alursuz. Lâkin az asker ile gitmezsiniz. Zîrâ başa ne geleceğin kimse bilmez gâfil gezmek mülûke münâsib değildir” dediler. Hülâgü dahi ahsen görüb on iki bin güzîde Hıta askeri ile kalkub nehr-i Ceyhun kenârına gelüb kondu. Ammâ ol tarafta olan vâlilerin ve paşaların bu işden kat’an haberleri yok idi. Ceyhun kenarında olan bekçiler, valiler ve paşalar tarafına haber eylediler ki “On iki bin asker ile Hülâgü Han (44b) Ceyhun kenarına geldi. Biz mürûra izin vermeden vâlilere haber edelüm” dedik. Hülâgü Han dahi sabır eyledi. Biz size geldik haber etmeğe” dediler. Vâliler ve paşalar vâfir asker ile Ceyhun kenarına geldiler. Gördüler ki on iki bin asker ile Hülâgü Han oturur. Bu vâliler ve paşalar Hülâgü Han’a haber gönderdiler ki “Bu tarafa teşrîfiniz sebep nedir?” dediler. Hülâgü Han cevâb eyledi ki benim niçün geldüğümü siz bilmezsiniz” dedi. Bunlar “Kat’an haberimiz yok ki niçün geldünüz?” dediler. Ol sâ’at Hülâgü Han halîfenin mektûbunu paşalara gönderüb “Benim niçün geldüğüm bu mektûbda beyân olunmuşdur” dedi. Bu taraftan paşalar halîfenin mektûbunu görüb şaşdılar. “Bu ne ahvâldir?” dediler. Paşaların bundan haberi olmadığından

Hülâgü'ye efkâr-ı fâside 'ârız olub girüye haber eyledi ki "Ardımdan yirmi bin asker dahi gelsün" deyüb Bağdâd tarafına revâne oldu. Ol tarafda olan paşalar ve vüzerâlar bu işe hayrân olub dediler "Bu hareket dâmâdlık hareketi değildir. Bu iş ancak kara hâdimler ile Alkamî Münzir Zengî'nin oğlu İbrahim veled-i zinânın fesâdlarıdır. Allâhu â'lem halîfeyi uydurup bir fesâd ideceklerdir" deyü müşâvere üzere iken gördüler. Yirmi bin mikdârı Tatar askeri dahi Ceyhun'u geçmişler. Ol sâ'at paşalar bildi ki "İş fesâd üzredir. Ol sâ'at halîfe i'lâm eylediler ki Hülâgü Han on iki bin asker ile kendüsü nehr-i Ceyhun kenârına gelüb konu. Kendüsünden su'âl eyledüğümüzde cevâb eyledi ki "Halîfenin kızı oğluma nikâh olunacaktır" deyüb bize da'vet mektûbunu gösterdi. Biz dahi mürûruna izin verdik. 'Akabinde yirmi bin Tatar askeri dahi gelüb bize danışmayub nehr-i Ceyhun'u geçdiler. Ma'lûmunuz olsun ki bu hareket dâmâdlık hareketi değildir. Bunda fesâd râyihası vardır. Nikâh için bu kadar asker gitmez. Bunlarda (45a) bir çadır dahi yokdur. Çapula gider gibi giderler ve cümlesi hâdim ağalar ile vezîriniz Alkamî Münzir Zengî oğlu İbrahim Paşa'nın türküsünü çağırırlar. Gâfil olub da kara hâdimlerin ve mezbûr vezîrin sözlerini dinlemeyesin. Zîrâ kütüb-i tevârîhde mezkûrdur ki bu karalar kangı devlete karışdılar ise fesâda verdiler. Bunlar Benî Hâm'dır. Vezîrin dahi Benî Hâm'dır. Zîrâ babası Benî Hâm'dan kara Münzir'dir. Bunların şerrinden halîfemizi "Allâhu Te'âlâ'ya emânet eyledik" deyüb dahi nasîhati müş'ir çok kelimât tahrîr idüb bir çâbük ulak ile gönderdiler. Bağdâd kapusundan duhûl ederken tutdular. İbn Alkamî-i mel'ûna getürdüler. Ol kara yüzlü mel'ûn dahi elinden kâğıdı alub ulağı habs edüb müşâvere için kara hâdimlere gelüb gösterdikde başhâdim dedikleri kâfir ve iblîs dedi ki "Bu iş büyük iş oldu. Şimden sonra gizlenmez ve hîle götürmez Muhammed Râsîh vezîr katl olunduğu vâkitde Mustansır Billâh tarafından halîfeye gelen mektûbun mefhûmunu ne 'aceb unuttunuz. Ol mektûb geleli halîfe bir mikdâr tabî'atı tebdîl edüb bize mu'amelesi öteki gibi değildir. Hemân bir gün mukaddem buna tedârik görelüm ne dersiz?" dedik de İbn Alkamî vezîr başhâdime hitâb edüb dedi ki "Sen bizim velî-i ni'metimiz ve efendimizsin. Biz senin sözünden taşra hareket etmeziz. Hemân siz ne tedbîr ederseniz biz anı

işleriz” dedikde ol sâ‘at başhâdim dedikleri mel‘ûn ve kâfirin cibiliyyet-i asliyyesi alub gazab-ı İlâhî’ye mazhar olan Benî Hâm damarları hareket idüb dedi ki “Çünkü bana teslîm oldunuz. Benim fikrim budur ki halîfenin vücûdu ‘alîl olduğu cümlemin ma‘lûmudur. Bir gün marazı müştedd olur vefât eder Mustansır Billâh halîfe olur cümlemizin ‘ırkını dâ’ire-i devletden değil, belki beyâzlar memleketde komaz. Bulduğunu (45b) katl idüb bu memleketlere karalar vilâyetlerinden bir kimesne getürmez, men‘ eder ve evlâdlarınızı dahi katl eder. Zîrâ Mustansır Billâh Hâm evlâdlarını sevmez ziyâde ‘adâveti vardır” dedi ve yine İbn Alkamî’ye hitâb edüb dedi ki “Senin dahi pederin bizdendir. Biz anı getürüb paşa eyledik. Sen bizim karındaşımız oğlu gibisin mâdâm ki senin pederin karalardandır Münzir Paşa olduğunu cümle âlem bilür ma‘lûmunuz olsun ki Mustansır Billâh ibtidâ seni katl eder. Hemân bizim sözüümüzden taşra hareket etmeyesün. Benim oğlum gibisin” dedi. İbn Alkamî kâfir başhâdimden bu kelîmâtı işitdikde cevâb idüb dedi ki “Benim babam ve ben kulunuz sizin çerağımız iken ben nice sözünüzden taşra hareketi edebilürüm. Hemân her ne emr ederseniz anı işlerüm” dedikde başhâdim dedi ki “Bunun ‘ilâcı Hülâgü Hân geldikde Bağdâd’ı ve tahtı ana teslîm edelüm. Hülâgü tahta cülûs eylesün. El-Hâmdülillâh elimizde Hülâgü Hân hazretlerinin hatt-ı şerîfiyle temessük ve ‘ahidnâmesi vardır. Hülâgü devletinde dahi dünyada ikrâm olunub mu‘azzez ve mükerrem oluruz. Oğluna halîfenin kızını aliverüb Bağdâd tahtına oturur biz dahi kemâfî’l-evvel harem ağası olub yedimize verdüğü hatt-ı şerîfin şürûtunu icrâ ederiz ve sana verdüğü hatt-ı şerîf şürûtu üzre seni vezîr eder ve evlâdın inkırâz olunca vezâret senin evlâdından âhara geçmez. Hemân ahz olunan ulağı katl idüb ol paşaların i‘lâmını ateşe yakasın” dedikde ol sâ‘at İbn Alkamî kalkub ol bîçâre ulağı katl idüb getürdüğü i‘lâmı ateşe yakdı. Ey benim karındaşım “Bu kadar işler olur ricâl-i devlet niçün rızâ verdüler haberdâr olub halîfeye niçün ifâde etmezler?” deyü su‘âl edersen cevâb budur ki evvel kara kâfirler kendülere muhâlefet idecek âdemlerin birisini daire-i devletinde (46a) komayub kimisini katl ve kimisini malını ahz ve kendünü nefy ve kimisini ehl ve ‘iyâli ile âhar diyâra iclâ eylediler. Ve’l-hâsıl devlet-i Âl-i Abbâs kara hâdimler ile Kara Münzir

Alkamî oğlu İbrahim kâfirin elinde kaldı. Anın için devleti bu dereceye itdirdiler. Bu işler te’emmül ve tefekkür olursa kabâhat halîfenindir ki beyâzlar ile ‘adâvet-i kadîmesi olan Benî Hâm kâfirlerine umûr-ı devletlerini teslim ve sipâriş edüb avratlar sözü ile ‘amel eder mi? Bu devlet-i Âl-i Abbâs şol dereceye vardı ki ol kâfir kara hâdimlerin her birisi vilâyetlerinden elli ve altmış mikdârı kara kâfirler getirüb at oğlanı bahânesiyle âhûrda hıfz ederler. Yalnız başhâdim yani kızlar ağası olan kâfirin ahurunda kendü cinsinden dört yüz mikdârı kara kâfirleri var idi. Her birisi kara ‘ifrîte benzer cellâd-ı mel’ûnlar idi. Kaçan gice oldukda bu kara kâfirler bölük bölük olub Bağdâd içinde hırsızlığa çıkarlar idi. Her gice birkaç dükkân ve birkaç hâne açub içinde olan akçe ve metâ’ına müte’allik olanı kendüleri alub cevâhire müte’allik olanı ağalarına verirler idi. Vezîr olan ibn Alkamî kâfirin babası Münzir-i mel’ûn karalardan olmağla kara hâdimler ile yekdil olub ol dahi beşyüz kara cellâd kâfirleri alub at oğlanı bahânesi ile âhûrda hıfz ederdi. Bunlar dahi gice olucak hırsızlık ederler idi. Dükkân ve hâne sâhibleri pâdişâha ‘arz-ı hâl eyleseler pâdişâh ‘arz-ı hâl sâhibini İbn Alkamî-i kâfire gönderirdi. Ol dahi sâhib-i ‘arz-ı hâlî azar edüb bu âdem şirretidir, sözü yalandır, aslı yokdur” deyü halîfeye cevâb verirdi. Bu kara kâfir hâdimlerin vaktinde Bağdâd içinde olan fesâd tahrîr ile nihâyet bulmaz. Ve’l-hâsıl kara hâdim kâfirler ile İbn Alkamî ittifâkları ve ta’lîmleri ile bir gice bedesten içinde (46b) olan bekçiler bi’l-cümle katl olunub içinde olan cümle eşyâyı aldırub ol gice hânelerine götürdüler. İbâdullâh ‘âciz kaldılar. “Halîfeden meded yok herkes en-nefsü nefsi” demeğe başladılar. Fırsat bulan âhar diyâra hicret etdiler. Biz yine hikâyenin evveline gelem. Kaçan Hülâgü Han nehr-i Ceyhun’u mürûr eyledikten sonra sekiz bin mikdârı er ile küçük oğlunu ilerüye gönderüb yanına Nasreddîn Tûsî derler ‘ulemâdan bir zındık mâ’an koşub oğluna tenbîh eyledi ki “Bunun sözünden taşra hareket etme” dedi. Bunlar sekiz bin er ile bir gün ‘ale’s-seher Bağdâd önüne kondu. Ahâli-yi Bağdâd görüb bildiler ki “Gelen Tatarlarda düğün hareketi yokdur”. Ahâli-yi Bağdâd bu işe hayrân kaldılar. Ba’zı kimesneler ağız açub dediler ki “Bu ne şekil askerdir? Kız almağa gelen böyle gelmez.” dediler. Meğer ol kara hâdim kâfirleri ile İbn Alkamî kâfirin bâlâda zikr olunan kara

cellâdlarının her birisi âlet-i harb ile gezerler idi. Ol söz söyleyen âdemleri götürüb İbn Alkamî emriyle ol sâ'at katl eylediler. Ol kadar Bağdâd ahâlisine havf târî oldu ki bir kimesne ol karaların adını lisâna almaz oldu. Ve'l-hâsıl Hülâgü oğluna zahîre verdiler. Ol gece anda yatdı. Sabâh olucak ol kara hâdim kâfirler ile İbn Alkamî mürtedd, halîfe karşusuna cem' olub dediler ki "Ey Halîfe-i rûy-i zemîn Hülâgü Hân oğlu babasından evvel gelmişdir. Ancak çadır vesâir mühimmâtları yokdur. Emriniz ile taşra çadır kurulsa ve matbah çıksa münâsib olur" dediler. Halîfeden izin alub otağ ve çadırlar ile ibtidâ' kara hâdimler çıkub Hülâgü oğlu ile görüşüb çadırları ve otağı ve matbah kurdular. 'Akabinde İbn Alkamî kâfir dahi vardı. Hülâgü oğlu ile görüşdü. Cümlesi mesrûr oldular. Ol kara yüzlü başhâdim mel'ûn ve birkaç (47a) hâdimler ve İbn Alkamî kâfir bunlar Hülâgü oğlu ile bir tenhâ çadır içine girüb Hülâgü oğluna babasının hattı ile temessükü eline verdiler. Alub okuyub yüzlerine bakub "Murâdınız nedir?" dedikde, bunlar cevâb idüb dediler ki "Bu 'ahidnâme babanız Hülâgü Hân'ındır. Amma bu Bağdâd tahtına siz oturacaksınız. Babanız vilâyetine gider murâdımız ve ricamız budur ki bunun mûcibince siz dahi bir 'ahidnâme viresiz. Ol dahi baş üstüne bana sizlerden aslah âdem olmaz" deyüb babasının verdüğü şürût üzere ellerine bir 'ahidnâme verdi. Ol sâ'at başhâdim mel'ûn vesâir kara mel'unlar ve İbn Alkamî, Hülâgü oğlunun elini öpüp peşince bi'at eylediler. Kalkub Bağdâd içine gitdiler. Bu arada varub gelüb sözü çokdur. Bu mahalde beyâna yüreğimizin tahammülü yokdur. Eğer hadîd ciğer ve pûlâddan yürek olsa bu kara yüzlü hâdimlerin ve Zengî Alkamî-i kâfirin etdikleri hyânete yürekler pâre pâre olur. Anınçün tahrîr olunmadı. Bizim murâdımız ancak Âl-i Abbas Devletinde karaların etdüğü hyânet ve fesâdı beyân etmektir. Tafsîlini murâd eden İmâm Bedahşânî tevârihine nazar eylesün. Ve'l-hâsıl İbn Alkamî dedikleri kara mel'ûn ve kâfir ile kara hâdim kâfirleri Hülâgü Hân ve oğlundan aldıkları temessüklere aldanub bir yerde müşâvere eyleyüb dediler ki "Henüz devlete nâ'il olduk. Elimize kavî senedler aldık" deyü ol sülâle-i 'amm-i resûl olan halîfe-i rûy-i zemîn Mustasım Billâh hazretlerine hyânet edüb dürlü dürlü hîleler ile Hülâgü oğlu mel'ûn ve sefîhin çadırına çıkarub Hicret-i Nebeviyye'den altı yüz elli bir Muharremü'l-

harâmın otuzuncu günü Çarşamba günü vakt-i duhâda şehîd etdirdiler. İnnalillâhi ve innâ ileyhi râci‘ûn. Bu esnâda Hülâgü Hân dahi askeri ile çıkageldi. Gördü ki halîfe hazretlerinin cesed-i şerîfi bir başka (47b) çadır içinde yatub Hülâgü, kâfir oğlu kâfire gadab ile dedi ki “Ben sana bunu katl edesiz dimedim. Hemân i‘zâz ve ikrâm ile bir müferrah mahalde habs edesiz dedim. Niçün bunu katl etdin? Bilürüm bütün vücûdu ‘alîdir. Eğer habs eylesen bir aya varmaz habishânedede vefât iderdi” deyü oğluna ‘itâb edicek, oğlu dedi ki “Vallahü’l-‘azîm murâdım katl değildi. Hâlâ katl etdüğüme pişmân oldum. Lâkin şu mel‘ûnlar beni kendi hâlimde komayub beni iğfal eyleyüb dediler ki “Bu hayatda iken sana râhat yoktur. Cümle memleket üzerine hüçûm ider. Bunu katl eyle, habishânedede eziyyet ile vefât etmekden katl olunmak buna hayırludur. Şehîd olur âhiretde sana şefâ‘at ider. Sana zararı yoktur’ deyü bana ibrâm eylediler. Bu mel‘ûnların ibrâmı ile katl eyledim” deyüb ol kara kâfir hâdimleri ve İbn Alkamî kâfiri gösterdi. Hülâgü Hân hışımla yüzlerine bakıcak bu mel‘ûnlar yüz yire koyub dediler ki “Pâdişâhım, sizin hâtırınız için katl olundu” dediler. Hülâgü sükût idüb bunlara cevâb vermedi. Emr eyledi ki halîfenin cesed-i şerîfini İmâm-ı â‘zam kasabası kurbunda olan mezârlığa defn eylediler. Bu günlerde ahâli-i Bağdâd’ın feryâd u figâni lisâna ve tahrîre gelmez. Ba‘dehû başhâdim vesâ‘ir hâdimler ve İbn Alkamî kâfirleri önüne alub Hülâgü Hân asker ile bi’l-cümle Bağdâd üzerine yürüyüb Bağdâd’a dahil olub kendüsü doğru halîfe sarayına yürüyüb zabt idüb vesâ‘ir mecma‘-ı mâl olan mahalleri bi’l-cümle zabt idüb Tatar askerinin ol gün Bağdâd içinde etdikleri fesâdın takrîri mümkün değildir. İkinci gün Hülâgü emr idüb asker taşra çadırlarına gidüb edebleri ile oldular ve Bağdâd içinde dellâl çağırdı ki “Herkes taşra çıkub dükkânımı açsun bir akçesi zâyi‘ olur ise gelsün bizden alsun” dediler. (48a) Ba‘dehû Hülâgü Hân, Âl-i Abbâs tahtına çıkub oturub Bağdâd içinde olan meşâyihden ve ‘ulemâdan ve sulehâdan vesâ‘ir ricâl-i devlet ve esnâf kethüdâları ve tüccâr tâ‘ifesi bunların cümlesine emân kâğıdı irsâl edüb meclisine da‘vet eyledi. Bunlar dahi emân kâğıdını göricek her biri hânelerinden çıkub Hülâgü Hân huzûrlarına gelüb her biri yerlü yerinde durub bi’z-zaruf Hülâgü’ye bi‘at eylediler. Hülâgü Hân cümlesine hil‘atler ilbâs edüb her birisine

hâlince ‘atiyye virüb güyâ ki tesellî eyledi. Bunların cümlesi zâhiren sürûr gösterüb ammâ yürekleri kan ağlardı. Ba‘dehû Hülâgü Hân bunlara hitâb edüb dedi ki “Halîfenin kerîmesi Safiyye Sultân’ı, küçük oğluma ‘akd-i nikâh etmek murâd ederim. Münâsib görür müsüz?” dedikde bunlar cevâb eyledi ki “Safiyye Sultân sizin kendi kerîmenizdir. Fermân sizindir. Biz cümlemiz münâsib gördük” dediler. Bu esnâda Hülâgü Hân başhâdim dedikleri kara hâdime emr eyledi ki “Varub Safiyye Sultân tarafından vekîl olub gelesin” dedi. Başhâdim Safiyye’nin karşusuna varıcak Safiyye gazaba gelüb “Hay hâ’in kâfir, dahi sen bunda mısın?” deyüb câriyelere emr eyledi. Başhâdimin başına ve gözüne darbederek taşra çıkardılar. Ba‘dehû Hülâgü’ye haber gönderdi ki “bu kara kâfire ve kâfirden eşedd hâ’ini niçün bana irsâl eylediniz? Meşâyih-i kirâmdan bir âdem bulunmadı mı?” dedi. Bu haber Hülâgü’ye varıcak bir kerre hışım ile başhâdimin yüzüne bakub “Ben dahi hatâ eyledüğüm bildim” deyüb bir ihtiyâr ‘ulemâ gönderüb Safiyye Sultân tarafından vekîl eyleyüb Hülâgü’nün küçük oğluna akd ü nikâh idüb şerbetler içdiler. Hülâgü Hân tekrâr bunlara hil’atlar ilbâs eyleyüb ba‘dehû bu kadar (48b) ‘ulemâ ve meşâyih vesâirleri ayak üzere kalkub buyururlar ise pâdişâhımıza ricamız vardır” dediler. Hülâgü Hân “Ricanız nedir?” diyecek bunlar bir ağızdan niyaz idüb “Pâdişâhım, bu fesâda sebep olanların isim ve resmi ile sana defterini verelüm. Halîfenin intikâmını alıveresin. Gayret-i pâdişâhane böyle olur. Fermân sizindir” dediler. Hülâgü Hân “Ale’r-re’si’ve-‘ayn deftere hâcet yok cümlesi ma‘lûmumdur ve derûnumda muzmer olan dahi budur” deyüb ibtidâ karalardan başhâdim vesâ’ir hâdimleri karşusuna getürüb dedi ki “Sizler Benî Hâm kölelerinden olub, fesâdınız dünyayı tutmuşdur. Öteden berü her kangî devlete karışdınız ise ol devletin nizâmına hal gelmişdir. Size gelince Âl-i Abbâs devleti kemâl mertebe nizâm üzre idi. Şimdi otuz iki senedir bu devlete siz geldiniz devleti fesâda verdiniz. Elli guruşluk bir kara köle iken Tanrı’nın verdüğü nimetin şükrünü bilmediz. Tama-ı-hama düşüb cemi’ menasıbı bir senede birkaç kerre tebdîl eyleyüb malını aldınız. Âl-i Abbâs devletinde bir akçe rüşvet yok iken sizin gibi hâ’inler devlete duhûl edeli beş guruşluk iş rüşvetsiz görülmez oldu. Rûkn-ü vekâlet bir vakitte rüşvet ile verildüğü

yok iken siz mezâda verdiniz. Bir senede kaç vezîr tebdîl etdiniz. İmdi dünyada ne kadar fesâd ve şekâvet zuhûr eyledi ise ibtidâ' karalardan zuhûr eylemişdir ve beni âdemden ibtidâ sûreti mesh ve tebdîl olan karalardır. Ve Hâk Te'âlâ karalardan peygamber göndermemişdir ve kitabınız dahi yokdur. Ve sizlerde akd-ı nikâh yokdur. Vâlîde ve hemşire ve kızlarınıza vesâir avratlara âşikâr zinâ edersiz. Cümleniz zinâdan hâsıl olmuş tâ'ifesiniz. Niçün benim oğulumu iğfâl idüb halîfeyi katl etdirdiniz? Vücûd-ı şerîflerine zarar isâbet eylesün" deyü Hülâgü bu sözde iken Bağdâd 'ulemâsı Hülâgü'ye tekrâr niyaz idüb dediler ki "Pâdişâhım, (49a) niçün zahmete girüb sarf-ı kelâm edersiz? Bu fesâda sebep karalardır. Pâdişâhımızdan ricâ ederiz ki bu mel'ûnları bi'l-cümle katl eyle. Zîrâ bunların olduğu vilâyete fesâd ve gadab yağmur gibi yağar. Bunlardan bir kimesneye hayır gelmez. Ancak hıyânet gelür. İki günde oğlunuzu izlâl idüb halîfeyi katl etdürdüler" dediler. Ol sâ'at Hülâgü Hân emir eyleyüb cümle kara hâdimleri ve âhûrlarında olan kara zengî kâfirleri bi'l-cümle ahz idüb envâ'-ı ukuubet katl eylediler. Ol mertebe ki karalardan ferd-i vahid komadılar. Ondan sonra İbn Alkamî kâfiri karşusuna getirüb ana dahi hitâb edüb dedi ki "Senin baban Necid tarafında Alkamî kabîlesi beyi olan mir Said'in kölelerinden bir siyah zengî köle olub adına 'kara münzir' derler idi. Alkam kabîlesi içinde nice kimesnelerin hayvanlarını serîka edüb ve bazı kere kat'i tarîk eyledüğü için mir Said baban mel'ûnu katl-i murâd etmekle Necid tarafından firâr idüb gelüb Bağdâd'a düşüb Farslığı sebebiyle kendi cinsinden karalara intisâb idüb ba'dehû müfsid hâdimlerin sebebiyle halîfeye intisâb etmekle bu kadar inam ve ihsânlar görüb âkıbet paşalık verildi. Bir siyah gulâm iken kendüsüne Münzir-i Alkamî deyü şöret verdirdi. Ba'dehû Yakubi milletinden bir kâfirin kızını alub "Sen peyda oldun ibn Alkamî" deyü kendüne şöret verdin. Ba'dehu "Seni vekîl-i mutlâk-ı şeh-r-yâri eyledi. Senden halîfeye ne kadar vefâ geldi ise benim oğluma dahi ol kadar vefâ gelür. İmdi bilürüm ki senün baban karalardan münzir zengîdir. Sen dahi Benî Hâm'dan olduğun ma'lûm imdi senden bir kimesneye vefâ gelmez. Ancak hıyânet gelür" deyüb ibtidâ evlâdlarını ba'dehû kendüsü katl eyledi. Bazı tevârih sâhibleri bu arada ifrât idüb çok kizb (49b) ihtiyâr idüb kitâblarına tahrîr eylediler. Hâşâ aslı

yokdur. Kizb-i sarîhdır. Evvelâ halîfenin cümle evlâdını gözü önünde “Hülâgü katl eyledi” deyü yazmışlar. Bu açıktan yalandır. Zîrâ Mustasım Billâh halîfenin altı evlâdı var idi. Hülâgü fitnesinde bir sene mukaddem Bağdâd’da tâ’ûn olmuş idi. Ol vakitte beş evlâdı vefât idüb ancak Safiyye nâmında bir kızı kaldı. Bâlâda zikr olunduğu üzre Hülâgü oğluna nikâh olundu. İkinci kizbleri “İbn Hâcib katl olundu” deyü tevârîh kitaplarına yazmışlar. Bu dahi kizb-i mahzdır. İbn Hâcib Hazretleri halîfeye nasihat idüb tedbîr-i hilâfet ve nizâm-ı memlekete müşir bazı kelimât söylediği için ve Muhammed Râsîh vezîr için halîfeye rica idüb “Bunu katl eyleme. Zîrâ böyle âdem her zamân bulunmaz sonra pişman olursuz” deyü halîfeye söylediği için kara hâdimler İbn Hâcib Hazretlerine ‘adâvet idüb Muhammed Râsîh vezîri katl eyledikleri gün İbn Hâcib Hazretlerini dahi halîfe yanından ayırdılar. Mardin şehrinde sâkin olmak üzre halîfeden fermân alub cümle iyâli ile Mardin’e iclâ etdiler. İbn Hâcib dahi Mardin şehrinde sâkin olub Ca’ber⁶⁵ şehrinde tavattun eyledi. Hülâgü vak’asından on sekiz seneden sonra Ca’ber’de vefât idüb kabri-i şerîfi **Hidâye**⁶⁶ sâhibi kabri ile komşudur. Üçüncü kizbleri budur ki zikr olunan kara zengî paşanın oğlu vezîr-i mel’ûnu hilâf tahrîr idüb haseb neseb ittihâz etmişlerdir. Bu dahi kizb-i mahzdır. Sahîh olan İmâm Bedahşânî hazretlerinin tahrîr-i Türkî’ye tercüme olunub bâlâda zikr olunduğu vech üzredir. Ancak mel’ûn-ı mezbûr İbn Alkamî deyü kendüye şöret verdüğü için ashâb-ı tevârîh hatâ eylediler. Zîrâ İbn Alkamî dediklerinin babası Benî Hâm karalardandır. Ol (50a) mel’ûn babası damarına rücû idüb aslı fesâde üzere olmağla bu kadar ihsândan sonra zikr olunan hıyâneti ol kâfir ihtiyâr etdi. Amma beyâzlardan bu kadar vüzera var idi. Kara hâdimler sebebiyle halîfeden bu kadar gördüler. Böyle iken hıyâneti irtikâb itmeyüb “Halîfenin suçu bu kadar kara hâdimlerin fesâdıdır” derler idi. Bâlâda zikr olunan Muhammed Râsîh katlini ihtiyâr idüb halîfeye ‘âsî olmam” dedi. Ey benim aziz karındaşlarım dördüncü halîfe Hazret-i Ali Kerremallâhü vechehu hazretleridir, Kûfe şehrini Dârü’l-hilâfe ittihâz etmişler idi. Hicret-i

⁶⁵ Suriye sınırları içinde, Fırat Nehri’nin sol kıyısında kalan şehirdir. Bkz: HARTMANN, M., “Câber”, **İA**, C.III, s. 1-2.

⁶⁶ Ünlü İslam fıkıhçısı İmâm Merginânî (1117-1196)’nin eseridir. Bkz: HEFFENING, “Merginânî”, **İA**, C.VII, s. 761.

nebeviyyenin kırk senesinde vâki' mâh-ı Ramazan-ı Şerîf'in on yedinci günü mescid-i şerîf içinde sabâh namâzının sünnetini kılarken İbn Mülcem mel'ûn ardından gelüb Ali'yi şehîd eyledi. Ondan sonra büyük oğlu imâm Hasan Radiyallâh anh hazretleri altı ay halîfe oldu. Andan sonra devlet Emeviyye mülûkuna geçdi. Kırk bir senesi Safer'inin sekizinci günü Hazret-i Muâviye Radyallâhu anh Şâm-ı Şerîf'de pâdişâh oldu. Bin ay yani seksen üç sene dört ay devlet-i Emeviyye tarafında karar eyledi. Evveli Hazret-i Muaviye âharı Mervân-ı Hammârdır. Bâlâda zikr olunduğu Hicret-i Nebeviyye'den yüz yirmi üç yıl dört ay mürûr eyledikten sonra mezbûr Mervan Ebu'l-Müslim Horasani elinde katl olunub hicret-i nebeviyyenin yüz yirmi dört senesinde vâki' mâh-ı Cemâzi-yel-ülâ guresinde devlet, Âl-i Abbâs'a geçüb hicret-i mezkûrenin altı yüz elli bir senesinde Muharrem el haramın onuncu gününde Mustasım-billâh halîfe hazretleri kara hâdimlerin ve İbn Alkamî deyü kendüsüne şöhret virüb kara zengî münzir paşa oğlu İbrahim kâfirin fesâd ve şekâvetleri sebebiyle Hülâgü oğlu kâfirin elinden şehâdet şerbetini nûş idüb mürg-i ruh-ı pür-fütûhları tahte'l-'arş tayarân (50b) eyledi. Bu hesâb üzere Âl-i Abbâs devleti beş yüz yirmi altı yıl sekiz ay on gün Bağdâd tarafında oldu. Hülâgü mel'ûn altı yüz elli bir Muharrem'inin on beşinci günü Bağdâd tahtına oturdu. On altıncı günü halîfe merhumun kızı Safiyye'yi Hülâgü oğluna nikâh eylediler. Ol gece Safiyye kendüsünü zehirleyüb dârü'l-bekâya rihlet eyledi. Târîh-i mezkûr Muharrem'inin on beşinci gününde altı yüz altmış Muharrem'inin on beşinci gününe gelince dokuz sene el-İyâzü Billâhi Te'âlâ Bilâd-ı İslâmiyye halîfesiz kalub herc ü merc olub 'ibâdu'l-lâh ziyâde zahmet çekdi. Altı yüz altmış Muharrem'inin on beşinci gününde Âl-i Abbâs'dan Mustansır Billâhi Mısır bi'l-ittifâk Âl-i Abbâs'dır, Mustasım Billâh-ı şehîdin karındaşı oğludur. Târîh-i mezkûrede halîfe olub günden güne dünya nizâmı bulmağa başladı. Etrâfda zuhûr eden tevâif, cümlesi gelüb itâat idüb bi'at eylediler. Hatta Emir-i Hicâz Şerîf Muhammed el-Hüseyn'i ol dahi bi'at kâğıdı gönderüb Mısır-ı Kâhire tarafından Hicâz Beyliği ana mükarrar oldu. Kaçan Mustansır Billâh halîfe oldu. Bilâd-ı İslâmiyye'de ne kadar kara zengîler var ise teftûş ve tefahhus idüb katle müstehak olanı katl idüb olmayanı bi'l-

cümle bir yire cem‘ idüb memleketden sürüb Mürtefiş ve Kavrân Dağları’na iskân idüb ba‘dehû vilâyetlerde teftîş idüb “Her kimin kapusunda siyâh esîr var ise götürüb halîfe kapusuna teslîm idüb akçesini alsun” deyü münâdîler nidâ etdikde kara esirler eshâbı olan ellerindeki esîrlerin, “Halîfeye hibe etdik bize akçe lâzım değil halîfemize el vermeyen bize lâzım değildir” deyüb ne kadar kara esîrler var ise cümlesini teslim eylediler. Halîfe dahi zikr olunan dağlara iskân etdirdi. Kaçan bu kara kâfir ve hâ’inler beyâzlar arasından çıktı. Dünyanın karanlığı (51a) zâ’il olub nûr-ı mahz oldu. Yüz kırk altı sene-i ibâdu’l-lâh râhatda oldular. Târîh-i Hicret’den yedi yüz bir senesi Muharrem’ül-haramın on beşinci gününde Mustansır Billâh evlâdından Muhammed el-mülakkab bi-Mütevekkil ‘Aliallâh yani Mısır Kâhire’de sâkin olan Âl-i Abbâs’da yedinci halîfe Mütevekkil Aliallâh halîfe olub Mısır Kâhire tahtına cülûs eyledi. Ziyâde hüsn ve hulûk sâhibi kimesne idi. Bu esnâda Mağrib tarafında Derine⁶⁷ sancağında Küçye tâ’ifesinden olub ‘Ubeydiyye kabîlesinden Fâtıma isminde bir fâhişe dul avrat var idi. Zinâdan hâmile olub Zeîr isminde bir oğlan doğurdu. Bu mel‘ûn oğlan ziyâde şakî zuhûr edüb bağı ve tuğyân etmekle vâfir eşkıyâ başına cem‘ olmuş idi. Halîfe anın cürmünü ‘afv edüb Derine sancağı beyliğini ana verdi. Ol dahi itâat edüb pâdişâha âzîm hedâyâ gönderüb ve ol hedâyâ ile mâ’an dört nefer tavâşî kara hâdimler götürdü. Her biri okur yazar, ma‘rifetli hâdimler idi. Pâdişâh bunları kabûl eyledi. Ebubekir Sıddık evlâdından Abdullah Sıddıkı vezîr idi ve Abdülvehhâb Mes‘ûdî Şeyhü’l-İslâm idi. Vezîr ile Şeyhü’l-İslâm mâ’an pâdişâh katına gelüb niyaz edüb dediler ki “Sâir hedâyâ makbûl-i hümâyûn buyuruldu. İllâ bu kararları kabûl edüb harem-i hümâyûna almıyasız meymenet yokdur. Zîrâ ibtidâ kararları tavâşî edüb harem içine alan fir‘avun-ı mel‘ûndur. Bu kara hâ’inler elinden mülûk-ı mâziyye ne zahmetler çekmişlerdir. Husûsân Bağdâd tarafında etdikleri fesâd ma‘lûmunuzdur. Cedd-i â’lânız Mustansır Billâh cümle memleketinden bu kara hâ’inleri ihrâc edüb memleketlerine sürdüğü dahi ma‘lûmunuzdur. Kerem buyurub ceddiniz nizâmını bozmıyasız. Ve bu kara hâ’inleri daire-i devletinize kabûl etmiyesiz” deyü a‘zîm

⁶⁷ Bingazi. Bkz: Akbayar, **age.**, s. 44.

niyâz eylediler. Halîfe (51b) harem tarafına mağlûb olmağla bunların ricâsını kabûl etmeyüb Abbâs yüzünden bunlara dedi ki “Niçün vesveseye tâbi‘ olursuz? Bu dört tavâşi elinden ne gelür ve bunlar sizin anladığımız gibi değildir. Bunlar ‘âlim ve ma‘rifetlidir” dedi. Vezîr cevâb edüb dedi ki “Bu hâ’inlerin câhil olanları zabt olunmayub birkaç devleti perakende eylediler. ‘Âlim olanları hiç zabt olunmazsız a’lemsiz” deyüb şeyhü’l-islâm ile mâ‘an çıkub gittiler. Pâdişâh bu kara mel‘ûnları haremine aldı. Bu mel‘ûnlar harem tarafı ile müttefik oldular. Yevmen fe-yevmen devleti zabt vezîr-i mezkûru şeyhü’l-islâm efendiye her gün bir iftirâ ile halîfeye gamz ederler idi. Bir gün ‘avratlarıyla ittifâk edüb ol kadar nifâk ve gamz eylediler ki pâdişâh vezîri ve şeyhü’l-islâmı katl eylemek murâd eyledi. Bunlar haber alub vezîr ve şeyhü’l-islâm ol gice Medîne-i Münevvere tarafına firâr eylediler. Sabâh oldukda ol kara kâfir hâdimler bunların firârını haber alub ‘azîm mesrûr oldular. Ba‘dehû halîfe katına gelüb dediler ki “Ey halîfe-i rûy-i zemîn ‘el-hâ’in ü hâ’ifun’ derler. Gerçek imiş vezîr ile Şeyhü’l-islâm firâr etmişler” deyicek halîfenin bir ‘âkil ve reşîd silâhdârı var idi. İmâm Malik evlâdından ziyâde gayyûr ve bahâdır idi. Bu kararlar cevâb edüb dedi ki “Vezîr Ebû Bekir Sıddîk evlâdındandır. Ve şeyhü’l-İslâm Abdullah İbn Mesûd evlâdındandır. Bunlar hâ’in değillerdir ve bunlarda hıyânet damarı bu kadar ammâ sizin vücûdunuz ‘ayn-ı hıyânettir. Zîrâ sizler mağzûb ve memsûh min-‘İndullah olduğunuz kütüb-i tefâsîrde ve a’hadîsde musarrahdır. Böyle olunca vezîr ile şeyhü’l-islâm sizin nifâkınızdan kaçdılar. Zîrâ sizin gibi hâ’inlerin yanında meks etmek tehlikedir. Mahall-i tehlikeden firâr farzdır. Amin için (52a) kaçdılar” deyüb halîfe karşısında ziyâde ağladı. Ol sâ‘at bu kara kâfirler feryâd edüb dediler ki “Hâşâ biz nifâk ve hıyâneti kabûl etmeziz. Halîfenin zamîrini anlara haber eyleyüb anları firâr etdüren sensin” deyüb silâhdâr üzerine hücum eylediler. Silâhdâr cevâb eyledi ki “Hâşâ ben hizmetinde olub bu kadar in‘âm ve ihsânını gördüğüm halîfe hazretlerinin sırrını fâş etmezem. Benim haber vermeme ne hâcet sizler hâcılara ve kara mel‘ûn cellâdlara hayır edüb tenbîh eylediniz. Anlar dellâl oldular vezir ile şeyhü’l-islâm haber alub kaçdılar” dedi. Arada söz çok, itnâb etmeyelüm. Ol kara kâfir hâ’inler avratlar ile ittifâk edüb anların kuvvetiyle

silahdârı katl etdürüb şehîd eylediler. Silahdâr Hak söz üzerine şehâdet rütbesine kadem basdı. Bu kara mel'ûnlar hevâlarına tabi bir kimesneyi getürüb vezîr eylediler. Mısır içinde ricâl-i devletden maldar adamları bir bahane ile tecrîm etmekle umûr-ı dide adamların kimisi Hicâz tarafına ve kimisi Şam tarafına firâr edüb Mısır içinde umûr-ı devletden haberdar bir kimesne kalmadı. Erkân-ı devletde olanların cümlesi karalar ma'rifetiyle nasb olunub on beş sene devlet, karalar ile avratların kabza-i tasarruflarında oldu. Bu kara mel'ûnlar devletde her ne olursa sâbikan ağası olan Fâtıma oğlu Bâğîyye'ye mektûblar ile ifâde eder idi. Bu esnâda halîfe hazretleri dîyk-ı sadr marazına mübtelâ oldu. Der'akab mel'ûn hâdimler ağaları olan mezbûr Bâğî veled-i zinâya mektûb yazub dediler ki "Fırsat vakitidir. Eğer Mısır tahtını murâd ederseniz bundan â'lâ ve ehven vakit olmaz. Tarîki budur ki üç bin mikdârı harb ve darbe kâdir âdemleri bâzîrgân kıyâfetine koyub az az tedrîc ile (52b) gelüb Mısır içinde sâkin olsunlar. Bizim çıkacak işimiz vardır. Ol vakitte sana haber ederiz. Ana göre hareket edesiz" dediler. Ol Bâğî mel'ûn dahi minvâl-i mezkûr üzre üç bin âdemi tedrîc ile irsâl idüb Mısır içine yerleşdirdi. Ba'dehû kara hâdimleri halîfe karşusuna gelüb niyaz idüb dediler ki "Derine beyi olan Fâtıma oğlu kulunuzdan bu kulunuza mektûb geldi. Hâkpa'ya yüz sürmek murâd ider. Ancak halîfe hazretlerinden havf etmekle emân mektûbu ricâ ederiz" dediler. Halîfe hazretleri izin verüb emân fermâmı yazıldı. Kara hâdimler fermâmı alub kendü adamları ile bir mektûb yazdılar ki "Bu tarafa üç bin mikdârı pak asker ile gelesün ve konaklarda bir ferde zulm etmiyesin. Zîrâ o tarafa feryâdcı gelür ise işimiz âşikâre olur. İş husule gelmez. Ba'dehû Mısır'a üç konak kaldıkda yüz mikdârı âdem ile ilgaz idüb Mısır taşrasına konub bize haber edesin" dediler. Ol Bâğî mel'ûn bu minvâl üzere hareket edüb bir gün yüz âdem ile gelüb Mısır taşrasına konub kara hâdimlere haber eyledi. Meğer halîfe dîyk-ı sadr ma'cunu yapırmış idi. Başhâdime i'timâd-ı külliyesi olmakla, ma'cunu ol kara kafirlerin hıfzında idi. Ol gice yatacak mahalde halîfe ma'cunu ekl murâd eyledi. Ol kara yüzlü kâfir halîfe hazretlerine ma'cûn ile mâ'an zehir verüb sabâh vakt-i tulû'u'ş-şemsde şehâdet şerbetini nûş idüb mürğ-ı canı 'arş-ı Rahmân altına pervâz eyledi. Başhâdim mel'ûn pâdişâhın vefâtını

âşikâre itmedi. Der-akab ol mel'ûn Bâğî dahi yüz âdem ile Mısır içine dahil olub bir saraya konak verdiler. Bu esnâda halîfenin vefâtını âşikâre eylediler. Halîfe fevt olduğuna bu Bâğî mel'ûn (53a) dahi ehl-i Mısır ile mâ'an ağlamağa başladı. Pâdişâhın Abdullah isminde dokuz yaşında bir oğlu kaldı. Hafız-ı Kelâmullâh idi. Bundan gayri evlâdı yok idi. Ehl-i Mısır bu Abdullah'ı tahta cülûs müşâveresinde iken mukaddem Mısır içine sakladığı üç bin Mağrib mel'ûnları ve yanında olan yüz mel'ûn, mecmû'u üç bin yüz mel'ûnlar silâhlanub vakt-i zuhrda halîfe sarayına yürüdü. Ol vakitte köprüde koduğu bin mel'ûn dahi gelüb nâs gâfil iken Mısır içine dâhil olub altı bin yüz Mağrib hâ'inleri ile Mısır tahtını zabt idüb Âl-i Abbâs tahtına fahişe Fatıma'nın oğlu Züheyr veled-i zinâ cülûs idüb başhâdim olan kara kâfiri vezîr eyledi. Ol vakitte Mısır içinde olan fesâd ve zulüm bu makamda tahrîr itmek mümkün ve münâsib görülmedi. Zîrâ makâm itnâb değildir. İhtisâr olundu. Tafsîlini murâd eden karındaşlar **Fetâvâ-i Hayriyye** sâhibinin muhâdarâtına mürâca'at eylesinler. Bizim murâdımız ancak Benî Hâm yani kara hâdim mel'ûnların hıyânetini beyândır. Üç günden sonra halîfenin cesed-i şerîfini İmâm Şâfî kabrinde bir mahalle defn eyleyüb oğlu Abdullah'ı Mısır içinde sakladılar. Birkaç günden sonra Mekke tarafına kaçırdılar. Bu fitne hicret-i nebeviyyenin yedi yüz altmış bir senesinde mâh-ı Receb-i Şerîfde vâki' oldu. Bu Receb-i Şerîfin yirmi yedinci günü vakt-i tulû'-ı şemsde Muhammed el-Mütevekkil 'Alallâh mesmû'men vefat idüb Âl-i Abbâs devleti bi'l-küllîye münkariz olub devlet, bâlâda mezkûre fâhişe Fâtıma'nın zinâdan hâsıl olan oğlu Züheyr veled-i zinâyâ geçdi. Veled-i zinâ olduğu için anası ismiyle zikr olunur. Fatıma devleti dedikleri bu mel'ûndur. Bu fitne-i dâhiyye vaktinde Rum tarafında pâdişâh-ı merhûm ve mağfurün leh Gâzî Hüdâvendigâr Sultân Murâd Hân⁶⁸ (53b) tâbe serâhu hazretleri idi. Ey benim azîz mü'min karındaşlarım bâlâda zikr olundu ki Âl-i Abbâs Devleti Bağdâd-ı Bihiştâbâd tarafında beş yüz yirmi altı yıl sekiz ay on gün mütemâdî oldu. Ve yüz bir yıl altı ay on gün Mısır-ı Kâhire tarafında mütemâdî oldu. Gerek Bağdâd ve gerek Mısır-ı Kâhire altı yüz yirmi yedi yıl altı ay yirmi iki gün eder. Zevî'l-

⁶⁸ I. Murat, 1359-1389 tarihleri arasında hükümdarlık yapan Osmanlı padişahıdır. Dönemi hakkında bkz: UZUNÇARŞILI, İ. H., "Murad I", İA, C.VIII, s. 587-598.

basâ'ir olan karındaşlara hafî değildir. Te'emmül ve tefekkür ve tedebbür eylesünler ki ol memsûhu's-sûret ve mağzûb min-'İndullâh ve hıyâneti hadîs ile sâbit olan Benî Hâm yani kara hâdim kâfirleri yokdur. Sene mütemâdî olan devletin inkırazına ve zevaline sebep olub etdikleri hıyânet ve fesâd bir araya gelince icmâlen beyân olundu. Tafsîlât murâd eden karındaşlar bâlâda zikr olunan tevârîh kitâblarına mürâca'at buyursunlar. Zîrâ bu fâkirin me'hazı ol kitablardır. Bu zikr olunan Fatima oğlu ve râfızîü'l-mezheb mel'ûnun devleti mütemâdî olmayub fakat otuz iki sene devlet sürdü. Ol kadar zulüm ve fesâd ve şekâvet üzere oldular ki bu otuz iki sene 'ibâdu'l-lâh üzerine otuz iki bin sene gibi oldu. Hâk-ı Sübhânehu ve Te'âlâ hazretleri kendü zât-ı şerîfine tesmiye eylediği esmâ-i i'zâm hürmetine ve enbiyâ ve mürselîn hürmetine ve melâike-i mukarrabîn hürmetine şevketlü ve 'azametlü pâdişâhımızı kara tavâşî mel'ûnlarının şerrinden hıfz idüb bu hâ'inleri Devlet-i 'Aliyyeden def' eyleye âmin. Allâhümme âmin.

XII. BÖLÜM: El-Faslü's-Sâlîs Fi'l-Cinâyâtî'l-letî Saderat Min Benî Hâm Fî'd-Devleti'l-Osmâniyye. (3. Fasl:Osmanlı Devletinde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar)

Ya'ni Âl-i Osman Devletinde tâ'ife-i Benî Hâm A'nî zencîü'l-asl olan kara hâdimlerden sâdır olan fitne ve fesâd ve şekâvet ve hıyânet beyânında olacaktır. Bu üçüncü fasl ma'lûm olsun ki bâlâda zikr olunduğu (54a) üzere Nûh Peygamber 'aleyhi's-selâm hazretlerinin tûfândan necât bulan oğlu üçdür. Hâm ve Sâm ve Yâfes. Ve Hâm büyük oğludur. Kâfire avratdan doğmuşdur. Ba'de't-tûfân babasına 'âsî olub Ma'âzallâhu Te'âlâ mürtedd olub İfrikıyye tarafına ne vech üzere nefy ve iclâ olunduğu ikinci babda beyân olundu. Ammâ Sâm ile Yâfes, Mahmûde isminde Müslüman ve sâliha hatundan doğmuşdur. Bunlar babalarına ziyâde itâ'at üzere oldukları için Nûh Peygamber Aleyhisselâm bunlara âzîm dualar idüb Hâk Sübhanehi ve Te 'âlâ Hazretlerinin emri ile yeryüzünü bu ikisine taksim

eyledikten sonra Nûh Aleyhisselâm Kûfe'de vefât eyledi. Dahi ikinci babda beyân olundu. İmdi Nûh Aleyhisselâm vefât eyledikten sonra oğlu Yâfes Hazretleri Allâh'ın emrini ve babasının vâsiyyetini tutub dünyanın şark tarafına gidüb şark ve şimâl taraflarını ma'mûr idüb babasının duası berekâtiyle bir âzîm pâdişâh oldu. Bu Yâfes dahi hükm eyledüğü memleketi vefâtı vaktinde dört oğluna taksim idüb Maçin isminde olan oğlunu Maçin memleketine ve Çin isminde olan oğlunu Çin memleketine ve Hoten isminde olan oğlunu Hoten memleketine ve Hıta isminde olan oğlunu Hıta memleketine, bu dört memlekete dört oğlunu pâdişâh idüb ba'dehû Yâfes hazretleri vefât eyledi. Ve bu Yâfes evlâdlarından çok ulu pâdişâhlar gelmiştir. Cümlesinin âzîmi ve eşrefi Âl-i Osman'dır. Zîrâ ikinci babda Nûh Aleyhi's-selâm'ın du'âsı ancak Âl-i Osman'dır. Zuhûr eyleyüb Haremeyn-ü elşerîfeyn bunların zamânında ma'mur olmuştur. Âl-i Osman bil-ittifâk Yâfes İbn Nûh Aleyhisselâm evlâdındandır. Ebû's-selâtîn Osman Gâzî İbn Ertuğrul Hazretlerinden Yâfes Hazretlerine varınca elli sekiz neferdir. (54b) Cümlesi pâdişâhlardır ve tahtları Yamemen (Tamemen?) şehrinde olurlar idi. Ve bu Âl-i Osman pâdişâhları Oğuz neslindedir. Gâyet ile mu'tekid ve safiyyü'l-kalb ve sâdiku'l-kavl ve sâdiku'l-va'd tâ'ifedir. Kabâ'il-i Benî Yâfes'de bunlar cümlesinin eşrâfı ve eşca'idır ve bu Yâfes evlâdından her ne kadar pâdişâh geldi ise cümlesi devletlerine ve memleketlerine Benî Hâm yani kara hâdimlerden ve kara zengîlerden ferd-i vâhid uğratmamıştır. Ve hâlâ uğratmazlar. Bunun sebebi ikidir. Birisi budur ki karalar vilâyeti bunlara ba'îd olduğu içündür. Zîrâ karalar Mağrib tarafında Yâfes evlâdları maşrık ve şimâl tarafında vâki' olmuştur. İkinci sebep ol karaların mülûk-i mâziyye ve Mülûk-i Emeviyye ve Hulefâ-i Âl-i Abbâs devletlerinde etdikleri fesâd ve hıyâneti işitdiler. Ol sebebden Yâfes evlâdından gelen pâdişâhlar devletlerine ve memleketlerine karalardan ferd-i vâhid getirmeyüb rahat üzere oldular. Ve hâlâ Hıta ve Hoten ve Çin vilâyetlerinde karalardan aslâ bir kimesne yoktur. Ve Mülûk-i Nasârâ devletlerinde ve memleketlerinde kezâlik karalardan ferd-i vâhid yoktur. Ve getirmezler. Bu târîhde seyâhat tarîki ile Belgrad Kal'ası'nda bulunduk. Bir bâzirgânın iki re's siyâh esîri var idi. Ol bâzirgân esirlerini alub

zemîn tarafında kurulan pazara gidüb iki re's kara esîri altı re's bargîre değişüb bargîr sâhibi olan kâfire iki re's kara esirlerini alub Varadin Kal'ası'na götürdükde Varadin cenerali olan kâfir esir götüren kâfiri karşusuna getirüb "Bu kara mel'ûnları bu vilâyete niçün idhâl eyledün? Mülûk-i Nasârâ memleketlerinde bu kara mel'ûnların yasak olduğunu bilmez misin?" deyüb katli murâd eyledikde şefâ'at ile halâs olub esirlerini yine Belgrad'a getirüb iki re's (55a) kara esiri yetmiş vukıyye duhâna değişüb ol derdmend, kâfir karalardan halâs oldu. Bu fakîr bu kaziyeyi re'yü'l-'ayn müşâhede eyledi. Ve'l-hâsıl Âl-i Osmân devletinden gayri devletde kara hâdimler yokdur. Ve bu devlete dahi yakın zamânda duhûl eylediler. Hak Teâlâ 'an karîbin karaların vücûd-ı menhûsların bu Devlet-i 'Aliyye'den def' eyleye. Zîrâ bu karalar devlete duhûlünden mukaddem Âl-i Osman devleti ol mertebe nizâm üzere idi ki kurd ile koyun karındaş olmuş idi. Ve seyf-i sârimleri yüz yirmi konak mesafede olan düşmanı kat' ederdi. Ve ol kadar fütûhât-ı celfle vâki' oldu ki Beç⁶⁹ kal'asına otuz saat kalur mahalden hudûd kat' olunub Yanuk kal'asında minâreler yapılub bu kadar sene ol kal'ada ve cümle Üngürus⁷⁰ vilâyetinde şevketlü pâdişâhımızın hutbesi kırâ'at olunub cümle namâzı kılınur idi. Ve bu devletde olan nizâm gayri devletde yok idi. Kaçan bu kara hâdimler dedikleri kara müfsidler hâ'inler ve hıyâneti hadîs-i şerîf ile sâbit mel'ûnlar bu devlete gelüb harem-i pâdişâhîye duhûl eylediler. Mukaddemâ olan nizâm, fesâda mübeddel olub bu kara hâ'inlerin sebebi ve tahrîki ile bu devletde olan fesâd ve irtişâ ve zulm bir devletde olmamıştır. İmdi bu kara müfsid hâdimlerin bu Devlet-i 'Aliyye'de etdikleri fesâd ve hıyânetin küllîsi tahrîr ve beyân olunmak bu risâlede mümkün değildir. Ancak şevketlü ve 'azametlü pâdişâhımızı hâb-ı gafletden îkâz ve ol kara hâdimlerin etdikleri fesâd ve hıyâneti şevketlü pâdişâhımızın mübârek hâtırlarına derk etmek için âşikâre olan fesâdlarının bazısı bu fasılda beyân olunur. Ve hafî fesâdları dahi zeyl-i fasılda beyân olunur. İnşâallâhü Te'âlâ.

⁶⁹ Osmanlılar tarafından Avusturya hükümetinin merkezi olan Viyana şehrine verilen addır. Bkz: Pakalın, *age.*, C.I, s. 184.

XIII. BÖLÜM: Ve Mine'l-Cinâyât Elleti Saderat Min Benî Hâm fi'd-Devleti'l Osmâniye (Osmanlı Devletinde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar)

Ya'ni Âl-i Osmân pâdişâhları (55b) devletlerinde Benî Hâm ta'bîr olunan ol memsûhu's-sûret ve magzûbün min 'İndullâh olan kara hâdimlerden sâdır olan fesâd ve şekâvet ve hıyânetden bu dahi ba'zıdır. Hüdâvendigâr-ı sâbıkînden merhûm ve mağfûrün leh Sultan Ahmed Hân⁷¹ Tâbe Serâhu hazretleri târîh-i Hicret-i nebeviyyenin bin yirmi altı senesinde dârü'l- bekâyâ rihlet eyledikde içerde olan kara hâdimler Sultan Osman'ı⁷² ve taşra halkı Sultan Mustafa'yı⁷³ murâd eylediler. Ve'l-hâsıl 'ulemâ ve ocaklı ittifâk idüb "Kebîr var iken sagîr için taht olmaz." deyüb Sultan Mustafa'yı cülûs ettürüb bi'at eylediler. Ammâ Sultan Mustafa cülûs eyledüğünden kara hâdimler 'azîm müte'ellim olub bunlara dağ-ı

⁷⁰ Macaristan. Bkz: Akbayar, **age.**, s.163.

⁷¹ I. Ahmet, 1603-1617 tarihleri arasında hükümdarlık yapan Osmanlı padişahıdır. Dönemi hakkında bkz: BAYSUN, M. C., "Ahmed I", **İA**, C.I, s. 161-164.

⁷² II. Osman, 1618-1622 tarihleri arasında hükümdarlık yapan Osmanlı padişahıdır. Dönemi hakkında bkz: ALTUNDAĞ, Ş., "Osman II", **İA**, C.IX, s. 443-448.

derûn oldu. Gice ve gündüz îkâz-ı fesâd ve fitne fikrinde oldular. Sebeb budur ki, merhûm Sultan Ahmed zamanında kara hâdimler harem tarafı ile yekdil ve müttetik olmağla bu kararlardan devlete tasallut idüb her bir mel'ûn bir eşkıyâya sâhib oldukları için eşkıyâlar taraf taraf Anadolu'yu zabt idüb Celâlî⁷⁴ oldular. Başhâdim mel'ûna vesâ'ir kara mel'ûnlara her bir Celâlîden hufyeten mektublar ve altun ve cevâhire müte'allik hediyeler ve rüşvetler gelüb bu karalar dahi devletde her ne gûne müşâvere ve hareket olur ise mektûblar ile ol celâlî kâfirlerine ifâde idüb ol celâlîlerin cem' etdikleri mâla müşterek olurlar idi. Sultan Mustafa şâhzâde iken ol karaların bu ahvâline vâkıf olmağın hizmetinde olan câriyeye bir gün dedi ki: "Hak Te'âlâ hazretleri eğer bana saltanat verirse bu kara hâdim kâfirlerinin 'ırkını bu devletden kat' ederim" dedi. Ol câriye bu sözü kara hâdimlere ulaştırdı. Bu söz için ol kara hâdimler Sultan Mustafa'ya 'adâvet idüb gice ve gündüz Sultan Osman'ın cülûsunu fikr ederler idi. (56a) Bir gün Sultan Osman ile haberleşüb birkaç eşkıyâyı mal-ı bezl idüb bir mikdâr ayak şamatası etdirdiler. Sultan Mustafa kara hâdimleri huzûra getürüb "Bu gavgâ nedir?" deyü su'âl eyledikde başhâdim olan Süleyman Ağa⁷⁵ mel'ûn ve hınzırdan eşedd hınzır yalan söyleyüb cevâb eyledi ki "Cümle ocaklı şevketlü pâdişâhımızı istemezler imiş." deyü korku verdi. Sultan Mustafa cevâb eyledi ki: "Hoş imdi istemezük diyenler bir gün ola ki isteriz deseler gerek" dedi. Itnâb-ı kelâm etmiyelüm. Sultan Mustafa hazretleri ol kara kâfirin sözünü gerçek zannedüb def'-i fesâd için saltanatı terk idüb târîh-i mezkûrun bin yirmi yedi senesinde Sultan Osman tahta cülûs eyledi. Der-'akab kızlar ağası mel'ûn mezbûr Süleyman Ağa taşrada olan ricâle ve ocaklılara bu haberi şâyi' eyledi ki "Sultan Mustafa hazretlerine cünûn el virüb hakk-ı saltanatı hüsn-i rızâsıyla Sultan Osman'a ferâgat eyledi" deyü bu ahvâlde ocaklı ve 'ulemâ hayrân oldular. Ey 'azîz karındaşlar bazı tevârîh kitâblarında bu fesâdı gayri tarafa isnâd ederler. Hâşâ ashâb-ı tevârîh bunda gaflet eyleyüb ol vakitte olan

⁷³ I. Mustafa, 1617-1618 ve 1622-1623 tarihleri arasında iki kez hükümdarlık yapan Osmanlı padişahıdır. Dönemi hakkında bkz: AKTEPE, M. M., "Mustafa I", **İA**, C.VIII, s. 692-695.

⁷⁴ Yavuz Sultan Selim döneminde Tokat'a bağlı Turhal kasabasında Mehdîlik iddiasıyla baş kaldırarak etrafına bir sürü adam toplayan ve devleti hayli uğraştıran Celal adlı âsiye bağlı olanlara verilen addır. Sonraları devlete isyan edenlere ve eşkiyalara da Celâlî denilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: AKDAĞ, M., **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, Celâlî İsyânları**, İstanbul 1995, s. 355-455.

kâtib-i vekâyi‘ olan âdem kara hâdimlerden husûsa kızlar ağası mel‘ûndan havf idüb tabî‘atca yazdıkları vekâyi‘i ashâb-ı tevârîh gerçək zannedüb te‘lif eyledüğü kitâblara yazdılar. Aslı bu kadar esahh akvâl ânifen tahrîr olunduğu vech üzeredir. İmdi bu kara mel‘ûn hâdimlerin Sultan Mustafa hazretlerine etdikleri hıyânet ve dek ve desîseleri cümle ‘ulemâ-i devletde vesâ’ir ricâle ma‘lûm olunacak ziyâde müte’ellim oldular. Ammâ iş tamâm olmuş diyüb sükût eylediler. Hak Teâlâ kara hâdimlerin vücûdunu Âl-i Osman devletinden def’ eyliye. Âmin. Allahümme âmin.

XIV. BÖLÜM: Ve Mine’l-Cinâyât Elletî Saderat Min Benî Hâm Fî’l Devleti’l Osmâniye II (Osmanlı Devletinde Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar)

(56b) Ya‘ni bu dahi Benî Hâm’dan olan kara hâdimlerin Âl-i Osman devletinde etdikleri fesâd ve şekâvet ve hıyânetden ba‘zıdır. Kaçan zikri sebkât eden Süleyman Ağa dedikleri kara hâdim vesâ’ir kara hâ’inlerin dek ve desîse ve hıyâneti sebebiyle Sultan Mustafa hal‘-i saltanat idüb târîh-i mezkûrda Sultan Osman cülûs eyledikten sonra Başhâdim yani Kızlar ağası Süleyman Ağa dedikleri kara mel‘ûn harem tarafıyla ittifâk ve ittihâz idüb Türk Ömer Efendi⁷⁶ nâmında bir imâmını Sultan Osman’a cevâb musâhib eyledi. Ol müfsid Türk dahi gice ve gündüz meclis-i pâdişâhîde kızlar ağası mel‘ûna medh idüb “Pâdişâhim devletin bu kızlar ağası ile kâ’imdir” deyüb kızlar ağasının yalanını tasdîk eder idi. Ve’l-hâsıl

⁷⁵ Kızlarağası Süleyman Ağa, I. Mustafa ve II. Osman dönemlerinde görev yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: UZUNÇARŞILI, İ. H., **Osmanlı Tarihi**, C.III/1, Ankara 1988, s. 127-141.

bu kara hâ'in Sultan Osman'ın mu'temedi olub cümle devleti kabza-i destine alub erkân-ı devletde olan bi'l-cümle kendi ma'rifetiyle nasb idüb ve taşrada olan vüzerâ ve paşadan 'azîm ve rüşvetler alub harem tarafıyla taksîm idüb anlara birer mansıb verirler idi. Üç aydan sonra gayrilerden rüşvet alub kezâlik harem tarafıyla taksîm idüb bir bahâne ile anları 'azl, yerine rüşvet aldıkların nasb ederler idi ve vekâlet-i 'uzmâ olan vezâreti dahi rüşvet ile mezâda verüb üç ayda ve altı ayda bir vezîr tebdîl ederlerdi. Kızlar ağası mel'ûn pâdişâha bir yalan söyler Türk Ömer mel'ûn tasdîk ederdi. Türk Ömer hınzır yalan söylese kızlar ağası kâfir tasdîk ederdi. Bu esnâda Hotin seferi vâki' oldu. Ol seferde bu kadar hâzîne ve 'asker telef olduktan sonra yine dil-hâh üzere iş görülmeyüb sulh ile 'avdet olunub kesr-i 'ırz-ı devlet olmasına mezbûr kızlar ağası ve 'avratlar ve Türk Ömer bu mel'ûnlar birkaç cihetden sebep oldukları meşhûr ve mütedâvildir. (57a) Evvelki sebep menkûldür ki, Debbâğ Mehmed Paşa⁷⁷ nâmında bir dilîr ve umûr-ı muhârebede mâhir ve isti'mâl-ı 'askerde kâmil ve hudûd-ı düşman umûrunda vukûf-ı tâm sâhibi bir zât-ı şerîf var idi. Vezîr-i â'zam Hüseyin Paşa⁷⁸ ekser evkâtta anınla müşâvere ve huzûr-ı hümayûna dahi idhâl eyleyib ta'rîf etmiş idi. Bir gün vezîr-i â'zam ile Debbâğ Mehmed Paşa bir mahalde umûr-ı cihâd ve nizâm-ı 'asker müşâveresinde iken Kızlar ağası Süleyman Ağa ol mahalle çıka gelüb müşâvere arasında vezîr ile Mehmed Paşa'ya su'âl eyledi ki “ ‘Acabâ Leh Kralı pâdişâhımız ile mukâbele olmağa gelür mü ve mukâteleye kâdir midir?” dedikde Debbâğ Mehmed Paşa dedi ki “Biz gelür deyü tedârük görelüm, gelmez ise necât-ı devlet şevketlü pâdişâhımızdır” dedikde ol mel'ûn ve mağrûr ve nâkisu'l-'akl Kızlar ağası Süleyman Ağa kelb-i 'akûr gibi gazaba gelür. Mehmed Paşa'ya dedi ki “Biz seni bir ehl-i vukûf anlardık meğer sen dünyadan bî-haber bir ma'tûh âdem imişsin. Leh Kralı ne köpekdir ki Âl-i Osman pâdişâhına karşı gele anın ne kadar 'askeri olsa gerek” deyicek Mehmed Paşa cevâbında “Düşmanı hor görmek olmaz. El-

⁷⁶ Dönemin Kızlarağası Süleyman Ağa'nın hocasıdır. Birlikte, II. Osman'ı Yeniçeri Ocağı'na karşı tahrik etmişlerdir. Planlarını örtmek için de Sultan Osman'ı hacca gitmeğe teşvik etmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.III/1, s. 34-35.

⁷⁷ Debbâğzâde Mehmed Paşa, II. Osman döneminde vezirlik yapmış olan Osmanlı devlet adamıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.III/1, s. 133-134.

küfrü milleti vâhidetin. Cümle mülûk-i Nasârâ mal ve ‘asker ile Leh Kralı’na imdâd etmişlerdir” dedi. Ol kara kâfir yine gurûru elden komayub böyle gözü büyük ma‘tûhların tedbîrinden ne hâyır ola gerek deyü Mehmed Paşa’ya vâfir lağviyyât söyleyüb kalkub gitdi. Mehmed Paşa vezîr-i â‘zama dedi ki “Çünkü Âl-i Osman devleti böyle bir kara kâfir elinde olduğu bilürsüz. Niçün vekâleti kabûl eylediniz? Ya niçün pâdişâhımızı sefere çıkardunuz? İmdi ma‘lûmunuz olsun ki madem ki bu devlet kara hâdimler ile ‘avratlar elindedir. Biz bu seferden me’yûsen ‘avdet ederiz” diyüb ağlıyarak kalkub gitdi. İkinci sebep Budin vâlîsi Karakaş Mehmed Paşa gibi kahramanın şehîd olmasına kızlar ağası mel ‘ûn sebep oldu. (57b) Kızlar ağası Mehmed Paşa’yı sevmezdi. Vezîr Hüseyin Paşa’ya söyleyüb ‘âkıbet ol kahramanı ne gûne şehîd etdüdüğü tevârîhlerde mezkûrdur. Üçüncü sebep düşman karşusunda Vezîr Hüseyin Paşa’yı ve ba‘zı erbâb-ı menâsıbı ‘azl etdirdi. ‘Asker-i İslâmın ihtilâline bâ‘is oldu. Zîrâ düşman karşusunda ‘azl ve nasb askere fütûr verir. Vezîrin ‘azline sebep budur ki bir ze‘âmet mahlûl düşüb ‘arz-ı hâl ile bir âdeme tevcîh olunduktan sonra kızlar ağası mezbûr “Ol ze‘âmet benim çukadârıma virülsün” deyü Hüseyin Paşa’ya haber gönderdikde “Ze‘âmet tevcîh olunmuştur. İnşâallâhü Te‘âlâ sizin çukadâra dahi â‘lâsı virülür” deyü ‘özür dileyüb kızlar ağası mezbûra haber gönderdi. Bu kadar şey için bu kara hınzırın hâtırı kalmağla düşman karşusunda Vezîr-i â‘zam Hüseyin Paşa’yı ‘azl etdürüb Dilâver Paşa’yı⁷⁹ vezîr eyledi. Dördüncü sebep kelle yâhud diri kâfir getüren yiğitlere kırk akçe virirler idi. Bir gün bir yeniçeri ‘alemdârı, bir kelle ile iki kâfir getürdükdde ol yeniçeri ‘alemdârına kezâlik kırk akçe verdiler. ‘Alemdârın ziyâde gücüne gelmeğın vezîr karşusuna gelüb “Bana kırk akçe verdiler sizin emriniz ve fermânınız böyle mi olmuşdur?” dedikde meğer ol vakit kızlar ağası mezbûr vezîrin yanında bulunmağla vezîrden evvel cevâb virüb dedi ki “Senin getürdüğün baş bir akçeye değmez. Sana kırk akçe vermişler. Bu dahi sana çokdur” deyicek ol yiğit bir kere kızlar ağası mezbûrun yüzüne bakub dedi ki “Senün bu

⁷⁸ Ohrili Hüseyin Paşa, Mayıs 1621-Ağustos 1621 tarihleri arasında sadrazamlık yapmış olan Osmanlı devlet adamıdır. İkinci kez Dilaver Paşa’nın yerine Mayıs 1622’de sadrazam olduysa da işe başlamadan tayininin ertesi günü ocaklı tarafından öldürülmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.III/2, s. 374-375.

seferde etdüğün fesâd cümleye ma‘lûmdur. İnşâallahü Te‘âlâ karîben senün başını getüren âdem bin altun alur” diyüb gitdi. İmdi kızlar ağası müfsidin etdüğü ve bu zikr olunan dört sebeblerden için ‘Asker-i İslâma fütûr gelüb her birisi münkesirü’l-bâl olmağla (58a) Hotin Seferi’nde dil-hâh üzere iş görülmeyüb kızlar ağası dedikleri müfsid Sultan Osman hazretlerini millet-i Nasârâ yanında hacîl edüb girüye ‘avdet etdirdi. Ba‘zı tevârîh kitâblarında bu zikr olunan sebebleri gayri gûne ta‘bîr etmişlerdir. Tâbirleri sâhîh değıldir. Zîrâ kâtib-i vekâyi‘ olanlar kâtibü’s-sırr olan karındaşlar kızlar ağası hâ’inden havf etdiklerinden mizâca göre tahrîr eylemişlerdir. Bu fakîrin tahrîr eyledüğü sahîhu’l-kelimât olan ihtiyârlarından menkûldür. Biz yine sözümeze gelem kızlar ağası hakkında ba‘zı kelimât ve sözler söylenmeğe başladı. Ol sözler husûsan ânifen zikr olunan yeniçeri bayrakdârının sözü kızlar ağasının derûnunda kalmağla “Yeniçeri ve sipâhi ocağını kaldırırim yerine Mısır kulu ve Anadolu ve Arabistan sekbânları getürüb her birini ocak edeyim” deyü niyet idüb gice ve gündüz pâdişâha ocakları zemm idüb ocakları kaldırmağa pâdişâhi ilhâh ve tahrîk edüb “Kul olunca Mısır kulu ve Anadolu ve Arabistan sekbânları gibi olsa” deyüb Sultan Osman hazretlerini leyl ü nehâr tahrîk ederdî. Hâce-i mezbûr Türk Ömer dahi tasdîk ederdî. Ve’l-hâsıl kızlar ağası ve Türk Ömer Hoca bu iki müfsidlerin murâdı üzere ocakları kaldırmağa Sultan Osman niyet idüb hacc-ı şerîf bahânesine Anadolu yakasına geçüb ocak ağaları ve neferâtı ile birkaç gün Bursa’da sâkin olub bu esnâda Anadolu sekbânı getürüb ne kadar yeniçeri ve sipâhi ve cebeci var ise cümlesini kılıçdan geçirüb kızlar ağası mezbûrun tedbîri üzere âher ocak peyda etmeğe ‘azîmet idüb eski saray baltacılarından Eski Yusuf nâmında bir kimesneyi zahîre cem‘ etmek bahânesiyle sekbân ve cündî yazmak için (58b) diyâr-ı Arab’dan Şam ve Haleb taraflarına göndermiş idi. Bu esnâda cümle ocaklar bu ahvâli anlayub bir fesâd-ı ‘azîm ve fitne-i dâhiye zuhûr etmişdir ki hübü-tü âdemden berü olmamışdır. Bu kızlar ağası dedikleri kara kâfirin sebebi ile Sultan Osman hazretlerine ol vakitte olan zulm ve hayfı bu makâmda tahrîre yürek tahammül etmez. Nişânî Çelebi bu vak‘ayı bir risâle

⁷⁹ Eylül 1621- Mayıs 1622 tarihleri arasında sadrazamlık yapan Osmanlı devlet adamıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, *age.*, C.III/2, s.375.

etmiştir. Yüreği tahâmmül eden karındaşlar ana mürâca‘at eylesünler. Ve’l-hâsıl Hicret-i Nebeviyyenin bin otuz bir senesinde mâh-ı Receb-i şerîfin dokuzuncu gününde Sultan Osman hazretlerini hal‘ idüb sâlifü’z-zikr Sultan Mustafa’yı tahta cülûs etdürüb ol mazlûm-ı bî-günâh Sultan Osman hazretlerini şehîd eylediler. Ey karındaşlar bir kere tefekkür ve te’emmül buyurasız. Kızlar ağası Süleyman Ağa dedikleri kara kâfir ve mel‘ûn, Âl-i Osman devletinde ne mertebe fesâd çıkardığı cümnenize ma‘lûm olmuştur. Meğer mel‘ûnun mûradı kendü nefsi-nâpâkını tahlîs için pâdişâh ile kulları arasında bürûdet koyub Sultan Osman gibi pâdişâhın şehâdetine sebep oldu. Lâkin şununla kalbimiz mütesellî olur ki Sultan Osman hazretlerinin gözü önünde ol kara kâfiri kulları pâre pâre idüb helâk eylediler. Ol vakitte Sultan Osman dedi ki “Bana her ne oldu ise bu kara kâfirden oldu. Elhamdülillâh bu kâfirin helâk olduğunu gördüm” dedi. Biz yine sözüme gelelüm ol vakit kim Sultan Mustafa habisten çıkub tahta cülûs eyleyib on altı ay taht üzere karar eyledi. Sâlifü’z-zikr maktûl, mezbûr kızlar ağası Süleyman Ağa mel‘ûnun tahrîki ile zuhûr eden fitne ve fesâd Sultan Mustafa gününde dahi def’ olmayub bu kara hâdimlerin sebebiyle on altı (ay) içinde olan fesâd tahrîre gelmez. Zîrâ mûris-i gam olur. Ve’l-hâsıl umûr-ı devlet ahvâl-i memleket günden güne müşevveş (59a) olub ibâdullâhda râhat kalmayub ‘âkıbet bin otuz iki de Sultan Murâd-ı Râbi⁸⁰ hazretleri tahta cülûs edüb ‘âlem âsûde-hâl oldu. Bir ‘âkil ve müdebbir ve sâhib-şecâ‘at ve kahraman-tâbî’at pâdişâh idi. Kara hâdimlere bir dürlü yüz vermedi. Umûr-ı devlete ve nizâm-ı saltanata karışdırmadı. On yedi sene pâdişâh olub karaları umûruna karışdırmayub cümle umûr-ı devleti vekîl-i mutlak ya‘ni vezîrlere tefvîz eyleyüb bi’z-zât kendüsü nezâret eyleyüb bâb-ı devletden ve bâb-ı şerî’atden rüşveti kaldurub ‘ulemâ tarîkinden olub birkaç mürteşî ve mürtekib müfsidlerin şer‘an cezâların tertîb eylediği için zamân-ı sa‘âdetlerinden cümle ‘âlem nizâm bulub fütûhât-ı celîleler vâki‘ olub cümlesinin â‘zamı Bağdâd-ı bihişt-âbâdı feth idüb mezhebimiz sâhibi olan imâmımız İmâm-ı â‘zam

⁸⁰ IV. Murat, 1623-1640 tarihleri arasında hükümdarlık yapan Osmanlı padişahıdır. Dönemi hakkında bkz: BAYSUN, M. C., “Murad IV”, İA, C.VIII, s. 625-647.

hümâm-ı ikdâm Ebû Hanîfe Numân İbn Sâbit hazretlerinin⁸¹ kabr-i şerîfi Kızıldağ-ı bed-ma'âş elinden halâs eylemişlerdir vesâ'ir fütûhât-ı celfle ve ahlâk-ı hamîde ve hârik-i 'âde rütbesinde firâsetlerini bu risâlede tafsîl üzere beyân mümkün değil. Murâd edenler kütüb-i tevârîhe mürâca'at eylesünler merhûm ve mağfûrûn leh hazretlerinin bu mertebe işleri âsân gelüb dâ'ire-i devlet ve Anadolu ve Rumeli ve Arabistan ve diyâr-ı Mısır'da olan eşkiyâ ve yaramaz 'avn-i Bârî ile tu'me-i şemşîr olub memleketi pâk eyledüğü kara hâdimlere ve 'avratlara yüz vermeyüb umûr-ı devlete karışdırmadığı içündür. Zîrâ Mısır diyârını fesâda virüb îkaz-ı fitne eden taraf-ı devletde olan kara hâdimlerdir. Taraf-ı devletde her ne olur ise hattâ şevketlü pâdişâhımızın her ne sâdır olur ise cümlesini yazub Mısır beyleri olan müfsid ve mel'ûnlara ifâde eder. Sultan Murâd gününde edemezdi. Anın için diyâr-ı Mısır nizâm bulub zorba beyleri katl olundu (59b) ve dahi müfsid ve mürteşî olan 'ulemâyı dâ'ire-i devletden tard ve ib'âd idüb rüşveti devletden kaldırdığı içündür. Bin kırk dokuz târîhinde dârû'l-bekâya rihlet idüb yerine karındaşı Sultan İbrahim Hân 'aleyhi'r-rahme ve'r-rıdvân hazretleri târîh-i mezkûrda taht-ı hümâyûna cülûs eyledi. Bu merhûm sâdedil olmağla kara hâdim mel'ûnlarının ve câriye mel'ûnların sözlerine kapılıb umûr-ı devlet ve saltanatı bu kara hâ'inler ile avratlar eline teslim idüb üç ayda ve altı ayda bir vezîr tebdîl etmeğle başladılar ve nerede bir 'âkil, müdebbir vezîr var ise ba'zısını nefy ve ba'zısını katl etdirmekle başladılar. Husûsan Girid Adası'na 'asker-i İslâm çıkarub Hanya gibi mefîn kal'ayı elli beş günde feth eden Kapudan Yusuf Paşa'yı⁸² ol hâ'in ve münâfık kara hâdimler katl etdürüb şehîd eylediler. Vâlide Sultan hazretleri Sultan İbrahim hazretlerine nasîhat ederdi ki "Benim sultanım böyle iş etme sık sık tebdîl-i vezâret Devlet-i 'Âliyye'nin ihtilâline bâ'is olur. Bu kara hâdimlerin sözüyle hareket etme bunlar nâkısı'l-'akl tâ'ifedir" dedüğüçün ol kara hâdimlerin ve 'avratların nifâkları ile 'âkıbet vâlidesi yanından ayırub bir bağçe içinde iskân eyledi ve bu kara hâdim mel'ûnların ta'lîmleri ile her bir 'avrat başmâklık nâmına hâs istediler. Şam-ı şerîf

⁸¹ Ebû Hanîfe (699-769), Hanefi mezhebinin kurucusudur. Ayrıntılı bilgi için bkz: ŞİBAY, H. S., "Ebû Hanîfe", İA, C.IV, s. 20-28.

ve Karaman ve Sivas gibi eyâlet mansıbları ve Aydın ve Hamîd sancakları başmaklık nâmına avratlara hâs verilüb kızlar ağası olan kara mel'ûn vesâ'iri karalar taraflarından muhassıllar gidüb ol sancakları harâba vermişler idi. Cümle memâlik-i mahrûsada olan re'âyâ ve berâyâ ve fukarâ ve zu'afâ mütehayyir ve ser-gerdân kaldılar. Ve'l-hâsıl merhûm ve mağfûrûn leh Sultan İbrahim zamanında kara hâdimler ile 'avratların tasallutları tahrîre gelmez. Ol mertebe isâ'at-i (60a) beytû'l-mâl eylediler ki, memâlik-i mahrûsada hâsıl olan îrâd isrâfına yetmez oldu. 'Ulûfe ve mevâcibler kanda kaldı. Bu kara hâdimlerin ve 'avratların nühûseti pâdişâhımızın üzerine çöküb bu mel'ûnlar Devlet-i 'Âliyye'yi şol mertebe fesâda verdiler ki bu kara hâ'in hâdimler ile câriye ve 'avratların fesâdları sebebiyle bin elli sekiz târîhinde Sultan İbrahim hazretleri şehîd olub oğlu Sultan Mehmed Hân hazretleri yedi yaşında iken taht-ı Osmanîye cülûs idüb büyük vâlide-i merhûmu Sultan Mehmed üzerine nâzır eylediler. Zîrâ ol vakitte iki vâlide var idi. Biri Sultan İbrahim vâlidesi ve biri Sultan Mehmed vâlidesi ism-i şerîfleri tevârîhlerde mezkûrdur. Büyük vâlide ile küçük vâlide bu iki vâlide sultanlar birbirlerine ziyâde muhabbet etmekle ittifâk ve ittihâz idüb Devlet-i 'Âliyye'ye nizâm vermek murâd etmeğin Sarây-ı hümâyûnda ne kadar kara hâdimler var ise karşularına getirüb büyük vâlide kızlar ağası vesâ'ir karalara hitâb idüb dedi ki "Cümlenize tenbîh ba'de'l-yevm kendü halinize olasız. Gerek harem umûruna ve gerek taşra umûruna karışmayasız. Cümleniz âzâdsız kölesiz ancak harem kapusu önünde oturmakdan gayrı işiniz yokdur. Size ta'yîn olunan harem kapusu önünde olan odalardır. Eğer harem kapusundan içerü bir âdem duhûlünüz, tezkire irsâl eyledüğünüz mesmû'um olur ise bilâ-amân ve lâ-te'hîr katl olunursunuz. Eğer umûr-ı mühimme olub tarafımıza bildirmek iktizâ eder ise bir tezkire ile Kethüdâ kadına ifâde edersiz. Ol dahi bize ifâde eder ve kezâlik taşraya dahi gerek tezkire ile gerek lisânen bir kelâmınız çıkduğu mesmû'um olur ise envâ'-ı ukubet ile katl olunursuz" deyü bade't-tenbîh kara ağaların Harem-i hümâyûn tarafında olan câriyelerini vâlide sultan taşraya (60b) çıkardı ve bir kaçını çırağ idüb bâkîsini Esir Pazarı'na gönderüb fûrûht

⁸² Yusuf Paşa, 1644 tarihinde Silâhdarlıktan Kaptan-ı Deryalığa getirildi. Girit Seferi'nde, Hanya'nın fethinde önemli rol oynasa da 1646'da idam edildi. Aslen Dalmaçyalı olup asıl adı Joseph Markoviç'tir. Ayrıntılı bilgi

eylediler. Ba‘dehû Sarây-ı ‘atîk Baltacılar Kethüdâsı ve Helvacıbaşı’ya ve Aşçıbaşı’ya ve Istabl-ı ‘Âmire ve Hasırcılar zâbitlerine ve Gilmân-ı ‘acemî ve Ekmekçiler zâbitlerine ve Koz Bekçileri tarafına ve Bostancıbaşı Ağaya ve bi’l-cümle bunlara tenbîh olundu ki, “Neferâtınızdan birisi taşradan içerüye ve içerüden taşraya gerek kelimât ve gerek tezkire götürdü ki mesmû‘um olursa cümle katl ile iktifâ olunursuz. Zîrâ cümle malûmdur ki, gözlerim nûru arslanım Sultan Mehmed tahta cülûsları vaktinde cümle ‘ulemâ ve on iki ocak, bizi nâzır nasb eylediler. Her ne olursa bizden su‘âl ederler” dedikde cümlesi “Sem‘an ve tâ‘aten emr ü fermân sultanımız hazretlerindedir” dediler. Ammâ ânifen zikr olunan karalara tenbîh olundukda kızlar ağası cevâb sadedinde olub “Devletlü sultanım bizim cürmümüz nedür? Bilelim.” deyicek Vâlîde Sultan dedi ki “Hey bre kara hınzırlar dahi cürmünüzü bilmez misiniz? Sultan Osman fitnesini eylediniz ve Sultan Mustafa fitnesi eylediniz ve câriyeler ile yekdil olub oğlum ile benim aramıza nifâk idüb beni Bağçe ve Yalı köşelerine tard etdirdiniz. ‘Âkıbet sizin fesâdımız sebebiyle iki gözüm nûru, arslanım oğlum Sultan İbrahim feryâd ederek şehîd oldu. Şimdi nûr-ı dîdem arslanım Sultan Mehmed hazretlerini dahi belâyaya mı uğradacaksınız?” deyü başına ve gözüne darb etdürüb taşra ihrâc eyledi. Ba‘dehû Bâbü’s-sa‘âde ağası ve Silâhdâr ağayı ve bi’l-cümle Hâsodaluyu çağırub Kapu ağasına ve Silahdâr ağaya ve Çukadâr ağaya ve Hâsodabaşıya hitâb idüb dedi ki “ ‘Âkil ve müdebbir ve edîb ağalarsız. Arslanım Sultan Mehmed’e Kapu ağası Kur‘ân-ı ‘azîm ta‘lîm eylesün. Silahdâr ağa yazı (61a) ta‘lîm eylesün. Cümle âdâb-ı pâdişâhı bilürsüz. Her gün âdâb-ı pâdişâhı ta‘lîm edersiz ve her gün ata bindirüb bağçe içinde seyr ve temâşâ etdüresiz. Ahşâma değin taşrada meks etdürüb bir dürlü hareme gitmeği hâtır-ı şerîflerine getürmiyesiz. Zîrâ babası Sultan İbrahim arslanım başına gelen ahvâle harem tarafında ‘avratlar ile kesret-i mücâlese ve ülfet idüb ‘avratlara yüz virdüğü sebep olmuştur” deyü cümlesine tenbîh idüb “Gözüm nûru arslanım Sultan Mehmed cümle Tanrı emâneti olsun” dedikde her birisi “Fermân sultanımız hazretlerindedir” deyüb yerlerine varub me‘mûr oldukları işe meşgûl

oldular. Ezîn cânib bu taraftan ol memsûhu's-sûret ve mağzûbün min- 'İndullâh ve hıyânetleri hadîs-i şerîf ile sâbit kara hâdimler bir fesâda şürû' eyledikleri Ma'âzallâhü Te'âlâ dünyada misli sebkat etmemişdir. İcmâlen zikr olunur evvelâ gerçek vâlide sultanım baş ağası iken baş kapu oğlanı olan Uzun Süleyman Ağa⁸³ dedikleri kara mel'ûn iki vâlide arasında nifâk etmekle aralarında bir mikdâr bürûdet vâki' olmağın mezbûr Uzun Süleyman hâ'in "Fırsat ganîmetdür" deyüb vâlideye bir takrîb ile haber gönderdi ki "Eğer izin verirler ise bir iki sözüme vardır. Bir tezkire ile sultana ifâde edeyim" dedi. Vâlide hazretleri emr eyledi ki "Tezkireye hâcet yoktur. Ben anı çağırırım" deyü cevâb verdi. Büyük vâlide hazretleri fikr eyledi ki "Bu karalar hareme duhûlden men' olunub nizâm bulmuş iken şimdi hareme çağırılmak olmaz" deyüb kendüleri kapuya karîb bir mahalle oturub ol kara münâfık kâfiri anda çağırub halvet idüb "Sözün nedir?" deyü su'âl eyledikde yüz yire koyub dedi ki "Süleyman gerçi kulunuz küçük vâlide ağalarından bulduk (61b) Lâkin siz efendimiz cümleliğe veliyyü'n-ni'amsız. Hakkınızda ba'zı müşâvere oldu. Sultanıma ifâde edeyim gâfil olmuysunuz. Lâkin bu kulunuzu ele vermiyesiz" dedi. Vâlide sultan yemîn eyledi. "Seni ele virmem hemen söyle" dedikde Uzun Süleyman Ağa dedikleri kara hâdim cevâb eyledi ki "Benim Sultanım, küçük vâlide sizin malınıza tama' ediyor. Kendünüzü bir hoş muhâfaza üzere olasız. Zîrâ bir gice sizi katl eylemek üzere tasmîm olundu. Mukaddemâ kereminizi gördüm. Binâ'en'aleyh kazıyye ifâde olundu" deyüb ağladı. Vâlide hazretleri "Bunun 'ilâcı nedir?" deyüb su'âl eyledikde bu kara münâfık cevâb eyledi ki "Cümlemiz ittifâk idüb Sultan Mehmed'i 'azl, Sultan Süleyman'ı nasb ideriz. İkisi de oğlunuzdur. Hemân bu fesâd def' olsun" dedi. Vâlide Sultan "Bu iş ne vakitte olur?" dedi. Bu kara hâ'in cevâb eyledi ki "Her ne vakit murâd ederseniz husûle gelir. Şimdilik kendünüzü muhâfaza etdüresiz. Bu kulunuz size haber ederim" dedi. Vâlide hazretleri bu kara mel'ûn münâfık vâfir 'atiyye ihsân eyledi. "Göreyim seni bir hoş teccüs eyle" dedi. Bu kara kâfir "Baş üstüne" deyüb gitti. Ba'dehû bu kara kâfir küçük vâlide sultan tarafına haber eyledi ki "Sultanım, bir sözüme vardır. Eğer fermânları olur

⁸³ IV Mehmet döneminde Darüssaâde Ağalığı yapmıştır. Dönemin siyasetinde önemli rol oynamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.III/2, s. 415-416.

ise bir halvet yerde söyleyelim” dedi. Küçük vâlide sultan, Uzun Süleyman Ağa dedikleri kara kâfir hâdimi bir halvet yere götürüb “Sözün nedir? Söyle” dedikde küçük vâlideye dahi yemîn verüb ağlayarak dedi ki “Yakında senün tarafında olan kara ağaların cümlesini katl ederler. Sizi habs ederler. Zîrâ büyük vâlidenin ağaları müşâvere eylediklerini haber aldım. Sultan Mehmed’i ‘azl idüb Sultan Süleyman’ı nasb ideceklerdir. İkinci yâhûd üçüncü giceye değin bu fitne zuhûr ider. Eğer bu kulunuz i’timâd olunmaz ise (62a) tecessüs buyurasız ki büyük vâlidenin ağaları ba‘de’l-‘aşâ silahlanub kapusu tarafına varırlar” dedi. Ez în cânib bu taraftan büyük vâlide sultan ol münâfık kara kâfirlerin nifâkını gerçek zannedüb kendüsünü muhâfaza için on beş nefer kara ağaları silahlandırub dâ’iresine götürdü. Bu taraftan küçük vâlide sultan, Uzun Süleyman münâfıkın nifâkıyla büyük vâlide tarafını gice ile tecessüs eyledikde gördüler ki on beş mikdârı müsellâh kara hâdim mel‘ûnları büyük vâlide tarafında durdular. Ol sâ‘at casus gelüb küçük vâlide sultana ahvâli ifâde eyledikde can başına sıçrayub ol gice Sarây-ı hümâyûnda olan fesâd, mülûk-i mâziyye ve mülûk-i İslâmiyye devletlerinde bir devletde olmamışdır. Ol kara kâfir hâdimler ümmü’l-mü’mînîn olan vâlide sultan hazretlerini şehîd idüb nice cevâhirlerin yağma eylediler. Sübhânallahü ‘azîm Uzun Süleyman dedikleri kara kâfir ve münâfık hâdimin nifâkıyla ne kadar fitne ve fesâd zuhûr eyledüğü kitâb-ı tevârîhde musarrahdır. Lâkin ashâb-ı tevârîh bunda gaflet edüb mezbûr münâfıkın nifâkını ve kizbini gerçek anlayub kitâblarına tahrîr ve gayri gûne ta‘bîr ile büyük vâlide-i şehîdeyi suçlu eylemişdir. Hâşâ hilâf-ı ta‘bîrdir. Müverrihlerin yalnız gafletinden değildir. Belki fevt olan kimesne üzerine iftirâ âsândır. Anın için Uzun Süleyman Ağa kâfirin nifâkını ve kizbini gerçek fehm idüb ol kara mel‘ûnun takrîrini tahrîr eyleyüb büyük vâlide merhûmeyi suçlu eylediler. Halbuki ikisinde dahi suç yokdur. Fesâd ve kabâhat kara hâdimlerden Uzun Süleyman Ağa dedikleri kâfir ve hâ’in ve mel‘ûnun vesâ’ir kara hâ’inlerindir. Zîrâ vâlide-i kebîr hazretleri kara hâdimleri harem-i hümâyûna duhûlden ve umûr-ı devlete (62b) karışmakdan men‘ edüb Sarây-ı hümâyûna nizâm virüb ve virdüğü nizâmıdan bi’l-cümle ocaklar ve İstanbul memnûn ve mesrûr olmuşlar idi. Bu sebepten Uzun

Süleyman kâfir büyük vâlideye garaz edüb bir fitne îkaz eyledi ki zikr olundu şeytânü'l-'ayn dahi böyle fitne ve fesâd îcâdından 'âciz ve kâsırdır. Ve'l-hâsıl Uzun Süleyman dedikleri kara hâ'in ve mel'ûn vesâ'ir kara hâdimlerin yalan ve nifâkları sebebiyle büyük vâlide sultan hazretlerini bu kara hâdimler bir gece katl eyleyüb şehîd eylediler. Ba'dehû ne kadar töhmet var ise maktûle üzerine tahmîl etdiler ve cümleye dahi i'timâd etdirdiler. Kâle Ömer İbnü'l-Hattâb Radyallâhu Te'âlâ 'anh, "Hamelü't-töhmeti 'alâ as'abü ve 'ale'l-meyyiti eshelü ve kâle Radyallâhu 'anh el-medhu ve'z-zemmü fî hakkı'l-hayyi as'abü ve fi'l-meyyiti eshelü. Sadeka men netak kezâ fi'l Muhadarâti'l-Hayriyyeti." Ya'ni hayâtda olub hâzırı bi'l-meclis olan kimesne üzerine töhmet isnâd u haml idüb anı suçlu eylemek güçdür. Zîrâ hayâtda iken bir kimesne üzerine töhmet isnâd olunsa kabûl eylemez def' ile mukayyed olur. Meğer ber-vech-i şer' sâbit ola. Ammâ fevt olub yâhûd gâ'ibi 'ani'l-meclis olan kimesne üzerine töhmet haml eylemek âsândır. Zîrâ fevt olub yâhûd gâ'ibi ani'l-meclis olan kimesne üzerine ekser nâs zebân-dırâzlık ederler. Ve dahi buyurdular ki hayâtda olan kimesneler hakkında medh ve zemm eylemek güçdür. Zîrâ bir kimesne hayâtda olub beyne'n-nâs mevcûd olsa ol kimesne medh olunsa nâs ol kimesneyi görürler. Eğer medhe lâyık değil ise anı medh eden âdemin kizbi zâhir olur. Eğer zemm olunsa ol kimesne zemme lâyık değil ise zemm eden âdemin kezâlik kizbi zâhir olur. Bu cihândan hayâtda olan kimesneyi kizben medh ve zemm güç olur. Ammâ fevt olub yâhûd beyne'n-nâs (63a) mevcûd olmayan kimesneyi kizben medh ve zemm âsândır. Zîrâ fevt olan yâhûd mevcûd olmayan kimesne göze görünmez ve kizb dahi zâhir olmaz. Hazret-i Ömer Radiya'llahu Te'âlâ hazretlerinin kelâm-ı latîfelerinin ma'nâsı budur ki biz yine sözüme gelelüm. Kaçan ol kara kâfirler vâlide sultanı şehîd eylediler. Sultan Mehmed hazretleri sabî bulunub tasarrufa kâdir olmamağla Devlet-i Âl-i Osman bi'l-küllîye karalar elinde kalub üç ayda ve altı ayda ve yirmi beş günde bir vezîr 'azl ederler idi. Gerek Kızlar Ağası ve gerek Hazînedâr Ağa, bu kara mel'ûnları vesâ'ir kara kâfirlerin her birini eli altında ocak ağalarından birkaç zorba kâfirler var idi. Kaçan bir vezîrde bir mikdâr hâtıraları kalsa bu kara kâfirler ol sâ'at elleri altında olan zorbalara bir tezkire yazarlar idi. Der-'akab ol

zorba kâfir ağalar haşerâta izin verüb bir mikdâr ayak şamatası ederler idi. Ol sâ'at kara hâdimler kâfirleri şevketlü pâdişâhımızın ve vâlide sultan hazretlerinin yanına gelüb “Pâdişâhım havf üzere olmıyasız. Kul, pâdişâhımızdan râzılardır. İllâ vezîri istemezler. Def‘-i fesâd için bir gayri vezîr istihdâm buyurasız. Münâsib olur” derler idi. Pâdişâhımız ve vâlide sultan dahi bu kara kâfirleri hayır-hâh anlayub bunların hîlesi sebebiyle ol vezîri ‘azl idüb bir âherin rüşvetini alub götürüb vezîr ederlerdi. Ol mertebeye vardı ki bu kara kâfirlerin bir vezîre hâtırları kalsa Eski Saray baltacılarından birisini çağırub “Var şuradan bir vezîr tedârik eyle. Bu vezîr dedikleri kana var bize el virmez” dediler idi. Ve'l-hâsıl Köprülü Mehmed Paşa⁸⁴ vezâretine değin bu kara kâfirlerin etdikleri fesâd ve hîle ve hud‘aları tahrîr olursa birkaç cild kitâb olur. Bu esnâda Köprülü (63b) Mehmed Paşa’yı getirüb vezîr eylediler. Ol dahi umûr-ı devlete kara ağalar karışmamak üzere pâdişâhımızdan ve vâlide hazretleri ile kavil ve karâr ve ‘ahd idüb “Tedbîr-i umûr-ı devlet ve nizâm-ı kavânîn-i saltanata müstakil vezîrim ve vekîl-i mutlakımsın” deyü Sultan Mehmed’den hatt-ı şerîf ve vâlideden ‘ahd-ı müş‘ir vesîka aldı. Ba‘dehû vekâleti kabûl, Devlet-i ‘Aliyye’ye tarîk ile nizâm virdüğü kitab-ı tevârîhde musarrahdır. Eğer Köprülü vaktinde dahi kara ağalar ve harem tarafı umûr-ı devlete karışmak lâzım geldi. Âsâf İbn Berhiyâ⁸⁵ ve Eflâtûn ve Aristotalîs⁸⁶ vezîr olsalar Devlet-i ‘Aliyye nizâmında ‘âciz kalurlar idi. Sultan Mehmed Hân ve vâlide sultan ve vekîl-i mutlak olan Köprülü Mehmed Paşa bu üç zât-ı şerîfin kalbi ve gönlü bir olub her işde ittifâk ve ittihâz üzere olub kara ağalar dedikleri hâdimleri umûr-ı devlete karışmayub ancak harem-i hümayûn kapusu önünde kapucu eyledikleri için Hak Te’âlâ her işlerini âsân idüb Devlet-i ‘Al-i Osman’a nizâm verdiler. Ba‘dehû Köprülü Mehmed Paşa vefât idüb oğlu Ahmed Paşa⁸⁷ babası yerine vekîl-i mutlak-ı şehriyârî olub vezîr oldu. Sultan Mehmed Hân ve vâlide sultan,

⁸⁴ Köprülü Mehmet Paşa, 14 Eylül 1656-31 Ekim 1661 tarihleri arasında sadrazamlık yapan Osmanlı devlet adamıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.III/2, s. 414-418.

⁸⁵ Âsâf İbn Berhayâ, İslâmî kaynaklarda Hz. Süleyman’ın kâtibi veya veziri olduğu kaydedilen kişidir. Ayrıntılı bilgi için bkz: HARMAN, Ö. F., “Âsâf b. Berhayâ”, **DİA**, C.III, s. 455.

⁸⁶ Eflatun (Platon) (M.Ö. 427-347), Aristo (M.Ö. 384-322), İslâm felsefesi üzerinde önemli etkileri olan İlkçağ Yunan filozoflarıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: SENA, C., “Eflatun”, **Filozoflar Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1975, s. 13-45, HANÇERLİOĞLU, O., “Aristoculuk”, **Filozoflar Ansiklopedisi**, C.I, s. 95-97.

⁸⁷ Köprülü Fazıl Ahmet Paşa, 31 Ekim 1661-3 Kasım 1676 tarihleri arasında sadrazamlık yapan Osmanlı devlet adamıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.III/2, s. 418-120.

Mehmed Paşa'ya ne mertebe teslîm oldular ise oğlu Ahmed Paşa'ya dahi ol mertebe teslîm olub müstakillen umûr-ı devleti Ahmed Paşa'ya tefvîz ve teslîm eylediler. Şol mertebe teslîm oldular ki, bir gün Sultan Mehmed Hân huzûrunda bir kimesne nifâkı müş'ir ba'zı kelimâta tasaddî eyledikde Sultan Mehmed Hân eline bir kılıç bir karış kadar kından çıkarub huzûrunda olanlara hitâb eyledi ki "Her kim vezîrim Ahmed Paşa hakkında nifâka dâ'ir bir söz söyler ise Hak Te'âlâ şu kılıcı anın gerdânına uğratsun" deyicek pâdişâhımızın Ahmed Paşa'ya i'timâdı külliyesi olub (64a) kemâl mertebe Ahmed Paşa'ya teslîm olduğu cümleye ma'lûm oldu. Ba'dehû nifâka dâ'ir söze bir kimesne cesâret edemez oldu. Kaçan Sarây-ı pâdişâhîde münâfık münkâtı' oldu. Bi-iznillâhi Te'âlâ 'Asâkir-i İslâm mansûr ve muzaffer olub cümle Frengistan'ın nasb-ı 'aynı Girid memleketi feth oldu. Beç Ka'lası'na dört konak kalan mahalde Uyvar Kal'ası vesâ'ir kal'alar feth oldu. Köprülü Mehmed Paşa ve oğlu Ahmed Paşa vakitlerinde on sekiz sene mikdârı kara hâdimler umûr-ı devlete karışmamağla Devlet-i 'Aliyye ve cümle memâlik-i mahrûsa nizâm bulub cemî' ibâdullâh râhat üzere oldular. Hattâ Sultan Mehmed Hân hazretleri lisân-ı şerîflerinden mesmû'umdur ki "Zikr olunan on sekiz sene etduğüm râhatı bir dahi edemedim"deyü buyurmuşlar. Zîrâ Ahmed Paşa vefât etdükden sonra yine ol kara hâdimler yüze çıkub harem tarafını dahi izlâl edüb her gün huzûr-ı pâdişâhîde gıybet ve yalan ve nifâk sözler doldu. Bu sebebden umûr-ı devlet ve nizâm-ı memleket muhtel ve müşevveş olub bi'l-külliye Devlet-i Âl-i Osman kara hâdimler ile 'avratlar elinde kalmağla cümle işler 'aksine gidüb pâdişâh-ı İslâm üzerine kâfir galebe idüb memleket-i Budin⁸⁸ vesâ'ir Üngürus vilâyeti bi'l-cümle küffâr eline geçdi. Bu esnâda bin doksan dokuz târîhinde Sultan Süleyman Hân⁸⁹ taht-ı Âl-i Osman'a cülûs edüb Devlet-i Âl-i Osman nizâm olur ümîdinde iken evvelkiden beter olub kara hâdimlerin tasallutu ve galebeleri ile üç ayda, iki ayda ve yirmi beş günde ve on sekiz günde bir vezîri azl ve tebdîl etmeleri ile umûr-ı Devlet-i Âl-i Osman bi'l-külliye fesâda varub Üngürus vilâyetinden mâ'ada Rumeli'nin nısfı mertebesine gelince kâfir alub hattâ Sofya ve Filibe kazalarının

⁸⁸ Budapeşte. Bkz: Akbayar, *age.*, s.27.

nâhiye nâ'iblerini kâfir kuttânesi tutub (64b) esir eyledi. Beher yevm kâfir askeri İslâm diyârına basub gâret itmekdir. Bu tarafda kızlar ağası ta'bîr olunan kara kâfir vesâ'ir kara hâdim mel'ûnları gice ve gündüz vezîr 'azlini fikr ederlerdi. Bu fakîri pür-taksîr ol vakitte teberdârlar ocağında olub kara hâdimlerin hizmetinde olmağla hezâr işlerine mahrem ve cemî' hîle ve hud'a ve hıyânetlerine vukûf-ı tâm hâsıl eyledik. Bu kara kâfirler ve devlet hâ'inleri ziyâde mağrûr ve mütekebbir olmağla cemî' akvâl ve ef'âllerinde nefsânîyyet üzere hareket ederler idi. Bu mel'ûnlar şer'-i şerîfe ve kânûn-ı pâdişâhîye muhâlif bir işe mübâşeret idüb sâhib-i devlet tarafına tezkire yazdılar. "Hilâf-ı şer' ve hilâf-ı kânûndur" deyü cevâb verilse bu kâfirler ziyâde kibirlerinden nâşi hilâf olduğu fikr etmezler. "Bizim sözüümüz niçün nüfuz bulmaz?" deyü sâhib-i devlete buğz ve 'adâvet idüb pâdişâhı nice dürlü yalan ve nifâk ile i'timâd etdürüb ol vezîri 'azl etdurdüler idi. Şol mertebeye vardı ki, bu kara kâfirler "Bre baltacı var şurdan bir vezîr tedârik eyle. Zîrâ bu vezîr bizim sözüümüzü tutmaz oldu." deyüb vüzerâdan birinin bir mikdâr altununu alub götürüb vezîr ederler idi. Bu kara kâfirler Âl-i Osman devletinde vezâreti ve vekâleti akçe ile satmaktır. Ve 'azl-i vezîr fikrini etmekte Nemçe kâfiri Sofya'ya ve Filibe'ye girü gâret idüb vilâyet alub ümmet-i Muhammed'i esir etmekte ve Üsküb gibi şehir-i mu'azzamı ihrâk-ı bi'n-nâr ve ahâlisini esir idüb Selanik tarafına yürümekte. Bu esnâda Köprülü Mehmed Paşa oğlu Mustafa Paşa⁹⁰ ve Selim Giray Hân⁹¹ ve Koca Halil Paşa⁹² bu üç zât-ı şerîfleri Hak Te'âlâ ümmet-i Muhammed'e imdâd yetiştirüb bu senede (65a) Sofya ve Üsküb ve Tuna yalısına yürüyüb bu kadar hasâret eden kâfirleri kırub ve aldıkları vilâyetleri ve kal'aları husûsan Niş ve Belgrad kal'alarını alub Tuna ve Sava ırmaklarının berü yakasında kâfiri komadılar. Eğer bunların umûruna dahi ol kara hâdimler karışmak lâzım geleydi bu kadar fütûhât olmazdı. Zîrâ bu kara mel'ûnlar vekîl-i mutlak olanları kendü tedbîrinde komayub sû-i tedbîr etdürürler idi. Sû-i tedbîr 'asker-i

⁸⁹ II Süleyman, 1687-1691 tarihleri arasında hükümdarlık yapan Osmanlı padişahıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: KÜTÜKOĞLU, B., "Süleyman II", **İA**, C.XI, s. 155-170.

⁹⁰ Köprülü-zade Fazıl Mustafa Paşa, Ekim 1689-Ağustos 1691 tarihleri arasında sadrazamlık yapan Osmanlı devlet adamıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.III/2, s. 431-434.

⁹¹ Mayıs 1671-Aralık 1677, Haziran 1689-1691, Ekim 1692-1699 ve 1702-1704 tarihleri arasında dört kez Kırım Hanlığı yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.III/2, s. 20-42.

İslâmın inhizâmına bâ'is olduğu cümleye ma'lûmdur. Biz yine sözüme gelelim bu fütûhâtdan sonra Vezîr-i â'zam Mustafa Paşa, Âsitâne'ye gelüb pâdişâhımız Sultan Süleyman hazretleri buna ziyâde ikrâm ve iltifât itmekle ol vakitte kızlar ağası mel'ûn böyle vezîrin hakkında etdüğü nifâk, kazduğu kuyular tevârîh kitâblarında mezkûrdur. Ancak kazduğu kuyuya yine ol kara mel'ûn kendüsü düşüb ma'zûl olmuştur. Ba'dehû Vezîr-i â'zam Mustafa Paşa tekrar Üngürus üzerine sefer idüb yolda giderken bu tarafda Sultan Süleyman Hân âhirete nakl idüb yerine karındaşı Sultan Ahmed Hân⁹³ cülûs eyleyüb cümle 'ulemâ ve meşâyih ve ricâl-i devlet ittifâkları ile vekâlet-i kübrâ Mustafa Paşa'ya ibkâ ve mukarrer kılındı. Lâkin ol vakitte kızlar ağası olan mel'ûn Sultan Ahmed Hân hazretlerinin 'urukuna duhûl idüb her gün vezîr-i â'zam Mustafa Paşa'yı dürlü dürlü ifk, iftirâyı mutazammın nifâkâne sözleri huzûr-ı pâdişâhîde söylemeğe başladı. Bu kara kâfirin nifâkı ol dereceye bâliğ oldu ki bir gün Sultan Ahmed Hân vezîr-i â'zam Mustafa Paşa'ya bir âdem gönderdi ki "Karındaşım Sultan Süleyman sana ihsân eyledüğü mücevher sorguç⁹⁴ ve mücevher kılıç ve mücevher kuşağı tarafımıza irsâl edesiz. (65b) Zîrâ bunları isti'mâl senin haddin değildir" deyü kâğıd tahrîr olundu. Vezîr Mustafa Paşa dahi cevâb eyledi ki "Şimdi düşman karşusunda bu şeyler bizden alınsa düşman dürlü dürlü ma'nâ virir ve 'asker-i İslâm kulûbuna perîşânlık ve havf 'arız olur. İnşâllâhu Te'âlâ mesrûren 'avdet olunub şevketlü pâdişâhımızın hâkpây-ı devletlerine yüzüm sürdükde kendü elimiz ile teslim olunur. Yoksa şimdi düşman karşusunda bu şeyleri girüye virüb 'Âl-i Osman pâdişâhı vezîrine ihsân eyledüğü şeyleri geriye almışlardır' sözünü düşman ağzına vermek münasib değildir" dedi. Bu cevâb Sultan Ahmed hazretlerine vardıkda bu kara kâfir hâdimler fırsat bulub pâdişâha dedikleri "Pâdişâhım ma'lûmunuz oldu ki Mustafa Paşa'nın dimâğında fesâd vardır. Kerem idüb bunu İstanbul'a getürmeyesiz. Hemân ol tarafda 'ilâcını göresiz. Eğer bu tarafa gelür ise bir fesâd çıkarur"

⁹² Eylül 1691-Ocak 1692 tarihleri arasında serdarlık yapan Osmanlı kumandanıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, *age.*, C.III/1, s. 547-548.

⁹³ II. Ahmet, 1691-1695 tarihleri arasında hükümdarlık yapan Osmanlı padişahıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: BAYSUN, M. C., "Ahmed II", *İA*, C.I, s. 164-165.

deyüb Sultan Ahmed Hân hazretlerini murâdları üzere râzı eylediler. Bu ahvâle Mustafa Paşa vâkıf oldukda re'îs-i 'asker bi'z-zat muhârebeye duhûl memnû' iken Mustafa Paşa bizzat cenge duhûl idüb şehâdet şerbetini nûş eyledi. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi Râci'ün. Ey 'azîz karındaşlar bu kara kâfir hâdimler ne mertebe hâ'in ve müfsid oldukları ma'lûmunuz oldu. Ancak bu husûsda Sultan Ahmed hazretlerinde dahi suç vardır. Evvelâ hâdimü'l-haremeyn olub â'zam-ı mülûk-i İslâmiyye olan pâdişâhlar vezîrine ihsân eyledüğü şeyleri girüye alur mu? Husûsan düşman karşusunda bunu bir ednâ âdem dahi irtikâb etmez. Sâniyen bir âdem ne kadar ahmak olsa münâfıkı fehm ider. Bâ-husûs ol kara kâfir hâdimlere bunların nifâkı ve hıyâneti ol mertebe aşikârdır ki, ke'ş-şemsü fi-vasatı'n-nehârü. Biz yine sözüme gelelüm. (66a) Mustafa Paşa şehîd oldukdan sonra ol kara hâdimlerin ve kâfirlerin fesâdı sebebiyle umûr-ı devletde muhtel ve müşevveş olmağla Frenk kâfiri fırsat bulub Sakız cezîresini aldı. Bu esnâda Sultan Ahmed Hân bin yüz altı târîhinde vefât idüb yerine Sultan Mustafa Hân⁹⁵ İbnü's-Sultan Mehmed Hân cülûs idüb târîh-i mezkûrda Sakız feth ve bunun zamanında olan hâlât bu makâmda tahrîr olunmak münâsib olmağın terk olundu. Murâd eden 'azîzler kütüb-i tevârîhe mürâca'at iderler. Bu merhûm bir müddet saltanat ile evkât güzâr olub edâ-i hizmet-i ümmet-i Muhammedî eyledi. Bin yüz on beş târîhinde karındaşı Sultan Ahmed Hân⁹⁶ İbn Sultan Mehmed Hân İbn Sultan İbrahim Hân cülûs eyledi. Ziyâde 'âkil ve reşîd ve 'âkıbet-endîş pâdişâh idi. Ancak mübtedî olmağla kızlar ağası olan kara mel'ûn vesâ'ir kara tavâşi olan kâfirler bunu iğfâl idüb kendülere itmekle dokuz sene mikdâr-ı umûr-ı devlet harem tarafıyla bu kara kâfirlerin elinde olub vekîl-i mutlak olanların 'azl ve nasbı bunların yed-i ile olmağın ol günlerde vekîl-i mutlak olanlar ziyâde zahmet çeküb ricâl-i devlet mütehayyir olmuşlar idi. Bu kara kâfirlerin fesâd ve şekâvet ve tasallutlarını bi'l-cümle beyân bu mahalde

⁹⁴ Kavukların veya diğer serpuşların ön tarafına takılan muhtelif süsler. Bunlar beyaz veya siyah tüyden, balıkçıl tüyünden veya kıymetli mücevherlerden olabilirdi. Ayrıntılı bilgi için bkz: SERTOĞLU, M., "Osmanlı Tarih Lûgatı, İstanbul 1986, s. 318.

⁹⁵ II. Mustafa, 1695-1703 tarihleri arasında hükümdarlık yapan Osmanlı padişahıdır. Dönemi hakkında bkz: ORHONLU, C., "Mustafa II", İA, C.VIII, s. 695-700.

⁹⁶ III. Ahmet, 1703-1730 tarihleri arasında hükümdarlık yapan Osmanlı padişahıdır. Dönemi hakkında bkz: KARAL, E. Z., "Ahmed III", İA, C.I, s. 165-168.

mümkün olmayub lâkin ba'zısı beyân olunur sâ'ire buna kıyâs olana Moskov seferi⁹⁷ 'avdetinde Yusuf Paşa vezîr-i â'zam⁹⁸ olub İstanbul'a geldikde hâcegân zümresinde bir gözlü Dürrî Efendi'ye⁹⁹ bir mansıb tevcih edüb kaftan ilbâs murâd olundukda Dürrî Efendi mansıbı beğenmeyüb kaftanı giymedi. Hilâf-ı kânûn birkaç kelimâta tasaddî etmekle vezîr-i â'zam mikdâr gazaba gelmekle Dürrî Efendi'ye çavuşbaşı habsine kaldırdı. Meğer Kör Dürri (66b) kızlar ağası mel'ûna intisâbı olmağla ol sâ'at haber alup der-'akab sâhib-i devlete bir tezkire yazdırdı ki "Elbetde bugün Kör Dürrî Efendi'yi habisten çıkarub bir â'lâ mansıb ile kaftan giydürüb gönderesin" deyüb hüküm tarikiyle bu tezkire sâhib-i devlete varıcak sâhib-i devlet niyâzâne bu cevâbı verdi ki "Baş üstüne ancak bu gicelik meks eylesün. 'Ale's-seher murâd olunan mansıb ile kaftan giydüreyim" dedi. Bu cevâb ol kara yüzlü kâfire ve hınzıra vardıkda kibir ve gurûr damarları hareket idüb kelb-i 'akûr gibi gazâyâ gelüb tekrâr sâhib-i devlete dün mu'âmele ile haber gönderüb dedi ki "Kör Dürri bu gice habisinde kalur ise bana kızlar ağalığı harâm olsun. Ve'l-hâsıl ol gün Kör Dürrî mel'ûnu habisten çıkarub â'lâ mansıb ile kaftan giydirdi. Ba'dehû Yusuf Paşa kalkub dâmâd-ı şehriyârî Şehîd Ali Paşa'ya¹⁰⁰ varub ağlıyarak dedi ki "Şevketlü pâdişâhımıza ricâ ve niyâz eyliyesiz. Bu fakîr kullarımı âzâd eylesün. Zîrâ bu kulları şimden sonra vekâlete ehil olamaz" deyüb bu zıkr olunan kaziyeyi tamâmen takrîr eyledi. Ali Paşa bunu Sultan Ahmed Hân hazretlerine nakl ve ifâde eyledi. Bu arada kalalum. Zîrâ kıssa-i dirâzdu. Ey 'azîz karındaşlar nazar-ı îmân ile bir kerre nazar buyurasız bu kara yüzlü memsûh ve mağzûbün min-'indullâh hâdim-i kâfirin şevketlü 'azametlü pâdişâhımızın vekîl-i mutlak olan vezîrine bu mertebe tasallutu olacak sâ'ir ricâl-i devlet kanda kaldı. Hak Te'âlâ bu kara kâfirleri dâire-i devletden ihrâc eyliye. Âmin. Ba'de zamânin Şehîd Ali Paşa

⁹⁷ 1711 tarihinde yapılan Prut Seferinden bahsedilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.IV/1, s. 76-86.

⁹⁸ Gürcü Yusuf Paşa, 16 Kasım 1711- 31 Kasım 1712 tarihleri arasında sadrazamlık yapan Osmanlı devlet adamıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.IV/2, s. 295-296.

⁹⁹ Ahmet Dürri Efendi, 1721 tarihinde İran'a Safevi Şahı Hüseyin nezdinde bir nezaket ziyareti yaparak dostluğu teyit için gönderilen Osmanlı elçisidir. Dönüşünde ünlü **İran Sefaretnamesi**'ni yazmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: UNAT, F. R., **Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri**, Ankara 1987, s. 59-61.

¹⁰⁰ Silâhdar Damad Ali Paşa, Nisan 1713- Ağustos 1716 tarihleri arasında sadrazamlık yapan Osmanlı devlet adamıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.IV/2, s. 300-306.

vezîr olub bir ‘âkil ve müdebbir ve tevârih-âşinâ vezîr olmağla bu kara hâdim kâfirlerinin öteden berü mülûk-ı mâziyye ve mülûk-ı İslâmiyye devletlerinde husûsan Al-i Osman devletlerinde etdikleri fesâd ve şekâvet ve hıyânetleri ferden ferden bi’l-cümle şevketlü Sultan Ahmed hazretlerine “İfâde (67a) ve tefhim etmeğın, Sultan Ahmed hazretleri mübâlağa ile ‘âkil ve sâhib-i firâset pâdişâh olmağın. Ol vakitte kızlar ağası olan Süleyman Ağa mel’ûn vesâ’ir kara hâdim kâfirlerinin ef’âl ve akvâlleri gereği gibi tecessüs ve tefahhus eyledikten sonra bu kara kâfir hâdimlerin fesâd ve hıyânetlerine kemâl mertebe vukûf-ı tâm hâsıl etmeğın. Ol sâ’at kızlar ağası ta’bîr olunan mel’ûn Süleyman Ağa’yı Akdeniz tarafına nefy ve katl eyleyüb ba’dehû karalardan tavâşi eyleyüb ve olan tavâşileri dahi Rum tarafına götürmek üzere Mısır tarafına ve Mağrib ocakları tarafına fermânlar tahrîr olunsun” deyü emr eyledi ve Sarây-ı hümâyûnda olan kara hâdimlerden Hâcî Beşîr nâm hâ’ini birkaç karalar ile ma’an Mısır tarafına nefy idüb bâkî hâdimlerin saraydan bi’l-küllîye ihrâcına ‘azîmet buyurmuşlar idi. Bu esnâda seferler vâki’ olmağın Ali Paşa yediyle Mora feth oldukdan sonra bin yüz yirmi sekiz târihinde Varadin altında Ali Paşa şehîd oldukdan sonra iki senede iki vezîre vekâlet tefvîz olunub yine azl olundu. Bin yüz otuz târihinde Baltacı İbrahim Paşa’ya¹⁰¹ hatm-i vekâlet tefvîz olundu. Baltacı İbrahim Paşa’nın “Kara hâdimlere ‘alâka ve ta’alluku olmağın. Sarây-ı ‘âmireden kara hâdimler ihrâc olunmasın” deyü Sultan Ahmed Hân hazretlerinden ricâ eyledi. Ol dahi ricâsı kabul edüb “Umûr-ı devlete karışmayasız” deyü karalara tenbîh eyledi. Ba’dehû karalardan mukaddemâ nefy olunan Hâcî Beşîr’e¹⁰² dahi tenbîh olundu ki “umûr-ı devlete karışma” deyü ve merhûm Sultan Ahmed, Hâcî Beşîr’e vesâ’ir karalara bir dürlü ruhsat vermeyüb İbrahim Paşa müstakillen vezîr eyleyüb on üç sene vezâret eyledi. Bu on üç sene içinde kara hâdimleri (67b) husûsan mezbûr Hâcî Beşîr Ağa’yı Sultan Ahmed hazretleri bir dürlü Devlet-i ‘Aliyye’ye karışdırmadığı için Devlet-i ‘Aliyye bir mikdâr

¹⁰¹ Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, 1689 tarihinde sarayın helvacı ocağına, daha sonra eski saray baltacılar koğuşuna kaydolmuştur. Mayıs 1718- Ekim 1730 tarihleri arasında sadrazamlık yapan Osmanlı devlet adamıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, *age.*, C.IV/2, s. 310-316.

¹⁰² Hacı Beşîr Ağa, III. Ahmet ve I. Mahmut dönemlerinde 1717-1747 tarihleri arasında Darüssaâde Ağalığı yapmış olan devlet görevlisidir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, *age.*, C.IV/2, s. 318-322.

nizâm bulmuş iken bin yüz kırk üç târîhinde zorbalar zuhûr etmekle¹⁰³ hâlâ pâdişâhımız şevketlü ve ‘azametlü Sultan Mahmud Hân¹⁰⁴ hazretleri târîh-i mezkûrda taht-ı Osmanîye cülûs edüb pâdişâh oldu. Bu esnâda kızlar ağası mezbûr Hâcî Beşîr ‘ulemâdan birkaç rütbesi ‘ulyâ-mezhebi selefi kimesnelere vâfirce hediye irsâl eyledi. Vâlîde Sultan tarafına kezâlik bu ‘ulemâlar dahi Sultan Mahmud Hân hazretlerine ifâde eylediler ki “Pâdişâhımız râhat olmak isterlerse kızlar ağası Hâcî Beşîr Ağa’yı ‘azl etmeyüb kemâ-fî’l-evvel kızlar ağası ederler. Zîrâ Hâcî Beşîr Ağa pâdişâhımıza hayırhâhdır” dediler. Vâlîde Sultan dahi böyle söyledi. Pâdişâhımız dahi henüz habisten çıkub kendüsünde kuvvet-i dâfi’ a olmayub kalb-i şerîfleri sâfi olmağla ol mülhid ve zındık ‘ulemâların kizb sözlerini gerçek zannedüb mezbûr Hâcî Beşîr Ağa’yı ‘azl etmeyüb kemâ-fî’l-evvel kızlar ağası eyleyüb umûr-ı devlet ve nizâm-ı saltanatı ol hâ’in kara mel’ûna teslîm eyledi. Ey ‘azîzler bu Hâcî Beşîr Ağa dedikleri kara yüzlü hâdim Devlet-i Osmaniyye’de ne mertebe fesâdlar eyledi. İnşâllâhu Te’âlâ bir bir beyân olunur. Bir hoş fehm edesiz bu kara mel’ûnlar ve sâhirin etdüğü fesâdın ibtidâsı budur ki, aslında tekyelerde raks idüb zikri kabîh fesâd ile meşhûr ve Şehîd İbrahim Paşa kethüdâsı Mehmed kethüdânın karşusunda Yahudi libâsı giyüb Cühûdlar taklîdi eden Pîrîoğlu nâmında bir mülhid ve zındık mel’ûnu getirüb şevketlü pâdişâhımızın ‘ibâdetini fesâda verdükden gayrı, Kızlar ağası Hâcî Beşîr mel’ûn ve sâhir, pâdişâhımıza bir yalan söylese mezbûr mülhid imâm tasdîk ederdi. Bu mülhid yalan söylese (68a) ol kara mel’ûn tasdîk idüb şevketlü pâdişâhımız bu iki münâfık kâfirlerin ve hâ’inlerin sözlerini gerçek zannedüb bunlara i’timâd etmekle bu iki mel’ûnların sözüyle iki ayda üç ayda bir vezîr ‘azl eyleyüb nizâm-ı devlet muhtel ve müşevveş oldu. Dîbâcede zikr olunan târîhde İstanbul’a geldüğümüzde ocakdaşlarımızdan birkaç ihtiyâr âşinâlara mülâkî olub devletde zuhûr eden zorbaların keyfiyyetinden su’âl eyledik cevâb eyledi ki, evvelki vak’a bir şey değil idi, ancak ihmâl tutdular. Vezîr İbrahim Paşa’yı kendi tedbîrine komadılar. Lâkin ikinci vak’a kıyâmet

¹⁰³ Tarihte **Patrona Halil İsyanı** olarak geçen bu ayaklanma, III. Ahmet zamanında 25 Eylül 1730 tarihinde meydana gelmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.IV/I, s. 204-208.

¹⁰⁴ I. Mahmut, 1730-1754 tarihleri arasında hükümdarlık yapan Osmanlı padişahıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: AKTEPE, M., “Mahmud I”, **İA**, C.VII, s. 158-165.

gününden bir nişân idi. Şol mertebeye vardı ki nesl-i Âl-i Osman inkırâz bulmağla bir derece kaldı. Allah Sübhânehu ve Te‘âlâ hazretleri kullarına merhamet idüb kerem ve lutfu ile ol vakitte şevketlü pâdişâhımıza bir vezîr ihsân eyledi ki ‘ilimde Eflâtûn, ‘akılda Aristo, kiyâsetde Büzürcmihr, şecâ‘atde ‘Ali gibi adına Kabakulak El-Hâc İbrahim Paşa derler. Ol vezîr gayret idüb zorbaların cem‘iyyetlerini perîşân ve cümlesini tu‘me-i şemşîr eyleyüb Devlet-i Âl-i Osman vesâ‘ir ümmet-i Muhammedi ol kâfirlerin fesâdından emîn eyleyüb Devlet-i ‘Aliyye’ye vesâ‘ir memâlik-i mahrûsaya nizâm vermek üzere iken kızlar ağası mezbûr Hâcî Beşîr ve hâ’in ve münâfık ile imâm Pîrîoğlu mülhid ve zındık bu iki münâfık kezzâblar pâdişâha dürlü dürlü yalan söyleyüb ‘âkıbetü’l-emr Devlet-i ‘Aliyye’ye bir mertebe sadâkat ile hizmet idüb evsâf-ı mezkûre ve ahlâk-ı hamîde ile mevsûf olan vezîri ‘azl etdürüb yerine kendü hevâdârlarından olub şer‘-i mutahhara ve kânûndan haberi yok, İslâmın şartı sıfât-ı îmânı bilmeyüb yer ile göğü fark etmez azlem-i halku’llâh Topal Osman Paşa¹⁰⁵ nâm sâhib-i tama‘ ve dünyaya doymaz ahmakı getürüb vezîr eylediler. Birkaç günden sonra bunu dahi pâdişâha her gün zemm edüb öteden berü kizb ve hulf-ı va‘d ile meşhûr ve mütedâvil ve zulmü hadden bîrûn ve tebzîr ve isrâfda pehlivân ve izâ‘at-ı mâl-ı mîrî ve itlâf-ı hazîne (de) bî-nazîr olan Hekîmoğlu Ali Paşa’yı¹⁰⁶ medh etmeğe başladılar. ‘Âkıbet Topal Osman Paşa’yı ‘azl etdürüb yerine Hekimoğlu Ali Paşa’yı getürüb vezîr eylediler. Bu yâdigâr dahi sadârete kadem basduğu sâ‘at Kızlar ağası Hâcî Beşîr sâhirin iki elini ve iki ayağını öpüp “El-emrî emreküm” diyüb tedbîr-i nizâm-ı umûr-ı devlet ve kavânîn-i saltanatı fikr etmek vüzerâ üzerine vâcib iken bu tarafa sarf-ı zihn etmeyüb ancak bâb-ı rüşvet-i feth idüb etrâfda olan vüzerâyâ buğz ve garaz fikri ile gürîzân-ı vakt eyledi ve tekellüm-i kizb kendüye tâbî‘at olmağla hıfz-ı lisâna kâdir olamayub nice def‘a pâdişâh karşusunda yalan söyleyüb pâdişâh bunun yalanının vâkîf olmağın kızlar ağası olan Hâcî Beşîr Ağa’ya hitâb idüb “Hekimoğlu

¹⁰⁵ Topal Osman Paşa, Eylül 1731-Mart 1732 tarihleri arasında sadrazamlık yapan Osmanlı devlet adamıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.IV/2, s. 321-325.

¹⁰⁶ Hekimoğlu Ali Paşa, XVIII. yüzyılda görev yapmış olan valiler ve sadrazamlar içinde gerek devlet yönetiminde ve siyasette ve gerek valiliklerde ve muharebe meydanlarında başarılarıyla tanınmış Osmanlı devlet adamıdır. Mart 1732- Temmuz 1735, Nisan 1742- Eylül 1743 ve Şubat 1755- Mayıs 1755 tarihleri arasında olmak üzere üç kez sadrazamlık yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.IV/2, s. 325-339.

Ali Paşa deyyûsunun zîrâ medh eyledüğün âdem bu mudur? Bunun yalan söylemekden gayri bildüğü yokdur” dedikde mezbûr kızlar ağası ol kadar hacîl oldu ki hacâletinden yüzü kabkara oldu. Bu esnâda şark tarafında olan ‘asker şikeste olub Bağdâd-ı bihişt-âbâd tarafında sâlifü’z-zikr Topal Osman Paşa ve Revân tarafında Köprülüoğlu Abdullah Paşa¹⁰⁷ şehîd olduklarını Sultan Mahmud Hân hazretleri işitdikde ziyâde mahzûn olub askerın keyfiyetini kızlar ağası mezbûr kezzâb ve münâfık ile Vezîr Ali Paşa’dan su’âl eyledikde dürlü dürlü dekk ü desîse ve yalan sözler ile Sultan Mahmud Hân hazretlerine cevâb virüb inandırdılar. Birkaç günden sonra pâdişâhımız bunların yalanına vâkıf olmağan (69a) Ali Paşa’yı ‘azl idüb Gürcü İsmail Paşa’yı¹⁰⁸ Bağdad’dan getirüb vezîr eyledi. Üç ay mikdârı vezâret idüb güçle saruğuna nizâm virüb ahz-ı rüşvet tarîkini bir hoş öğrendi. Bunun üzerine vaktinde Moskov kâfiri ba’zı şeyleri bahâne etmekle memâlik-i İslâmiyye üzerine hareket idüb Azak Kal’ası üzerine asker gönderdi. Azak ahâlisi ve Tatar Hân tarafından bu ahvâli Devlet-i ‘Aliyye tarafına i’lâm eylediklerinde kızlar ağası ve Sadr-ı â’zam İsmail Paşa ve kethüdâsı Hâlisî Osman Efendi ve Pîrîoğlu mülhid imâm ve Re’îsü’l- küttâb İsmail Efendi bu dört yâdigârlar Azak ahvâline müşâvere idüb şevketlü pâdişâhımız gayri gûne cevâb tasmîm eylediler. Ammâ Vezîr İsmail Paşa kazıyyenin aslını bilmez pâdişâha gayri gûne cevâb vermeğe riza vermeyüb “Gelen i’lâmların aynını pâdişâha gösterelüm” deyicek sâlifü’z-zikr kızlar ağası mel’ûn ve imâm mülhid ve kethüdâ Halisi Osman zındık ve reis-ül küttâb İsmail kezzâb bu dört münâfık ve devlet hâ’inleri mel’ûnlar def’-i mecâlis eyledikden sonra ittifâk idüb İsmail Paşa hakkında dürlü dürlü iftirâ ve yalan sözler ile pâdişâhu inandırub İsmail Paşa’yı dahi ‘azl etdürüb Silâhdar Mehmed Paşa’yı¹⁰⁹ kâ’immakâmlık ile çıkardılar. Bu yâdigârların dahi dünyadan haberi yok semâ ile arzı fark etmez öküz gibi ta’âm yemekden gayri bir şey bilmez mezbûr

¹⁰⁷ Köprülüzâde Abdullah Paşa, 1732-1735 tarihleri arasında İran Seraskerliği yapan Osmanlı devlet adamıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.IV/2, s. 326-329.

¹⁰⁸ Gürcü İsmail Paşa, Bağdat Valisi iken, Darüssaâde Ağası Hacı Beşir Ağa’nın tavsiyesiyle sadarete davet olunmuştur. Temmuz 1735-Aralık 1735 tarihleri arasında sadrazamlık yapan Osmanlı devlet adamıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.IV/2, s. 339-340.

¹⁰⁹ Silâhdar Seyyid Mehmet Paşa, Ocak 1736- Ağustos 1737 tarihleri arasında sadrazamlık yapan Osmanlı devlet adamıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.IV/2, s.341-342.

Osman kethüdâ ve re'îs İsmail karşusuna girseler kâ'immakâm-ı mezbûr bunlara kıyâm eder. “Buyurun” deyü yer gösterir. Bir gün kızlar ağası Hâcî Beşîr, Pîrîoğlu mülhid imâmı ve Osman kethüdâ zındığı ve re'îs-i mezbûru çağırub müşâvere tarîki ile bunlara dedi ki “Bu silâhdârı kâimmakâmlık ile çıkardık şimdi vezîr gibi edelüm” dedi. Bunlar cevâb eylediler ki “Size ve bize bundan â'lâ vezîr olmaz sözünüzden taşra (69b) hareket etmez. Bugün ta'âm ekl eyleme deyü tenbîh buyurasınız üç gün ta'âm yemez hemân bunu vezîr edersiniz. Umûr-ı devlet kemâ-fî'l-evvel kabza-i fekzede olur. Eğer taşradan getirüb vezîr ederseniz ibtidâ size sataşub başınıza geleceğin bilürsüz. Ba'dehû bizim her birimizi ber-hevâ ile perâkende ider” dediler. Kızlar ağası mel'ûn bu sözden ziyâde hazz idüb der-'akab mülhid imâm ile kalkub pâdişâhımızın katına varub dediler ki “Pâdişâhımız taşradan her kimi vezîr iderseniz meşreb-i hümâyûna muhâlefet hareket ider. Silâhdâr paşa kulunuz her cihetden tabî'at-ı hümâyûna vâkıfdır. Ana göre hareket ederler. Eğer râhat itmek murâd-ı hümâyûn ise hemân Silâhdâr Paşa kulunuzu vezîr edersiz” dediklerinde pâdişâhımız def' tarafında olıcak kızlar ağası sâhir ve mel'ûn ile Pîrîoğlu mülhid imâm bu iki mel'ûnlar bir ayak üzere bin yalan söyleyüb 'âkıbet pâdişâhımızı râzı idüb Silâhdâr Mehmed Paşa'yı vezîr etdürüb Hâlisî Osman kethüdâ ile re'îs İsmail nâm kezzâb ve hâ'inleri vezîr-i merkûmun üzerine nâzır etdürüb umûr-ı Devlet-i 'Aliyye'yi bu iki nâzır-ı mel'ûnlarına teslîm eylediler. Bu esnâda “Azak kal'asını Moskov kâfiri aldı” deyü İstanbul'a şâyi' etdirmek ile “Devlet-i 'Aliyye'yi bu dereceye getüren kızlar ağası mel'ûn ile imâm-ı evvel Pîrîoğlu mülhid ve zındıkdır” deyü kal'ada su'âl olunan ocakdaşlarımız bu fakîre böylece cevâb verdiler. Hak Te'âlâ ism-i â'zâmı hürmetine bu mel'ûnların vücûd-ı menhûsların Devlet-i 'Aliyye'den def' eyliye. Âmin. Allahümme âmin.

XV. BÖLÜM: Ve Min-Cenâbât Elletî Saderat Min-Benî Hâm Fî-Zemân-i's- Sultânü'l-Gâzî Mahmud Hân Min-Selâtîn-i Osmaniyan. (Osmanlı Sultanı Gazi Mahmud Han Zamanında Hâm Oğullarından Kaynaklanan Cinayetler/Suçlar)

Ya'ni hâlâ pâdişâhımız olan Sultan Mahmud Hân hazretlerinin (70a) zamânında Beni Hâm nev'inden olub hâlâ kızlar ağası olan kara mel'ûn vesâ'irden sâdır olan fesâd ve şekâvet ve hıyânetden ba'zıdır ki, ol vakit Silâhdâr Mehmed Paşa vezîr oldu. Azak Kal'ası'nı kâfir

aldıkda İstanbul'da sâkin Nemçe¹¹⁰ kâfirinin kapu kethüdâsı olan Talman (Taleman)¹¹¹ nâm kâfir bir dekkâk, veled-i zinâ olub birkaç seneden berü İstanbul'da sâkin olmağla gördü ki Devlet-i Âl-i Osman bir kara hâdim elinde kalmış ki yer ile göğü fark etmez ve Sultan Mahmud dahi bu kara hâdime ol mertebe kapılmış ki mübârek sakalını ol kara hâdimin eline vermiş hattâ şol mertebeye varmış ki İstanbul ahâlisi ve ricâl-i devlet ve taşra vüzerâsı “Lisânlarında kızlar ağası söylenür pâdişâhın adı unutulmuş kat'â lisâna gelmez” deyü Nemçe kapu kethüdâsı olan mesfûr-ı kâfir Devlet-i 'Aliyye'nin bu dereceye nüzûl eyledüğün fehm eyledikde dâmen-i fesâdı dermiyân idüb “Fırsat ganîmetdür” deyüb Pîrîoğlu mülhid imâma hediyeler virüb imâm kabûl, Talman kâfiri ile âhîret karındaşı oldu ve kızlar ağası baltacılarına dahi hediyeler virüb karındaş oldu. Mezbûr Pîrîoğlu ve Baltacı mezbûrların yediyle hediyeler gönderüb bir takrîb ile kızlar ağası dedikleri mel'ûn Hâcî Beşîr'e intisâb edüb ve istikâmet gösterüb ol kadar temellük ve tabasbus eyledi ki hadden ziyâde kızlar ağası hâ'in mel'ûn ile Pîrîoğlu mülhid imâm, Talman-ı kâfirin ef'âl ve akvâlini gerçek zannedüb hemân siz bilürsünüz dimeğe başladılar. Ol vakitte Talman-ı kâfir kızlar ağası Hâcî Beşîr tarafına haber gönderdi ki “Eğer murâd ederseniz çasar¹¹² tarafına kâğıd yazdım ki beni murahhas eylesün Moskov kâfirinin ‘ilâcını murâdınız üzere göreyüm” dedikde kızlar ağası cevâb (70b) eyledi ki “Hemân çasarına mektûb yaz ki seni murahhas eylesün”dedi. Der-'akab çasar tarafına iki mektûb yazdı. Biri âşikâre ve biri gizlü. Âşikâre yazdığı ma'lûm, gizlü yazduğu mektûba böyle demiş ki “Âl-i Osman devletinde iki yumurta pişürecek âdem kalmamışdır. İşgüzâr ve kârgüzâr, umûr-ı dîde âdemlerin cümlesi ayak altında kalub menkûb olmuşlardır. Ancak Âl-i Osman Devleti kara hâdim elinde kalub cümle vüzerâ ve vükelâ vesâ'ir ricâl lisânında ol kara hâdimin adı söylenür pâdişâhlarının adını unutmuşlardır. Ben bu tarafda ol kara hâdimi elime aldım. Şol mertebe eyledim ki kuş tüyünden yasdıklar yapıdırub

¹¹⁰ Türklerin Avusturya'ya verdikleri addır. Slavca **Nyemats** kelimesinden bozmadır. Bu kelimenin lûgat manası **dilsiz**dir. Slavlar, Cermenlerle ilk karşılaştıkları zaman dillerini bilmedikleri için kendilerine bu adı vermişlerdir ve bu kelime Türkçeye onlardan geçmiştir. Bkz: Sertoğlu, **age.**, s.237.

¹¹¹ Alman-Avusturya İmparatorluğu'nun 1700-1713 tarihleri arasındaki İstanbul elçisi. Ayrıntılı bilgi için bkz: JORGA, N., **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, (Çev. Nilüfer Epçeli), C.IV, İstanbul 2005, s.293-352.

kara hâdimin ve hünkâr imâmı Pîrîoğlunun başları altına kodum. Bu fırsat ele girmez hemân iş göresiz memleket taksîm edecek vakitdir. Moskov tarafıyla haberleşüb Osmanlı memleketine yürüyesiz. İstanbul bizim olacağına şekk ve şüphe etmeyesiz” deyüb çasar tarafına mektûbu irsâl eyledi. Vusûl buldukda Nemçe Çasarı mel’ûn ziyâde mesrûr olub ol sâ’at Moskov tarafına haber mektûbu ve İstanbul’da kapu kethüdâsı Talman mel’ûna ceneral pâyesi virüb murahas mektûbu irsâl eyledi. Mektûb vusûl buldukda Talman mel’ûn gelen mektûbu kızlar ağası hâ’ine ve hünkâr imâmı Pîrîoğlu mülhid ve zındıka gösterdikde bu iki hınzırlar nâkîsü’l-‘akl mel’ûnlar gerçek zannedüb ziyâde mesrûr olub bin yalan ile pâdişâha dahi ifâde eylediler. “Bu vakitte vezîr Mehmed Paşa ancak ta’âm yemesini bilür gayri bir şey bilmez bundan sonra kızlar ağası ve Pîrîoğlu hünkâr imâmı bu iki mel’ûnlar bir yire gelüb müşâvere eylediler ki vezîr Mehmed Paşa’yı sefer bahânesi ile Moskov tarafına çıkaralum ba’dehû Nemçe (71a) ve İngiliz ve Flemenk kapu kethüdâlarını ve bizim elçileri ma’an ardınca irsâl edelüm” deyü tasmîm eylediler. Bu mahalde kâl ü kâl çokdur. Tahrîre gelmez ve’l-hâsil Silâhdâr Mehmed Paşa, Moskov kâfiri üzerine sefer göndermeğe niyyet eylediler. Ba’dehû kızlar ağası mel’ûn vezîr-i â’zamı içerüye da’vet edüb tenbîh eyledi ki “İsakçı nâm mahalde meks idüb nehr-i Tuna’yı geçmiyesin ve Hâlisî Osman kethüdânın sözünden taşra çıkmayasın. Zîrâ bizim murâdımız Moskov kâfiri ile muhârebe değildir. Ancak murâdımız sulhdur. Nemçe kapu kethüdâsı aramıza girüb sulh edecektir” dedi. Bu esnâda Nemçe kapu kethüdâsı kızlar ağası ricâ eyledi ki “Moskov kapu kethüdâsına izin veresiz bizden mukaddem Moskov tarafına varub bizim murâdımızı ifâde eylesün” dedi. Kızlar ağası Hâcî Beşîr dedikleri kendü aklını beğenmiş kara eşek Talman-ı kâfirin âşikâre itdüğü hîlesini fehm etmeyüb der-‘akab Vezîr Silâhdâr Mehmed Paşa’ya haber gönderdik de Moskov kapu kethüdâsına “İzin ver gitsün” deyü eşekden varan haberi öküz dahi anlamayun Moskov kapu kethüdâsı izin verdi. Ol sâ’at Moskov kapu kethüdâsı olan mel’ûn Galata tarafında sâkin olduğu konağını vesâ’ir eşyâsını fûrûht idüb vezîrden mukaddem kalkub gitdi. Birkaç günden

¹¹² Rus imparatorlarının ünvanıdır. Latince **Caesar** kelimesinden bozmadır. **Kayser** adı da aynı kökten gelmektedir. Bkz: Sertoğlu, **age.**, s.70.

sonra Vezîr-i â‘zam Silâhdâr Mehmed Paşa, Davudpaşa sahrâsından çıkub Edirne tarafına revâne oldular. Ba‘dehû kızlar ağası Hâcî Beşîr mel‘ûn Nemçe kapu kethüdâsı Talman-kâfirin sözüne kapılıb Devlet-i ‘Aliyye’de tasallut ve istiklâline mağrûr olub Talman-ı mel‘ûnu huzûr-ı hümâyûna götürüb hil‘at ilbâs idüb Moskov tarafına sulh için irsâline karâr verdiler ve İngiliz ve Flemenk kapu kethüdâları Talman ile ma‘an irsâl olunmasını tasâmîm eylediler. Lâkin İngiliz ile Flemenk kapu kethüdâları devlet tarafına cevâb (71b) eylediler ki “Biz sulhu boynumuza almazuz. Bu Talman-ı kâfir bir yalancı veled-i zinâ bunun sonu fesâda varacaktır. Sonra göreceksiniz ancak Devlet-i ‘Aliyye hâtırı için gideriz. Lâkin size dostâne cevâb budur ki sâkınub bu Talman-ı kâfirin sözüne bir dürlü i‘timâd etmiyesiz. Zîrâ Moskov kapu kethüdâsı ile Talman-ı kâfir müşâvere idüb anın için Moskov kapu kethüdâsına izin aliverüb ol dahi her şeyini satub Moskov tarafına gitmiştir. Bunun sonunda fesâd görünür. Siz â‘lemsiz” dediler. Kızlar ağası mel‘ûn cevâb verdi ki “Bizim Nemçe kapu kethüdâsına i‘timâdımız vardır. Hemân siz bizim hâtırımız için gidersiz” dedi. Ve’l-hâsıl bu elçiler kalkub Mehmed Paşa’dan sonra ardınca gıtdiler. Baba Dağı’na varıcak mukaddemâ tasâmîm olunan elçiler ki Re’îs Mustafa Efendi¹¹³ ve Mektûbçu Râgıb Efendi mülhid ve Rûznâmçe-i evvel¹¹⁴ Yancıklı Bey ve Yirmisekizoglu Mehmed Saîd¹¹⁵ dedikleri müfsid ibn müfsid ve dîvân tercümânı ve mesfûr Talman-ı kâfir ve İngiliz ve Felemenk kapu kethüdâlarını getürüb sâhib-i devlet karşusunda kürk ve hil‘at giydirmek murâd olundukda cümlesi kürkü ve hil‘atı kabûl edüb giydiler. Lâkin İngiliz ve Felemenk kapu kethüdâları kürkü kabul etmeyüb cevâb verdiler ki “Nemçe kapu kethüdâsı Talman-ı kâfirin cümle sözleri ve işleri kizb ve fesâd üzere olduğuna iştibâhımız kalmadı. Böyle olunca niçe kürkü kabûl ideriz?” deyüb kürkü kabul

¹¹³ Tavukçu Reis Hacı Mustafa Efendi olarak da tanınmaktadır. 1736 tarihinde Reis-ül Küttâp olmuştur. I. Mahmut tahta geçtiğinde Viyana’ya elçi olarak gönderilmiştir. İmparator IV. Karl ile görüşmüştür. Viyana dönüşünde (1730) **İstilah-ı Nemçe** adında sefaretname yazmıştır. Eserinde 1701-1714 yılları arasında Avrupa’da olup bitenler hakkında bilgi verir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Unat, **age.**, s. 65-68.

¹¹⁴ Başdefterdarlığa bağlı Hazine-i âmire dairesinin âmiri olan zat olup kendisine **Büyük Rûznâmçeci** veya **Başrûznâmçeci** de denirdi. Emrindeki Rûznâmçe Kalemi, Mukataa, Mevkufat ve Cizyeden toplanan geliri hergün kaydetmekle görevliydi. Ayrıntılı bilgi için bkz: Sertoğlu, **age.**, s.37-38.

¹¹⁵ III. Ahmet’in saltanatı sırasında elçilik göreviyle Fransa’ya gönderilmiş olan ve ünlü **Fransa Sefaretnamesi**’nin yazarı Yirmisekiz Mehmed Çelebi’nin oğludur. Kendi kariyerinde de elçilik görevleri (İsveç,

etmediler. Muhassal-ı kelâm elçiler İsakçı'dan mürûr idüb Kartal nâm mahalle vardıkda bizim elçiler Talman-ı kâfirin hîlesine vâkıf olmağın girüye mektûb yazdılar. “Nemçe kapu kethüdâsı Talman-ı kâfirin dimâğında fesâd vardır. Allahu â‘lem bu işlerin sonu fesâda varacaktır. Fermân sizindir.” dediler. Mektûb Vezîr Mehmed Paşa'ya (72a) vardıkda meğer ol vakitte vezîr-i merkûmun karnı aç olmağla ol sebebden aslâ ve kat'â cevâb vermedi. Ba‘dehû iki buçuk vukıyye öküz etinden ve iki vukıyye pîrînçden pilav ve iki vukıyye etmek (ekmek) ve altı baş soğan ekl idüb bir mikdâr karnını doyurduktan sonra cevâb yazdı ki “İşin fesâdını aramak size lâzım değildir. Ancak size lâzım olan me'mûr olduğunuz tarafa gitmelidir” dedi. Bu cevâb bizim elçilere varıcak ziyâde mahzûn olub savb-ı me'mûriye râhî oldular. Bunlar gitmek üzere bu tarafda ordu İsakçı nâm mahalde karâr eylediler. Bu esnâda Nemçe kâfiri İslâm memleketi üzerine akın eylemek için Belgrad Kal'ası'na asker cem' eyledüğün Vidin muhâfızı El-Hâc Mehmed Paşa haber almağın “Nemçe kâfirinin İslâm diyârına kasdı vardır” deyü ve İsakçı tarafında Vezîr-i â'zam Mehmed Paşa'ya i'lâm eyledikde Vezîr Mehmed Paşa ve kethüdâsı Hâlisî lafzı ile tahallüs idüb zıddı ile münkesif olan Ali Osman Efendi münâfık ve hâ'in cevâb eyledi ki “Nemçe'den bize zarar gelmez bu işün aslı yokdur” dediler. Bu esnâda “Nemçe askeri akın idüb İslâm hudûdunu geçüb ziyâde hasâret ederek Niş tarafına teveccüh eyledi” deyü Vidin muhâfızı tekrar i'lâm eyledi. Yine mukaddem verdikleri cevâbı verdiler. “Nemçe kâfiri Niş Kal'ası'nı aldı” deyü Vidin muhâfızı yine i'lâm eyledi. Vezîr Mehmed Paşa yâdigâr ve kethüdâsı Osman kethüdâ-i münâfık ve 'akûruna inanmadılar. Sübhânallâh ne mertebe gafletdir. Biz yine söz evveline gelem. Moskov tarafına me'mûr olan elçiler Kartal nâm mahalden kalkub savb-ı me'mûra râhî olub yollarda 'azîm zahmet çekerek Leh toprağına Morava nâm kal'anın altına kondular. Bunların yanına Moskov keferesinden (72b) bir âdem gelmedi ve “Siz kimlersiz ve ne taraftan gelürsüz ve ne işe geldünüz?” dimediler ve zahîre nâmına dâne-i hardal dahi vermediler. On iki gün bu zahmeti çekdiler. Leh keferesi bunlara merhamet idüb akçe ile bir mikdâr zahîre

Lehistan ve Rusya) ön plana çıkmıştır. Ayrıca vezirlik ve sonradan Ekim 1755-Nisan 1756 tarihleri arasında sadrazamlık yapmış olan Osmanlı devlet adamıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Unat, **age.**, s.53-58.

verdiler. Bizim elçi efendiler Nemçe kapu kethüdâsını çadırlarına müşâvere için da'vet eylediler. Ol dahi cevâb eyledi ki “Eğer bizi müşâvere için çağırırlar ise çasar beni ‘azl idüb gayri kapu kethüdâsı nasb eylemiştir. Şimden sonra bizim müşâveremiz fâ'ide vermez çasarın kapu kethüdâsı hâlâ bu kal'aya gelmiştir. Anınla müşâvere edesiz” dedi. Bu cevâbdan bizim elçi efendiler hayretde kaldılar. Bu esnâda “Nemçe kâfiri İslâm memleketine akın eyledi. Hattâ Niş Kal'ası'nı aldı” deyu elçi efendiler ve yanlarında olan ehl-i İslâm haber alıcak ziyâde mahzûn olub ağlaşdılar. Bir gün Moskov tarafından ceneral olan kâfir kal'adan taşra bir Müslüman otağı kurub bizim elçileri da'vet eyledi. Bunlar vardıkda ol kâfir aslâ ikrâm itmeyüb ve yüzlerine bakmayub nâme-i feth ve kırâ'at itmeksizin ziyâde 'unf ile bizim elçilere su'âl eyledi ki “Ne husûs için geldünüz?” dedi. Bizim elçiler cevâb eylediler ki “Bizim geldüğümüz husûs nâmede tahrîr olunmuştur” diyecek ol kâfir kendü tercümânına gazûbâne işâret eyledikde tercümân nâmeleri kırâ'at ve mefhûmunu ol kâfire tefhîm eyledikten sonra ol kâfire bizim elçilere 'unf ile su'âl eyledi ki “Moskov tarafından sulh için size mürâca'at olunduğu bunlara olunmadı” deyü cevâb verdiler. Yine ol mel'ûn dedi ki “Çünkü sizin için size mürâca'at olunmadı ve bu gûne gelince sulh lisâna alınmadı. Bu tarafa kimün sözü ile geldiniz?” dedi. Bizim elçiler cevâb eylediler ki (73a) “Nemçe kapu kethüdâsı Talman, çasar tarafından bu husûsa murahhas olmağla mâbeynimize girüb sulh etmeği ta'ahhüd eylemiş idi. Anun sözü ile geldik” dediler. Der-'akab ol mel'ûn kâfire kahkaha ile gülüb 'alâ-tarîki'l-hezl cevâb eyledi ki “Sizin devletinizde bir 'âkil âdem kalmadı. Hiç Talman gibi yalancı veled-i zinânın sözü ile bir devletden bir devlete elçi gelür mü? Talman yalancı olduğu için çasar ânı 'azl idüb yerine gayri kapu kethüdâsı bu tarafa göndermiştir. Şimdi bu kal'ada sâkin olur” deyü istihzâ tarîki ile dedi ki “Hoş imdi sizin sözünüze gelem çünkü sulha mürâca'at idüb bu tarafa gelmişsiz. Eğer nehr-i Tuna'nın bu tarafda her ne kadar kal'alar ve şehirleriniz var ise bize verirsiniz ve Tatar Hanı Anadolu'ya geçürüb Kırım Adası'nı dahi bize verirsiniz ve yine nehr-i Tuna'nın karşı yakasına Silistre'den ve Niş'den ve Köstendil'den Selanik'e varınca hudûd kesüb öte tarafını Nemçe'ye verirsiniz. Eğer bu su'âl

üzere sulh olursanız olalum. Vallâh gayri gûne sulh olmaz. Nemçe, Niş Kal'ası'nı aldı. Yakında cümlesini alur ve biz dahi karîben nehr-i Tuna'nın bu tarafını ve Kırım Adası'nı bi'l-cümle aluruz. Sulh ile olmağa hâcet yokdur. Hele şimdi esirimiz gibi siz varub çadırınızda birkaç gün meks edesiz" deyüb eliyle işâret idüb elçileri kaldırub çadırlarına gönderdiler. Bunlar çadırlarına gelüb hayrân ve ser-gerdân olub ağlaşdılar. Sübhânallâhü'l-'Azîzü'l-Kâhirü'l-Kavîyyü'l-Hayyu'l-Kayyumu. Kızlar ağası dedikleri bu kara mel'ûn ve kâfir ve hünkâr imâmı Pîrîoğlu mülhîd ve zındık ve Nemçe kapu kethüdâsı Talman-ı kâfiri bu üç hınzırların etdikleri fesâd Devlet-i 'Aliyye'yi ne mertebe rezîl eyledi. Selâtin-i Âl-i Osman (73b) resûllerine ve elçilerine bu mertebe rezâlet bir vakitte olmamışdır. Biz yine sözüme gelelüm bizim elçi efendiler bu hayretde iken "Özi Kal'ası'nı¹¹⁶ Moskov kâfiri aldı" deyü bir haber işitdiler. Birkaç günden sonra Özi Kal'ası'ndan alınan esirlerden 'avratlar ve kızlar ve oğlancıklar vesâ'ir Müslüman 'uryân ve ciğerler büryân kıyâmet gününden bir nişân yalın ayak aç ve susuz vâfir esîr zikr olunan Morava Kal'ası'na getürdüler. Bizim elçiler ehl-i İslâmı bu halde göricek feryâd u figân idüb ağlaşdılar ve birkaç esîr satun alub kurtardılar. Bunlar bu gam ve telâş içinde iken Leh milletinden bir kimesne gice ile bizim elçilere gelüb "Cümlenize beşâret ve müjde olsun ki Vidin muhâfızı olan El-Hâc Mehmed Paşa¹¹⁷ birkaç def'a Nemçe kâfirinin taburunu bozub seksen bin mikdârı Nemçe'ye kılıçdan geçirüb Nemçe memleketine akın idüb ol mertebe hasâret itmişdir ki Nemçe kâfirinin ayak üzere duracak hâli kalmamışdır. Ol kadar esîr almışdır ki bir Nemçe sekiz gurûşa ve beş gurûşa hattâ bir fincân kahveye esîr satarlarmış ve İsakçı'da¹¹⁸ olan Vezîr Mehmed Paşa 'azl olub Rumeli Vâlfisi Abdullah Paşa¹¹⁹ nâmında bir paşanız vezîr olmuş. Rumeli, Köprülüoğullarından Ahmed Paşa'ya verilmiş. Bu haber bize Eflâk tarafından geldi. Moskov kâfirinin keyfi bozuldu. Yarın

¹¹⁶ Karadeniz'e akan Dinyeper Irmağı'nın 5 km kadar içerisinde bulunan bir Türk kalesidir. Bkz: Akbayar, **age.**, s.128.

¹¹⁷ Hacı İvaz Mehmed Paşa, Ekim 1735- Mart 1739 tarihleri arasında Vidin Muhafızlığı'ı ve Mart 1739- Haziran 1740 tarihleri arasında sadrazamlık yapan Osmanlı devlet adamıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.IV/2, s. 350-354.

¹¹⁸ Silistre. Bkz: Akbayar, **age.**, s. 81.

¹¹⁹ Muhsinzâde Abdullah Paşa, Ağustos 1737- Aralık 1737 tarihleri arasında sadrazamlık yapan Osmanlı devlet adamıdır. Daha geniş bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.IV/2, s. 343-347.

sizi çağıracaktırlar. Bir mikdâr ayak basub ağır olasız” dedi. Bizim elçiler Hak Te’âlâ hazretlerine hamd ü senâ idüb ziyâde mesrûr oldular. Birkaç günden sonra bir haber dahi geldi ki Vidin muhâfızı El-Hâc Mehmed Paşa Nemçe büyük taburunu bozduktan sonra Niş üzerine vâfir asker irsâl idüb Köprülüoğlu Ahmed Paşa ile ma’an Niş kal’asını Nemçe’nin elinden aldılar. “Kâfiri Belgrad’a varınca sürmüşler” deyü yine bizim elçiler hamd ü senâ idüb ‘azîm mesrûr oldular. Ba’dehû bizim elçiler ‘avdet için (74a) İsakçı’ya gelüb Vezîr Abdullah Paşa’ya mülâkî oldular. Ba’dehû cümle asker-i İslâm İsakçı’dan kalkub Âsitâne tarafına revâne oldular. İstanbul’a dâhil olduğu gün Abdullah Paşa’yı vezâretten ‘azl idüb sâbıkâ Gümrük emînî Mehmed Paşa’yı vezîr eylediler. Muhsinoğlu Abdullah Paşa’ya izin verdiler ki “Vardığın vilâyeti harâb eyle ve mu’âmele ile akçe veresin ve bâzîrgânlık edesin” deyü ol dahi imtisâlen li-emri’l-‘âlî kalkub me’zûn olduğu fesâdı kemâ-ff’l-evvel bilâ-noksân işlemeğe gitdi. Bu esnâda Vidin muhâfızı el-Hâc Mehmed Paşa’ya seraskerlik fermânı gidüb Vidin koluna ser’asker olub Nemçe kâfiri ile ‘azîm muhârebeler edüb Bi-izni’l-lâh cümlesinde gâlib olub Nemçe kâfirine göz açdırmadı. Ba’dehû Vezîr-i ‘âzam Yeğen Mehmed Paşa evvel-i bahârda Nemçe üzerine sefer edüb Ada ta’bîr olunan kal’anın üzerine vardılar. Karşu tarafında Vidin ser’askeri El-Hâc Mehmed Paşa bu taraftan Vezîr-i ‘âzam Yeğen Mehmed Paşa, Ada Kal’ası’nı muhâsara idüb Bi-izni’l-lâhi Te’âlâ feth eylediler. Ba’dehû yeğen Mehmed Paşa, Âsitâne tarafına gelüb yine sefer mühimmâtı görmeğe şürû’ eyledi. Bu esnâda Fransız kapu kethüdâsı olan nâm kâfir hezâr gûne dek ve desîse kral tarafından murahhas ve me’zûn oldum. Nemçe, Kızlar ağası Hâcî Beşîr mel’ûnu ve Pîrîoğlu imâm-ı evvel mülhid ve zındıkı ve Devlet-i ‘Aliyye’de kendü aklını beğenmiş birkaç müfsidler kendüsüne tâbi’ idüb bir mahalde müşâvere eylediklerinde şer’at-ı mutahharaya ve kânûn-ı hümayûna mürâca’at itmeyüb hemân kendü ‘akl-ı nâkıs ve sû-i tedbîrlerine göre “Morava Köprüsü’nden hudûd kat’ olsun” deyü mel’ûnlar razı oldular. Hiç bilmezler ki bundan (74b) akdem Nemçe kapu kethüdâsı Talman kâfirin etdüğü dek ve hîleye dönüb belki beter olacaktır. Ma’âza’l-lâhu Te’âlâ eğer Moskov tarafı gibi gaflet üzere hareket olursa Rumeli

bi'l-cümle Nemçe kâfiri eline geçirdi. Hak Teâlâ kerem idüb recülünü halk eyledi. Ve'l-hâsil cemî' mühimmât-ı sefer hâzır olub sancak-ı şerîf taşra çıkdıktan sonra Kızlar ağası mel'ûn ile hünkâr imâmı Pîrîoğlu mülhid şevketlü pâdişâhımıza dürlü dürlü yalan ve nifâk etmekle Yeğen Mehmed Paşa'yı dahi 'azl etdürüb Vidin ser'askeri olan sâlfü'z-zikr el-Hâc Mehmed Paşa'ya vekâlet hâtemini irsâl idüb da'vet eylediler. Bu fakîr Dervîş Abdullah ol vakitte İstanbul'da bulunub "Cedîd vezîr gelsün görelim" deyü intizârda iken "Cedîd vezîr bu tarafa gelmez ve pâdişâh ile görüşmez Edirne'de meks edecektir" deyü bir söz şâyi' oldu. Bu ahvâli gördüm hayretde kaldım. Zîrâ böyle iş eslâfda olmamıştır. Gerçi bazı seferlerde vekîl-i mutlak olanlar şehîd olub yâhûd vefât idüb bir töhmet ile 'azl olunub yerine âher nasb olunur. Kaçan Âsitâne'ye geldikde pâdişâh ile görüşürler. Böyle işler olmuştur. Lâkin bir vezîre vekâlet ihsân olunub İstanbul civârında Edirne'ye değin götürüb yirmi gün mikdârı anda meks etdürüb pâdişâh ile görüşdürmeyüb cihâda me'mûr eylemek olmamıştır. Hak Te'âlâ encâmını hayr eyleye. Âmin. Yine biz sözüme gelelüm. Vezîr el-Hâc Mehmed Paşa Edirne'ye gelüb meks etdikde devlet tarafından emr-i şerîf ve kızlar ağası vesâ'irlerden mektûblar irsâl eylediler ki, Fransız kapu kethüdâsı olan mezbûr Fransız kralı tarafından me'zûn ve murahhas olmağla Nemçe Devleti ile bizim mâbeynimize duhûl idüb Morava Köprüsü'nden hudûd kat' olunmak üzere nizâm virilüb sulh olunmuştur. "Hemân siz Morava (75a) Köprüsü'ne varub karşı tarafa geçmeyüb ol mahalde mükâleme ve hudûda nizâm virüb girüye 'avdet edesiz" dediler. Vezîr-i 'âzam El-Hâc Mehmed Paşa devletden gelen âdeme dedi ki "Nemçe Devleti tarafından bu Devlet-i 'Aliyye'ye sulh için mürâca'at olunmadı ve 'aramıza giresin bizi Âl-i Osman devleti ile sulh edesin' deyü Fransız Devletine dahi mürâca'at etmedi. Allâhü â'lem bu işlerin encâmı Talman-ı kâfir Moskov tarafına etdüğü sulh gibi olur. İslâm memleketini fesâda virecektir. Belki dahi beter olacaktır. Zîrâ bu işler Fransız kapu kethüdâsının dek ü desîse ve hîlesidir. Bunun encâmı bundan akdem Nemçe kapu kethüdâsı Talman-ı kâfir ne kadar iş gördü ise bu dahi anın gibi olacağına şübhe yokdur. Hoş imdi fermân şevketlü pâdişâhımızdır. Hemân her emirde "Allâhü Sübhâne ve Te'âlâ'ya sığındım" deyüb savb-ı

me'mûra 'azîmet üzere oldu. Devlet-i 'Aliyye tarafından dahi Fransız kapu kethüdâsı olan mel'ûn nice dürlü ikrâm ile İstanbul'dan kalkub Edirne tarafına revâne oldu. Mukaddemâ Vezîr-i â'zam Edirne'de meks eder iken birkaç mu'temedün 'aleyh câsuslar peydâ edüb Nemçe tarafına göndermiş idi. Câsuslar varub Nemçe serhadlerine husûsâ Belgrad Kal'ası'nı kemâ-yenbagî taharrî ve tecessüs idüb gördüler ki, Nemçe kâfirinin ol mertebe tedârîki var ki, hadden ziyâde aslâ ağızlarında sulh musâhabâtı yokdur. Ancak lisânlarında olan budur ki bi'l-cümle "Rumeli belki İstanbul bizimdir" derler. Câsuslar biribiri ardınca bu haberi getürecek ol saat sâhib-i devlet fermân idüb Fransız kapu kethüdâsı Filibe şehrinde meks etdürdüler. Kendüsü kalkub Sofya ve Niş tarafına râhî oldular. Bu haber İstanbul'da şâyi' oluncak bu fakîr İstanbul'da bulunmuş idim. İstanbul içinde gezüb tefe''ül niyyeti ile kelâm-ı nâsâ (75b) kulak tutdum. Gördüm ki, dîninde salâbet ve gayret üzere olub İslâmı kemâl üzere olan 'âkil ve müdebbir kimesnelerin lisânlarında cârî olan budur ki Fransız kapu kethüdâsı mel'ûn çünki Filibe'de meks eyledi. İnşâ'allâhü Te'âlâ nusret bizimdir. Çok fütûhât olacaktır. Zîrâ ol kâfirin işi dek ve hîle olduğu âşikâre idi. "El-hamdü'lillâhi Te'âlâ Filibe'de meks etdirmişler" deyü cümlesi hamd ü senâ ederler. Ammâ dîn-i İslâm'da 'alâkası olmayan kâfir mürtedlerin murdâr ağızlarında cârî olan kelimât-ı mekrûhe ve menhûseleri budur ki "Vezîr-i â'zam'a 'isyân ve tuğyân eyledi. Pâdişâh fermânını dinlemedi" derler. Hattâ Kızlar ağası Hâcî Beşîr mel'ûn ve hazînedâr ağa hınzır vesâ'ir kara hâdim kâfirleri bu yere cem' olub "Vezîr-i â'zam 'isyân ve tuğyân etdi" deyü müşâvere etdikleri ve şevketlü pâdişâhımıza bu siyâkda söyledikleri İstanbul içinde şöhret buldu. Husûsâ Pîrîoğlu dedikleri imâm-ı evvel mülhid ve zındık ve Abdullah Efendi dedikleri Kızılbaş İbn Kızılbaş bu iki zındıklar sabâh namâzını kılmayub 'ale's-seher atlarına binüb devr-i ebvâb idüb "Vezîr-i â'zam 'isyân ve tuğyân eyledi" deyü halk ağzına söz verdiler. Hattâ bir gün bu fakîr, mezbûr Pîrîoğlu imâmın meclisinde hâzır olmuş idim. Lisânından işitdim ki "Vezîr-i â'zam 'isyân ve tuğyân etdi" deyü meclisinde olan âdemlere söyledi ki "Ey azîz karındaşlar asker-i İslâmın nusreti içün du'â itmek ümmet-i Muhammed vezîrine farz iken ânifen zikr olunan kara hâdim mel'ûnları

ve Pîrîoğlu mülhid ve zındık ve Abdullah Efendi dedikleri Kızılbaş İbn Kızılbaş vesâ'ir gayret-i İslâmiyyesi olmayan süfehâ ve mürtedler köşe köşe oturmuşlar guzât-ı Müslimînin müsâvîsini ve gıybetini ederler. İki ay mikdârı İstanbul'da sâkin olub ahvâl-i nâsa nazar-ı im'an ile (76a) nazar eyleyüb gördüm ki cümle ricâl-i devlet kızlar ağası hâ'in ve mel'ûna, imâm-ı evvel olan Pîrîoğlu mülhid ve zındığa tâbi' olub lisân-ı nâ-pâklarında doğru söz kalkub vücûd-ı menhûs ve mülevvesleri kizb ve yalandan mürekkeb olmuş ve şevketlü 'azametlü pâdişâhımızın harekât-ı hümâyûnlarına nazar eyledim. Şöyle müşâhede olundu ki sâlfü'z-zikr kızlar ağası Hâcî Beşîr hâ'in ve mütekebbir mel'ûn vesâ'ir tavâşî hınzırları ve Pîrîoğlu mülhid ve zındık imâm bu mel'ûn hâ'inler ve bunlara tâbi' sâ'ir Devlet-i 'Aliyye ve dîn-i İslâm hâ'inleri istikâmet yüzünden görünüb şevketlü 'azametlü pâdişâhımızın etrâfını ihâta idüb yalan sözler ile inandurub Devlet-i 'Aliyye'yi kizb ile doldurmuşlardır. Şol mertebe varmış ki hâdimü'l-haremeynü's-şerîfeyn ve halîfe-i seyyid-ü'l-kevneyn olan şevketlü ve 'azametlü ism-i şerîfi zât-ı mahmûd pâdişâhımız Sultan Mahmûd Hân-ı Gâzî Hazretleri bu zikr olunan hâ'in ve kâfirlerin arasında garîb olub bu kâfirlerin yalan sözleri ile hayretde kalmışdır. İsm-i â'zam hürmetine Hak Te'âlâ yardımcısı olub devletine hıyânet üzere olanları envâ'-ı kahr ile kahr eyleye ve nesl-i Âl-i Osman'ı yevmen fe-yevmen ziyâde eyleye. Âmin. Bi-hürmet-i seyyid'ül-kevneyn. Âmin. Biz yine sözüümüze gelem çünki bâlâda zikr olunan câsuslar biribiri ardınca gelüb Nemçe kâfirinin tedârîki ziyâde olub İslâm memleketine hıyânet ve sû-i kasdları olduğu ve 'ale'l-gafle diyâr-ı İslâm üzerine yürüyeceği haberini getürecek Vezîr-i â'zam El-Hâc Mehmed Paşa otuz bin mikdârı İslâm askeri ile "Bismillâh tevekkeltü aliyullah" deyüb Nemçe kâfiri üzerine yürüyüb Bi-izni'llâhi Te'âlâ birkaç mahalde taburlarını bozub bî-hesâb kâfirleri kılıçdan geçürüb bu kadar bin esir aldıktan sonra miftâh-ı (76b) Üngürus olan Belgrad Kal'ası'nı ve birkaç pâre kal'aları dahi feth eyledi. Ba'dehû Nemçe kâfiri "Amân, el-amân" deyüb sulha mürâca'at idüb niyâz etmekle Nemçe ile 'akd ve sulh eyledi ve 'akabinde Moskov kâfiri dahi etdüğü fesâd ve hıyânete pişmân olub bizden aldığı Azak Kal'ası'nı yıkub ve Özi ve Kılburun ve Hotin Kal'aları'nı ve bi'l-cümle

esirlerin girüye vermek üzere amân dileyüb sulha mürâca‘at eyledi. Muhassal-ı kelâm vezîr-i mumâileyh bu iki millet kâfir ile akd ve sulh idüb her birinden temessük alub temessük verüb erbâbına hil‘atlar ilbâs eyledikden sonra “El-hamdülillâh hâza min fazl-ı Rabbi Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin kalb-i şerîfleri vekîl-i mutlak eyledüğü vezîrin kalbi ile bir olub ol vezîr murahas olıcak avn-i Bârî ve himmet-i pâdişâhî ile çok işler görülür imiş” deyüb ol sâ‘at cümle asker ile süvâr olub Âsitâne tarafına râhî ve mesrûren İstanbul’a duhûl idüb hâkpây-ı pâdişâha yüz sürdükde şevketlü pâdişâhımız dahi ‘azîm mesrûr olub vezîr-i mumâ ileyhe ziyâde ikrâm ve ihsânlar eyledi. Ve îmân-ı İslâmı olan mü’min karındaşlar dahi ‘azîm mesrûr oldular. İmân ve İslâmı olmayub “Vezîr ‘isyân ve tuğyân etti” deyü guzât-ı müslimîni gıybet eden mürtedlerin yüzleri kemâ-fî’l-evvel kapkara oldu. Mahrûsa-i Burusa sâkinlerinden olub bu cihâd-ı ekberde mevcûd olan ihtiyâr ağalardan keyfiyet-i ahvâl su‘âl olundukda her biri ağılyarak bu cevâbı verdiler ki “El-hamdülillâh bu ihtiyârlığımız vaktinde Nemçe kâfirinden intikâm alınub ol kâfirin bu mertebe hor ve hakîr ve rezîl olduğunu gözümüzle gördük. Eğer ricâl-i devlet arasında sonradan husûd zuhûr etmese idi, Belgrad Kal‘ası’ndan kâfir üç günde çıkub bi’lcümle Erdel memleketi ve Tımişvar¹²⁰ (77a) ve Varadin ve Sırp ve Hırvad memleketleri sühûlet ile bize geçüb diyâr-ı İslâm hudûdu Çatalköprü’den olacağına şek ve şübhe yok idi. Lâkin bu kalıba ifrâğ olduğu iki şeyden ne’şet eyledi. Birisi Fransız kapu kethüdâsının Belgrad tarafına gelmediği ikinci asker içinde münâfık hasûdlar peydâ olduğundan mâ‘ada sonradan hasûdlar gelüb kâfir tarafına bu sözü verdiler ki “Sizin ile muhârebe ve mukâteleyi ancak vezîr-i â‘zam kendü tehbîri ile olmuşdur. Şevketlü pâdişâhımızın murâdı sulh idi. Ve cümlemiz ‘akd ü sulha murahas olmuş iken vezîr-i â‘zam bizi dinlemedi” deyüb düşman tarafına böyle nifâkâne cevâb gönderdiler. Bu mürtedlerin böyle sözlerini kâfir işidicek metânet buldu. Ve Fransız kapu kethüdâsı mel‘ûn dahi buna dair haberleri Nemçe tarafına gönderdi. Gerek mürtedler ve gerek Fransız kâfiri cümle işleri fesâda verdüğü için Tımişvar kâfir elinde kalub Belgrad Kal‘ası’nın bu hâle girmesine sebep

¹²⁰ Temeşvar. Osmanlı Devletinin Avrupa tarafında bulunan eyaletlerinden biri olup altı sancaktan oluşmaktaydı. Bkz: Akbayar, **age.**, s. 156.

bu oldu. “Hoş imdi bu kadar olduğunu yüz bin hamd olsun zîrâ ‘avn-i Bârî ile Nemçe kâfirinden intikâmımızı aldık” dediler. “Ol kış geçüb yaz geldikde bu fakîr arzu edüb ihtiyârlığımız vaktinde şöyle bir gâzî vezîri görelüm” deyü mahrûsa-i Bursa’dan çıkub ‘azm-i İstanbul eyledim. Ol kadar bahtımız küşâde ki Kızıl Adalar önüne vardığımızda bir haber şâyi’ oldu ki “Vezîr-i â‘zam El-Hâc Mehmed Paşa ‘azl olunub yerine kâ‘immakâm el-Hâc Ahmed Paşa¹²¹ vezîr oldu” deyü ol vaktide ‘azîm te‘essüf idüb ağladık. Meğer bir kişi ihtiyâr oluncak ol kişinin bahtı dahi ihtiyâr olub siyah olur imiş. Zîrâ iki def‘a görmeğe niyyet idüb İstanbul’a geldi. Bi-emr-i Hüdâ görmek nasîb olmadı. Ve’l-hâsıl İstanbul’a varub mumâileyh (77b) El-Hâc Ahmed Paşa’yı gördük. Etvârına nazar olundukda bir gâfil kimesne bulduk. Lâkin hareket ve sekenâtının iktizâsı kara hâdim mel‘ûnlarına mağlub görünür. Kara hâdimlerin şerrinden husûsâ kızlar ağası Hâcî Beşir sâhir eyleye, Pîrfoğlu mülhid imâmın şerlerinden El-Hac Ahmed Paşa’yı Hak Te‘âlâ hazretleri hıfz emin eyleye âmin. Bu esnâda otuz beş gün mikdârı İstanbul’da sâkin olub ocakdaşlarımızdan alub dininde salâbetlü ve gayûr birkaç teberdâr karındaşlar ve hadîka-i hasse bostancılarında bazı akıl ve müdebbir ve mütedeyyin ihtiyârlar ve hasekiler ile mülâki olduğumuzda her birilerine kalem verüb su’âl eyledim ki “Şevketlü pâdişâhımız bu vakte gelince dokuz vezîr azl idüb her birisine bir bahâne eyledi. Dokuzuncu fâtih-i Belgrad El-Hâc Mehmed Paşa’dır. Bunun din-i İslâm’a ve şevketlü pâdişâhımıza ne mertebe hizmet eylediği mülûk-ı İslâm ve mülûk-ı Nâsâra beyninde meşhur oldu. Nemçe kâfirinden altmış senelik intikamımızı Bi-iznillâhü Te‘âlâ alıverdi. Ve bu kadar kal‘alar husûsâ Belgrad Kal‘ası’nı aldı ve Moskov kâfiri elinden Özi ve Hotin Kal‘aları’nı aldı ve mukaddema Vidin seraskeri iken Nemçe kâfirine ‘azîm kılıç urub kara Eflak’ı Nemçe elinden aldı ve feth eylediği vilâyetlerden bu kadar îrâd hâsıl eyledi. Acabâ şevketlü pâdişâhımız, böyle vezîri niçün ‘azl eyledi?” dediğimizde bu fâkire böyle cevâb eylediler ki “Bu hizmetlerin cümlesi gerçektir. Belki dahi ziyâdedir ve şevketlü pâdişâhımızın ‘azl husûsunda kat‘an cürmü yoktur. Zîrâ ‘azl ve nasb pâdişâhımız elinde

¹²¹ Şehla-Hacı Ahmed Paşa, Haziran 1740- Nisan 1742 tarihleri arasında sadrazamlık yapmış olan Osmanlı devlet adamıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, **age.**, C.IV/2, s. 354-360.

değildir. Şimdi cem'î manâsıbın 'azli ve nasbı kızlar ağası ve birkaç kara ağaları ve Pîrîzâde imâm vesâir birkaç müfsidlerin elindedir. Şevketlü pâdişâhımızın devletde alakası kalmayub (78a) bu zikr olunan müfsidler ve hâ'inler bu devleti zabt edüb memâlik-i mahrûsayı fesâda vermişler şevketlü garîb kalub bu hâ'inlere mağlûb olmuşdur. El-Hâc Mehmed Paşa'nın 'azline birkaç şey sebep olmuşdur. Evvelki sebep budur ki şevketlü pâdişâhımız El-Hâc Mehmed Paşa'ya ziyâde muhabbet idüb 'azîm ikrâm eyledi. Hattâ bir gün pâdişâhımız deryâ üzerinde giderken 'El-hamdülillâhi Te'âlâ henüz vezîrimi buldum' deyü bostancıbaşı ağaya hitâb eyledi. İmdi şevketlü pâdişâhımızın El-Hâc Mehmed Paşa'ya olan ikrâm ve muhabbetini kızlar ağası mel'ûn ve müfsid hazm etmeyüb hased etmekle dâmen-i mel'anet ve hıyâneti dermiyân idüb imâm Pîrîoğlu zındık ve mülhid ve birkaç devlet hâ'inleri ile müşâvere idüb bunun 'azli tarafına sû-i bâliğ eylediler. İkinci sebep pâdişâh ile vekîl-i mutlak arasında olan kelimât taşrada lisâna alınmak töhmet-i 'azîme olduğuna binâ'en Vezîr El-Hâc Mehmed Paşa her ne zamân 'arza girüb bazı mükâleme idüb taşra çıkdıktan sonra pâdişâh ile olan mukâlemeyi kızlar ağasına söyleyüb bir mikdâr âfâkı musâhabet ederd. Ba'dehû çıkub konağına giderdi. 'Pâdişâh ile söyleşdüğü sözü bana niçün söylemez' deyü kızlar ağasının ziyâde hâtırı kaldığı için vezîrin 'azli tarafına dâmen-i hıyâneti dermiyân eyledi. Üçüncü sebep Haremeyn evkâfına müte'allik fermânlar ve tevcîhât iktizâ eyledikte kızlar ağası sâhib-i devlete 'arz eder. Ol dahi 'arzları okudur. Şer'e ve kânûna mutâbık olan 'arzların üzerine buyurur. Eğer muhâlif ise buyurmazlar öteden berü kâ'ide-i külliye budur. Lâkin kızlar ağası Devlet-i 'Aliyye'ye tasallut edüb kabza-i tasarrufuna aldığı için El-Hâc Mehmed Paşa'dan mukaddem bu şevketlü gününde vezîr olanlar kızlar ağası Hâcî Beşîr (78b) Ağa'nın 'arzlarının içine bakmayub ve huzûrunda okunmayub her ne olursa olsun gerek şer'-i şerîfe ve kânûna mutâbık ve gerek muhâlif hiç okunmayub hemân üzerine buyururlar imiş. Amma mumâileyh El-Hâc Mehmed Paşa kızlar ağası tarafından her ne kadar 'arzlar verir ise cümlesini huzûrunda kırâ'at etdürüb ba'dehû buyurur idi. Bir gün kızlar ağası tarafından

birkaç ‘arzlar varub vezîr-i a‘zam cümlesini kırâ’at etdürüb üzerlerine buyurmuş lâkin iki kıt’a fermân ricâsına olan ‘arzların üzerine buyurmayub cevâb eyledi ki ‘Bu fermânlar hilâf-ı şer‘ ve hilâf-ı kânûndur. Bu işler Yörük Ağaları ile Türkmen Ağalarının tezvîrat ve hîleleridir. Bundan Haremeyn re‘âyâsına ziyâde gadr vardır. Ağa hazretlerine bizden ‘arz-ı hulûs idüb böylece ifâde edersiz. Berâtları hatâdan sakınuruz. Bu husûsda kendülerin iğfâl eylemişler’ deyüb iki kıt’a ‘arzı geriye gönderdikde ol sâ‘at kızlar ağasının girü gurûr ve mel‘anet ve hıyânet damarları hareket idüb ol mertebe gazaba geldi ki firavun-ı mel‘ûna dönüb dedi ki ‘Bundan akdem vezîr olanlar bizim ‘arzlarımızı kırâ’at etmeyüb buyururlar idi. Bu vezîr bizim ‘arzlarımızı kırâ’at etdirdiği töhmet kendüye yeterken şimdi ‘arzımızı gerüye gönderdi. Hoş imdi bunun dahi ‘ilâcı bulunur’ deyüb zeyl-i mel‘anet ve hıyâneti dermiyân idüb imâm-ı evvel olan Pîrîoğlu ve kara ağalardan bazı müsâhibleri yanına da‘vet ve dürlü dürlü iftirayı mutazammın yalanları ve kizbler ta‘lîm eyledikden sonra taşra ricâlinden kendi taraf-girî olan bazı müfsidler yanına da‘vet ve dürlü dürlü fesâdlar ta‘lim idüb taşra fesâda şürû etdürüb ve müsâhibleri imâm Pîrîoğlu mülhîd ve zındık dahi ol yalan sözlerin yanına bin dahi katub pâdişâha söylediler. Pâdişâh dahi kızlar ağası mezbûra çağırub su’âl eyledi ki ‘Bu vezîrin (79a) hakkında şöyle söylerler, sen nice bilürsün?’ dedikde kızlar ağası cevâb eyledi ki ‘Bu kulunuz vezîrin işlerini çokdan işitdim ancak pâdişâhımızın vezîre ziyâde ‘alâkası olduğunu bilürüm. Anın için söylemeğe cesâret edemedim. İmâm Efendi ve müsâhib ağalar her ne söyler ise gerçektir’ deyüb tasdik eyledikde pâdişâh ‘Bunun ‘ilâcı nedir?’ dedikde kızlar ağası cevâb eyledi ki ‘İlâcı ‘azl etmektir. Eğer ‘azl etmezseniz sonra bundan zarar görürsünüz. Fermân pâdişâhımızdır’ dedi. Pâdişâhımız Sultan Mahmud Hân hazretleri kızlar ağası mezbûr Hâcî Beşîr ve İmâm-ı evvel Pîrîoğlu mülhîd ve zındık vesâir kara hâdim hâ’inler ve taşradan birkaç beyâz mürtedler bu mel‘ûnların yalanını gerçek fehm idüb tecessüs ve tafahhus etmeyüb bu mertebe sadâkat ile hizmet eden ‘El-Hâc Mehmed Paşa’yı ‘azl eyledi. ” deyü bâlâda su’âl eyledüğümüz zât-ı şerîfler bu fakîre böyle cevâb verecek. Bu fakîr dahi böyle sözler ile “Pâdişâhlar vezîrini azl eder mi?” deyü itirâz eyledüğümüzde cevâb eylediler

ki “Pâdişâhımız, kızlar ağasının sözünü bir devirler red eylemez. Zîrâ kızlar ağası ol mertebe i’timâd eylemiştir ki eğer kızlar ağası olmasa benim saltanatım zâ’il olur” deyü i’tikâd eder ve pâdişâhımızın lisân-ı şerîflerinden defe‘ât ile bu söz işidilmiştir. “Eğer kızlar ağası her ayda bir vezîr azl eyle” deyü pâdişâha söylese asla sözü red olmaz. Bu müfsidlerin arasında “Şevketlü pâdişâhımız mecbûrlardır” dedi. Bu fakîr yine mu‘âraza eyledi ki kızlar ağası ve mezbûr imâm vesâirleri pâdişâhımızdan bu kadar in‘âm ve ihsân görmüşlerdir. “Niçün pâdişâhımıza ve ümmet-i Muhammed’e böyle hıyânet ederler? Zîrâ sık sık vezîr ‘azl etmek Devlet-i ‘Aliyye’ye ve ümmet-i Muhammed’in nizâmına hâlel virüb etrâfda olan düşmanlar fırsat bilür” deyü su’âl eyledim. Cevâb eylediler ki bâlâda mezkûr olan (79b) hâ’inler ve müfsidler nizâm-ı devlet hâcetleri değildir. “Bir vezîr müddet-i medîde vezâret eylese kızlar ağasının vesâir mezbûrların zevk ve safâlarına ve kâr-ı kizblerine mâni olur. Zîrâ devletde rüşvet ile iş göremez olurlar. Anın için sık sık vezîr ‘azl ederler” deyüb bu fakîri ilzâm eylediler. Ey ‘azîz karındaşlar şevketlü ‘azametlü pâdişâhımız bu kara hâdimlere bu mertebe kapulub bu kâfirin sözü ile müddet-i kalîlede bu kadar vezîr ‘azl eylediği için sakınub pâdişâhımızı ta’yîb etmeyesiz. Zîrâ bu kara kâfirler şeytân-ı lâ’înden eşedir. Zîrâ şeytân-ı lâ’în ancak vesvese verir ammâ bu kara hâdimler zâhiren sadâkat ve istikâmet yüzünden görünüb şevketlü pâdişâhımızın huzûr-ı hümayûnlarında birbirlerini tasdîk ederek bin dürlü yalan ve nifâk dair sözler söyleyüb pâdişâhımızı bir mikdâr i’timâd etdürürler. Ba‘dehû ümmü’l-mü’minîn vâlide sultan ve hâsekî sultan hazretlerinin karşısına varırlar. Vech-i mezkûr üzere yalan ve nifâka dâ’ir sözler söyleyüb şeytân-ı lâ’în Havvâ anamız hazretlerini Âdem Peygamber ‘aleyhi’s-selâm üzerine musallat eylediği gibi bu kara hâdimler vâlide sultan ile hâsekî sultan hazretleri pâdişâhımızın üzerine musallat edüb bunların elinden pâdişâhımız ‘âciz kalub murâd etdikleri husûsâ mecbûren râzı olur. İmdi bu kara şeytânlar madem ki pâdişâhlara ve harem-i hümayûna yakındır, sakınub pâdişâhımızı bir töhmet ile müttehem etmiyesiz. Ancak şu kadar var ki şeytânı düşman bilüb “Eûzübillâhi min şeyâtîni’l-insi ve’l-cinni ve min şeyâtîni Benî Hâm” demek pâdişâhlar vesâir ümmet-i Muhammed

üzerlerine vâcibdir. Bu vâcibi işlemeği Hak Te'âlâ şevketlü pâdişâhımıza nasîb eyle. Âmin. Ey 'azîz karındaşlar bu fakîr on sekiz sene Sarây-ı 'Atîkde teberdârlar ocağında olmağla Benî Hâm şeytanlarından bu kara hâdimlerin bazısına hizmet (80a) ve ba'zısına 'ilm-i şerîf ta'lîm eylediğümüz sebebiyle bu hâ'inlerin cemî' isrârlarına ve i'tikâdlarına ve hîle ve hud'alarına vesâir hıyânetlerine ziyâde vukûf-ı tâm hâsıl eyledik. Bir dürlü bunlara i'timâd etmiyesiz. Ne kadar sûret-i salâhda görünürler ise sâbit değıllerdir. Zîrâ bunların vilâyetlerinde 'avratlara nikâh yoktur. Cümlesi zinâdan hâsıl olmuşlardır. Nûn ve'l-kalem sûresinin¹²² tefsîrinde yazar ki "Veled-i zinâ kimesne bir şeyde sâhib-i kadem olmaz ve 'inâd ve mağrûr olur ve dîninde salâbet üzere olmaz". Anın için bu kara hâdimler ziyâde mağrûr ve mütekebbir olmağla "Devletde söz bizim olsun" deyü 'inâd ideb elbetde "Bu iş niçün olmaz?" derler. Şer'e ve kanuna mutâbık mı değıl mi aramazlar. Şeytân gibi kibir edüb sâ'atde on beş kere kâfir olurlar. Dünya harâb olsa hâcetleri değıldir. Hemân "Devletde söz bizim olsun" derler. Anın için Devlet-i 'Aliyye'de bu hıyânetleri işlediler. Böyle hâ'inlerin hıyânetleri âşikâre etmek üzerimize farz olmağın Devlet-i 'Aliyye ve ümmet-i Muhammedi âgâh ve pâdişâhımızı îkâz için bir mikdâr hıyânetleri tahfîr olundu ve bir mikdâr dahi İnşâallahü'r-Rahman hasbeten lillâhi Te'âlâ ve taleben li merdâtihi bu kara hâdim hâ'inlerinin Âl-i Osman devletinde etdikleri fesâd ve hıyânet ferden ferden beyân olunur. Allâhü Subânehu ve Te'âlâ hazretlerinden rica ve niyâz ederim ki hâdimü'l-haremeyn-i şerîfeyn ve halîfe-i seyyidü'l-mürselîn olan şevketlü ve 'azametlü pâdişâhımız Sultan Mahmud Hân Gâzi Hazretleri hâb-ı gafletden îkâz idüb gayret ve hamiyet ve basîretler ihsân eyleyüb bâlâda mezkûr olan kütüb-i tevârîh ve tefâsîr ve hadîsde hıyânetleri beyân olunub hadîs-i şerîf ile mezmûm zengî tâ'ifesinden olan kara hâdimleri 'ırz-ı mü'minîn olan harem-i hümayûndan ihrâc idüb vücûd-ı menhûsların dâ'ire-i devletden ref' ü def' eyleye. Âmin. (80b) Allâhümme âmin. Ey 'azîz karındaşlar bu kara hâdimlere "Senün buğz u garazın nedendir?" deyü bu fakîr Derviş Abdullah su'âl ederseniz cevâb-ı evvel budur ki bunlar gibi hâ'in ve müfsidlere buğz ve garaz

¹²² Kur'an'ı Kerim'in 68. sûresidir.

ve ‘adâvet etmek îmânı ve İslâmı olan karındaşlar üzerine farz-ı ‘ayndır. Zîrâ bu kara kâfirler Harem-i pâdişâhîde olan câriyelere hıyânet etdiklerini ilmimiz muhît ve Hak Te‘âlâ şâhiddir. Böyle mel‘ûnlara ‘adâvet farz olmağın dahi edâ-i farz için bu kara hâ’inlere rızâ-i Allâh buğz u ‘adâvet ederim ve dahi cevâb-ı şani budur ki bu kara hâ’in ve mel‘ûnlara Âl-i Osman devletine duhûl edeli etdikleri fesâd ve hıyânet bir devletde olmamışdır. Devlet-i ‘Aliyye’de fesâd ve hıyânet etmek cemî’ ümmet-i Muhammede hıyânet etmek gibidir. Ümmet-i Muhammede hıyânet eden âdeme ‘adâvet etmek farz-ı ‘ayndır. Anın için bu kara hâdimlere ‘adâvet ederiz. İmdi bu kara mel‘ûnların fesâd ve hıyânetleri bi’lcümle tahrîr olunmak mümkün değildir. Lâkin devmen li’l-ihţisar ve taleben li rıdai’l-Gaffar ve tevsıyeten li üli’l-ebşar nahvü katreten mine’l-ebhar. Bir mikdâr bu risâlede ‘ale’l-ihţisâr beyân olundu ve bir mikdâr dahi zeyl-i risâlede beyân olunur. İnşallâhü Te‘âlâ evvelâ Sultan Ahmed-i evvelden sonra Sultan Mustafa tahta geçüb üç ay dört gün pâdişâh olub bu kara hâdimlerin fesâdı ile Sultan Mustafa azl olunub Sultan Osman tahta cülûs eyledi ki bâlâda beyân olundu. Sâniyen Sultan Osman Han Hotin Seferi’nde iken kızlar ağası mel‘ûn vüzerâ-yı ‘izâma ve sipâh ve yeniçeri askerine acı sözler söylediği için pâdişâh ile asker arasında bürûdet bırakub dilhâh üzere ‘avdet olunmadığı bâlâda zikr olundu. Sâlisen devlet-i İstanbul’a geldikten sonra yine kızlar ağası kara kâfir ile Ömer Efendi mel‘ûn yekdil olub sa‘îd Sultan Osman merhûmun başına bir fitne-i (81a) ‘azîme kopardılar ki ol merhûmu ‘âkıbet katl edüb şehîd eylediler. Yerine bundan akdem ‘azl olunan Sultan Mustafa yine tahta cülûs etdirdiler. Bu dahi bâlâda zikr olunmuşdur. Râbi’an Sultan Mustafa ‘azl olunub Sultan Murâd-ı Râbi’ tahta cülûs eyledi. Bu fesâdlar dahi bâlâda zikr olunmuşdur. Hâmisen şehîd ve sa‘îd Sultan İbrahim Hân hazretlerinin üzerine bu kara kâfir hâdimler ol mertebe fesâd-ı azîm ve fitne-i dahiye çıkardular ki âkıbet Sultan İbrahim Hazretlerini şehîd idüb oğlu Sultan Mehmed Hân hazretlerini tahta cülûs etdirdiler. Bu dahi bâlâda zikr olunmuşdur. Sâdisen ümmü’l-mü’minîn olan Sultan İbrahim Hân hazretlerinin vâlide-i kiramları Vâlide Sultan Hazretlerini bu kara hâdim kâfirleri gice ile katl eylediler. Bu dahi bir fitne-i ‘azîmdir. Bâlâda beyân olundu.

Sâbi'an Sultan Mehmed Hân hazretleri yedi yaşında tahta cülûs idüb sagîr olmağla umûr-ı devlet kara hâdimler ile avratlar elinde olub iki ayda, üç ayda vezîr 'azl idüb umûr-ı devlet ve nizâm-ı saltanatı muhtell ve müşevveş etmeleriyle devletde zorbalı peyda olub 'azîm zahmetler çekildi. Bu dahi bâlâda zıkr olunmuşdur. Sâminen Sultan Mehmed Hân hazretlerinin evâhîrinde bu kara kâfirlerin etdüğü fesâd ve hıyânetler bâlâda zıkr olundu. Tâsian bin doksan dokuz târîhinde Sultan Süleyman tahta cülûs idüb ba'dehû Sultan Ahmed tahta cülûs eyledi. Ve'l-hâsıl bu doksan dokuz târîhinden yüz altı târîhine gelince yedi sene umûr-ı devlet kezâlik bu kara hâdim kâfirleri ile 'avratlar elinde olub iki ayda, üç ayda bir vezîr 'azl idüb Nemçe kâfiri Sofya'ya karîb gelüb ehl-i İslâm kâfir ayağı altında kalub bu kadar Müslüman erleri ve 'avratları ve kızları ve oğlancıkları esir idüb koyun sürer gibi sürüb götürdüler. Yürümeğe iktidârları olmayub (81b) yolda kalan ihtiyâr âdemlerin ve 'avratların iki ayaklarını kesüb âh ü amân ederek yol üzerinde vefât idüb kâfir Edirne'ye gelmeğe bir cümle kaldı. Vilâyet-i Rumeli elden gidüb ve bu ümmet-i Muhammedin ehl ü 'ıyâli ve ma'sûm uşakları kâfirlerin atı ayağı altında kalub Devlet-i 'Aliyye'nin nizâmı kalmayub memâlik-i mahrûsa fesâda varduğunu bu kara hâdimler kat'â fikir etmeyüb ancak bu hâ'inler harem tarafıyla yekdil olmağla erbâb-ı menâsıb ve vüzerâdan rüşvetler alub gice ve gündüz vezîr-i 'âzamı 'azl etdirmeyi fikir ederlerdi. Bu dahi bâlâda zıkr olunmuşdur. İmdi fesâd ve şekâvet ve hıyânet ile mevsûf mel 'ûnlara buğz u adâvet etmek ümmet-i Muhammed üzerine farz olduğı kütüb-ü tefâsirde ve ahadiste musarrahdır. Böyle olıcak biz dahi anlara buğz u adâvet ederiz. Onuncu fesâd ve hıyânetleri budur ki hâlâ pâdişâhımız olan Gâzi Sultan Mahmud Hân hazretleri bin yüz kırk üç târîhinde taht-ı hümâyûna cülûs eyledikde henüz habsden hâlâs olmağla gafil bulunub bazı ahmak ve mecnûn ve müfsidlerin ta'rîfleri ile umûr-ı devlet ve saltanatı kızlar ağası Hâcî Beşîr Ağa'ya teslim idüb bu kara kâfir ve münâfık vesâir mel 'ûnun kizb-i sarîhini ve nifâkını gerçek zannedüb şol mertebe i'timâd eyledi ki bi'l-cümle umûr-ı devleti ve nizâm-ı saltanatı Hâcî Beşîr Ağa'ya teslîm idüb bi'l-küllîye 'azl ve nasb vesâir umûr-ı devlet bu kara zengî mel'ûnun elinde kalmağla vakt-i hâcette kendisinin

nifâkını ve yalanını tasdîk ettirmek için Pîrîoğlu nâm mülhid ve zındığı götürüb pâdişâhımıza imâm-ı evvel ve musâhib eyledi. Bu iki mel ‘ûnlar ittifâk idüb iki ayda, üç ayda bir vezîr ‘azl ettürmek ile umûr-ı devlet muhtell ve müşevveş (82a) olub “Âl-i Osman Devleti bir kara zengi hâdim elinde kalmış” deyü etrâfda olan mülûk-ı Nâsâra baş kaldırub İslâm memleketine hücum eyledi. Bu esnâda Hâcı Beşir ile mezbûr imâm ve taşradan birkaç müfsid ve mürtedler gördüler ki tedbirleri ma’lûmdur. Ol saat ara yere âdemler koyub pâdişâhımızın haberi yok iken Azak ve Özi ve Hotin Kal‘aları kâfire virüb içinde olan ‘avratlara ve kızlara ve oğlancıklara olan hasâret bir târîhde olmamışdır. Ve Âl-i Cengiz Tatar Hân Kırım’da sâkin olalı Kırım Adası’na bu hasâret olmamışdır. Cümlesini tahrîr idüb beyân etmeğe yürek tahammül etmez ve Nemçe kâfirinin Niş tarafında ettikleri fesâdın cümlesi bâlâda zikr olunmuşdur. İmdi kızlar ağası Hâcı Beşir nâm sâhir ve kezzâb ve hazinedâr ağa dedikleri kara mel‘ûn ve imâm-ı evvel Pîrîoğlu mülhid ve Halisi Osman kethüdâ bu dört nefer mel ‘ûnlara ve bunlara tâbi birkaç mürtedler bu zikr olunan fesâdların cümlesini işleyüb din-i İslâma ve devlet-i Âl-i Osman’a bâlâda zikr olunan hıyânetleri ettikleri azhar mine’ş-şems olub beyne’n-nâs meşhûr ve mütedâvildir. Ey ‘azîz karındaşlar “Şevketlü pâdişâhımız bu kara hâdimlere bu mertebe itibâr etdüğü nedendir?” deyü su’âl ederseniz cevâb budur ki “Pâdişâhlar bu kara hâ’inlere i’tibâr ve i’timâd ettüklerine sebep üçdür. Evvelki sebep budur ki pâdişâhlar şâhzâde iken bu kara hâdimlerden okurlar. Küçük yaşından berü ülfetleri bunlar iledir. Anın için bu kara hâ’inlere i’timâd eyledüğü şerâtü’l-İslâm kitabında fasl fi senen-i ta’lim ve ta’lim dedüğü faslda yazar ki oğlancıkları okumağa ve büyüdüğünüz vakitte ahlâk-ı hamîde (82b) sâhibi âdemlere viresiz ve nesebi, hasebi pâk olsun ve edîb olsun ‘avrat olmasun ve ‘abd olmasun hürrü’l-asl olsun ve lisân-ı fasîh olsun ve ziyâde tama’kâr olub ehl-i zinâ olmasun zîrâ oğlancıklar Kur’ân-ı ‘azîm ve Furkân-ı kerîmi her kimden öğrenürse Bi-iznillâhi Te‘âlâ ol âdemin huyu ile huylanur” deyü tasrîh olunmuşdur. Bu memdûh olan sıfatların birisi kara hâdimlerde yokdur. Belki memnû‘ olan sıfatların küllîsi bu kara hâ’inlerde mevcûddur. Evvelâ bu karaların cümlesi veled-i zinâdır. Nesebi sâbit değildir. Zîrâ karalar vilâyeti bi’l-

cümle müşrik ve mecûsîdir. Ehl-i kitâb değildir. Bunlarda nikâh yokdur ve ‘avratını sakınmak yokdur. Bunlar kelb gibi âşikâre çatışurlar. Bunlar için utanmak yokdur. Bâlâda tafsîl olunmuşdur. İmdi böyle mezmûm, bed- ahlâm mel’ûnlardan okuyub küçük yaşından berü bunlar ülfet eden şâhzâdeler bu kadar pâdişâhlık eylediği ümmet-i Muhammedin du‘âsı berekâtıyledir. İkinci sebep bu kara kâfirlerin harem tarafına ziyâde intisâbları olmağla dürlü dürlü fesâdlar ta’lim idüb harem tarafıyla pâdişâhlara galebe eylemişlerdir. Bin doksan altı târîhinde bu fakîr teberdârlar ocağında iken kara ağalardan birkaç musâhib ağalar bu fakîrden okurlar idi. Bu sebebden anların dâ’iresinden eksik olmazdık. Bir gün kızlar ağası Yusuf Ağa’nın ağzından bu sözü işitdim ki “Şevketlü pâdişâhımız ile bir husûs için bu gice görüşmek iktizâ eyledi. Meğer baş kadın ile bir odada yatur uyurlar imiş. Vardım uyandırdum. Güç ile güç ile gönlünü yaptım. Hele işimi gördüm” dedi. Hadîs-i şerîf ile hıyâneti sâbit olan böyle mezmûm tâ’ife şevketlü pâdişâhımızın harem-i hümâyûnunda gice ile bî-pervâ gezdüğünü işitecek bu fakîre hayret el verdi. Zîrâ pâdişâhımız halife-i resûldur. Bunların haremîni (83a) kendü haremimiz gibi hıfz etmek cümlemiz üzerine farz-ı ‘ayndır. İmdi bu Devlet-i ‘Aliyye’nin bu kadar kâ’im olduğu yine ümmet-i Muhammed’in du‘âsı berekâtıyledir. Üçüncü sebep bu mel’ûn ve hâ’in kara hâdimler vâlîde sultan vesâir kadınların karşusuna varub kelb gibi temellük ve Yahudiler gibi tabasbus ederek ve bazı vakitte ağlıyarak derler ki “Bizden gayri pâdişâhımıza ve sizlere hayr-hâh tokdur. Zîrâ biz sizin ‘abd ü memlûkünüz olduğumuz ma’lûmunuzdur. Bizim malımız ve vücûdumuz sizindir.” ‘Avratlar dahi nâkısı’l-‘akl olmağla bu mel’ûnların sözlerine kapılıb pâdişâha derler ki “Bu karalar bizim ‘abd ü memlûkümüzdür. Bunların malları ve vücûdları bizimdir. Her ne işiniz olur ise bunları mâhrem idüb ancak bunlar ile müşâvere edesiz.” Pâdişâhımız dahi avratların şer’i şerîfe ve kânûna muhâlif iğvâsıyla bu mel’ûn ve hâ’in kara hâdimlere i’tibâr ve i’timâd idüb mahrem eylediği için bu kara kâfirler kendü akıllarını beğenüb umûr-ı devlete karışmak ile bu Devlet-i ‘Aliyye’ye ne mertebe fesâda virdükleri ve ne mertebe hıyânet etdikleri bâlâda zikr olundu. Şevketlü ve ‘azametlü pâdişâhımız Hazret-i Ömer Radyallâhü

anh hazretlerinin bu kelâmını mülâhaza etmezler. Kâle Ömer İbnü'l-Hattab Radyallâhu Te'âlâ anh: "Adâvetü'l- âkili hayrun min sadâkati'l ehme." Ma'nâsı 'âkil âdemin düşmanlığı ahmak âdemin dostluğundan hayırludur demek olur. Zîrâ bir 'âkil âdem bir kimesneye düşmanlık murâd eylese 'âkıbetini fikr eder. Ol düşmanlığı edemez. Ammâ dost olan âdem ahmak olsa bu âdem bana sâdıktır ve hayır-hâhdır deyü anın sözüyle bir iş işlersen 'âkıbeti hayır olmaz elbetde bu zahmete uğrarsın demek olur. Görmez misin ki kızlar ağası Hâcî Beşîr ve birkaç tavaşi mel'ûnları pâdişâhımızın karşusunda sûret-i hakdan görünür bin dürlü yalan ile pâdişâhı (83b) iğfâl edüb İsakçı tarafında yirmi otuz bin kese akçe izâ'at ve itlâf eylediler. Otuz akçelik iş görmediklerinden gayri Azak ve Hotin ve Kırım tarafında ehl-i İslâm olan hasâret bir târîhde olmamışdır. Niş tarafında olan hasârat dahi cümle malûmdur buna kıyâs oluna Moskov kâfiri Azak ve Özi ve Hotin Kal'aları'nda ve Kırım vilâyetinde etdüğü hasâretdan ve Nemçe kâfirinin Niş Kal'ası'nda ve ol tarafda olan kasabât ve kurâda etdüğü hasâretden şevketlü pâdişâhımızın bir dürlü haberi yokdur. Ancak Kızlar ağası Hâcî Beşîr sâhir ve hazînedâr kara kâfir ve kara musâhiblerin birkaç mel'ûn ve zikr-i müstehcen-i ef'âl-i şenî'a ile mevsûf imâm-ı evvel Pîrîoğlu mülhid ve zındık bu hâ'in kâfirler ittifâk ve ittihâz idüb pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerinin karşusunda sûret-i sadâkatde görünüb biribirlerinin yalanını tasdîk ederek 'azl-i vezîr fikrine ve sevdasına düşüb Devlet-i 'Aliyye tasarrufumuzda olsun iddi'âsiyle bu fesâdları çıkarub Devlet-i 'Aliyye'yi rezîl ve hazîne-i 'âmireyi itlâf etdiklerinden mâ'ada ümmet-i Muhammedi ve ehl ü 'ıyâlleri ile ma'an bu kadar hasârete uğradub kâfir ayağı altında pây-mâl eyleyüb bi'l-cümle Rumeli'ni kâfir zabt etmekle bir derece kalmış idi. Ancak bu şerî'at-ı mutahharanın sâhibi hürmetine ve kelimetu'l-lâh hürmetine ve fukarâ ve zu'afâ du'âsı berekâtiyle Hakk-ı Sübhânehu ve Te'âlâ racülünü halk idüb kâfirleri bu kıyafete koyub ümmet-i Muhammedi halâs ve Rumeli'ni bize ihsân eyledi. El-hâmdü lillahi'l-lezî bini'metihî tetimmü's-salihâtü. Aziz karındaşlar kütüb-i ahdisten mesâbıh-ı kitabın evâilinde murahhasdır. Bir gün Cebrail Aleyhisselâm cânib-i Hak'dan me'mûren gelüb peygamberimiz Sallalâhü Te'âlâ aleyhi vesellem hazretlerinden su'âl eyledi

ki “Yâ Resûlullâh îmân ve İslâm ve ihsân neye derler? (84a) Bunlardan bana haber ver.” dedikde peygamberimiz hazret-i Muhammed Resûlullâh Sallallahü Te‘âlâ aleyhi vesellem hazretleri îmân ve İslâmdan haber verdikten sonra ihsândan verdiği haber buyurdu ki “El-ihsânü en teğbûdellâh’e keenneke terahü ve in lem tekün terâhü te innehü yerâke” deyü buyurdular. Müfredden cemî’ iltifât vardır. Ma’nâ-yı şerîf budur ki Allâh Te‘âlâ’ya ‘ibâdet eyledikde Allâhü Te‘âlâ’yı görür gibi ‘ibâdet edesiz. Siz anı görmezseniz Allâhü Te‘âlâ sizi görür demek olur. Bu hadîs-i şerîf ve kelâm-ı latîfe göre Hak Te‘âlâ’ya ‘ibâdeti ihsân üzere idüb kaçan namaza şürû‘ edecek Hak Teâlâ bilâ keyfiyetini görür ve dîvânında kâ’im olur gibi ‘ibâdet etmek cümle ümmet-i Muhammed üzerine husûsâ şevketlü pâdişâhımız üzerine vâcib iken kızlar ağası dedikleri Hâcî Beşîr sâhir ve hâ’in ve mel’ûn Devlet-i ‘Aliyye’yi fesâda virüb memâlik-i mahrûsa’yı muhtel ve müşevveş eyledüğüne kanâ‘at etmeyüb şevketlü pâdişâhımızın Rabb-ı Te‘âlâ’ya etdüğü ‘ibâdete dahi karışub kendü hevâdârlarında olub öteden berü ef’âl-i şenî‘â ile mevsûf ve meşhûr ve mütedâvil olan Pîrîoğlu mülhid ve zındık ve cemî’ münkerâtı mürtekib azlem-i halkullâh yalancı, kezzâb, münâfıkı götürüb pâdişâhımıza imâm eyledüğünden gayri kendü yalanını tasdîk eylesün deyü böyle yalancı ve münâfık mülhidi müsâhib-i şehriyârî eyleyüb Devlet-i ‘Aliyye’yi ve memâlik-i mahrûsa’yı fesâda verdiklerinden mâ‘ada şevketlü ve ‘azametlü pâdişâhımızın Hak Te‘âlâ’ya etdüğü ‘ibâdeti dahi fesâda virüb ihsân üzere ibâdet etdürmediler. Anın içün cümle işler ma’kûs olub şevketlü pâdişâhımızın râhatı kalmamışdır. Dilerim ki Hak Te‘âlâ ism-i â‘zamı hürmetine bu mülhid imâmı kaldırub bir sâhib-i takvâ imâm nasb idüb ihsân üzere ibâdet etmeği nasîb-i müyesser eyleye. Âmin. Zîrâ şevketlü ve ‘azametlü (84b) pâdişâhımızın makâmı halife-i resûl makâmı iken minnet-i Resûlullâh üzere ‘ibâdet etmekden şevketlü pâdişâhımızı mezbûr kızlar ağası men‘ eyledi. Ey ‘azîz karındaşlar bu kara zengî kâfir hâdimler ve hâ’inlerin mülûk-i mâziyye devletlerinde ve mülûk-i İslâmiyye husûsa mülûk-ı Emeviyye ve Âl-i Abbâs ve selâtîn-i Âl-i Osman devletlerinde etdikleri fesâd ve şekâvet ve hıyânetleri âlâ-tarîki’l-icmâl bu risâlede beyân olunmuşdur. Allâh Sübhanehü ve Te‘âlâ hazretlerinden ricâ ve niyâzımız

budur ki şevketlü ve ‘azametlü pâdişâhımıza gayret ve hamiyet ve basîret ihsân edüb sûret-i hakdan görünen kara tavâşi kâfirlerinin fesâd ve şekâvet ve hıyânetlerine vâkıf eyleye âmin. Allâhümme âmin. Bismike’l egle’l-eazzil ecelli’l-ekrem ve bi hürmeti Nebiyyike ve Rasûlike Eşrafi’r-Rusûli Muhammed Sallahü Te’âlâ Aleyhi vesellem. Ve bi hürmeti cemî’l-Enbiyâive’l-Murselîn. Ve bi hürmeti melâiketike’l mukarrabîne ve’l-kerrûbîn ver-Ruhu’l-A’zam ve ervahî’l-mukaddeseti salevatüllahi ve selâmühû aleyhi ve aleyhim ecmeîn. Ve bi hürmeti abdike ve halifetike Kutbi hâze’l-asri ve ricali’l-ğaybi rahmetüllahi aleyhim ecmeîn. Âmin Ya Hâliku’l-eşyâibi hürmeti’l-esmâi semmeyte bihâ zâteke Ya Rabbe’l-Âlemin. Vasiyyetü’l-müellifi li mülûki Âl-i Osman edâmehumüllahü Te’âlâ bi’l-addi vennusrati ilâ âhiri’d-deveran. Ve cealehüm veziran ve müfînen li’l-mehdiyyi min nesl-i seyyidinâ Muhammed eş-şeffi li ehli’l-kebâiri ven-nîran. Eûzü billâhi mineşşeytanirracîm Bismillâhirrahmânirrahîm. Kâlellahü Te’âlâ vel-asri innel-insâne lefî husrin illellezîne âmenû ve amilü’s-sâlihâti ve tevâsav bi’l-hakkı ve tevâsav bis-sabri. Sadekallahü’l-‘azîm. Ve belleğa Rasûluhu’l-kerimü ve nanhü alâ zâlike. Min-el şahidin bu sûre-i kerîmenin tefsîrini tahfîre bu makâmın tahammülü yoktur. Ancak Hak sözüyle ve sabır ile vasiyyet-i mü’min olanların husûsâ ‘ulemânın üzerine farz olmağın bu fakîr dahi taleben li-marazat Allâhü Te’âlâ ve edâ’en (85a) pâdişâhlara vasiyyet etmeyi ihtiyâr eyledi. Pâdişâhlara vasiyyet cümle nâsa vasiyyet gibidir. Zîrâ pâdişâhlar nâsın dahi ve yüreği gibidir. Kaçan bir kimesnenin yüreği sıhhat üzere olsa anın vücûdu sıhhat üzere olur. Kezâlik pâdişâhlar âfiyet üzere olsa cümle nâs âfiyet üzere olur. Böyle olunca cümle nâsın sıhhat ve âfiyetine tamâen pâdişâhlara ve vasiyyet ve nasîhat ihtiyâr olundu. İmdi bu fâkîrin evvelki vasiyyeti oldur ki “Şevketlü ‘azîmetlü pâdişâhımız taht-ı Osmânî’ye cülûs eyledikde ibtidâ ‘ibâdet-i bedeniyyesini bi-kemâlihâ edâ eyleye”. Yani Allahü Teâlâ hazretleri bedeni ile etdüğü ibâdetle nizâm vermek pâdişâhlar üzerine farz-ı ‘ayndır. ‘İbâdet-i bedeniyye dedüğümüz beş vakit namâz ve Ramazân-ı şerîfde sâ’im olmak, tilâvet-i Kur’ân-ı ‘azîm vesâir evrâd ve ezkâr ve kelime-i şehâdet ve nâfile namâzlar gibi bunların ba‘zısı farz ve ba‘zısı resûl-i kibriyânın sünnet-i seniyyesidir ve ba‘zısı

ibtidâ farz-ı ‘ayn ba’dehû sünnet-i seniyyedendir. Kelime-i şehâdet gibi ammâ beş vakit namâz ve Ramazân-ı şerîfde sâ’im olmak bu ikisi hîn-i bulûğdan vefâtına değin farz-ı ‘ayndır. Kemâli ile oruç tutmak ma’lûm lâkin yalnız başına kemâl üzere namâz kılmak güçdür. Meğer ehl-i sünnet ve’l-cemâ’atdan bir sâlih ve sâhib-i vera‘ ve takvâ fakîh imâm ardında kılınursa ol namâz kemâl üzere edâ olunur. Bir kimesne bu vech üzere namâz kılmağı terk etmese Allah Sübhânehû ve Te‘âlâ ol âdemin ömrüne ve mâlına berekât virüb düşmanların hor, hakîr idüb cümle günâhların ‘afv edecektir. Meğer ehl-i zimmet re’âyâsından hilâf-ı şer‘ ve hilâf-ı kânûn mâlını almış ola. Böyle mâl alub üzerine kâfir hakkı geçdi ise ve fih-i nazar. İmdi şevketlü pâdişâhımız bâlâda mezkûr olan Pîrişâh nâm mülhid ve zındığı imâmlıktan azl ve yerine bir sâhib-i (85b) kanâ’at ve ehl-i sünnet ve cemâ’at fakîh ve dindâr ve sâhib-i vera‘ ve takvâ âdemi getürüb imâm idüb beş vakit namâzı böyle imâma uyub kılar ise ol namâzı kemâl üzere edâ etmiş olur ve Allâh Subhânehû ve Teâlâ’ya ‘alâka peydâ etmiş olur. Zîrâ peygamberimiz Sallallâhû Teâlâ ‘aleyhi vesellem hazretleri hadîs-i şerîfde “Es-salâtü mi’râcü’l-mü’min” buyurdular. Böyle olıcak pâdişâhımız vech-i meşrûh üzere beş vakit namâzı edâ eyleseler mi’râca çıkmış gibi olur. Elbetde mi’râca çıkan kimesnenin Hak Teâlâ ile ‘alâkası olur. İmdi pâdişâhlar bu vech üzere namaz kılub Rabb-i Te‘âlâ ile ‘alâkası olsa Allâh Subhânehû ve Te‘âlâ pâdişâhımız ‘ömr-i şerîfine ve mâlına ve devletine berekât virüb cümle günâhlarını ‘afv idüb vüzerâsına ve ricâl-i devletine ve ‘askerine ve memleketine nizâm virüb cümle düşmanlarını ve devletde hâ’in olanları kahr eder. Kemâl-i kâl-i Allâhü Teâlâ “İnne’l-hasenâti yüzhibe’s-seyyiâti. Sadekallahü’l-‘azîm . Eğer pâdişâhların imâmı mülhid olsa mülhide uyub kılduğu namazın i‘âdesi farz-ı ‘ayndır. Eğer imâm, fâsık ve zâlim ise namâzı noksân olur. Hâk Te‘âlâ’ya etdüğü ‘ibâdet noksân olur. Bir pâdişâhın Hâk Te‘âlâ’ya kulluğu noksân olsa Hâk Te‘âlâ’nın cümle işlerini ber ‘aks ider ve devletinde fesâd eksik olmaz ve devletine ve memleketine düşman müstevlî olub cümle memleketinden berekâtı kaldırır ve eğer pâdişâhlar Rabb-i Te‘âlâ’ya kulluğu kemâl üzere ederler ise cümle nâs ondan korkub dâimâ itâ’atde olurlar. Zîrâ peygamberimiz Hazret-i Muhammed

Resûlullâh Sallallâhu Te‘âlâ aleyhi vesellem hazretleri hadîs-i şerîfnde buyurdular mefhûm-ı hadîs budur ki “Pâdişâh Hâk Te‘âlâ’dan korkub ‘ibâdetini kemâl üzere eylese bin seksen sâ‘at ba‘îd mahalde olan düşmanlar ol pâdişâhdan korkub itâ‘at ederler” deyu buyurdular. İmdi (86a) cemî’ farzların efdali ve mü‘minlerin mi‘râcı olan beş vakit namâzdır. Bunu kemâl üzere edâ etmek evsâf-ı mezkûre ile olan imâma uyub edâ olunmağa muhtaçdır. Fe izâ kâne’l-emru. Kezâlik şevketlü pâdişâhımızın üzerlerine farz ve vâcibdir ki, taht-ı Osmânî’ye sa‘âdet ile cülûs buyurdıklarında ibtidâ ehl-i sünnet ve cemâ’atden bir sâlih ve mütedeyyin sâhib-i vera’ ve takvâ fakîh ve sâhib-i kanâ‘at âdemini getirüb imâm eyleye ve ol imâmı müderris ve kâdı itmeyüb arpalık dahi virilmeye. Zîrâ bu şeyler ol imâmın ehl-i dünyâ olmasına sebeb olur. Takvâyâ mâni‘dir ve şevketlü pâdişâhımız böyle sâlih imâmlara ziyâde in‘âm ve ihsânlar idüb ‘atiyecikler eksik etmeyeler. Bu ‘atiyye mâni‘-i takvâ değildir. Zîrâ İmâm-ı Â‘zam hümâm-ı akdem hazretleri “ ‘atiyyetü’s-sultân câ‘izetin li-ehlihâ” buyurdular ve dahi imâm efendi hazretlerinin ve gerek ‘ıyâlinde olanların rütbesine göre nafaka ve kisve ve harçlık vesâ‘ir levâzımını beytü’l-mâlden ta’yîn buyurdular. El-hamdüli’l-lâhi Te‘âlâ Devlet-i Osmânîyye’de hezâr ‘ulemâ ta‘ayyüş idüb geçinürler. İki imâmı beslemeğe şevketlü pâdişâhımız ‘âciz değildir. Ve dahi şevketlü pâdişâhımız tarafından imâm efendilere tenbîh oluna ki yalnız imâmet rütbesine kanâ‘at eyleyeler. Zîrâ imâm-ı şehriyârî olanların rütbesi â‘lâ rütbedir. Müderris ve kâdı olmakdan imâmlar memnû‘dur. Eğer imâmların oğulları ehil olursa müderris ve kâdı eyleyeler, be‘is yokdur. Eğer kazâyâ ve tadrîse kâdir ve ehil değiller ise münâsib olan tarîkde ikrâm eyleyeler zararı yokdur. Ancak babalarına ikrâmdır ve imâm-ı şehriyârî olan efendiler afyon ve berş buna benzer ma‘cûnlar ekl etmesünler. Eğer ekl ederler ise mâni‘-i takvâ olduğundan mâ‘ada münâfık ve yalancı olurlar. Dünyada ne kadar tiryâkî gördüm ise cümlesi yalancı ve münâfıklardır. Kendülerinden (86b) söz peydâ ederler ve dahi şevketlü pâdişâhımız imâm efendileri sık sık huzur-ı hümâyûna getürmeyeler. Zîrâ imâmlara gurûr getürür takvâyı riyâyâ tebdîl idüb umur-ı devlete karışmağa başlar. Zabt-ı mümkün olmaz imâm-ı şehriyârî olan efendiler salâh ve takvâ üzere olsalar pâdişâhlara ve ümmet-i

Muhammed'e sebep-i rahmet ve bâ'is-i nizâm-ı devlet ve emânet-i memleket olub bi'l-cümle insân vesâ'ir hayvân râhat üzere olurlar. Zîrâ şevketlü pâdişâhımızın üzerine farz-ı 'ayn olan beş vakit namâzı böyle sâlih imâma uyub edâ idüb kulluğu yerine getürmüş olur. Pâdişâhlar Hâk Te'âlâ'ya kulluğunu kemâl üzere eylese Allâh Sübhânehû ve Te'âlâ Hazretleri şevketlü pâdişâhımızın dünyevî ve uhrevî cemî' işlerini âsân idüb pâdişâhımıza rahat ihsân edeceğinde şek ve şübhe yokdur. İmdi pâdişâhların cemî' işleri âsân olub râhat üzere olucak memâlik-i mahrûsada olan insân vesâ'ir hayvân râhat üzere olurlar. Zîrâ Hâk Te'âlâ her şeye berekât ihsân ider. Böyle olucak şevketlü pâdişâhımızın imâmları ehl-i sünnet ve sâhib-i kanâ'at ve târik-i bid'at ve müdâm-ı 'ibâdet ve râgıb-ı 'uzlet ve selîm tabî'at olub vera' , takvâ ile mevsûf olmak şartdır. Bu fakîrin ikinci vasiyyeti oldur ki, Kur'ân-ı 'azîm ve Furkân-ı Hâkîm Allâh Sübhânehû ve Te'âlâ'nın zât-ı şerîfi ile kâ'im kelâm-ı kadîmidir gayri mahlûkdur, hükmü kıyâmete değîn bâkîdir. Kur'ân-ı 'azîmü'ş-şân ve ehâdis-i resûlu'l-lâh ahkâmına 'ansamîmi'l-bâl yapışub 'amel ve icrâsına sa'y-ı belîğ ve ihtimâm-ı tâm eylemek şevketlü, 'azametlü pâdişâhımız üzerine farz-ı 'ayndır ve dahi 'adl ve rahîm ve latîf bu üç ism-i şerîfleri esmâ-i hüsnâdandır. İsm-i sıfâtdır. Yani Hâk Teâlâ'nın sıfât-ı şerîfelerindendir. Bu üç sıfat ile sıfatlanmak pâdişâhlar üzerine farzdır. 'Adl (87a) sıfat ile sıfatlanub beyne'n-nâs 'adâlet eyleye. Kavlinde ve fi'ilinde, ekinde ve şürbünde 'adâlet üzere olub 'adâleti kendülere 'âdet ve tabî'at edinelir. Zîrâ 'adâlet hakkında âyet-i kerîme çokdur. Birisini tahrîr kâfidir. Kâlallâhû Te'âlâ İnnallâhe ye'müru bi'l-'adli ve'l-ihsâni ve îtâizî'l-kurbâ ve yenhâ ani'l-fahşâi ve'l-münkeri ve'l-beğy. Yeizuküm lealleküm tezekkerûn. Sadekallahü'l-'azîm.¹²³ Bu âyet-i kerîmenin mânâ-yı şerîfi ile 'amel etmek pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerinin vüzerâ ve vükelâ ve taraflarında memûr olan kuzât ve mevâlî üzerlerine farz-ı 'ayndır. Lâkin vüzerâ-yı 'izâm ve vükelâ-yı kirâm ve kuzât ve mevâlî efendiler bunların 'amel etmesi pâdişâhların amel etmesine mevkûfdur. Pâdişâhlar mevkûfün 'aleyhdır. Mevkûfun 'aleyh 'amel idicek bunların cümlesine 'amel etdürür. Zîrâ bunlar me'mûrlardır. Me'mûr olanların 'ameli kısırdır.

¹²³ Nahl 16/90

İhtiyârî değildir fi zamanına bunlardan ihtiyarları ile amel eder nâdir kalmıştır. Amma pâdişâhlar âmirlerdir. Âmirlerin ‘amel etmesi ihtiyârîdir. Kısırî değildir. Yani bir kimesneyi pâdişâhlara haber idüb ‘amel etdirmeğe kâdir değildir. ‘Amel etdirmenin ta‘rîfi budur ki emr bi‘l-ma‘rûf ve nehy ‘ani‘l-münker olan şeyleri pâdişâhlara rıfkla ifâde ve tefhîm ederek nasîhat etmek lâ-büd ve lâzımdır. Böyle olıcak bu âyet-i kerîmenin ma‘nâ-yı şerîfi ile ‘amel etmek ibtidâ şevketlü pâdişâhımızın üzerlerine farz-ı ‘ayndır. Ba‘dehû vüzerâ ve mevâlî ve kâdırlara emr idüb bu âyet-i kerîme ma‘nâ-yı şerîfi ile ‘amel etdirmek yine pâdişâhlar üzerine farz-ı ‘ayndır ve dahi vasiyyetim oldur ki şevketlü pâdişâhımıza ve vüzerâsına yakın olan ‘ulemâ ve ağaların üzerlerine farz-ı ‘ayndır ki bu âyet-i kerîmenin ma‘nâ-yı şerîfini ifâde ve tefhîm idüb hak sözü söyleyenler havf etmeyeler. Zîrâ nâsdan ziyâde (87b) olduğu hadîs-i şerîf ile sâbittir. Elbetde hak sözü kabul ederler. Kezâlik vüzerâ dahi ne kadar zâlim olsalar Allâhü Teâlâ’nın emr-i şerîfi kendülere ifâde olursa kabul etmem dimezler. Elbetde kabul ederler lâkin fi-zemâninâ kurb-ı pâdişâhîde olan ‘ulemâ ve ağalar zâhiren sûret-i hakdan görünürler. Ammâ bâtinen ve vâsi‘ü‘l-mezheb ve mülhid ve zındık olub edek-i erba‘aya muhâlif dürlü dürlü te‘vîlât ve hîleler ile şevketlü pâdişâhımıza ‘adl ve ihsân tarafını göstermeyüb dâ‘imâ zulüm tarafına meyl etdürürler. Böyle âdemleri dâ‘ire-i devletden tarh ve ib‘âd etmek, eğer mülhid olduklarına pâdişâhımızın ilmi lâhık olur ise katl etmek şevketlü pâdişâhımızın üzerlerine farz-ı ‘ayndır. Zîrâ bu misillü âdemler Devlet-i ‘Aliyye ve memâlik-i mahrûsayı nice kere fesâda vermişlerdir. Allâh Sübânehu ve Te‘âlâ hazretleri ism-i â‘zamı hürmetine ve sâhib-i şerî‘at hürmetine bu misillü sûret-i sadâkate görünen mülhid ve zındık ve hâ’inleri envâ‘-ı kahr ile kahr eyleye. Âmin. Allâhümme âmin. İmdi bâlâda mezkûr olan âyet-i kerîmede ibtidâ ‘adl ve ihsân zikr olundu. Zîrâ dîn-i İslâmın kuvvet bulması ve memâlik-i İslâmiyye’nin ma‘mûr olması ‘adl ve ihsân ile olur. Böyle olıcak ibtidâ ‘adâlet tarîkine sülûk etmek şevketlü pâdişâhımızın üzerine farz oldu. Eğer ‘adâlet tarîkine sülûk olunur ise mezkûr olan âyet-i kerîme ile bi‘t-tamam ‘amel etmiş olur. İmdi ‘adâlet üç nev‘dir. Birisi ibâdetde adalet etmektir. Meselâ namâzı ta‘dîl-i erkân üzere edâ etmek gibi ikinci

kavlinde yani sözünde ‘adâlet idüb geçen bir sözü söyledikde doğrusunu söyleye ve insâf üzere söyleye bir kimseye azâr edüb gaf eylemeye rıfk ile yumuşak söyleye ve şer‘e müte‘allik sözde metîn eğer şer‘e muhâlif ise ol sözden (88a) rücû‘ eyleye. Devletine mağrûr olub şer‘e ve kânûna ve garkı saltanata muhâlif kelimâta musırr olmaya rücû‘ eyleye üçüncü ef‘âlinde ‘adâlet eyleye yani taht-ı hükmünde olan nâs üzerine ‘adâlet eyleye ya‘ni anlara zulm etmeye mazlûma mu‘în zulmile mehîn ola ve cemî’ münkirât ve fuhşiyât ve bagy-ı tuğyândan nâsı men‘ ve nehy eyleye. Memnû‘ olmayanları katl eyleyeler. Zîrâ katilleri meşrû‘dur. Ve‘l-hâsıl ‘ibâdetin başı ‘adâlet etmektir. Kemâ kâle Ömer İbnü’l-Hattâb Radyallâhu Te‘âlâ anh. El-‘adlû ve emnü külli ibadetin ve‘l-zulmü re’sse külli mu‘sîbetin sadak Ömer Radyallahu anh. Ya‘ni ‘adâlet cümle ‘ibâdetin başıdır, zulm cümle mu‘sîbetin başıdır demek olur. Böyle olıcak pâdişâhlar ve vüzerâsı ve kâdılar vesâ‘ir sâbitleri ‘adâlet üzere olsalar bu âyet-i kerîme ile bi’t-tamâm ‘amel etmiş olurlar. Kâdı Hân kitâbının musannifi olan Burhâneddin Rahmetullâhi Aleyh hazretlerinin te‘lif eylediği **Merâtibü’l-Ahlâk** adlı kitâbında “Fasl fî-mertebetü’s-saltanat” dediği mahalde yazar ki “Adâlet etmek pâdişâhlar üzerine farz-ı ‘ayndır. Kaçan bir pâdişâh tarîk-i ‘adâlete sülûk edecek ibtidâ Kur’ân-ı ‘azîmü’ş-şân ve ehâdîs-i şerîfe ahkâmılarına yapışub Kur’ân-ı hakîm ve sünnet-i resûl icmâ‘-ı ümmet ve kıyâs-ı fukahâ-i mütekaddimîn bu edille-i erba‘ayı kendüye temessük edinüb şerî‘at-ı mutahhara ve sünnet-i resûlü ihyâ edüb taht-ı hükmünde olan memleketlerde gerek müslim ve gerek ehl-i zimmet her ne kadar insân sâkin ise cümlesine merhamet ve re’fet ve şefkat idüb ve cümle nâsı ‘ıyâlinde bilüb şâhin gibi iki kanadı altına alub hıfz eyleye. Pâdişâhların iki kanadının birisi şerî‘at ve birisi sünnetdir. Kânûn-ı pâdişâh dahi bunlara merbûtdur ve dahi pâdişâhlar üzerlerine farz-ı ‘ayndır. Şerî‘at-ı (88b) mutahharayı ehline tefvîz buyuralar. Zîrâ şerî‘at Hâk Te‘âlâ tarafından pâdişâhlara emânet-i kübrâdır. Pâdişâhlar şerî‘at üzerine nâzırdır.” Böyle olıcak pâdişâhlar ol emâneti ehline tefvîz eyleye ya‘ni ‘âlim âdemlere tefvîz eyleye, câhil âdemlere tefvîz eylemeye. Eğer câhillere tefvîz eder ise Yevm-i âhiretde Hâk Teâlâ ol pâdişâha bade’s-suâl ‘azâb eder. Hâk Te‘âlâ şevketlü pâdişâhımıza

basîretler ihsân idüb âhîret ‘azâbından hıfz eyleye. Kemâ Kâl Allâhü Teâlâ İnnallâhe ye‘mürüküm en tüeddü’l-emânâti ilâ ehlihâ. Sadekallahü’l-‘azîm.¹²⁴ Böyle olıcak şerî‘atı ehline tefvîz edesiz ve kapularınızda rüşveti kaldırasız. “Kânûn üzere kendünüze ta‘yîn olunan akça (ya) kanâ‘at edesiz” deyu Şeyhü’l-islâm ve kâdî‘asker efendilere sık sık tenbîh eylemek şevketlü pâdişâhımız üzerine farz-ı ‘ayndır ve ehline dahi tefvîz olunsa yine üzerlerine nezâret etmek pâdişâhlar üzerine lâzımdır. Zîrâ fi-zemâninâ ‘ulemâmız azgun olmuşdur. Bunların ıslâhı güçdür hem âsândır. Âsân tarîki budur ki azgun olan ‘ulemânın bir mikdâr karnını aç koyalar. Zîrâ gerek insânı ve gerek hayvânı açlık kadar ıslâh eder. Görmez misin ki bir katır, camuş ve yaramaz olsa sâhibi anın arpasını az verir. Bir mikdar aç kor ol sâ‘at camuş yaramazlığı terk eder. Sâhibine mûnis olur. İmdi azgun ‘ulemâlar katırdan eşedir. Bunları ancak açlık zabt eder. Eğer aç kalur ise sâhiblerine itâ‘at ederler. Eğer karınları tok olur ise sâhiblerini deperler. Zîrâ bizim ‘ulemâmızı azgun eden kesret-i mâldır. Zîrâ bunlara bir mansıb ihsân olunsun ol mansıbdan elli altmış kise akçe alurlar. Ba‘dehû ‘azl olunub İstanbul’a gelicek kendülere arpalar virürler. Bunlar arpalığı (89a) zâlim nâiblere virüb subaşılık gibi şer‘-i şerîfi satarlar. Ol zâlim nâ‘ibler vardığı kazâyı harâb edüb her ayda beş yüz gurûş ve bin gurûş azgun efendiye irsâl ederler. Bu sebebden karınları tokdur. Azgun olurlar. Bunların nizâmı âsân işdir. Hemân hazîne-i ‘âmirede olan merhûm Sultân Süleymân Kânûnu ve ‘ulemâya virdüğü nizâma nazar ve ‘amel olunur. Cümle ‘ulemâ haddini ve tavrını bilür. Azgunluğu terk idüb mutî‘ olurlar. Ve dahi şevketlü pâdişâhımızın üzerine farz-ı ‘ayndır. Vekîl-i mutlak olan vezîr-i â‘zam hazretlerine hatt-ı hümâyûn-ı sa‘âdet makrûn ile tenbîh buyrula ki ‘avâriz-ı dîvâniyye ve bedel-i nüzûl¹²⁵ ve tersâne-i ‘âmireye müte‘allik ve celep-keşân¹²⁶ ve ‘âdet-i ağnâm¹²⁷ vesâ‘ir tahsîli lâzım gelen tekâlîf-i ‘örfiyye-i kânûniyye tahsîline me‘mûr olanlardan kânûn üzere kalemiyye alınub rüşvet nâmına bir akçe alınmaya

¹²⁴ Nisa 4/58

¹²⁵ Sürsat. Osmanlı Devletinde, ordu sefere giderken civar köylerin halkı ordunun geçeceği yollara zahire getirmek ve bunu rayiç üzerinden satmak ile mükelleftiler. Sonraları bu mükellefiyete bedel kendilerinden muayyen bir vergi alınmaya başlandı. Sattıkları zahireye **Sürsat Zahiresi**, verdikleri paraya ise **Sürsat Bedeliyesi** ya da **Bedel-i Nüzûl** denilirdi. Ayrıntılı bilgi için bkz: Pakalın, **age.**, C.III, s. 300.

¹²⁶ Koyun tüccarı. Kasaplık hayvan toplayıp satan kimseler. Ayrıntılı bilgi için bkz: Pakalın, **age.**, C.I, s.269.

vekîl-i mutlak olanlar tahsîldârları karşusuna götürüb furkân-ı ‘âlî-şânı kendü eliyle virüb tenbîh ve tehdîd ve tahvîf idüb zulmden hazer edesiz. Eğer zulm edüb fukarâ ve zu’afâ ve re‘ayâ ve berâyânın âh-ı enîn ederek inkisâr eyledikleri mesmû‘-ı hümâyûn olur ise ancak katl olunmanız ile te’dîb olunursuz diye ve mâlikâne sâhiblerine tenbîh eyleye ki zaleme ve katale ve hazele tâ’ifesine iltizâmen mâlikânelerin virmeyeler. Ashâb-ı mâlikâne bi-nefsihi gidüb mâl-ı mîrîyi kendüleri tahsîl eyleyeler. Yâhûd hizmetkârını gönderüb tahsîl etdüreler. Ve bunlara dahi minvâl-i meşrûh üzere tenbîh eyleye ki zulmden hazer eyleyeler. Zîrâ ehl-i hizmet ve muhassıllar¹²⁸ ve mültezimler¹²⁹ zâlim olur ise ol vilâyetin harâbına sebep olurlar. Vilâyetin harâb olduğu Devlet-i ‘Aliyyenin harâbına sebep olur. Zîrâ pâdişâhların hazînesi ancak vilâyetin ma’mûr olmasıdır ve dahi cizye cibâyetini¹³⁰ (89b) mütemevvil ve sâdıku’l-kavl ve’l-fi’l her hâli tecrübe olunmuşdur. Âdemlere virilüb ber-vech-i mukannen kalemiyye alunub rüşvet nâmına nesne alınmaya ve cizye cibâyetine me’mûr olanlar âhere iltizâm ile vermeyüb bi-nefsihi kendüleri cibâyet eyleye yâhûd mu‘temed âdemlerini göndere ve bunlara dahi vech-i meşrûh üzere belki dahi ziyâde tenbîh oluna ki zulmden hazer ederler. Zîrâ ehl-i zimmete zulm etmek ehl-i İslâma zulm etmekden eşedir. Peygamberimiz Sallallâhü Te‘âlâ aleyhi vesellem hazretleri hadîs-i şerîfnde buyurdular ki “Ehl-i zimmet amân dileyüb zimmeti kabul eyledikleri sâ‘at Hâk Teâlâ’nın bize emânetidir. Sakınub emânete hıyânet idüb ehl-i zimmete zulm etmeyesiz. Eğer ederseniz ehl-i zimmetden zulm ile cem‘ olunan mâlî Hâk Te‘âlâ harbi kefereye nasîb etse gerekdir. Sadak Resûlullâh.” Bu hadîs-i şerîf meşhûr hadîslerdendir ve dahi kizb ve irtişâ ve tama‘-ı hâm ve hîlebâz ve dekk ve desîse ile mevsûf ve ma‘rûf ve meşhûr ve yalancı âdemler gerek vekâlet hizmetinde olsun ve gerek erkân-ı sâ’ire hizmetlerinde olsun hiç istihdâm olunmayub böyle zâlim ve mel‘ûn âdemleri dâ’ire-i

¹²⁷ Osmanlı Devletinde koyun ve keçiden alınan bir cins vergidir. Muhtelif eyaletlerde kendi kanunlarına göre koyun veya keçi başına bir veya yarım akçe olarak alınır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Sertoğlu, *age.*, s. 7.

¹²⁸ Osmanlı Devletinde, Tanzimat’a kadar mîri mukataaları iltizam eden vezir ve vali, âyân vesairenden kimselere verilen addır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Sertoğlu, *age.*, s. 228.

¹²⁹ İltizam Sisteminde devlete ait gelir getiren kaynakları, muayyen bedel mukabilinde üzerine alan şahıslardır. Geliri devlete peşin olarak öderler, sonra gene hükümet kuvvetine dayanarak bunu halktan tahsil ederlerdi. Ayrıntılı bilgi için bkz: Sertoğlu, *age.*, s. 161.

Devlet-i ‘Aliyye’den tarh ve ib‘âd idüb yerine ahlâk-ı hamîde sâhibi sâdikü’l- kavl ve sâhib-i kanâ‘at ve ehl-i insâf tarîki ‘adâlete sâ‘î âdemleri istihdâm buyurmak şevketlü ‘azîmetlü pâdişâhımız üzerlerine farz-ı ‘ayndır. Zîrâ bu zikr olunan mel‘ûnların dâ‘ire-i devletde vücûdları ‘ayn-ı fesâd-ı ‘azîmdir. Def‘-i fesâd ve ve def‘-i zulm veliyyü’l-emr üzerine farz-ı ‘ayndır. Böyle olıcak şevketlü ‘azîmetlü pâdişâhımız üzerine farz-ı ‘ayndır ki böyle yalancı müfsidler dâ‘ire-i devletden tarh idüb yerine evsâf-ı cemîle-i mezkûre ile mevsûf (90a) kavlen ve fi‘ilen tecrübe olunmuş âdemleri istihdâm buyurular. Zîrâ mülûk-i mâziyye ve mülûk-i İslâmiyye devletlerinde belki rûy-ı zemînde her ne kadar fesâd ve fitneler zuhûr eyledi ise cümlesi kizb ve yalan ve tama’ sebebiyle zuhûr eylemiştir. Hâk Te‘âlâ cânibinden nâzil olan yüz dört kitâbdır. Yüz dördüncü kitâb Kur‘ân-ı ‘azîmdir. Bunların cümlesinde yalan ve zulm ve nifâk ve rüşvet harâmıdır. Hâk Te‘âlâ bu Devlet-i ‘Aliyye husûsan şevketlü pâdişâhımızı yalancı ve münâfık şerrinden hıfz eyleye. Âmin. Allâhümme âmin. Bi hürmeti cemî‘l-Enbiyâi ve‘l-Murselîn. Ve dahi pâdişâhlar üzerlerine vâcib mertebesindedir ki birkaç mu‘temedün ‘aleyh ve sâhîhatü’l-kelimât kullarını bir tenhâ mahalde huzûruna getirüb mü‘ekkid tenbîh ve tahvîf edüb ba‘dehû eğer istikâmetiniz zâhir olur ise rütbenize göre ikrâm olunursuz” deyu keremler va‘d edüb ve kendülere harçlık verüb Rumeli ve Anadolu taraflarına hufyeten irsâl oluna ve ol âdemler derviş kıyâfetine yâhûd bir gayri kıyâfete girüb Rumeli ve Anadolu taraflarını gezüb teccessüs eyleye ibtidâ kâdıları ve arpalık nâ‘iblerini ve mevâlî efendileri teccessüs eyleye. Ba‘dehû mîrî tahsîldârlarını husûsan cizyedârları teccessüs eyleye. Ba‘dehû vüzerâ-yı ‘izâm ve mîr-i mîrân ve mîrlivâ ve voyvoda ve mâlikâne mutasarrıfları ve Türkmen ve Yörük ve Ekrâd ağalarını teccessüs eyleye. Ba‘dehû â‘yân-ı vilâyeti teccessüs eyleye bunların içinde zâlim olanları ism ve resm ve şöretleri ile defter edüb ol defteri getirüb pâdişâhımıza vireler. Şevketlü pâdişâhımız dahi ‘acele etmeyüb sühûlet ve tedrîc ile her birlerini ahz edüb ‘afv olunmağa müstehak olanları ‘afv idüb cezâyı müstehak olanları ‘amellerine göre cezâ tertîb eyleyeler. (90b) Eğer ricâl-i devletden bunlara şefâ‘at

¹³⁰ Büyüklüğünden dolayı vakfa ait ve bir elden idare olanağı kalmayan evkaf gelirlerinin kısımlara ayrılarak ayrı ayrı idaresi usulüne denir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Sertoğlu, **age.**, s. 66.

eder olsa anlara dahi ta'zîr oluna. Zîrâ yaramaza şefâ'at etmek zâlîme mu'în olmaktır. Zâlîme mu'în olanların cezâsı kütüb-i fikh-ı şerîfde mestûrdur ve bu irsâl olunan âdemler müstakîm ve dîndâr ve tecrübe olunmuş âdem gerek ve yalnız gezmeyüb ikişer yâhûd üçer refîk olmak şartdır. Zîrâ ba'zı vakitte birbirleri ile müşâvere etmek lâzımdır. Hüdâvendigâr-ı sâbıkîn Sultân Bâyezîd Han ve sâhib-i Kânûn Süleymân Han ve Sultân Murâd Han-ı sâlis ve Sultân Murâd Han-ı râbi' Tâb Allâhu Serâhüm hazretleri memâlik-i mahrûsayı minvâl-i meşrûh üzere teccessüs etmek ile 'ibâdu'l-lâh üzerinde zulmü def' edüb tarîk-i 'adâlete sülûk etmekle memâlik-i mahrûsayı ma'mûr, âbâdan edüb hazîne-i 'âmireyi doldurdular. Zîrâ vilâyet ve reaya ma'mûr olmadıkça hazîne-i 'âmire dolmaz zulüm ile ve rüşvet ile cem' olan mâlda berekât olmaz. Zulm ve rüşvet ile cem' olan mâl ile sefer verseler ol seferde nusret olmaz. Kemâ Kâl Allâhü Te'âlâ celle celâlehu ve mâ lil zâlimîne min ensarin. Sadekallahü'l-'azîm.¹³¹ Ya'ni Hâk Te'âlâ celle celâlehu hazretleri kelâm-ı kadîmde buyurdu ki "Zâlim pâdişâhlar ve zâlim 'asker için nusret ya'ni benim tarafımdan anlara yardım yoktur. Zîrâ zâlimler şeytân-ı la'în 'askeridir. Benim nusretim 'âdil pâdişâhlar ve 'âdil 'asker içündür. 'Âdil pâdişâhlar vüzerâsı ve 'askeri her hâlde kâfir 'askerinde gâliblerdir. Zîrâ 'âdil asker benim askerimdir" deyü buyurdu. Kemâ kâl Allâhü Te'âlâ ve inne cündenâ lehümü'l-gâlibüne.¹³² Bu âyet-i kerîmede cündün izâfeti izâfet-i teşrîfiyyedir. Cündden murâd 'adâlet üzere olan İslâm pâdişâhlarıdır. Hâk Te'âlâ 'adâlet üzere olan pâdişâhlara ta'zîm ve teşrîf edüb kendü zât-ı pâkine muzâf eyleyüb 'adâlet üzere olan pâdişâhlar ve 'askeri benim 'askerimdir deyü buyurdu. Ma'nâ-yı şerîfi budur ki Allâh Sübhânehu (91a) ve Te'âlâ kelâm-ı kadîmde buyurdu ki "Kavlên ve fi'ilen ve i'tikâden ve 'amelen 'adâlet üzere olan pâdişâhlar ve askerleri kâfir askeri üzerine ve melâhîde¹³³ askeri vesâ'ir düşmanları üzerine gâlibler ve her hâlde mansûrlardır. Zîrâ sıfât-ı mezkûre ile mevsûf olan pâdişâhlar ve 'askerleri benim 'askerimdir. 'Azamet-i şânımız ile ben anlara yardım ve nusret ederim" deyü va'd buyurdu.

¹³¹ Bakara 2/270.

¹³² Saffat 37/173.

¹³³ Melâhîde (Mülhid), Hak mezhepten bâtil mezhebe kayanlar, dinsizler. Ayrıntılı bilgi için bkz: HANÇERLİOĞLU, O., **İslâm İnançları Sözlüğü**, İstanbul 1994, s. 383; Devellioğlu, age., s. 858.

Sadekallahü'l-‘azîm. Fe innehû lâ yuhlitü'l mîâd ve dahi şevketlü pâdişâhımıza vâcibdir ki gerek ‘ulemâdan ve gerek sâ’ir ricâlden sâhib-i tama’ ve manâsıb-ı dünyâyâ hârîs olub cem‘-i mâl sevdâsında olan vâsi‘ü'l-mezheb yüze gülücü mülhid ve zındık kimesneleri musâhib ittihâz etmeyeler ve ülfet eylemeyeler. Zîrâ böyle âdemlerden hak söz sâdır olmaz. Böyle vâsi‘ü'l-mezheb mülhid ve zındıklar zâhiren sûret-i salâhda görünürler. Ammâ i‘tikâdları bâtil olmağla dâ’imen tarîk-i ‘adâleti setr idüb hilâf-ı şer‘ ve hilâf-ı kânûn nice te’vîlât-ı bâtila ve tedlîsât-ı ‘âtıla ile şevketlü pâdişâhımızı iğfâl idüb dâ’imen zulm ve rüşvet tarîkini gösterüb Devlet-i ‘Aliyye ve memâlik-i mahrûsayı fesâda virirler. Hâk Te‘âlâ böyle mel‘ûnların fesâdından şevketlü pâdişâhımızı hıfz idüb böyle kâfirleri envâ‘-ı kahr ile kahr ve vücûdlarını ve evlâdlarını dâ’ire-i devletden ihrâc ve ib‘âd eyleye. Âmin. Allâhümme âmin. Bismike'l-eğle'l-e‘azzi'l-ecelli'l-ekrami. Ve dahi bu ‘abd-ı fakîrin üçüncü vasiyyeti oldur ki fî-‘asrinâ sultanımız olan şevketlü ve ‘azîmetlü pâdişâh-ı ‘âlem-penâh Sultan Mahmûd Han hazretlerinin ve ba‘dehû zuhûr idecek pâdişâh-ı âlem-penâh üzerlerine farz-ı ‘ayndır ki hıyânetleri hadîs-i Resûlullâh ile sâbit olan Benî Hâm tâ’ifesini ya‘ni siyâh zengîlerden olan kara hâdimleri Harem-i hümayûn tarafına uğratmayub men‘ eyleyeler. Zîrâ ol sûret ve kalbi kara zâhiren salâh ve takvâ üzere (91b) görünen kara hâ’inler ve kâfir ve hınzırdan ednâ hınzırların Harem-i hümayûnda olan ba‘zı câriyelere hıyânet etdiklerine Hâk Te‘âlâ celle celâlehu hazretleri şâhiddir. Hâşâ ve bu fakîr dahi şehâdet ederim bu kara kâfirlerin hıyâneti şol mertebedir ki her birisi birer ve ikişer câriyeye ‘âşık olub her ne kazanur ise ol câriyelere harc ve sarf ederler. Fırsat buldukça görüşüb birbirlerine muhabbet ederler. Eğer su‘âl olunur ise “Bu karalar meclûb ve maktû‘ tavâşîlerdir, bunlarda şehvet yokdur, şehveti olmayan âdem ‘âşık olmaz ve ‘avrata muhabbet etmez” dersiniz. Bu mel‘ûnlar mahbûb oğlana dahi muhabbet edib kendilere yakın ederler ve bu kara kâfirlerin ol mertebe şehveti vardır ki murdâr vücûdları ‘ayn-ı şehvet olmuşdur. Her birisi ikişer ve üçer câriye satun alub odalarına hıfz ederler ve birbirinden ziyâde kıskanub sakınurlar ve Hârem-i hümayûnda ‘âşık oldukları

câriyeleri kezâlik birbirlerinden sakınurlar. Benim ‘âşik olub muhabbet eyledüğüm câriyeye ve odada olan câriyelerime nazar eylemişsin deyü birbirleri ile gavgâ ederler. Şehveti olmayan kâfir ve hâin bu hareketi eder mi? Tefekkür buyurula. Bu fakîr doksân bir târîhinin evâhirinde Sarây-ı ‘Atîk’de teberdâr ocağına duhûl edüb on sekiz sene bu kara kâfirlerin içlerinden eksik olmadık ve birkaç kara kâfirlere ‘ilm-i şerîf ta’lîm eyledik kelb-i ‘akûr boğazına cevâhir takmış gibi olduk. Bu sebebden gerek şâkirdimiz olanlar ve gerek sâ’irleri bu fakîre muhabbet idüb mahrem-i esrâr ittihâz etmeleriyle cem‘-i fesâdlarına vukûf-ı tâm hâsıl eyledik. Şevketlü ‘azîmetlü pâdişâhımızın ma’lûm-ı sa’âdetleri olsun ki bu kara kâfirler ne kadar salâh ve sadâkat yüzünden görünürler ise bir dürlü (92a) i’timâd buyurulmaya. Zîrâ bunların aslı fesâd üzere olub zinâdan hâsıl olmuşlardır. Elbetde hıyânetden hâlî olmazlar bu kara kâfirlerin vilâyetlerinde kitâb ve şerî‘at yokdur ve nikâh ile ‘avrat almak yokdur ve bunlar ehl-i perde değillerdir. Kelb gibi âşikâre çatışurlar. Bunların ahvâli bâlâda tafsîl olunmuşdur. Ve eğer su’âl olunur ise “Bu kara hâdimlere yakın olan câriyeler lezzet hâsıl olur mu?” dersiniz kara hâdim mel‘ûnlarından ol câriyelere lezzet hâsıl olduğu İstanbul içinde şöhret vermişdir. Hattâ Sarây-ı Hümâyûn’dan taşra çırağ olmuş câriyelerden ocakdaşlarımız olan iki teberdâra iki câriye ‘akd-i nikâh eylediler. Zifâf oldukdan bir hafta sonra tatlîk eylediler. Sebebi budur ki bir gün ol câriyeler kocalarına hitâb edüb “Bu kara hâdimlerde bulduğumuz lezzeti sizde bulmadık” demişler. Bu sözden içün kocaları ol câriyeleri tatlîk eylediler. Bu kaziyeye bu fakîrin zamânında olmuşdur ve dahi pâdişâhlar üzerine farz-ı ‘ayndır ki bu kara hâ’in kâfir ve müsfidleri dâ’ire-i devlete uğratmayalar ve umûr-ı devlete karışdırmayalar. Zîrâ bunlar memsûh ve mağzûb min-‘indu’l-lâh hâinlerdir. Bu kara kâfirlerin aslı nedendir ve siyâh olduklarına sebep nedir ve dünyada ne mertebe fesâd etdikleri ülü’l-‘azm peygamberlerden Nûh Peygamber ‘aleyhi’s-selâm hazretlerinin bed-du’âsını aldıkları ve mülûk-ı İslâmiyye devletlerinde husûsan eşrefü’s-selâtîn ve hâdimü’l-haremeynü’ş-şerîfeyn ve halîfe-i seyyidü’l-kevneyn olan Âl-i Osmân nasarahüm Allâhû Teâlâ yevmü’l-mîzân devletinde etdikleri fesâd ve şekâvet ve fitneler bu risâlenin üçüncü bâbında beyân

olunmuştur. Husûsan karîbü'l 'ahd Azak ve Özi ve Kırım ve Hotin ve Niş taraflarında ümmet-i Muhammed üzerlerine olan fesâd ve hasâret (92b) ve hayf bir târîhde olmamıştır. Bunların cümlesi kara zengîlerden Kızlar Ağası Hacı Beşîr mel'ûn ve mağrûr ve 'inâdın rey-i nâkıs ve sû-i tedbîri ile oldu. Zîrâ mezbûr Hacı Beşîr, Devlet-i 'Aliyye'yi kabza-i tasarrufuna alub ziyâde mültefit üzere olmağın kendi aklını beğenüb Nemçe kapu kethüdâsı ve Moskov kapu kethüdâsı bu iki dîn-i İslâm düşmanları olan kâfirler ile gece ve gündüz müşâvere idüb sözleri bir olmağla "Devlet-i 'Aliyye'de söz benim olsun." deyü ümmet-i Muhammed'i ve Devlet-i 'Aliyye'yi ne mertebe rezîl ve hasârete uğrattığı azher mine'ş-şems ve millet-i Nasârâ miyânında dahi meşhûr olmağın etdüğü fesâd bâlâda tahrîr ve beyân olunmuştur. Sübânallâh 'Adâvetü'l-'âkılı hayrun min sadâkati'l-ahmak. Sadeka men netaka. İmdi kâ'ide ve usûl budur ki bir şey ki men'î ve def'î farz ola anın sebebi dahi men' ve def' etmek pâdişâh-ı 'âlem-penâh üzerlerine farz-ı 'ayn olduğu gibi bu fesâd ve fitnelere sebep olan kara tavâşî hâ'inlerini umûr-ı devlete karışdırmayub men' ve def' eylemek şevketlü ve 'azametlü pâdişâhımız üzerlerine farz-ı 'ayn oldu. Şevketlü pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerine malûmdur ki bu kara tavâşîler Devlet-i 'Aliyye'ye duhûl etmeden Âl-i Osmân pâdişâhları bu kadar fütûhât-ı celile edüb nice memleketlere mâlik oldular. Kaçan bu kara hâin ve müfsidler Devlet-i 'Aliyye'ye duhûl edüb umûr-ı devlete karışdılar. Memâlik-i mahrûsa ve Devlet-i 'Aliyye'nin evvelki nizâm ve râhatı fesâda mübeddel olub bu kadar memleketler kâfir eline geçüb ümmet-i Muhammed kâfir elinde esîr olub âh ederek vefât eylediler. Bu kadar memleketler kâfir eline geçüb nizâm-ı devlet ve nizâm-ı memleket fesâda mübeddel oldu. Husûsan Mısır diyârının fesâdına mahzan kara hâdimler (93a) sebebidir. Zîrâ bu kara hâ'inlerin her birisi Mısır beğine müte'allikdir. Şevketlü pâdişâhımız her ne işler ise ve her ne müşâvere eder ise ol sâ'at tahrîr edüb Mısır tarafına irsâl ederler ve ellerine giren mâli ve emti'ayı der-'akab Mısır tarafına irsâl ederler. Ol mâldan ve metâ'dan devlete kat'ân fâ'ide yoktur. Bu kara hâ'inler söze gelince "Mâlimiz ve canımız ve vücûdumuz pâdişâhımızdır" derler. Ammâ bir yanından mallarını Mısır tarafına irsâl ederler. Ba'dehû Mısır tarafına

varırlar anda helâk oldukda mallarının yüz bölüğünden bir bölüğü devlete gelmez. Böyle olacak şevketlü pâdişâhımız bunları saray-ı hümâyûndan ihrâc idicek gerek yanında ve gerek gayri mahalde Mısır tarafında olan emvâl ve eşyâların bi'l-cümle deftere alub ve Mısır'da olan karyelerin ve sarâyaların vesâ'ir vilâyetde olan 'akârâtların mâl-ı mîrâs gibi şevketlü pâdişâhımız zabt edüb ba'dehû itk-nâmesini eline virüb ve kendüsüne kifâyet mikdârı vazîfe ta'yîn idüb Bursa şehrine irsâl idüb Bursa'da olan sarâyda sâkin olalar. Eğer bu kâfirler Mısır tarafına irsâl olunur ise Mısır-ı Kâhire'yi fesâda verdiklerinden mâ'ada bunlar helâk oldukda mâllarını bi'l-cümle Mısır'da olan firavunlar ekl ederler. Devlete fâ'ide yokdur ve dahi şevketlü pâdişâhımız üzerine farz-ı 'ayndır ki bu kara hâ'inlerden ve murdârlardan şeyhü'l-harem¹³⁴ etmeyeler. Zîrâ bunlar hıfz-ı bevl edemezler. Penbe ve sünger ile hıfz ederler. Bunlar için tahâret-i kâmile yokdur. Böyle tahâret-i kâmileye kâdir olmayan kimesnelerden Resûlullâh Sallallâhü Te'âlâ aleyhi vesellem hazretlerinin ravza-i mutahhara-i¹³⁵ mübârekelerini hıfz etmek pâdişâhlar üzerlerine farz-ı 'ayndır. Asıl şeyhü'l-hârem şevketlü pâdişâhımızdır. Lâkin kendüleri gidüb (93b) ravza-i mutahharada sâkin olmak mümkün olmamağla taraf-ı sa'âdetlerinden vekâleten sâlih bir kimesneyi vekîl idüb ravza-i mutahhara tarafına gönderdiler. İmdi şevketlü ve 'azîmetlü pâdişâh-ı âlem-penâh taraflarından vekâlete sâlih olan ihtiyâr ve pîr-i fânî vüzerâ ve şeyhü'l-İslâmdır. Ta'zîmen li-Resûlullâh Sallallahü Te'âla 'aleyhi vesellem pâdişâhımızın üzerlerine farz-ı 'ayndır. Böyle pâk âdemlerden birisini intihâb edüb taraf-ı sa'âdetlerinden bi'l-vekâle şeyhü'l-hârem nasb buyurub ol mechûlü'n-neseb veled-i zinâ ve murdâr tavâşîleri ravza-i mutahhara ve bik'a-i mübârekeden kaldırırlar ise Allâh Sübhânehû ve Te'âlâ hazretleri şevketlü pâdişâhımızın cemî' işlerini âsân edeceğinden şek ve şüphe yokdur ve dahi kara tavâşîleri Hârem-i hümâyûna duhûlden men' ve zecr idüb böyle hâ'in ve kâfir ve murdârlardan Hârem-i hümâyûnu hıfz etmek şevketlü

¹³⁴ Harem'i Şerif'te (Mekke'de) Halife tarafından memur bulunan zat hakkında kullanılır bir tabirdir. Hac yolu üzerinde buldukları için eskiden Şam valileri hakkında da kullanılırdı. Ayrıntılı bilgi için bkz: Pakalın, **age.**, C.III, s. 347.

¹³⁵ Hz. Muhammed'in kabri şerifi (mezarı) yerinde kullanılır bir tabirdir. Bunun yerine "Ravza-i Nebî" de kullanılır. Ravza; bahçe, cennet demektir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Pakalın, **age.**, C.III s. 14.

pâdişâh-ı âlem-penâh üzerine farz-ı ‘ayndır. Zîrâ bu kara mel‘ûn ve hâdimlerden cümle Harem-i hümayûn tarafına nâ-mahremdir. Böyle oluncak hârem tarafını nâ-mahremden hıfz edüb ziyâde gayûr ve kıskanç olmak cemî‘ Müslümânlar üzerine husûsan şevketlü pâdişâh-ı âlem-penâh üzerlerine farz-ı ‘ayndır. Bir pâdişâh ziyâde gayûr ve kıskanç olub harem tarafını hıfz ve hirâset üzere olsa hâreminde ‘adâlet etmiş olur. Hâreminde ‘adâlet eden pâdişâh cemî‘ umûrunda ‘adâlet edeceği emr-i mukarrerdir. Cemî‘ umûrunda ‘adâlet üzere olan pâdişâhın Hâk Te‘âlâ her işlerini âsân edüb yevmen fe-yevmen saltanatı ve memleketi terakkî bulub zamânında fütûhât-ı celîle vâki‘ olacağı muhakkaktır. Zîrâ Nûşirevân âteşperest iken hâremi tarafına ziyâde gayûr olub hârem kapusunu kilid ile hıfz idüb miftâhı kendüsünde durduğu için Hâk Teâlâ Nûşirevân’ın âteşperest olduğuna nazar itmeyüb ne kadar memleketlere mâlik eylediği bâlâda beyân olundu.(94a) İslâm üzere olan böyle eylese Hâk Te‘âlâ dahi ziyâde edeceği muhakkaktır. Şüphe yokdur. Görmezmisiz ki bu kara hâdim kâfirleri Devlet-i ‘Aliyye’ye gelüb Harem-i pâdişâha duhûl edeli Bi-izni’l-lâhi Te‘âlâ her işleri ‘aksine gidüb Devlet-i ‘Aliyye vesâ’ir memleketlerin nizâmı bozulub memâlik-i mahrûsa zulm ve cevr ile dolub bu kadar vilâyetler kâfir eline geçdi. Hâk Te‘âlâ bu kara kâfirlerin vücûdunu def‘ idüb nuhûsetlerinden pâdişâhımızı halâs eyleye. Âmin. Ey ‘azîz karındaşlar eğer hâtırımıza gelüb pâdişâhlar hâreminde olanlar menkûha değildir. Bunların cümlesi câriyelerdir. Câriye olan ‘avrat nâ-mahrem âdeme görünmek câ’izdir ve bazı ulemâlar izin vermişdir. “Câriyeler her kime görünürse görünsün” dersiniz cevâb oldur ki “Bu söz bâtıldır ve hatâ-yı mahzdir. Zîrâ virdüğü kabîha ve demîmetü’l-vech ya‘ni ziyâde çirkîn yüzlü câriyelerdir. Yoksa zâtü’l-hüsn ve’l-cemâl ya‘ni genç ve güzel olan câriyeyi nâ-mahrem âdeme göstermek mutlak harâmıdır.” Meğer ol güzel câriye satılık olur ise müşterî olan âdeme göstermek câ’izdir. Müşterî olmayan âdeme göstermek kezâlik harâmıdır. Zîrâ bâ‘is-i fitnedir. İmdi şevketlü ve ‘azîmetlü pâdişâhımızın Harem-i hümayûnlarında olub terbiye olunan câriyeler satılık değildir. Husûsan şevketlü pâdişâhımıza yakın olan câriyeler ve kendülerden evlâd doğub ümm-i veled olan câriyeler ve pâdişâhların kerîmeleri olan sultan hazretleri vâlîde-i mükerrermeleri Vâlîde

Sultan hazretleri bunların cümlesi kara hâdimlere nâ-mahremdir. Bunları ol kara mel'ûn hâdimlere göstermek harâmdır. Eğer gösterirler ise yâhûd kendüleri bu kara kâfirlere görünürler ise elbetde dünyada nuhûsetini ve ahiretde (94b) 'azâbını çekerler eğer su'âl ederseniz ol kara hâdimler mecbûb ve maktû' tavâşîlerdir. Bunlarda şehvet yoktur. Cârîyelere nazar eyleseler zararı yoktur dersiniz bu fesâda kâfirlerde ne mertebe şehvet olduğu bâlâda ânifen beyân olunmuştur. Evvelâ kâ'ide ve usûl budur ki nâ-mahrem olmaklıkda şehvet şart değildir. Gerek koca gerek genç gerek hâdim gerek tamâm âdem bunların cümlesi nâ-mahrem olmaklıkda berâberdir. Böyle oluncak "Hârem-i hümayûnda olan cârîyeler vesâ'irleri kara hâdimlere mahremdir ve göstermek helâldir" deyu buna izin veren 'ulemâlar her kim ise mülhid ve zındık ve mel'ûnlardır. Böyle oluncak vâsi'ü'l-mezheb 'âlimler kendü menkûha 'avratlarını dahi nâ-mahremden hıfz etmedikleri İstanbul'da şöhret vermiştir. Kanda kaldı cârîyelerini hıfz etmek Hâk Sübhânehû ve Te'âlâ hazretleri böyle 'âlimlerin vücûd-ı menhûsların ve veled-i zinâ evlâdların vechü'l-'arzdân 'ale'l-husûs bu Devlet-i 'Aliyye'den def' ve ref' eyleye. Zîrâ böyle mülhidleri Devlet-i 'Aliyye'ye duhûl edeli i'tikâd-ı ricâl-i devlete hâlel virüb Devlet-i 'Aliyye'yi fesâda verdiler ve arpalıklar ile memâlik-i mahrûsayı harâb eylemişlerdir. İmdi halife-i seyyidü'l-mürselîn olan şevketlü ve 'azametlü pâdişâhımızın üzerlerine farz-ı 'ayndır ki böyle vâsi'ü'l-mezheb mülhid ve zındık 'âlimlerin bâtil sözlerini te'vîlât-ı bâtilalarını ısgâ buyurmayub gayret ve hamîyyet kuşağını Hazret-i Ömer Radyallâhü anh gibi kuşanub Hârem-i hümayûnda olan cârîyeleri ziyâde hıfz ve hirâset idüb hıyânetleri hadîs-i Resûlullâh ile sâbit olan memsûh ve magzûb min-'indu'l-lâh kara hâdimleri hârem-i hümayûndan ihrâc ve dâ'ire-i devletden ib'âd eyleyüb Devlet-i 'Aliyye'yi bu kâfirlerin fesâdından halâs idüb kemâ fî'l-evvel nizâm vireler. Meselâ satılık olmayub zâtü'l-hüsn ve'l-cemâl olan cârîye nâ-mahrem (95a) âdeme göstermek câ'iz olur mu? El-cevâb câ'iz olmaz harâmdır. Hıfz etmek sâhibi üzerine farz-ı 'ayndır. Kezâ fî-kütübi'l-fıkh mes'ele esirci tâ'ifesinden olan Zeyd zâtü'l-hüsn ve'l-cemâl olan satılık cârîyesini müşterîden gayri olan nâ-mahrem Amr'a bi-gayri zarûretin göstermek câ'iz olur mu? El-cevâb câ'iz

olmaz harâmdir. Zîrâ bâ'is-i fesâd ve fitnedir. Bu sûretde nâ-mahrem olan kimesne mecbûb olsa ya'ni tavâşîlerden olsa yine harâm olur mu? El-cevâb tamâm âdemlere ne mertebe harâm ise tavâşîlere göstermek dahi ancılayın harâm olur. Kezâ fî-kütübi'l-fıkh mes'ele hürretü'l-asl olan 'avrat yâhûd zâtü'l-hüsn ve'l-cemal olan câriye kendüsü nâ-mahrem âdeme gösterse ibtidâ günâh kangı tarafa yazılır? El-cevâb ibtidâ günâh manzûre tarafına yani 'avrat ile câriye tarafına yazılır. Kemâ kâl Allâhü Te'âlâ ez-zâniyyetü ve'z-zânî sadakallâhü'l-'azîm.¹³⁶ Ba'dehû menâzır tarafına ya'ni nazar edüb kimesneler gerek erkek ve gerek tavâşî gerek genç ve gerek koca bunlara yazılır. Zîrâ hâreminde erkek ve tavâşî genç ve koca berâberdir. Mes'ele zevce-i menkûhasını zâtü'l-hüsn ve'l-cemâl olan câriyesini nâ-mahremden hıfz etmeyen Zeyd'in üzerine ne mertebe günâh yazılır? El-Cevâb menkûha ile câriye üzerlerine ne mertebe günâh yazılır ise sâhibi üzerine dahi ol kadar günâh yazılır. Anları hıfz etmedüğü için belki daha ziyâde yazılır. Nuhûset sâhibi üzerine çöker böyle olıcak Hârem-i hümâyûnu tavâşîlerden hıfz etmek pâdişâhlar üzerine vesâ'ir ehl-i İslâm üzerine farzdır. Zîrâ pâdişâhlar halife-i Resûlullâh ve hâdim-ı şerî'atdır. Bunların hârem-i hümâyûnlarını hıfz etmek cümlemizin üzerine farzdır. Pâdişâhların vâlide-i kirâmları cümlemizin vâlidesi makâmındadır ve Harem-i hümâyûnda olan câriye-i mükerrereleri cümlemizin evlâd-ı sulbiyyesi makâmındadır. Mü'min ve muvahhid ve Müslüman (95b) olanlar vâlidesini ve evlâdını hıfz etmek farz olduğu gibi pâdişâhların vâlide-i muhadderelerin ve câriye-i mestûrelerin ancılayının hıfz etmek cümlemizin üzerine farzdır. Ve kezâlik kişi kendü vücûdunu tehlikeden sakınmak üzerine farz olduğu gibi pâdişâhların vücûd-ı şerîflerini dahi tehlikeden sakınub gece ve gündüz du'â etmek üzerimize farzdır. Zîrâ pâdişâhların sıhhati cümle Müslümânlar sıhhati gibidir. Müslümânların sıhhati ile du'â etmek cümlemizin üzerine farzdır. İmdi şevketlü ve 'azametlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri vech-i meşrûh üzere olan vasiyyetler ile 'amel idecek Allâhü Sübhânehû ve Te'âlâ pâdişâhımızın emri şerîfine ve devletine ve memleketine berekât ihsân edeceği âyet-i kerîme ve ehâdis-i sahîha ile

¹³⁶ Nur 24/2.

sâbitdir ve dahi tevârihler tettebbu‘ buyurula ki bu kara tavâşîler dâ‘ire-i devletde yok iken Selâfîn-i Âl-i Osmân’ın seyf-i sârimleri şarka ve garba ve cenûba ve şimâle irişüb devletleri ve memleketleri ziyâde nizâm bulmuş idi. Kaçan ol memsûh ve mağzûb min-‘indu‘l-lâh ve fesâd ve şekâvet ve hıyânetleri hadîs-i şerîf ile sâbit Beni Hâm tâ‘ifesinden kara tavâşîler Devlet-i ‘Aliyye‘ye gelüb hârem-i hümâyûna duhûl eyledikten sonra bu kara kâfirler hârem tarafıyla müttefik olub pâdişâhları iğfâl eyledikleri için memâlik-i mahrûsada olan ‘adâleti zulme mübeddel olmağla bi-izni‘l-lâhi Te‘âlâ şevketlü pâdişâhların ve ricâl-i devletin işleri ‘aksine gidüb nizâm-ı saltanat ve nizâm-ı memleket ve nizâm-ı ‘asker muhtel ve müşevveş olduğu için memâlik-i İslâmiyye üzerine â‘dâ-yı dîn hücum idüb bu kadar memleketler kâfir eline geçüb nice bin ehl-i İslâm kâfir ayağı altında telef oldular. Allâhü Sübhânehû ve Te‘âlâ hazretlerinden ricâ ve niyâz ederiz ki “Şevketlü ‘azametlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin gayret ve hamiyet ve basîret ve ferâsetlerini yevmen fe-yevmen (96a) ziyâde idüb bu kara tavâşî kâfirlerinin fesâd ve hıyânetlerine vâkıf eyleyüb bu kara kâfir ve hâ‘in müfsidleri hârem-i hümâyûndan ihrâc ve dâ‘ire-i (devletten) ib‘âd etmeği şevketlü pâdişâhımıza nasib eyleye. Âmin.” Ey ‘azîz karındaşlar ma‘lûmunuz olsun ki ibtidâ karalardan tavâşî idüb hâreme idhâl eden firavun mel‘ûndur. Firavundan evvel karalardan tavâşî yani hâdim idüb hâreme idhâl etmek yok idi. Firavun-ı lâ‘în bu kara kâfirleri hâremine idhâl eylediği için ‘âkıbet firavunun devletini ve hâremini ne mertebe fesâda virdüğü fasl-ı evvelde tafsîl olunmuşdur. Kaçan Hazret-i Ömer Radyallâhu anh hazretleri Mısr-ı Kâhire‘yi feth edecek Amr İbn Âs hazretlerini vâlî nasb eyledikte Amr İbn Âs hazretleri dört nefer kara tavâşîleri Hazret-i Ömer Radyallâhu anh Hazretlerine irsâl edecek Hazret-i Ömer kabûl etmeyüb geriye gönderdi ve mektûb yazub Amr İbn Âs hazretlerine tenbîh buyurdular ki, “Ya Amr İbn Âs bu kara tavâşîleri niçün bu tarafa gönderdiniz? Bunlar firavun icâdıdır. Sakınub bunları kapuna uğratma ve ehl-i beyt arasına idhâl etme. Zîrâ bunlar Beni Hâm’dır mezmûm ve hâ‘in tâ‘ifedir. Bunların hakkında hadîs-i şerîf vardır. Ba‘de‘t-tûfan dünyada ne kadar fesâd ve şekâvet ve fitne zuhûr eyledi ise ibtidâ bu karalardan zuhûr etmiştir. Hattâ Kureyş arasına

fitne bırakub iki fırka eden bu karalardır ve dahi Benî Âdem içinde ibtidâ Hâk Te‘âlâ’nın gazabına uğrayub sûretleri mesh olub siyâh olan bunlardır. Mezmûm ve mağzûb-ı min indullâh tâifedir. Bunlar ziyâde hâin olurlar anın için Hâk Te‘âlâ bu karalardan peygamber göndermedi. İmdi mektûblar sana vusûl buldukda Mısır içinde her ne kadar Benî Hâm karaları var ise gerek tavâşî ve gerek gayri tavâşî cümlesini Mısır’dan ihrâc idüb Müslümân (96b) olanını Müslümân karyesine ve kâfir olanını kâfir karyesine iskân idesin. Mısır içinde karalardan ferd-i vâhid komayasın. Zîrâ müfsid tâ’ifesidir Mısır-ı Kâhire ahâlisini fesâda verirler” deyu emr eyledi. Amr İbn Âs hazretleri Hazret-i Emîrû’l-Mü’minîn Ömer İbnü’l Hattâb Radyallâhu anh hazretlerinin fermân-ı şerîflerini kırâ’at edecek kat’an te’hîr ve tevakkuf etmeyüb karaları Mısır’dan ihrâc idüb me’mûr olduğu vech üzere karyelere iskân eyledi. Bu kaziyye **Fetâvâ-yı Hayriyye** sâhibi Şeyh Hayreddîn Remlî mahâzırâtında tafsîl üzere zikr olunmuşdur ve dahi Nûşirevân Benî Hâm tâ’ifesini yani karaları hâremine uğratmayub cümle memleketinden ihrâc idüb kavlinde ve fi’ilinde ‘adâlet üzere olub hâremini ziyâde hıfz eyledüğü Nûşirevân âteşperest iken Hâk Te‘âlâ anın ömrüne ve devletine ve memleketine berekât verüb ne kadar memlekete mâlik olduğu fasl-ı evvelde beyân olunmuşdur. Nûşirevân âteşperest müşrik iken Hâk Teâlâ bu kadar ihsân eyledi. Şevketlü ve azametlü pâdişâhımız hazretleri halîfe-i resûlullâh ve eşref-i mülûk-i İslâmıdır. Bunlar gayret ve hamiyet üzere olub ol kara mel’ûnları hârem-i hümâyûndan ihrâc ve dâ’ire-i devletden ib’âd idüb Hârem-i hümâyûnda ve memleketde ‘adâlete şürû’ ederler ise Hâk Te‘âlâ anın ömrüne ve devletine ve memleketine berekât vereceğinde şek ve iştibâh yokdur. Ey ihvân-ı mü’minîn ve hallân-ı müslimîn ma’lûmunuzdur ki pâdişâhlara du’â etmek üzerimize farzdır cümlemiz Hâk Te‘âlâ’dan ricâ ve niyâz edelüm ki Allâhü Sübhânehû ve Te‘âlâ hazretleri kendü zât-ı pâkine tesmiye eyledüğü esmâ-i ‘izâmı hürmetine ve cemî’ kelâm-ı kadîmi hürmetine husûsan Kur’ân-ı ‘azîm hürmetine ve cemî’ kelâmu’l-lâh içinde mahfî olan ism-i â’zamı hürmetine ve cemî’ enbiyânın kulûbuna ilkâ eyledüğü esrâr-ı Allâh hürmetine ve melâ’ike-i (97a) mukarribîn hürmetine ve kerrûbîn ve Rûh-ı kuds vesâ’ir melâ’ike hürmetine

ve evliyâu'l-lâh hürmetine ve kutb-ı hâze'l-'asr hürmetine sebeb-i nizâm-ı âlem olan şevketlü pâdişâhımıza 'adl-i Ömer ve firâset-i Ömer ve gayret-i Ömer ve hamîyyet-i Ömer ihsân idüb bu kara hâdim hâ'inlerinin hıyânetlerine vâkıf eyleye. Ba'dehû bu risâle ile ve bâlâda zikr olunan Hazret-i Ömer Radyallâh hazretlerinin mektûb-ı şerîfleri ile 'amel etmek pâdişâhımıza müyesser eyleyüb Benî Hâm tâ'ifesinden olan kara tavâşî mel'ûnlarını Harem-i hümâyûndan ihrâc ve dâ'ire-i devletden ib'âd eyleye ve Devlet-i 'Aliyye'yi ve memâlik-i mahrûsayı husûsan Mısır memleketini bu kara kâfirlerin fesâdından halâs eyleyüb Âl-i Osmân devletine evvelki nizâmı müyesser eyleye ve etrâfda olan düşmanlarını makhûr ve medmur ve hâksâr eyleye ve vücûd-ı şerîflerine sıhhat ve âfiyet virüb ömr-i tavîl ihsân eyleyüb devletinde pîr-i mübârek eyleye ve ahkâm-ı Kur'ân-ı 'azîmden ayırmaya ve re'âyâ ve berâyâ ve fukarâ ve zu'afâ üzerine re'fet ve şefkati yevmen fe-yevmen ziyâde eyleye ve her ne tarafa teveccüh eder ise mansûr ve muzaffer ve mü'eyyed ve mukavvâ eyleyüb seyf-i sârimlerini şark ve garb ve cenûb ve şimâl taraflarına vâsıl eyleye merhûm ve mağfûrûn leh Sultan Süleymân Gâzî Han hazretlerinin mübârek atlarının ayağı basduğu memleketleri husûsan Üngürüs memleketini kemâ fî'l-evvel pâdişâhımızın kabza-i tasarrufunda eyleye. Allahümme-nsur biabdike sultânına ve vefîkhü li mesâlihi'l-âhireti veddünyâ Allahümmehfız zâtehû ve bilâdehû ve vüzerâehû ve ulemâehû. Fensur alâ a'dâiddin ve alâ sâiri'l-muhâlifîn. Allahümmestecib düâenâ vekdı hâcâtinâ ve tekabbel racâenâ bismike'l-e'lâl-eazzi'l-eccelli'l-ekrami. Ve bi hürmeti Nebiyyike ve Rasûlike Muhammedin Sallallahü 'aleyhi vesellem. Ve bi hürmeti Cemû'l-Enbiyâi vel-Murselîn. Ve bi hürmeti ıbadike's-sâlihîn. Bi Rahmetike Ya Erhame'r-Râhimîn. Âmin, Ya Hâlika'l-eşyâi. Allahümme salli vesellem alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammedin Kemâ Salleyte vesellemte alâ İbrâhim'e ve alâ âl-i İbrâhim İnneke Hamîdün Mecîd. Allahümme bârik alâ Seyyidinâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammedin Kemâ bârekte alâ İbrâhim'e ve alâ âl-i İbrâhim fi'l-âlemin İnneke Hamîdün Mecîd. Âmin Âmin Âmin. Sübhane Rabbike Rabbi'l-İzzeti ammâ yesitûn ve selâmün ale'l-Murselîn ve'l-hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn.

Teme te'lifü hâzihi'r-risâleh	Yübeyyinü'l-müellifü fi'r-risâleh
Es-sâkinü fi'l-buk'ati'l-Muradiyyeti	Ve hiye fi'l-Burûseti'l-mahmiyyeti
Fi evâili'l Muharremi'l-Haram	Bârakellahü ileynâ bit-tamâm
Min erbain ve hamsîne ba'de'l-mieh	Zükirallahü keffâretü's-seyyieh
În damemte lehâ elfen mine'l-âm	Fe ta'rifü târihahâ ves-selâm
Min hicretihî Seyyidi'l-Murselîn	Kad bü'se rahmeten li'l-âlemîn

(98a) Bu kitâbı te'lîf eden kendü za'mınca bir kitâb tasnîf etmiş. Ya'ni hiçbir şey bilmezmiş. Gâlibâ teberdârlığı halinde taraf-ı ma'lumeden murâdınca iltifât görmediğinden bu kadar ağzına gelen kelamı söylemiş. Eğerçi söylediği sözler nev'an vâkı'a mutâbık ise söylemesini bilmez bir şahs-ı ebleh imiş. Tecâvezallahü Te'âlâ an seyyiâtihim.

BİBLİYOGRAFYA

- AHMET CEVDET PAŞA, **Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ**, (Haz. Mahir İz), İstanbul 1966.
- AKBAYAR, N., **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2002.
- AKDAĞ, M., **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, Celalî İsyânları**, Cem Yayınevi, İstanbul 1995.
- AKTEPE, M., “Mahmud I”, **İA**, C.VII, s.158-165.
- AKTEPE, M., “Mustafa I”, **İA**, , C.VIII, s.692-695.
- ALPER Ö. M., "Karabâğî", **DİA**, c.XXIV, s.369.
- ALTUNDAĞ, Ş., “Osman II”, **İA**, C.IX, s.443-448.
- AYCAN, İ., “Ebû Süfyân”, **DİA**, C.X, s.230–232.
- ATEŞ, A., “Deylem”, **İA**, C.III, s.567–573.
- BAYSUN, M. Cavid, “Ahmed I”, **İA**, C.IX, s.161–164.
- BAYSUN, M. Cavid, “Ahmed II”, **İA**, C.I, s.164–165.
- BAYSUN, M. Cavid, “Mehmed IV”, **İA**, C.VII, s.547–557.
- BAYSUN, M. C., “Murad IV”, **İA**, C.VIII, s.625-647.
- BÜCHNER, V.F., “Sâsânîler”, **İA**, C.X, s.244-248.
- BÜLBÜL, Z., **Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi**, Ankara 2000.
- ÇAĞRICI, M., “Fîl Sûresi”, **DİA**, C.XIII, s.69–70.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Ankara 1992.
- ERDEM, S., “Amâlîka”, **DİA**, C.II, s.556–558.
- ESAD, M., **İslam Tarihi**, Marifet Yayınları, İstanbul 1983.
- FAYDA, M., “Abdümenâf b. Kusay”, **DİA**, C.I, s.287–288.
- FIĞLALI, E. R., **Çağımızda İtikâdî İslâm Mezhepleri**, Selçuk Yayınları, İstanbul 1980.
- FIĞLALI, E. R., “Ebû Tâlib”, **DİA**, C.X, s.237-238.
- HANÇERLİOĞLU, O., “Aristoculuk”, **Filozoflar Ansiklopedisi**, C.I, Remzi Kitabevi, İstanbul 1975.
- HANÇERLİOĞLU, O., **İslâm İnançları Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1994.
- HAREKAT, İ., “Mağrib”, **DİA**, C.XXVII, s.314-318.
- HARMAN, Ö. F., “Âsâf b. Berhayâ”, **DİA**, C.III, s.455.
- HARMAN, Ö. F., “Âsiye” **DİA**, C.III, s.487.
- HARTMANN, M., “Câber”, **İA**, C.III, s.1-2.
- HEFFENING, “Merginânî”, **İA**, C.VII, s.761.
- HİTTİ, P. K., **Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi**, (Çev.: Salih Tuğ), C.II, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1980.
- GÖKBİLGİN, M. T., “İbrâhim”, **İA**, C.V/2,s.880–885.

- GÖKBİLGİN, M. T., “Süleyman I”, **İA**, C.XI, s.99–155.
- GUIDI, M., “Mezdek”, **İA**, C.VIII, s.201–205.
- JORGA, N., **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, (Çev. Nilüfer Epçeli), C.IV, İstanbul 2005.
- KARAL, E. Z., “Ahmed III”, **İA**, C.I, s.165-168.
- KAZANCI, A. L., “Ebrehe”, **DİA**, C.X, s.79–80.
- KÖKSAL, M. A., **Peygamberler Tarihi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004.
- KUZGUN, Ş., “Hâmân”, **İA**, C.XV, s.436–437.
- KÜTÜKOĞLU, B., “Süleyman II”, **İA**, C.XI, s.155-170.
- MINORSKY, V., “Turân”, **İA**, C.XII/2, s.113-114.
- NAÎMÂ MUSTAFA EFENDÎ, **Tarih-i Naîmâ**, (Çev. Zuhuri DANIŞMAN), C.I-VI, İstanbul 1967.
- ORHONLU, C., “Mustafa II”, **İA**, C.VIII, s.695-700.
- ÖNKAL, A., “Amr b. Âs”, **DİA**, C.III, s.79–81.
- ÖNKAL, A., “Cürhüm (Benî Cürhüm)”, **DİA**, C.VIII, İstanbul 1993, s.138.
- ÖZKUYUMCU, N., “İfrîkiye”, **DİA**, C. XVIII, s.515–516.
- ÖZTUNA, Y., **İslâm Devletleri**, C.I, Kaynak Yayınları, Ankara 1989.
- PAKALIN, M. Z., **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.I, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul 2004.
- SENA, C., “Eflatun”, **Filozoflar Ansiklopedisi**, C.II, Remzi Kitabevi, İstanbul 1975, s.13–45,
- SERTOĞLU, M., “**Osmanlı Tarih Lûgatı**”, Enderun Kitabevi, İstanbul 1986.
- SİNANOĞLU, M., “Hürmüz”, **DİA**, C.XVIII, s.495-496.
- SÜREYYA, M., **Sicil-i Osmani, Osmanlı Ünlüleri**, C.I-VI, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.
- ŞİBAY, H. S., “Ebû Hanîfe”, **İA**, C.IV, s.20-28.
- TAHİR, B. M., **Osmanlı Müellifleri**, C.I-III, İstanbul 1333–1342.
- TAŞAĞIL, A., “Hoten”, **DİA**, C.XVIII, s.251–253.
- TEFAZZÜLÎ, A., “Enûşirvan”, **DİA**, C.XI, s.255–256.
- UNAT, F. R., **Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987.
- UZUNÇARŞILI, İ. H., “Murad I”, **İA**, C.VIII.
- UZUNÇARŞILI, İ. H., **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı**, Ankara 1984.
- UZUNÇARŞILI, İ. H., **Osmanlı Tarihi**, C.III/1-2, C.IV/1-2, TTK Basımevi, Ankara 1988.
- ÜÇOK, B., **İslâm Tarihi, Emeviler-Abbasiler**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1979.
- VASMER, R., “Mâzenderân”, **İA**, C.VII, s.420-426.
- WEIR, T. H., “İbn’ül ‘Alkamî”, **İA**, C.V/2, s.843.
- WIESEHÖFER, J., **Antik Pers Tarihi**, (Çev. Mehmet Ali İNCİ), Telos Yayıncılık, İstanbul 2003.
- WİET, G., “Kıptîler”, **İA**, C.VI, s. 716-733.
- ZİRİKLİ, H., **El-A'lâm**, C.I, baskı yeri ve tarihi yok.
- ZORLU, C., **İslâm'da İlk İktidar Mücadelesi**, Konya 2002.

EKLER

EK-1

ك ك ك

مدحهم انك بنجده ايدم بن فقير
 بوليشمكن نظميله عالم نظام
 نه ملاحت وار سوزنك نه اصول
 ات نعلندون اكلانوب هس
 اوچيچق كوگرچيني ليك صانور
 قاره چالي ديكتن خوش خوش قوقر
 طوي كي طوغر وسنه اچار قنات
 غم دكل نظمنده بولنسه ريك
 كلستانك پنجاه بلبلر اوتور
 بوچهان بر باغدر فكلر ايلسن
 بويله ترتيب ايلمش اول ني نياز
 ديه بو كول يابو افسنتين در
 بولر ندر هر نه ايسه الشوك
 چونكه مقدار بنجه سويلر هر ليته
 هر بر نه وار در بر خاصيت
 كمنه نك حالينه قلده كوز نظر
 اي نيم مؤمن قريداشليم بالاده مذكور اولان ابون رسول واجداد كر املري
 حقتك بعض كسبنه كر ناسز اكلمات مر حرقه به مصدري و جبارت ايلشور
 ان شاه الله تعالى اوچيچي باده تفصيل اوزره جواب ويريلور
الباب الثاني في بيان اولاد نوح عليه السلام
 يعني بوايكيچي باب نوح عليه السلام حضرت تلمريك اولادى طرفاندا نضركه

2

Risâle-i Teberdâriyye'nin ilk sayfası.

EK-2

مَرْبُورِ حَامِي قَائِمَةً دَعَوَاتِ يَدُوبِ دِيدِيكِهِ بِنَمِ اَوْغَلُومِ اَكْرَمَرَادِ اِيْدَرِ سَنَكِ سِنِي
 اَوْلَنَدُ مَرْيَمِ عَجْمِ اَوْلَادِنْدَن سَكَايِرِ قِيْزِي اَلْيُوْرِي عِيْمِ دِيْنَدَكِه حَامِ زَاوِي اَوْلَدِي
 بَعْدَهُ نُوْحِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَمِيْسِي اَوْلَادِنْدَن بَرَقِيْزِي اَلْيُوْرِي مَكِ اَوْزُرْ اِيْكَنْ
 بُوْمُرُقْدَن اَنَاسِي كَافِرْ خَبَرِ اَلْيُوْبِ اَوْغَلِي حَامِه اَخْوَالِ وَيَرْمَكَلَه حَامِ دَخِي اَنَاسِي
 كَافِرْ نِيْكَ سُوْرِيْنَه اَوْيُوْبِ يَا اَبَاسِي قَارِ شُوْرِيْنَه كَلُوْبِ جَوَابِ وَيَرْدِيْكَه قَابِلِ
 اَوْلَادِي اِيْجِيْنْدَه نَحِيْنَه اَدَلُوْبِرِ قِيْزِي وَارْدُرْ وَالِدِيْمَلِكِ عَمِيْسِي سِي قِيْزِي يَدِي
 اَكْرَمِ اَوْلِ قِيْزِي اَلْيُوْرِي سَنَكِ يَا نِيْكَه سَنَاكِنِ اَوْلُوْرِمِ . وَاَوْلَادِي وَارُوْبِ قَابِلِ اَوْلَادِي
 اِيْجِيْنْدَه ذَا بِي اَلْيُوْرِي بَايْنْدَه سَنَاكِنِ اَوْلُوْرِمِ اَوْلِ قِيْزِي اَلْيُوْرِي مِيْدِي نُوْحِ عَلَيْهِ
 السَّلَامِ فِكْرِ اِيْدُوْبِ دِيدِيكِهِ بُوْ اَوْغَلَانِيْكَ دِيْمَحِيْنْدَه قَسَادِ وَارْدُرْ اَكْرَمِ
 اَوْلِ قِيْزِي اَلْيُوْرِي مَرْسَمِ بُوْ اَوْغَلَانِ ذَا بِي اَلْيُوْرِي يَا بِيْنَه فِرَانِ اِيْدُوْبِ عِلَاقَتِ مَرْتَدِ
 اَوْلُوْرِ دِيْ بُوْ نَاجَارِ اَوْلِ قِيْزِي اَلْيُوْرِي مِيْدِي حَامِ اَوْلِ قِيْزِي اَلْيُوْبِ بَعْدَهُ قِيْزِي
 مُسْلِمَانِ اَوْلَدِي حَامِيْكَ جُوْ اَوْلَادِي طُوْغَرِي اَتَا طُوْغَرِ اَوْلَادِي بِيْ حَامِيْكَ
 وَالِيْدَه سِي مَرْبُورِ وَقَرِيْبْدَاشِي كِنْتَانِ كَافِرِ اَمِيْلَاوْ اِيْتَمَكَلَه حَامِيْكَ بَعْدَهُ اَوْلَادِي
 طُوْغَرِي اِيْسَه نُوْحِ عَلَيْهِ السَّلَامِ اِيْمَانِ كِنُوْرِ مَيُوْبِ كَافِرِ اَوْلَدِي بِيْلُوْرِ . نُوْحِ عَلَيْهِ السَّلَامِ
 اَوْغَلِي كِنْتَانِ وَحَامِيْكَ اَوْلَادِي اِيْمَانَه كَلِيْمُوْبِ كَافِرِ اَوْلَدِي بِيْنَه وَ اَوْغَلِي حَامِه
 نُوْرِ مَحْمَدِ عَلَيْهِ السَّلَامِ نَقْلِ اِيْهْدُوْرِيْ وَبِنَه وَكَافِرِيْكَ اَذِيْتِنَه ذِيَادَه مَحْرُوْمِ اَوْلُوْبِ ذَا بِي
 اَغْلَرِي بَرْتُوْنِ اَلِ قَالِدِيْ رُوْبِ حَقِ تَعَالِيْه مَنَاجَاتِ اِيْلِيُوْبِ دِيدِيكِهِ يَا رَبِّ
 يَا خَالِقِ اَشْيَا بِنْدَه اَمَانَتِ اَوْلَانِ نُوْرِ مَحْمَدِ اَلْمُهَدَّه قَالِدِي اَوْغَلُوْمِ حَامِيْكَ نَقْلِ
 اِيْتَمَدِي يُوْرِيْ كَفَرِ قَابِلِدِي سَنَنْ بِيْكَ اَخِيْرِ لُوْ اَوْلَادِ اِحْسَانِ اِيْلَه دِيُوْ ذِيَادَه نُوْحَه
 اِيْدُوْبِ اَغْلَرِي اَوْلِ سَاعَتِ جَبْرِيْلِ عَلَيْهِ السَّلَامِ نَارِلِ اَوْلُوْبِ وَمَوْعَالِيْكَ
 سَلَامِيْ تَبْلِيْغِ اِيْدُوْبِ دِيدِيكِهِ يَا نَبِيْ اِنْدَه اَوْغَلُوْمِ حَامِ اَوْلِ نُوْرِ اَهْلِ دَعْوَاهِ

Risâle-i Teberdâriyye'nin ikinci sayfası.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : SEVİNÇ SAYAN

Doğum Tarihi ve Yeri : 02.07.1973 - ANTALYA

Medeni Durumu : EVLİ

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : ANTALYA LİSESİ

Lisans Diploması : ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Yüksek Lisans Diploması:

Tez Konusu : OSMANLI SARAY HAYATI HAKKINDA BİR ESER :
RİSÂLE-İ TEBERDÂRİYYE
(Değerlendirme - Metin ve Notlar)

Yabancı Dil / Diller : İNGİLİZCE

Bilimsel Faaliyetler

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI

Adres : ZAFER MAH. UYUM SİTESİ NO: 4/8 ANTALYA

Tel. no : 535 9724449